

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

KİTLE KONTROLÜ VE DENETİMİNDE ALGI
YÖNETİMİ STRATEJİLERİNİN ANALİZİ
(PANDEMİ SÜRECİNDE TÜRKİYE ÖRNEĞİ)

Erkan SOLMAZ

[2502180754]

TEZ DANIŞMANI

Prof.Dr. Enver Özgür GÖNENÇ

İSTANBUL – 2022

ÖZ

KİTLE KONTROLÜ VE DENETİMİNDE ALGI YÖNETİMİ

STRATEJİLERİNİN ANALİZİ

(PANDEMİ SÜRECİNDE TÜRKİYE ÖRNEĞİ)

Erkan SOLMAZ

Siyasal otoritenin kitle üzerinde oluşturduğu algı politikasının ne türden unsurlar içerdiğini ortaya koymayı amaçladığımız bu çalışmada; nesnelerin birey deneyimleriyle nasıl algılandığı ve anlamlandırıldığı, algıların tutum ve davranışlara nasıl yansıdığı, görünen gerçeklikle algılanan gerçeklik arasındaki ilişkinin boyutları, algıların nasıl yönetildiği, retorik unsurlar ve ikna yöntemleri, kitle özellikleri ve yönetimi, iktidar, söylem, ideoloji ve hegemonya bağlamında aydınlatıcı bir literatür ortaya konmuştur. Tüm bunlardan hareketle, kritik durum örnekleminde belirlenen Covid-19 virüsünün ilk döneminde, kitle üzerinde algı politikasının hangi unsurlarla yapıldığı, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın ulusa sesleniş ve kabine toplantısı sonrası konuşmalarından oluşan 14 konuşma metni üzerinden analiz edilmiştir. Pandemi sürecinde Türkiye’de siyasal iktidarın ne türden algı yöntemi stratejileri kullandığı ise söylem unsurları üzerinden MAXQDA Analitic programı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Norman Fairclough’un “Eleştirel Söylem Analizi” yöntemine uygun olarak yapılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar ışığında, pandemi sürecinde Türkiye’de siyasal iktidarın hedef kitleyi ikna etmesi noktasında algı yönetimi stratejilerinden faydalandığı görülmüştür. Yapılan analizler pandemi sürecinin en yoğun geçtiği dönemde söylemin gündeme ilişkin olarak sağlık ve ekonomi bağlamında yoğunlaştığı, bu bağlamlar içerisinde ise en yoğun kullanılan algı yönetimi stratejileri olarak; “ölçümlemek, sonuca odaklanmak, kanıt göstermek, karşılaştırmak, uzman kişiye dayandırmak, koşul ve şart sunma, umut vermek, birlik vurgusu, gerekçelendirme, istikrar vurgusu, değerlere uyum, beklenti üstü yaklaşım, duygulara hitap, geçmişe dayandırma” unsurları tespit edilmiştir. Nihayetinde, kriz dönemlerinde siyasal iktidarın hedef kitleyi kontrol etme ve denetleme noktasında,

nasıl bir dil kullandığı ve kullanılan söylemde hedef kitleye yönelik ne türden algı yönetimi stratejilerinin tercih edildiğı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Algı, Algı Yönetimi, Hegemonya, İktidar, Söylem

ABSTRACT

ANALYSIS OF PERCEPTION MANAGEMENT STRATEGIES IN AUDIENCE CONTROL AND CONTROL (EXAMPLE OF TURKEY IN THE PANDEMIC PROCESS)

Erkan SOLMAZ

In this study, we aim to reveal what kind of elements the perception policy created by the political authority on the mass contains; An enlightening literature has emerged in the context of how objects are perceived and made sense of by individual experiences, how perceptions are reflected in attitudes and behaviors, the dimensions of the relationship between visible reality and perceived reality, how perceptions are managed, rhetorical elements and persuasion methods, mass characteristics and management, power, discourse, ideology and hegemony. has been placed. Based on all these, in the first period of the Covid-19 virus determined in the critical situation sample, the elements of the perception policy on the mass were analyzed through 14 speech texts consisting of President Recep Tayyip Erdoğan's speeches after the address to the nation and the cabinet meeting. What kind of perception method strategies used by the political power in Turkey during the pandemic process was analyzed using the MAXQDA Analitic program over discourse elements. The findings were made in accordance with Norman Fairclough's "Critical Discourse Analysis" method. In the light of the results obtained in the research, it has been seen that the political power in Turkey has benefited from perception management strategies in terms of convincing the target audience during the pandemic process. The analyzes made indicate that the discourse in the period when the pandemic process was most intense in the context of health and economy in relation to the agenda, and the perception management strategies that were used most intensively in these contexts; The elements of "measurement, focus on the result, show evidence, compare, base on an expert, present conditions and conditions, give hope, emphasis on unity, justification, emphasis on stability, compliance with values, approach beyond expectation, appealing to emotions, basing on the past" have been identified. Finally, it has been revealed what kind of language the political power uses at the point of controlling and supervising

the target audience in times of crisis and what kind of perception management strategies are preferred for the target audience in the discourse used.

Keywords: Perception, Perception Management, Hegemony, Power, Discourse

ÖNSÖZ

Doktora birçok akademisyende olduğu gibi benim için de uzun, keyifli ve meşakkatli bir süreçti. Bunun yanında hayatımın en özel ve faydalı yılları oldu. Ders sürecinde birbirinden değerli hocalarımdan bana olan güvenini hissedebiliyordum. Aynı şekilde ne kadar eksik olduğumun da bilincindeydim. Fakat yapmam gereken bir şey vardı; bana olan güvenin karşılığında iyi bir doktora tezi ortaya koymak. Bu çalışmanın her satırında bu sorumluluk hissini taşıdım. Umarım hissettiğim sorumluluğun karşılığını bir nebze olsun gösterebilmişimdir. İstanbul Üniversitesi'nin kapısından girdiğim ilk gün ile bugün arasında çok büyük bir zihinsel mesafe kat ettim. Bu sebeple hayatımın sonuna kadar İstanbul Üniversitesi kimliğini taşımaktan onur duyacağım.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında öncelikle bana özgür bir düşünce zemini sunan tez danışmanım Prof. Dr. Özgür Gönenç'e emeklerinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Her ne kadar bana 'meslektaşım' dese de onu daima hocam olarak görmekten mutluluk duyduğum sevgili hocam Doç. Dr. İbrahim Sena Arvas'a ve 'tez bitse de şiir kitaplarını okumaya başlasam' dediğim Dr. Cihan Oğuz'a şükranlarımı sunarım. Doktora sürecinde derslerinden büyük keyif aldığım ve çok şey öğrendiğim sevgili hocalarımdan; Prof. Dr. Ali Murat Vural, Prof. Dr. Aslı Yapar Gönenç, Prof. Dr. Murat Özgen, Prof. Dr. Güven Büyükbaykal ve Prof. Dr. Emine Yavaşgel'e çok teşekkür ederim. Bu süreçte gerek dostluğu gerekse de akademik paylaşımlarıyla sürekli beni motive eden sevgili dostum Doç. Dr. Onur Bayrakçı'ya ve beni MAXQDA ile tanıştıran Dr. Emrah Utku Gökçe'ye çok teşekkür ederim. Varlığımı borçlu olduğum sevgili anneme ve babama, kendisine çok şey borçlu olduğum sevgili ağabeyime, kardeşlerime, dostlarıma teşekkür ederim. Son olarak hayatıma doktora sürecinde giren ve beni biz yapan sevgili eşime ömür boyu minnet duyacağım. Bu süreçte gösterdiği sabır ve desteğin karşılığında yazacağım her kelime eksik kalacaktır. Eksikliğim kadar çok teşekkür ederim. Her son bir başlangıç, her başlangıç bir son gerektirir. Şimdi yeni bir başlangıç zamanı; hoş geldin sevgili kızım İklim.

Erkan SOLMAZ

İSTANBUL, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
[TABLOLAR LİSTESİ]	x
[ŞEKİLLER LİSTESİ]	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ALGI YÖNETİMİ KAVRAMI VE YAKLAŞIMLAR

1.1.Algının Anatomisi	7
1.1.1.Tutum ve Davranış.....	11
1.1.2. Algı ve Gerçeklik.....	14
1.1.3. Retorik ve İkna.....	17
1.2.Algı Yönetimi.....	20
1.2.1. Hegemonya	26
1.2.2. İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları.....	29
1.2.3. Siyasal Otorite ve Meşruiyet	33
1.2.4. Propaganda.....	36
1.2.5. Rıza Üretimi ve Kamuoyu İmalatı.....	41

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYA VE İKTİDAR

2.1. Kitle ve İktidar.....	45
2.1.1. Kitle Psikolojisi ve Kolektif Zekâ	48
2.1.2. Kitle İletişimi ve Teknolojik Determinizm.....	51
2.1.3. Kamusal Alan ve Kamuoyu	54

2.1.4. Söylem	57
2.2. Medyada Algı Yönetimi ve İletişim Yaklaşımları	60
2.2.1. Sihirli Mermi (Hipodermik İğne) – İki Aşamalı Akış Kuramı.....	61
2.2.2. Gerbner’in İletişim Modeli ve Yetiştirme Analizi.....	64
2.2.3. Gündem Oluşturma ve Eşik Bekçiliği Yaklaşımı.....	66
2.2.4. Suskunluk Sarmalı Kuramı	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

COVID-19 VİRÜSÜ VE TÜRKİYE’DE PANDEMİ SÜRECİ

3.1. Covid-19 Virüsü ve Seyri.....	74
3.2. Türkiye’de Covid-19 Virüsü ve Seyri	76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PANDEMİ SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE ALGI YÖNETİMİ

STRATEJİLERİNİN ANALİZİ

4.1. Araştırma Yöntemi	83
4.1.1. Araştırmanın Kapsamı	85
4.1.2. Araştırmanın Örneklemi	86
4.1.3. Araştırmanın Hipotezleri	87
4.1.4. Araştırmanın Önemi	87
4.2. Bulgular ve Analiz.....	88
4.2.1. Salgınla ilgili ilk açıklama 18.03.2020	89
4.2.2. Ulusa sesleniş konuşması 25.03.2020.....	91
4.2.3. Ulusa sesleniş konuşması 27.03.2020.....	94
4.2.4. Ulusa sesleniş konuşması 30.03.2020.....	98
4.2.5. Ulusa sesleniş konuşması 03.04.2020.....	100
4.2.6. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 06.04.2020	103
4.2.7. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 13.04.2020	106
4.2.8. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 28.04.2020	109
4.2.9. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 04.05.2020	112
4.2.10. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 11.05.2020	115

4.2.11. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 18.05.2020	118
4.2.12. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 28.05.2020	121
4.2.13. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 09.06.2020	124
4.2.14. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 29.06.2020	127
4.3. Söylemler arası ilişki ve genel değerlendirme.....	130
SONUÇ.....	140
ÖNERİLER	150
KAYNAKÇA	151
EKLER.....	166
ÖZGEÇMİŞ.....	217

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 18. 03.2020 Kod ilişkisi tablosu	90
Tablo 2. 25.03.2020 Kod ilişkisi tablosu	93
Tablo 3. 27.03.2020 Kod ilişkisi tablosu	96
Tablo 4. 30.03.2020 Kod ilişkisi tablosu	99
Tablo 5. 03.04.2020 Kod ilişkisi tablosu	102
Tablo 6. 06.04.2020 Kod ilişkisi tablosu	105
Tablo 7. 13.04.2020 Kod ilişkisi tablosu	108
Tablo 8. 28.04.2020 Kod ilişkisi tablosu	111
Tablo 9. 04.05.2020 Kod ilişkisi tablosu	114
Tablo 10. 11.05.2020 Kod ilişkisi tablosu	117
Tablo 11. 18.05.2020 Kod ilişkisi tablosu	120
Tablo 12. 28.05.2020 Kod ilişkisi tablosu	123
Tablo 13. 09.06.2020 Kod ilişkisi tablosu	126
Tablo 14. 29.06.2020 Kod ilişkisi tablosu	129
Tablo 15. Kod ilişkisi genel tablo	131
Tablo 16. Tarihsel kod frekans yoğunluğu	132
Tablo 17. Sağlık Bağlamında genel kod kesişim tablosu	133
Tablo 18. Ekonomi bağlamında genel kod kesişim tablosu	134
Tablo 19. Politika bağlamında genel kod kesişim tablosu.....	135
Tablo 20. Sosyal Yaşam bağlamında genel kod kesişim tablosu	136
Tablo 21. Uluslararası İlişkiler bağlamında genel kod kesişim tablosu.....	137
Tablo 22. Kelime frekans tablosu	138

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 18.03.2020 Kod frekansı	89
Şekil 2. 18.03.2020 Kelime Bulutu	91
Şekil 3. 25.03.2020 Kod frekansı	92
Şekil 4. 25.03.2020 Kelime bulutu	94
Şekil 5. 27.03.2020 Kod Frekansı	95
Şekil 6. 27.03.2020 Kelime bulutu	97
Şekil 7. 30.03.2020 Kod Frekansı	98
Şekil 8. 30.03.2020 Kelime bulutu	100
Şekil 9. 03.04. 2020 Kod Frekansı	101
Şekil 10.03.04.2020 Kelime Bulutu	103
Şekil 11. 06.04.2020 Kod frekansı	104
Şekil 12. 06.04.2020 Kelime bulutu	106
Şekil 13. 13.04.2020 Kod frekansı	107
Şekil 14. 13.04.2020 Kelime bulutu	109
Şekil 15. 28.04.2020 Kod frekansı	110
Şekil 16. 28.04.2020 Kelime bulutu	112
Şekil 17. 04.05.2020 Kod frekansı	113
Şekil 18. 04.05.2020 Kelime bulutu	115
Şekil 19. 11.05.2020 Kod frekansı	116
Şekil 20. 11.05.2020 Kelime bulutu	118
Şekil 21. 18.05.2020 Kod frekansı	119
Şekil 22. 18.05.2020 Kelime bulutu	121
Şekil 23. 28.05.2020 Kod frekansı	122

Şekil 24. 28.05.2020 Kelime bulutu.....	124
Şekil 25. 09.06.2020 Kod frekansı.....	125
Şekil 26. 09.06.2020 Kelime bulutu.....	127
Şekil 27. 29.06.2020 Kod frekansı.....	128
Şekil 28. 29.06.2020 Kelime bulutu.....	130

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	: Anadolu Ajansı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Ak Parti
CDA	: Critical Discourse Analysis
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DA	: Devlet Aygıtı
ĐİA	: Devletin İdeolojik Aygıtları
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ESA	: Eleştirel Söylem Analizi
KİA	: Kitle İletişim Araçları
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
PCR	: Polimeraz Zincir Reaksiyonu
STK	: Sivil Toplum Örgütü
WHO	: World Health Organization

GİRİŞ

Dünyada meydana gelen olayların algılanması hem nörofizyolojik hem de zihinsel bir sürecin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Algılama olgusunu, sadece duyu organlarının sağlıklı bir şekilde işlemesi ve deneyimler sonucunda zihinsel etkenlerle tutum ve davranışlara yansımaları olarak açıklamak yetersiz olacaktır. Dolayısıyla; kişinin kültürü, inancı, ideolojisi, yaşadığı coğrafya, eğitim seviyesi, sosyoekonomik koşulları, kullandığı iletişim araçları gibi birçok farklı dinamik yapı, algılama sürecini şekillendirmektedir. Algılama sürecinin öncesinde insanların nasıl algıladığını anlamak “gerçek” mefhumunun statik olmadığını sorgulatacaktır. Bir kişinin öznel dünyası, onun aynı zamanda dünyayı algılayış biçimiyle ilintilidir. Yani algılanan olaylar, olgular, nesneler farklı bireylerde farklı anlamlar ortaya koymaktadır.

Algıların, tutum ve davranışlar üzerindeki etkileri, insanları yönetmek, kontrol etmek, denetlemek ve istendik davranışlar sergilemeleri noktasında hegemonyasını korumak isteyen güç odakları için önemli bir silahtır. İnsanların algılarla yönetilmesinin fark edilmesi, “algı yönetimi” kavramını ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla tarihte yönetenlerin algı politikaları günün şartlarına ve hedef kitlenin yapısına göre değişim göstermiştir.

Algı yönetiminde hedef kitlenin davranışlarının analiz edilmesi, ne türden bir algı politikası geliştirileceği konusunda önemlidir. Bu noktada kitlelerin öncelikle tutum ve davranışlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu anlamda algı yönetimi sürecinde en güçlü enstrüman kuşkusuz medyadır. Çünkü; medya aracılığı ile insanların zihinlerinde algı oluşturmak algı yönetiminin en temel görevlerinden birisidir.

Günümüzde Kamu Diplomasisi kavramıyla birlikte çok sık kullanılan “algı yönetimi”, birçok farklı disiplin tarafından, birbirinden farklı akademik bakış açılarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu geniş yelpazede algı yönetimi açık bir araştırma alanı sunmaktadır. Algı yönetimi sadece iktidarların, yöneticilerin, siyasetcilerin kullandığı bir yöntem değil aynı zamanda çeşitli grupların, örgütlerin ve ekonomik yapıların başvurduğu yöntem olarak dikkat çekmektedir. Günümüzde sosyal medya

içerisinde çeşitli platformlarda iknayı ve ilgiyi arttırma noktasında algı yönetimi stratejilerinin kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla iletişim bilimleri alanında algı yönetimi çalışma evreninin genişletilmesi gerekmektedir.

İletişim çalışmalarında algı yönetiminin kullanımına baktığımızda kamu diplomasisi, siyasal iletişim, reklam ve ikna temelli araştırmaların analizi, yoğun bir şekilde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda iletişim çalışmaları içerisinde algı yönetimi stratejilerini merkeze alarak literatüre yeni çalışmalar kazandırmak ve algı yönetimi stratejilerini gelişen iletişim teknolojileri ve medya yapısı içerisinde yeniden yorumlamak çalışmayı önemli kılmaktadır.

Yazının icadı, matbaanın icadı, savaşlar, afetler vb. gelişmeler nasıl toplumsal yapıyı “öncesi” ve “sonrası” olarak ikiye ayırmışsa, Covid-19 virüsü de insanlık tarihinde bir dönemin sona ermesi ve yeni bir dönemin başlaması olarak tarihteki yerini alacağı açıktır. Çin’de başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 virüsü, insanlık tarihinin en önemli geçiş süreçlerinden birisi olmuştur. Bu süreç Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 12 Mart 2020’de “pandemi” olarak ilan edilmiştir. Covid-19 virüsü, 1. yılda dünyada 2,5 milyon insanın ölümüne sebep olurken (D.S.Ö.), bu sürecin karşısında birçok devlet de hem ekonomik olarak hem de politik olarak büyük ölçüde etkilenmiştir.

Tüm dünyayı sarsan Covid-19 virüsü Türkiye’de de derin izler bırakmıştır. 10 Mart tarihinde rastlanan ilk vaka ile “hayat artık hiç kimse için eskisi gibi olmayacak” görüşü kamusal alanın gündemini oluşturmuştur. Vaka artışlarıyla beraber iktidarın politikası da kendisini göstermiştir. Okulların kapanması, sokağa çıkma yasakları, maske takma zorunluluğu, sosyal mesafe, hijyen kuralları gibi insanları doğrudan etkileyen kurallarla denetim ve kontrol politikaları uygulanmıştır. Bu politikaların uygulanabilirliği iktidarın kitle üzerindeki hegemonyasını da koruması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı iktidarın bu süreçte nasıl bir “algı yönetimi” stratejisi geliştirdiği ve bu stratejilerin politik olarak söyleme nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Medyanın günümüzdeki etkisi dikkate alındığında, hedef kitleden istendik davranışlar sergilenmesinde önemli rol oynayan algı yönetimi stratejilerinin saptanması çalışmamızın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Nihai olarak bu türden bir analiz ile yeni iletişim teknolojilerinin inşa ettiği ortamların ve bu

ortamların oluşturduğu değişkenlerin hedef kitleyi nasıl etkilediği ortaya koyulacaktır. Bu bağlamda; Türkiye’de iktidarın hegemonyasını nasıl sağladığı ve nasıl rıza ürettiğini ortaya koymak hedeflenmektedir.

Araştırmanın temel problemi; iktidarın kitle kontrolü ve denetimini sağlaması noktasında ne türden bir algı yönetimi politikası uyguladığıdır. Mevcut literatür ve güncel çalışmalardan farklı olarak bu çalışmanın merkezinde, pandemi sürecinde Türkiye’de algı yönetimi stratejilerinin nasıl yapıldığı başlıca sorunsalı oluşturmaktadır. Kitle kontrolünün nasıl sağlandığı ve kitle yapısının algı stratejilerine karşı nasıl tutum sergilediği çalışmanın bir diğer sorunsalıdır. Bu sorunsallardan hareketle; hem siyasi erkin algı yönetimi stratejilerinde başvurdukları teknikler ortaya konulacak, hem de medyada kullanılan hegemonik yapı ve ideolojik unsurlar eleştirel söylem analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

Yukarıda belirtilen amaç ve hedeflerle yola çıkılan bu araştırmada, algı yönetimi stratejilerinin analizi, ‘İdeoloji, Hegemonya ve Rıza Üretimi’ kavramları odağında ele alınmış, Türkiye’deki siyasal iktidar ve hedef kitle üzerinden analiz edilmiştir. Bu bağlamda algı yönetimi stratejileri, küresel bir öneme sahip olan Covid-19 virüsünün Türkiye’deki yansımalarını kapsamaktadır. Söz konusu sürecin uzun olması, çalışmanın konu bazında sınırlandırılmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda süreç içerisinde gelişen en önemli ve en kritik durumların söz konusu olduğu konuşma metinleriyle sınırlandırılmıştır. Yaşanan gelişmeler uzun bir politik süreci kapsadığı için algı yönetimiyle ilgili tüm içeriklerin analizini yapmak mümkün olmayacaktır. Bu nedenle araştırmada “amaçlı örnekleme yöntemi” içerisinde “kritik durum örnekleme” yönteminden faydalanılmıştır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “Ulusa Sesleniş” ve “Kabine Toplantısı” konuşmalarından oluşan 14 metin seçilmiştir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden “söylem çözümlemesi” yöntemi uygulanmıştır. Söylem çözümlemesi içerisinde ise çalışmamızın amacı dikkate alınarak, Norman Fairclough’un “Eleştirel Söylem Çözümlemesi” yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemin tercih nedeni ise “Hegemonya” ve “Rıza Üretimi” kavramları üzerinden algı yönetimi stratejilerini saptanması noktasından kaynaklanmaktadır. Fairclough, hegemonik mücadelenin ideolojik boyutunun, söylemsel bakış ile

kavramsallaştırılabileceğini ve çözümlenebileceğini göstermektedir. Bu çerçevede bir söylem düzeni, çelişkili bir söylemin söylem/ideolojik yönünü oluşturmaktadır. Bu yapı içerisinde karmaşık, heterojen ve çelişkili bir söylem düzeni ideolojik birleşim kavramıyla uyumaktadır (Fairclough, 2013: 62).

Fairclough, söylemi üç unsurdan oluşan bir kompleks yapı olarak şu şekilde ele alır:

- a) Sosyal uygulama (toplumsal pratik)
- b) Söylem uygulama (metin üretimi, dağıtımı ve tüketimi)
- c) Metin ve söylemin analizi

Söz konusu unsurların her biri aralarındaki ilişkiler için analiz gerektirir. Buna göre, başlıca bağlantılar, metinlerin özellikleri, bir araya getirilmesi, yorumlanması ve toplumsal pratiğin doğasıyla var olur (Fairclough, 2013: 59). Bu bağlamda iktidarın ideolojik ve hegemonik yapısını sürdürmesi noktasında, kitle kontrolünün sağlanması, algı yönetimi stratejilerinin hangi yapıya hizmet ettiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Fairclough'a göre hegemonya; liderliğin yanı sıra ekonomik, politik, kültürel ve ideolojik alanlardaki baskınlığı ifade eder. Ona göre Hegemonya, ittifaklar kurarak insanların rızalarını kazanmak için tavizler verir ve ideolojik araçlar yoluyla hükmetmekten çok insanları bütünleştirmek (kaynaştırmak) ile ilgilidir. Hegemonya, ekonomik, politik ve ideolojik biçimlerle hakimiyet/boyun eğme ittifakları ve ilişkileri kuran bir mücadeleye odaklanır. Hegemonik mücadele, geniş sivil toplum kurumlarını (eğitim, sendikalar, aile) içerir (Fairclough, 2013: 61).

Araştırmada siyasal iktidarın hegemonyasını koruması bağlamında, “hedef kitle üzerinde ikna etme, rıza üretme, denetleme ve kontrol altında tutuma” hipotezinden hareketle, söz konusu algı yönetimi stratejilerinin hangi yapıya hizmet ettiği ve ne amaçla yapıldığı ortaya konulacaktır.

Tüm bunlardan hareketle araştırmada şu sorulara yanıt aranacaktır?

- Türkiye’de siyasal iktidar pandemi sürecinde ne türden algı yönetimi stratejileri kullandı?

- Türkiye’de siyasal iktidar pandemi sürecinde ne türden bir algı yönetimi politikası üretti?
- Türkiye’de siyasal iktidar hegemonyasını korumak ve sürdürmek için hangi konularda algı stratejisi üretti.
- Türkiye’de pandemi sürecinde algı yönetimi stratejileri, siyasal iktidar açısından işlev gördü mü?

Araştırmanın birinci bölümde algı kavramı hem psikolojik olarak hem de iletişimsel olarak açıklanmıştır. Bu başlık altında algılamanın iletişim ve psikolojik boyutu olarak; tutum ve davranış, gerçeklik, retorik ve ikna gibi temel algı bileşenleri açıklanmıştır. Algı kavramını açıkladıktan sonra çalışmanın odak noktası olan “Algı Yönetimi” kavramı ele alınmış ve bu kavram “Rıza Üretimi”, “İdeoloji”, “Hegemonya” kavramları çerçevesinde irdelenmiştir. Sonraki aşamada ise “Algı Yönetimi” kavramı odağında, iletişim etki araştırmalarında öncül modeller ve yaklaşımlar açıklanmıştır.

İkinci bölümde “Medya ve İktidar” yapısı ele alınmış, bu başlık altında öncelikle medyada algı yönetiminin işleyişi irdelenmiştir. Geleneksel ve sosyal medya arasındaki algı yönetimi farklılıkları ortaya koyularak, haberin inşasında algı stratejileri, “Söylem” yapısı içinde açıklanmıştır. Sonraki aşamada “Kitle” ve “İktidar” yapısı ele alınmış, algı yönetimi ekseninde, iktidar politikası açıklandıktan sonra birinci bölümle birlikte ortaya bir literatür konulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmaya konu olan olay örgüsü (Pandemi süreci) yer almaktadır. Bu bölümde pandemi sürecinde neler yaşandığı, siyasal iktidarın kitle kontrolü ve denetiminde ne gibi önlemler aldığı, kitle kontrolünü sağlamak için ne türden stratejiler geliştirdiği ele alınmıştır.

Dördüncü ve son bölümde, araştırmanın metodolojisi ve araştırma örnekleminde elde edilen bulgular yer almaktadır. Bu aşamada elde edilen veriler, Norman Fairclough’un eleştirel söylem çözümlemesi yöntemine uygun bir şekilde analiz edilmiştir. Kritik durum örnekleminde uygun bir şekilde toplanan veriler, MAXQDA Analytics programıyla çözümlenmiştir. Bu programda kodlamalar Norman Fairclough’un yöntemine ilişkin unsurlarla yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar

betimsel olarak ortaya konulmuş ve yorumlanmıştır. Mevcut çalışmaların ışığında, elde edilecek sonuçların ve ortaya konulan verilerin, bundan sonraki iletişim araştırmalarında yol gösterici ve katkı sağlayıcı bir zemin oluşturması beklenmektedir. Çalışmanın gerek literatür açısından gerekse de yöntem ve analiz açısından iletişim alanında önemli bir boşluğu doldurması düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALGI YÖNETİMİ KAVRAMI VE YAKLAŞIMLAR

1.1. Algının Anatomisi

Algılama olgusu, duyu organları yoluyla algının geçmiş yaşantılar ve deneyimler sonucunda, ‘duyumların yorumlanması’ olarak öncül araştırmalar içerisinde ortaya konmuştur (Ayer, 1984; Eraslan, 2018; Hacıkadiroğlu, 1984; İnceoğlu, 2011). Algı kelimesinin; akıl erdirmeye, anlamlandırma, anlama, anlama yeteneği, anlayış, kavrayış, (bir olguya) erişme, kavuşma, ulaşma, idrak etme gibi sözcüklerle eş anlamlı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Eraslan, 2018: 47). Algı olgusu ile duyum olgusu birbirinden farklı anlamlar içermektedir. Cüceloğlu, duyum (sensation) ile algı (perception) arasındaki farklılığa dikkat çekerek, duyum kavramını; algı organlarının etrafındaki enerjinin etkisinde uyarılmasıyla meydana gelen nörofizyolojik evreler olarak tanımlar (Cüceloğlu, 2011: 98). Algılar sadece duysal uyarıların girdi olarak kaydedilmesiyle açıklanamaz (Smith ve Kosslyn, 2014: 50). Dolayısıyla duyu ile algı arasında farklı dinamik yapılar söz konusudur.

Duyular, alıcı hücrelerin dışındaki çevrede, fiziksel enerjileri alarak, sinirsel enerjiye dönüştürmesiyle oluşmakta ve bu sinirsel enerji de beyinde işlenip algıyı ortaya çıkarmaktadır. Bu süreç algılama (perceiving) ve bu olgunun ortaya çıkmasına algı (perception) adı verilmektedir (Cüceloğlu, 2011: 118). Eraslan’a göre ‘algı’; beyine iletilen duyumların kişinin geçmiş yaşantıları, deneyimleri ve tecrübeleri ile şekillenmesi iken, algılama; duyumların çeşitli şekillerde örgütlenip anlamlandırılması ve yorumlanmasıdır (Eraslan, 2018: 47).

Algı, nesnelerin ve olayların, karşı tarafın inşa ettiği, anlamlı, sistemli ve bütünsel bir tepkidir. Buna bağlı olarak algılar duyumların sonucunda oluşur, kişinin eski ya da yeni bilgilerine göre biçimlenir ve bundan dolayı algı, bir kişilik tepkisidir (Türk, Mehmet Seza, 2014: 11). Algılama duyumsal bir bilgilendirme olarak tanımlandığında, tatma, duyma, görme, dokunma, koklama ve hissetme duyumlarından oluşmaktadır. Dış dünyadan bilgi edinme sürecinde bu işleyiş, fizyolojik olarak kusurlu olmayan tüm insanlar için geçerlidir (İnceoğlu, 2011: 86-87).

Ünsal Oskay algılamayı tanımlarken; insan eylemlerinin bir ortam içinde oluştuğunu, düşüncelerin de bu ortam içerisinde şekillendiğini belirterek, insanların

dünyayı algılamasını, yapısal etmenler ve işlevsel etmenler olarak ikiye ayırmaktadır. Oskay’a göre, insan kendisine yönelik uyarıları öncelikle sinirsel sistemin bir tepkisi ve yanıtı olarak algılar. Bu uyarılar kişinin ussal yapısının zihinsel süzgecinden geçerek fiziksel uyarılar olmaktan çıkar. Daha sonra bilişsel düzeyde cevaplanacak şekilde algılanır, anlamlandırılır, tanınır ve bilinir. Bu sebeple, ortamdaki uyarıların algılanma durumu, algılandıkları takdirde nasıl yanıt bulacağı duyumsal yapıya bağlıdır. Bu yapı algılara yol açacak uyarıların önünde engel teşkil eder. İşlevsel etmenler, kişinin duyumsal yapısından ve uyarılardan başka uyarıların duyumsandığı anıları, deneyimleri, alışkanlıkları ve algıları etkiler (Oskay,1994:65-66).

Algının etkilerine baktığımızda, fiziki etmenler ve çevresel/işsel etmenler olarak kişiden kişiye değişmesinde, nesnelerin algı frekanslarındaki farklılıkları ve kişilerin fizyolojik olarak birbirlerinden farklı sinir sistemlerine sahip olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Eraslan algıyı etkileyen faktörleri; fiziki etmenler (dikkat, yoğunluk, büyüklük, renkler, hareketlilik, uyarının yeni olması, ortam ve şartlar) ve çevresel/işsel etmenler (kültürel geçmiş, kişisel özellik, ailenin kökeni, bölgesel farklılık, yaşanan zorluklar, sosyal yetenekler, arkadaşlıklar) olarak ikiye ayırmaktadır (Eraslan, 2018: 51-52).

Algılamanın etkilerine baktığımızda ise duyumsamalardan ziyade zihinsel etkenlerin belirleyici olduğu söylenilebilir (Eraslan, 2018; Hacıkadiroğlu, 1984; İnceoğlu, 2011). Bu bağlamda Berger’in; *“Düşündüklerimiz ya da inandıklarımız nesneleri görüşümüzü etkiler”* yaklaşımı zihinsel etkinin belirleyiciliğini desteklemektedir (Berger, 1999).

Ayer, nesnelerin insanlar tarafından farklı algılanış biçimiyle ilgili sorunsalın, nesnenin kendisinde mi yoksa algılayan kişide mi değişkenliğe uğradığını şu şekilde tartışmaktadır;

“Nesneleri her zaman, oldukları gibi algılamadığımızı, kimi kez onları yalnızca daha önce oldukları gibi, kimi kez de ne şimdi ne de daha önce oldukları gibi gördüğümüzü; gördüğümüz ya da algıladığımız şeyin var olmayabileceğim ya da gerçekte hiçbir şey algılamadığımız bir zamanda bir şey algılamakta olduğumuzu sanabileceğimizi; ve algıladığımız fiziksel nesnelerin, özelliklerinden kimilerini, bir bölümüyle, bizim onları algılamamıza eşlik eden koşullardan almış olabileceklerini; söylemeye hazır olmalıyız.” (Ayer, 1984: 20).

Alıcı organlar, nesne ve olayların özelliklerine göre çeşitli duyuşal veriler üretirler (Cüceloğlu, 2011: 98). Ayer, algı sürecinde nesneleri nasıl algıladığımız konusunda, nesnenin tabiatına mı odaklanmamız gerektiğini yoksa dinamik bir yapı içerisinde koşulların farklı sonuçlar doğuracağı ihtimalinin bilincinde mi olmamız gerektiğini sorgulamaktadır. Algılama ile ilgili değişkenleri, doğrudan algılanan şey ve meydana gelmesinin gözlemcinin fiziki özelliklerine bağlı olmasından kaynaklanan bir duyu verisi olarak kabul edilebileceğinden kaynaklanmaktadır (Ayer, 1984). Dolayısıyla algı süreci kişiye, duruma, çevreye, koşula ve nesneye göre değişebilmektedir.

Algı sürecinde duyu organlarının algıdaki belirleyicilik ölçüsü farklılık göstermektedir. Görsel algılama felsefi bağlamda bu türler içerisinde en çok tartışılan duyuşal algılardan biridir (Ayer, 1984). Görsel algılama, nesnelerin ve olayların çevrelerine yansıttıkları sinyalleri, görünen özellikleri çerçevesinde, duyuşal işleyiş mekanizması ile seçer, düzenler, anlamlandırır ve bu boyutlarıyla değerlendirir (Gal & Linchevski, akt. Kırmızıgül, 2020: 13).

Berger'in "*bakmakla görmek arasında yaptığı ayırım*"a dikkat çeken İnceoğlu, algılamanın görsel yönünün, temelde biyolojik bir süreç ile bu sürecin işleyişinde psikolojik etkenlerin etkili olabileceğini ve algı sürecinde söz konusu duyulardan birinin diğerine oranla daha ağırlıklı rol üstlendiğini belirtmektedir. Bireyin çevresindeki karmaşık görüntü içerisinde seçim yaparak, görme işlemini yerine getirmesiyle beraber görsel algılama süreci başlar ve sürecin tamamlanması için kişinin psikolojik olarak bakmaya ve göremeye hazır olması gerekmektedir (İnceoğlu, 2011: 98-99).

Algılamanın ikinci bir türü olan işitsel algı, algılama sürecinde görsel algı kadar önemlidir. İşitsel algı sürecinde sesli iletilerin anlaşılması için duyma beceresinin olması gerekmektedir. Görsel-işitsel iletişim sürecinde bu iki unsur çoğu zaman birbirini tamamlamakta ve desteklemektedir. Algılamanın diğer türleri olan tat algısı, koku algısı ve dokunsal algı ise algı sürecinde dış dünyadan alınan uyarıların bilinç düzeyine aktarılmasındaki diğer duyuşal araçlardır. Algının oluşması için duyuşal faktörlerin dışında gerekli olan önemli bir etken de "dikkat" olgusudur.

Dikkat; bireyin tüm duygu ve düşünce gücünü, bir nokta, bir konu üzerine yoğunlaştırması olarak tanımlanmaktadır (Eraslan, 2018: 51).

Algının duyuşal türlerinin dışında, algı türleri simgesel algı, duyuşal algı, görsel algı, seçimleyici algı gibi türlerle de açıklanmıştır (Eraslan, 2018; İnceoğlu, 2011). Simgesel algı türü iletişim süreci içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Sözsüz iletişim türü olarak bilinen simgesel iletişim (jest, mimik, beden dili, bayrak, şekiller, renkler vs.) politikacıların, din adamlarının, sanatçıların, askerlerin çok sık kullandıkları bir iletişim şeklidir. Özellikle politikacılar hedef kitlelerine bu türden göstergelerle ileti göndererek algı oluşturmaya hedefler. Uluslararası ilişkiler ve Kamu diplomasisinde (Bayrak, Sancak, Silah vs.), dini mekanlarda ve ibadethanelerde (Camii, Kilise, Tapınak vs.), uluslararası şirketlerin markalarında (Starbucks, McDonald's, Burger King vs.) simgesel gönderiler oldukça önemli, stratejik bir değere sahiptir.

Simge ve sembollerin anlamlandırılması ortak yaşam kültürünün nihayetinde ortaya çıkmaktadır. İletişimin temel unsurlarına baktığımızda kaynaktan alıcıya gönderilen iletinin, kodlama ve kod açılama süreci içerisinde anlamlandırılması, ortak bir anlaşmanın sonucu olarak meydana gelmektedir. Örneğin; Anadolu'da dini bayramlarda geleneksel kültür ritüellerinin simgesel göstergeleri, Avrupa ülkelerinde yaşayan biri için çözümlenmesi mümkün değildir. Dolayısıyla algının simgesel türü, simgelere yüklenen anlamların ortak bir yaşam kültürünü, dilini, deneyimini ve pratiklerini öğrenmesi anlamına gelmektedir.

Deneyim elde etmek için duyuşal algıların sağlıklı bir şekilde işlemesi gerekmektedir. Aksi halde iletişimsizlik meydana gelir. İletişimsizlik durumunda kaynağın gönderdiği ileti, alıcının algılama düzeyi ile denk gelmemesi durumunda iletişim ya sınırlı ya da kısmen meydana gelmektedir (Aziz, 2012: 37). Yani iletişim sürecinde ve simgesel anlamlandırma biçimlerinde algılamanın gerçekleşmesi için duyu organları tek başına yeterli olmayacaktır. Dolayısıyla algı oluşum sürecinde, iletişim olgusunun gerçekleşmesi için anlamların birbirini karşılaması gerekmektedir.

Nörofizyolojik olarak bir insanın koku alma duyusunu kaybetmesi nasıl tat alma duyusunu kaybetmesine neden oluyorsa, bilişsel algılama sürecinde de algı mekanizmalarından birinin zarar görmesi ya da işlevsiz kalması durumunda tam bir

algılama gerçekleşmez. Bilişsel algılama sürecinde zihin kontrolünü ele geçiren medya profesyonelleri kitlelerin algılarını yönetirken bazen dikkat, bazen de analitik düşünme ve değerlendirme yetilerini etkisiz hale getirir. Bu durumda bireyin almış olduğu enformasyonu ölçme, değerlendirme ve yorumlama aşamaları tam anlamıyla işlev görmez ve yönltilen enformasyon bireyin zihninde doğrudan yer almaya başlar. Kısacası birey kendisine yönlendirilen enformasyonu eleştiri süzgecinden geçirmeden doğrudan alımlıyorsa, bu durum onun bilinç düzeyinin hazır hale getirilmesi ile ilgilidir.

1.1.1. Tutum ve Davranış

Bireyin zihinsel ve duygusal dünyası deneyimlerle oluşmaktadır. Algının tutum ve davranışlara yön vermesi onu iletişimin merkezinde konumlandırmaktadır. İletişimin etki araştırmaları içerisinde “Propaganda”, “Gündem Oluşturma”, “Hipodermik İğne”, “Suskunluk Sarmalı” gibi yaklaşımlarda ortaya konulan görüşlerin birçoğunun tutum merkezli olduğu açıktır. Algı yönetiminin çıktısı, tutum ve davranıştır. Bu nedenle tutum ve davranışlara yön veren etkenleri anlamak araştırmanın seyri açısından önemlidir.

Tutum bireyin nesneler karşısında vereceği tepkiler üzerinde yönlendirici olma ve davranışa yansıtma hali, bireyin bir nesneyi, simgeyi ya da olayı olumlu ya da olumsuz değerlendirmesi, herhangi bir çevresel olayla ilgili örgütlenmiş tutarlı düşünce, tepki biçimi olarak tanımlanabilir. Ayrıca tutum; bireyin kendisine veya çevresindeki herhangi bir nesneye, olaya ya da toplumsal bir konuya karşı deneyimlerini, duyu, bilgi ve güdülerine dayanarak organize ettiği zihinsel, davranışsal ve duygusal tepkilerin başlangıç eğilimleri olarak açıklanmaktadır (İnceoğlu, 2011: 18-23).

Yukarıdaki tanımlamalar dikkate alındığında, tutum olgusunun öğrenilmiş ve deneyimlenmiş bilgilerden oluşan bir eylemsellik olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla tutumlar, öncesinde bazı bilgileri içinde barındıran insan düşüncelerinin dışı vurumu olarak ortaya çıkar. Birey düşünce yapısı içerisinde bir durumu, olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Bu durum “*araçsal (araçsal/uyumsal) fayda*” olarak bilinen, bireyin amacına ulaşmak için çevresiyle kurduğu ilişkilerde

kendisi için olumlu ve yararlı gördüğü şeyleri benimsemesi ve davranış kalıbı olarak geliştirmesiyle ilgilidir (İnceoğlu, 2011: 45). Yani bireyin davranış şekilleri zihinsel bir sürecin sonucu olarak bedensel figürlere dönüşmektedir.

Bireyin toplumsallaşma süreci ve bununla birlikte öğrenme sürecini oluşturan tutumları, değişen koşullara ve yön değiştiren bilgi ve deneyimlere göre değişiklik gösterebilmektedir. Birey ile nesne arasındaki ilişkide tutumlar kararlılık içerisinde tutarlılık ve düzen kazandırmaktadır. Tutumlar bireyin öğrenme sürecinde şekillenip oluştuğu için insan ve nesne ilişkisinin yanında, bireyin çevresini algılamasına, kullanmasına ve yargılamasına yönelik ilişkileri de düzenlemektedir. Bunun yanı sıra bu düzenlemelere belirli ölçüde denge ve kararlılık kazandırma özelliğine de sahiptirler (İnceoğlu, 2011: 43). Davranışsal Psikolojinin öncü isimlerinden Muzaffer Şerif'e göre; yeni doğan bir insan, karşılaştığı kuralları özümser ve yerleşmiş olan toplumsal kurallar bireyin deneyimlerini ve çevresindeki insanlara karşı olan tepkilerini tayin etmede önemli rol oynar (Şerif, 1985: 63).

Tutum kavramı duygusal, zihinsel ve davranışsal olarak üç yapısal öğeye ayrılmaktadır. Tutumun yapısını, onun örgütlenmesinde rol oynayan “a) ilişkilendirme, b) tutum konusu ile doğrudan deneyim, c) başkalarından öğrenmek” olarak üç temel gruba ayrılır (İnceoğlu, 2011: 40). Yani bireyin doğup büyüdüğü çevresel koşulları, tecrübeleri ve öğrenilen bilgileri bir bütün olarak ele aldığımızda, tutum olgusunun insan yaşamının büyük bir bölümünü kapsadığı söylenilebilir. Dolayısıyla insan yaşamını kuşatan davranışsal öğeleri analiz ederken bu yapıların göz ardı edilmemesi gerekir.

Sherif'e göre, bir insan düşünceleri ve davranışları yüzünden, içinde bulunduğu zamanın mevcut kurallarından sapma gösterdiği için aptal veya deli olarak görülebilir. Aynı kişi bir süre sonra aynı toplumda saygı duyulan bir kişi olarak da görülebilir (Şerif, 1985: 28). İnsanların tutum ve davranışları, toplumsal koşulların mevcut normlarına göre değerlendirilmesiyle ilgilidir. Bu noktada toplum koşullarını oluşturan normlarla, toplum normlarını oluşturan koşulları ayırt etmek önemlidir. İlkinde bireylerin davranışsal normlarının etkisiyle oluşan ortam koşulları söz konusuysa, ikincisinde insan davranışlarını forma sokan mevcut şartlar kendisini gösterir.

Tutumun oluşmasını öğrenme sürecine bağlayan İnceoğlu'na göre, *“tutumlara doğuştan sahip olunmaz, onlar sonradan kazanılırlar”* (İnceoğlu, 2011: 42). İnsan dünyaya geldiği zaman birtakım kurallarla değil, toplumsal bir çevre içinde biçimlenerek, ilişkide bulunduğu insanlardan meydana gelir. Kişinin zihniyet ve davranışının ekinsel veya toplumsal olarak tayin edilişi bu ilişkilerin sonucunda oluşur (Şerif, 1985: 50). Bu açıdan bakıldığında kişinin toplum içinde doğup büyüdüğü çevresel faktörlerin, bireyin tutum ve davranışları üzerinde biçimlendirici bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Davranış insan eylemlerinin (etki ve tepkilerini) karşılayan bir kavramdır (Şimşek vd., 2015). Tutum olgusunu psikolojik perspektifte anlamamız, bireyin toplum içindeki davranış şekillerini anlamamız açısından önemlidir. Psikolojide birey davranışları üzerine yapılan birçok ampirik çalışma, pozitif ve negatif tutumların gözlemlenmesine yönelik yapıldığı görülmektedir (Cüceloğlu, 2011; Smith ve Kosslyn, 2014; Şerif, 1985).

“Davranışa Yönelik Tutum”, davranışsal beklentilerin ve onların değerlendirilmesinin bilişsel boyutunu oluşturur. Bu boyutlar “Davranışsal İnançlar” olarak adlandırılır ve oluşacak davranışa karşı olumlu veya olumsuz tutumlar geliştirir (Erten, 2002). Davranış ise biyolojik olarak bir organizmanın belirli uyarıcılarla, göstermiş olduğu bedensel tepkilerle karşımıza çıkmaktadır (Şimşek vd., 2015).

Fenomenoloji yaklaşımında, birey davranışı üzerine yapılan ampirik çalışmaların, bireyin tamlığını görebilme yeteneğinden uzak ve sınırlı bir yöntemdir. Dolayısıyla deneysel çalışmalar tek başına yeterli olmayacaktır. Bu anlamda birey davranışlarını çevresel etkenler ya da biyolojik dürtüler, ihtiyaçlar belirlemez. Davranışı şekillendiren faktör, bireyin kendisini ve çevresini anlamlandırış biçimidir. Başka bir ifadeyle bireyin o andaki fenomenidir (Cüceloğlu, 2011: 32-33).

Ajzen, “Planlı Davranış Teorisi” isimli çalışmasında tutumların, algılanan davranış kalıplarıyla normatif inançların ve öznel normların ilişkili olduğunu göstermiştir (Ajzen, 1991). Deneysel çalışmaların sosyal psikolojiden daha çok bilişsel psikolojinin alanı içerisinde yapıldığı görülmektedir (Cüceloğlu, 2011; Smith ve Kosslyn, 2014; Şerif, 1985). Tutum ve davranış temelli hem ampirik (deneysel), hem

de fenomenoloji çalışmalar davranış üzerine yapılan birçok akademik çalışmaya ışık tutmaktadır.

Ajzen ve Fishbein'in (1977) ne sürdükleri tutum ile davranış arasındaki ilişkide, tutum ile davranış *"birbirlerini ne kadar tamamlarsa aralarındaki ilişki de o kadar güçlü olur."* Bu doğrultuda davranışın türü, amacı, ortamı ve zamanını tutum ile davranış arasındaki ilişkide belirleyici rol oynamaktadır (Erten, 2002). Dolayısıyla kişinin kendisinde özümsediği kurallar düzeni ondaki "sağduyuyu" oluşturmaktadır (şerif, 1985: 28).

1.1.1. Algı ve Gerçeklik

İlk ağ filozoflarından günümüze kadar süregelen hakikat arayışı, "Posttruth" kavramı ile günümüzde yeni bir hakikat tartışmasının ve arayışın odağı olmuştur. İlk olarak Steve Tesich tarafından 1992 yılında, The Nation'daki "A Government of Lies" makalesinde kullanılan (zelik, 2021: 186-187) ve Kasım 2016'da Oxford Dictionaries'in yılın sözcüğü olarak adlandırmasıyla kamuoyunda dikkat çeken "Posttruth" (Hakikat sonrası) kavramı, genel itibariyle yalan haberlerin, yanlış bilgi/enformasyon ve hakikat ötesi diye adlandırılan dönemin, algı politikasını ifade etmektedir. 2016 Brexit oylamasına ve ABD başkanlık seçimlerine damgasını vuran gerçeklerin gizlenmesi, açıkça yalan söylenmesi, birçok insan tarafından "posttruth" kavramını gündeme getirmiştir (McIntyre, 2018).

Gerçek, doğru, hakikat kavramları toplumda birçok insan tarafından aynı anlama geldiği düşünülerek kullanılsa da özünde farklı anlamlar barındırır. Doğru kavramı ise bilişsel bir sürecin değerlendirmesidir. TDK'da gerçek ile aynı anlama gelen bir sözcük olarak gösterilen "hakikat" Arapça hak kökünden türetilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>). Hakikati aramak ve hakikatin ne olduğunu bilmek, insanlığın vazgeçilmez bir arayış yolculuğu olmuştur. Filiz Zabcı, *"Hakikat, Retorik ve Siyaset"* başlıklı çalışmasında, gerçekliği kendimiz dışında ve bizim varlığımıza bağlı olmayan nesnel gerçekliğin de içerdiğini belirterek, buna karşın hakikatin insanın varlığı ve düşüncesi ile yakından bağlantılı olduğunu, hakikatin insan düşüncesi, bilinci ile ulaşılmış bir bilgi olduğunu dolayısıyla da olgusal gerçeklik ile hakikatin birbirinden

farklı olduğunu ortaya koyar (Zabcı, 2021: 15-16). Yani Foucault'un deyimiyle; hakikat kişinin kendisi hakkındaki hakikat üretimiyle ilişkilidir (Foucault, 2014: 66).

Gerçeğin ne olduğu kadar, 'gerçek bilginin' ne olduğunun sorgulanması, yaşadığımız enformasyon çağında oldukça önemlidir. Gösterilen gerçeklik ile gizlenen gerçeklik arasındaki ilişkinin anlaşılması ve enformasyonun/bilginin üretilme amacının bilinmesi, hakikat ile gerçeklik arasındaki farkı da ortaya koyacaktır. Yaşadığımız çağda gerçek yerini temsile bırakmıştır. Gösterilen gerçeklik ile üretilen gerçeklik arasındaki ince çizginin fark edilmesi, algı yönetimi stratejilerinin saptanması açısından gereklidir. Dolayısıyla Hegel'in "en ciddi ihtiyaç hakikati bilme ihtiyacıdır" sözü bu bölümün önemini destekleyen isabetli bir örnektir.

Gösterilen gerçeklik ile algılanan gerçeklik arasında organize edilen bir iktidar politikasının, medya araçları ve enformasyonla gerçeğinden ayırt edilemeyen şeylerin nasıl işlendiğini "*Simülakrlar*" ve "*Simülasyon*" kavramlarıyla açıklanmaktadır. Baudrillard içinde gerçeklik olmayan gerçeğin, modeller vasıtasıyla üretilmesini "hipergerçek" yani simülasyon olarak tanımlar (Baudrillard, 2011).

Gerçekle gerçek kavramı arasında düşsel bir beraberliğin olmayacağına vurgu yapan Baudrillard, bu tezini genetik minyatürleştirmenin simülasyon evrenine özgü bir boyut olmayacağını öne sürmektedir. Gerçek minyatür hale getirilmiş, hafızalar ve komutlar tarafından üretilmektedir. Bu nedenle gerçeğin sınırsız olarak yeniden üretimi mümkün olmuştur. Böylece rasyonel bir gerçeğe ihtiyaç olmayacak. Gerçek artık işlemsel bir hale gelmiştir. Bu durumdaki üretilen gerçeklik bir başka ifadeyle hipergerçektir (Baudrillard, 2011:14,15).

Gerçeğin üretimi ve yeniden üretimini çağımızın temel hastalığıdır. Gerçeğin ürettiği tehditlere karşı iktidar caydırma ve simülasyon oyununa başvurur. Bu oyunu ürettiği gerçeğe eşdeğer göstergeler aracılığıyla yapan iktidar hem gerçek hem de bunalım üreterek suni bir ekonomik, toplumsal ve politik mücadele biçimi gösterir (Baudrillard, 2011: 44).

Baudrillard gerçeğin yerini aldığını ifade ettiği simülakrları üç gruba ayırır: birincisi Tanrı'nın yarattığı ideal doğanın aynısını oluşturmayı amaçlayan imgeleme yani taklit üstüne kurulmuş doğal simülakrlar, ikincisi enerji ve güç üstüne kurulmuş,

makinelerle somutlaşan üretici simülakrlar ve son olarak bilgi, model ve sibernetik oyunlardan yapılan işlemler, hipergerçeklik ve mutlak bir denetimi hedefleyen simülasyon simülakrları (Baudrillard, 2011: 168).

Simülasyonu yeniden canlandırmanın karşıtı olarak niteleyen Baudrillard, imgeye özgü aşamaları ise derin bir gerçekliğin yansıması, değiştiren ve gizleyen, yokluğunu gizleyen ve gerçekliğin herhangi bir türüyle ilişkisi olmayan saf simülakr imgeler olarak 4'e ayırmaktadır (Baudrillard, 2011: 21). Gerçeklikten kopuşu ele alırsak, gerçekler bazen bir ayna gibi aslını yansıtır ama görünen gerçek asıl gerçek değildir. Bazen gerçeği değiştirip gizleyerek kendisini gerçek olarak sunar, bazen gerçekliğin yokluğunu gizleyerek başka gerçeklik yaratır, bazen de tüm bunlardan bağımsız olarak kendi kendinin simülakrı olarak karşımıza çıkar.

Baudrillard, Amerika'da Disneyland'ın tasarlanma şekliyle Watergate skandalını birbirine benzetir. İkisinin de gerçeği gizlemek adına tasarlandığını söyler. Yani iki tasarı planının da gerçekliğin bulunmadığını gizlemeye çalışmak olduğunu belirtir. Eskiden bir skandalın gizlenmeye çalışıldığını, günümüzde ise skandal olmadığının gizlenmeye çalışıldığını dikkat çeker (Baudrillard, 2011: 32,33). Byung Chul Hun ise "Şeffaflık Toplumu" adlı eserinde, şeffaflık toplumunun sadece hakikatten değil görünüşten de yoksun olduğunu belirterek, enformasyon yığınının hakikat oluşturmadığını ortaya koyar (Han, 2017: 61). Günümüzde gerçeklikten kopuşun en büyük nedenlerinden birisi de enformasyon yoğunluğudur.

Gerçeğin gizlenmesi imgelemine illüzyon oyunlarını örnek verebiliriz. İllüzyon gösterilerini birçok insan gerçek sansa da aslında bir tür göz yanılsamasıdır. Kendi içerisinde çeşitli hileler ve algı oyunları ile yapılan bir illüzyon oyununun inandırıcılığı, ancak hilesinin anlaşılmasıyla son bulur. Bir illüzyon oyununda izleyici, tüm dikkatini gösterinin gerçekliğine verir fakat gerçek orada bir sanrıdır. Şapkadan tavşan çıkarılması, iskambil kağıtları arasında akıldan geçen kâğıdın ayrılması, bir kutuya sokulan kadının onlarca bıçak almasına rağmen kadının sağ çıkması, hatta ikiye ayrılması klasik illüzyon gösterileri arasında örnek gösterilebilir. Bu örnek illüzyon gösterilerinde, görünen gerçeklikle saklanan gerçeklik birbirinden farklıdır.

Yaşadığımız çağın içerisinde de gösterilen gerçeklikle saklanan gerçeklik birbirinden farklıdır. Mutlak bir gerçeklik ne kadar güçse, illüzyonun sahnelenmesinden söz etmek de aynı derece güçtür. Politikanın bir parodiye dönüştüğü ve hipersimülasyon ya da karşı saldırıya geçen simülasyonda illüzyonun varlığından söz etmek imkansızdır. Bu nedenle ortada gerçek kalmamıştır (Baudrillard, 2011: 40).

Marx ideolojiyi açıklarken, “camera obscura”da olduğu gibi baş aşağı görüldüğünde ters bir yansımanın olduğunu söyler ve bilincin asla varoluştan başka bir şey olamadığını, insanların gerçek yaşam süreçlerinin varoluşlarıyla ilgili olduğunu belirtir. Ona göre ideolojideki “yanlış bilinç” ile gerçeklik arasındaki ilişki, “camera obscura” metaforuna benzetilir (Engels ve Marx, 1974: 47). Marx’ın bu tanımı gerçeklikten kopuş bağlamında Jean Baudrillard’ın ideoloji tanımını destekler niteliktedir.

“İdeoloji, göstergelerin gerçekliğin üstüne yıktıkları bir suçluluk duygusundan başka bir şey değilken; simülasyon gerçekliğe kısa devre yaptırılarak, göstergeler aracılığıyla yeniden yaratılan şeydir. İdeolojik çözümlemenin amacı nesnel süreci yeniden oluşturmakken; hakikati bir simülakr şeklinde sunmaya kalkışmak sahtekarlıktan başka bir şey değildir” (Baudrillard, 2011: 51).

Günümüzde algı ile gerçeklik arasındaki kopuşu ele aldığımızda bir tür bilinç sorunu olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda bilinç yapısının yanlış ve yanlış bilgi ile donatılmasına müsait olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla doğru bir bilinç yapısı ile yanlış bir bilinç yapısını ayırt etmek gerekmektedir.

1.1.2. Retorik ve İkna

Felsefe tarihi içerisinde “Retorik” kavramı önemli bir yere sahiptir. Retorik sanatının kökenine indiğimizde insanları ikna etme üzerine kurulu bir konuşma pratiği olduğunu söyleyebiliriz (Aristoteles, 2013; Yücel, 1999; Zabcı, 2021). Felsefenin başlangıcında, ‘Sophos’ ve ‘sophistes’ kelimeleri aynı anlamda kullanılmış ve bugün sofist olarak isimlendirdiğimiz düşünürler kendilerini söz ustası olarak tanımlamışlardır (Guthrie, 1971: 28). Sokrates, Kallikles, Khairephon, Gorgias ve Polos arasında “Retorik” üzerine yapılan konuşmalara baktığımızda, “Retorik”

kavramı üzerine yapılan tartışmaların doğruluk, ikna, hakikat ve etik çerçevesinde yapıldığı görülmektedir (Platon, 1982; Yücel, 1999).

Eski Yunanlılarda sözün gücü çok önemliydi ve iyi konuşabilmek çok şey ifade etmekteydi (Johannesson, 2013). Yurttaşlar mahkemeler önünde, halk meclislerinde, törenlerde ve değişik toplulukların yer aldığı ortamlarda kendilerini daha iyi ifade etmek için sofistlerin retorik eğitimine ilgi duymuşlardır (Aristoteles, 2013; Johannesson, 2013; Yücel, 1999). Sofistler becerileri, yetenekleri, bilge olmaları ile ön plana çıksa da bazı düşünürler tarafından olumsuz eleştirilerin hedefinde olmuştur. Sofistleri retorik konusunda eleştiren Sokrates, sofistleri *“bilgeliğini para karşılığı olarak satan kişiler”* olarak eleştirirken, Ksenophon ise sofistleri *“sahtekarlığın ustaları”* olarak adlandırmıştır (Guthrie, 1971: 37). Sokrates sofistlerin parayı kabul ederek kendilerini özgürlüklerinden mahrum bıraktığını söyler ve insanın zihnini satmasının bedenini satmasından daha kötü olduğunu savunur. Ona göre bilgi arkadaşlar arasında özgürce paylaşılması gereken bir şeydir (Guthrie, 1971: 39-40).

Retorik tekniğini insanları ikna etme üzerine kullanan Gorgias ise her koşulda ikna etmenin bir sanat olduğunu söylemektedir. Buna karşı Sokrates, Gorgias ile retorik üzerine yapmış olduğu tartışmada, retoriğin sanat olmadığını savunur ve retoriğin bir tür görenek olduğunu söyler (Yücel, 1999).

Sofistlerin sanat olarak gördüğü retorik, Sokrates tarafından kabul görmemiştir (Guthrie, 1971). Sokrates gerçeğe, toplumun iyiliğine veya faydasına olmayan bilgileri çürüterek, retorikle duyguların okşanması, bencil arzuların ve duyguların sömürülmesinin doğru olmadığını söyler (Yücel, 1999). Dolayısıyla Sokrates’in amaçladığı yöntem hakikate ulaşmaktır (Zabcı, 2021: 21).

Öğrenilerek kazanılmış bilginin aksine, doğası gereği çok şey bilen kişinin bilge olduğunu belirten Aeschylus, çok şey bilen adamın *“sophos”* olamayacağını ve kimin bilgisinin yararlı olduğunun önemli olduğunu söyler (Guthrie, 1971: 28). Platon, erdemi ve hakikati sevenleri ona mantığın veya diyalektiğin katı kurallarıyla ulaşmaya çalışanları eleştirir. Dili iyiye kullanmakla kötüye kullanmanın iki yolu olduğunu söyleyen Platon filozoflar, sofistler, kelime bükücüler veya demagoglar, kötüye kullanan hangisi olursa olsun ona karşıdır (Johannesson, 2013).

Platon'un öğrencisi olan Aristoteles, "konuşma sanatı"nı yani günümüzde bilinen "Retorik" tekniğini geliştirdi. Aristoteles retorik kavramını, "*belli bir durumda elde var olan inandırma yollarını gözlemleme yetisi*" olarak tanımlar. Ona göre Retorik ve Diyalektik inandırmaya dayalı bir yöntem olarak benzerlik gösterir ve bu görüşü "Retorik" adlı yapıtının birinci bölümünde "*Retorik Diyalektiğin eşdeşidir*" olarak niteler (Aristoteles, 2013: 19). Burada "eşdeş" ifadesi tamamlayıcı unsur anlamına gelmektedir. Yani Retorik ve Diyalektik, eşanlamda kullanılan bir kelimeden ziyade, bir araya geldiğinde birbirini tamamlayan iki parça olarak düşünülmelidir.

Aristoteles'e göre kanıtlarla inandırmaya çalışma retorik sanatının özünü oluşturmaktadır. Bu bağlamda retoriği bir tür gösteri olarak görür. Ona göre "*gösterinin retoriksel biçimi örtük tasımdır*" Tasım kıyas anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kıyas ya da tasım diyalektikteki tümevarımı karşılar (Aristoteles, 2013: 19). Retorik ve diyalektik bilimsel bir inceleme metodu değil, belirli bir konu hakkında kanıtlar sağlama yetisidir (Aristoteles, 2013: 39). Retorik ve diyalektik kavramları kanıtlama çabası amacıyla kullanılır fakat bu iki tekniği kullananlar aynı amaca hizmet etmez. "Retorisyen" (hatip, konuşmacı, söz ustaları) törel bir amaca sahipken, "diyalektisyen" belirli bir konu hakkında yetisi olup törel amaç beslemez (Aristoteles, 2013: 37).

Aristoteles konuşmacının (hatip) üç özelliğe sahip olması gerektiğini savunur; birincisi konuşmacı, kendisini inandırıcı kılacak karakter gücüne sahip olmalı, ikincisi dinleyicilerin coşkularını harekete geçirme kabiliyetine sahip olmalı ve üçüncüsü de bir hakikati veya sözde hakikati kanıtlar yoluyla kanıtlama gücüne sahip olmalı (Aristoteles, 2013: 19). Ethos, pathos ve logos olarak adlandırılan bu üç unsur, retorik tekniğinin en önemli özelliğidir.

Aristoteles'e göre politik (sakıntılı), adli (yasal) ve epideiktik (törenselsel) olmak üzere üç tür retorik vardır. Politik söylev kendi içinde cesaretlendirme ve umut kırma, gelecek, uygunluk ve uygunsuzluk unsurlarını içerirken, Adli söylevi kendi içinde suçlama ve savunma, geçmiş, adalet ve adaletsizlik unsurlarını kapsar. Epideiktik söylevde ise övme ve eleştirme, şimdiki zaman, onur ve onursuzluk kavramları yer almaktadır. (Aristoteles, 2013: 20). Buradan hareketle, politik söylevde konuşmacının

amacının fayda üzerine kurulu olduğunu ve söylevin politikacının çıkarlarına hizmet edecek şekilde inşa edildiğini söylemek mümkündür.

Retorik türlerinin kendine özgü biçimleri vardır. Yazılı metin ile sözlü söylevin biçimleri birbirinden farklı olduğu gibi, politik ve adli söylevlerde birbirinden farklıdır. Sözlü biçim dramatik söyleyişi daha iyi kabul ederken, yazılı biçim daha yetkindir (Aristoteles, 2013: 28). Aristoteles politik söylev konularını beş ana başlık altında şu şekilde sıralamaktadır: “(1) *Yollar ve araçlar*, (2) *savaş ve barış*, (3) *ulusal savunma (dışalım ve dışsım)*, (5) *yasama*.” Politik konuşmacının dinleyicinin ilgisine başvurması gerektiği durumda, politikacının hedef kitlesini bir eyleme sokma veya ondan uzaklaşmaya yönelik politika sergilemesi, onların mutlu olduklarını göstermeleri gerekir (Aristoteles, 2013: 20).

Retorik, kararlar ve kanaatleri etkilemek üzerine yapıldığı için dinleyicileri de göz önünde bulundurmak gerekir. Aristoteles’in retorik anlayışında hatip konuşmasında sadece kanıtlama ve inandırmakla kalmaz aynı zamanda kendi karakterini de doğru bir şekilde ortaya koyması gerektiğini bilir. Dolayısıyla hatip dinleyicilerini doğru bir düşünüş tarzına sokmalıdır. Bir hatip için en önemli özelliklerden birisi, hatibin karakterinin doğru bir imaj sergilemesi ve dinleyicilerine karşı dürüst bir kişi olarak düşünülmesini sağlamasıdır (Aristoteles, 2013).

Retorik kavramı çok geniş bir alana sahip olduğu için tüm dinamikleriyle retorik tekniğini açıklamak mümkün olmayacaktır. Retorik kavramının olgusal gerçekliğe ilişkin temel yapıları, “Algı Yönetimi” penceresinden ele alınacak ve politik unsurlarıyla felsefi hakikatlerin ışığında rasyonel bir zemine çekilecektir. Dolayısıyla buraya kadar ele alınan konular “Algı Yönetimi” kavramının temelini oluşturmaktadır.

1.2. Algı Yönetimi

Algı yönetiminin oldukça eskiye dayanan bir tarihi serüveni olmakla beraber, ABD’de geliştirilen bir istihbarat politikası olduğu mevcut literatürde öne sürülmüştür (Karabulut, 2017b; Kırmızıgül, 2020; Gönenç,2018; Saydam, 2012). Algı yönetimi

bireylerin algılarının kontrol edilmesi, tutum ve davranışlarının istendik yönde harekete geçirilmesi amacıyla yapılan bir süreçtir.

Algı, algılama, gerçeklik ve retorik kavramlarını açıkladığımız önceki bölümlerden hareketle, algı yönetiminin öncelikle bir iletişim stratejisi olduğunu söylemek mümkündür. Algılar inançlar, ihtiyaçlar, arzular ve korkular üzerinden yönetilmektedir (Özer, 2012: 148). “*Algıyı yönetmek iletişimi yönetmek demektir*” (Saydam, 2012: 17; Türk, M.Sezai, 2017: 72). Bu anlamda iletişimi yönetmek iletişim bilimlerine hâkim olmayı gerekli kılar.

İnsanların yaşadığı dönem, kullandıkları iletişim araçları ve iletişim araçlarının özelliği, algılama sürecini biçimlendirmektedir. Kısacası iletişim kavramının kendi yaşadığı çağ içerisinde anlamlandırılması, algı yönetimi ile yakından ilişkilidir. Teknolojik determinizmin önemli temsilcilerinden M. McLuhan’ın temel eserlerinden biri olan “Gutenberg Galaksisi” insan algısının matbaadan sonra nasıl değiştiğini göstermesi, algılama biçimi açısından bu görüşü desteklemektedir (McLuhan, 2001). Dolayısıyla algı yönetiminde iletişim yöntemlerinin hangi dönemde ve hangi araçlarla yapıldığının bilinmesi, toplumsal yapının daha iyi anlaşılmasını ve algı politikalarının analizini kolaylaştıracaktır.

Algı Yönetimi, farklı disiplinler içerisinde adından sürekli söz ettirmiş eklektik bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde stratejik iletişim, propaganda, yumuşak güç (soft power), toplum mühendisliği, kamu diplomasisi, psikolojik savaş, imaj yöntemi gibi kavramlarla birlikte kullanılan “Algı yönetimi” kompleks bir yapıya sahiptir. Tarihi çok eskilere kadar uzanan Algı Yönetimi; “*hedef kitleye/kamuoyuna verilecek mesajların belirlenen amaçlar doğrultusunda üretilmesi, yeniden üretilmesi ve yönetilmesini sağlamak*” (Başbüyük, 2017: 47), “*bilgi akışını kontrol altında tutarak, silahlı güç kullanmadan yapılan bir savaş*” (Gönenç, 2018: 17) ve kitlelerden istendik davranışlar sergilemeleri için kullanılan iletişim stratejilerinin tamamı olarak tanımlanabilir.

Algı yönetimi, kamuoyu oluşumunda hedef kitleye gönderilen mesajların belli amaçlar doğrultusunda üretilmesi ve yönlendirilmesi faaliyetleridir. Bu yöntem ABD politikalarının ulusal ve uluslararası kamuoyunda kabul görmesi için ABD Savunma

Bakanlığı tarafından uygulanmaya başlanmıştır (Saydam, 2012). Algılama yöneticisi için temel amaç kamu politikalarının gereklerini yerine getirmek için iletişimin teknik unsurlarından yararlanarak istenilen algıyı oluşturmaktır (Özer, 2012).

Günümüzde ABD tarafından “akıllı güç/smart power” yönetimi kapsamında en sık kullanılan araçlardan birisi olan kamu diplomasisi, algı yönetimi için uluslararası ilişkiler alanında kullanılan diplomatik, ekonomik, askeri, politik, yasal ve kültürel araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Başbüyük, 2017: 47). Uluslararası ilişkilerde yumuşak güç (soft power) olarak da bilinen “Algı Yönetimi”, tam anlamıyla iletişim biliminin temellerinin atıldığı ABD’de kavramsallaşmıştır.

Algı yönetimi ABD Savunma Bakanlığı tarafından, kitlelerin duygu, düşünce, mantık, amaç, istihbarat organizasyonları ve liderleri etki altına alacak planlanmış bilgilerin yayılmasını ve gerektiğinde durdurulması; bunun sonucu olarak da hedef kitlenin davranış ve düşüncelerinin istendik yönde biçimlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca yabancıların her türden istihbarat birimleri ve liderleri de dahil, bu ülkelerdeki kitleleri kendi hedefleri doğrultusunda tutum sergilemeleri ve davranış göstermelerini sağlamak amacıyla, seçilmiş enformasyon akışını ve belgeleri yönlendirerek veya reddini oluşturarak, kitlelerin duygularını, güdülenmelerini, düşünce yapılarını etkilemek için organize edilen eylemlerin tamamını ifade eder. Algılama yönetimi, farklı yöntemler kullanarak, gerçekleri yansıtma, gerçeği gizleme, çarpıtma, operasyon güvenliği ve psikolojik operasyonları yönetmektir (Akt.Saydam, 2012: 79; Türk, M.Sezai, 2017: 16).

Devletlerin egemenliklerini ve güçlerini hem kendi ulusuna hem de uluslararası arenada başka devletlere devamlı olarak göstermeye ihtiyaç duyması, günümüzdeki siyasal iletişim ve kamu diplomasisi kavramlarını ön plana çıkarmaktadır. Algı kontrolü, farklı hedef kitlelerin medya aracılığıyla denetleyici tarafından istenen davranışı gerçekleştirmesini sağlamak için dünya genelinde kullanılan bir yöntemdir (Derman, 2021). Bu yöntemin iyi kullanılması aynı zamanda stratejik iletişim yöntemlerine hâkim olmayı gerektirmektedir.

Stratejik iletişim kavramı ilk olarak ABD’de 11 Eylül saldırılarının ardından operasyonel faaliyetlere yönelik hareket tarzlarını etkileyecek şekilde kullanılmıştır (Güler, 2018: 21). İletişim etki araştırmalarından günümüze kadar birçok iletişim stratejisi geliştirilmiş fakat “Stratejik İletişim” kavramı güvenlik ve kamu diplomasisi doktrinleri olarak önem kazanmıştır. Güvenliğin zaafı ve tehditlerin tanımlanmasında, psikolojik algılama ve algı yanılgısı (mis/perception) aşamasından türer, fakat buna indirgenemez (Başbüyük, 2017: 121-122).

Stratejik iletişim askeri, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel yapıları kapsamaktadır (Güler, 2018: 242-243). Bu nedenle algı yönetimi ya da stratejik iletişim politikası, ülkelerin sadece güvenlik ve siyasi yapılarını değil aynı zamanda sosyokültürel yapılarının devamlılığı için de büyük önem taşımaktadır.

“Algı” ve “İmaj” birbirinden farklı anlamlara sahiptir. Algılama bir alımlama süreci içerisinde gerçekleşirken, imaj algılama sürecinin sonucunda bireyin zihninde oluşan bilişsel görünürlüğü ifade eder (Türk, M.Sezai, 2017: 15). Bireysel ya da kurumsal olarak ortaya konulan imajın gerisinde alışılmış refleksler yer almaktadır. Örneğin sürekli işe geç kalan bir banka görevlisi “ciddiyetsiz” imaj algısı oluştururken, müşterilerinden onların bilgisi olmadan hesaplarından kesinti yapan banka “güvensiz” imajı çizmektedir. Aynı durum devletler için de geçerlidir. Ülkelerin uluslararası imajı dışardan nasıl algılandığı ile doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple uluslararası ilişkilerde politikacıların bireysel imajları aynı zamanda temsilcisi olduğu ülkenin imajını belirlemektedir.

Bilgi ve iletişim ortamlarının etkili bir şekilde kullanılması ve uluslararası arenada pozitif algı sağlanması için sosyal ve siyasal bir zeminin hazırlanması geçmiş dönemlere göre daha fazla önem kazanmıştır (Güler, 2018: 168). Algı yönetimi hedef kitlenin kültürüne, değerlerine, tutumlarına göre yapılmalıdır (Gönenç, 2018: 45). Dolayısıyla hedef kitle üzerinden bir algı politikası geliştirilmesi için hedefin iyi analiz edilmesi gerekir.

İstihbarat teşkilatları algı yönetimi teknikleriyle hedef kitlenin belirlenen aşamalara ulaşması için değişik yöntemlerden faydalanır. Alıcının (hedef) amaç ve hedeflerinin bilinmesi, onun hangi nesneyi, durumu ya da olguyu daha erken ya da

daha kolay anlayabileceğini göstermektedir (Gönenç, 2018). Hedef kitlenin nüfusu, kültürel yapısı, zayıf noktaları ve hassasiyetleri belirlenir. Daha sonra söz konusu kültürel göstergeler üzerinden propaganda temaları geliştirilir ve medya aracılığıyla uygulanır (Özer, 2012).

Algı yönetiminde kullanılan en yaygın teknikler yönlendirme, ikna ve propaganda faaliyetleridir. Çarpıtılmış veya manipüle edilmiş haber, görüntü ve bilgilendirmelerle hedeflenen kitlenin algılarının yönlendirilmesi ve belirlenen hedefler doğrultusunda yönetilmesi planlanmaktadır (Başbüyük, 2017). Özer'e göre algılama yönetiminin iki başat unsuru vardır; ilki bir şeyin doğru olmadığına yönelik olarak kandırma ve aldatma, ikincisi de doğrulama projeksiyonu (Özer, 2012). ABD eski Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın, *"Bir şeyin gerçek olması o kadar da önemli değil fakat gerçek olarak algılanması çok önemlidir"* (Gönenç, 2018) sözü bu çerçevede etik değerlerin ve sınırların gözetilmediğini göstermektedir.

Algı yönetiminde ilk aşama stratejik bir hedefin amaçlanması, ikinci aşama hedef kitlenin doğru tanımlanması ve üçüncü aşama da hedefin gerçekleştirilmesi için hedef kitlenin en etkili şekilde nasıl yönlendirilebileceği ve hangi taktiklerin kullanılması gerektiğinin tespit edilmesidir (Başbüyük, 2017: 47-48). Calamari ve Reveron, Richard O'Neill'den aktardığı algı yönetimi aşamalarını ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- Hedefin dikkatini çekmek,
- İlgili bilgileri sunmak,
- Hedef kitlenin hafızası ve deneyimleriyle tutarlı olacak şekilde tasvir etmek,
- Aktarılan bilgilerin sürekli tekrar edilmesini sağlayarak kalıcı hale getirmek ve algı politikasındaki hilenin hedef tarafından keşfedilmesini önlemek (Callamari ve Reveron, 2003: 3).

Algı yönetiminde iç güvenlik hizmetlerinin geliştirecekleri 11 algı yönetimi stratejisi şu şekildedir;

- Yalın olmak,

- Görselliği doğru yönetmek,
- Tekrar etmek,
- Gerçeklere dayanmak,
- Hedef kitlenin kültürüyle uyum,
- Farklılaşmak,
- Düşüncelerden çok duygulara hitap etmek
- Hedef kitlenin değerleriyle uyum,
- Beklentilerin üzerinde yaklaşım sergilemek,
- Sonuca odaklanmak,
- Ölçümlemek (Özer, 2012: 177).

Yukarıdaki stratejilere ek olarak; “Retoriği etkili kullanarak olumlu söylem geliştirmek” ve “İhtimalleri göz önünde bulundurarak olası krizleri doğru yönetmek” unsurlarına da yer verildiği görülmektedir (Güven, 2020).

Algı yönetimi sürecini yürütenlerin, hedef kitleyi oluşturan bireylerin yapısal özelliklerini bilmesi gerekir. İnsanların bir şeyleri algılama biçimini etkileme eğiliminde olanlar; alışkanlık, motivasyon, öğrenme, uzmanlaşma ve sosyal geçmiş unsurlarını dikkate alır (Otara, 2011). Bunlarla beraber psikolojik etkenler, inançlar, etnik unsurlar, meshepler, menfaatler, ihtiraslar, hırslar gibi birçok faktör insanın gerçekliği (görmek istediği haliyle) görmesinin nedenleri arasında yer alır (Karabulut, 2017a: 118). Klasik devlet sosyolojisinin en önemli düşünürlerinden birisi olan İbni Haldun, Mukaddime adlı eserinde söz konusu unsurların bireyi gerçeklikten koparışını, insanın bir fikre ya da mezhebe taraftarlıkla karışması durumunda kendisine söylenen her şeyi kabul etmesinin, doğru ile yalanı birbirinden ayırmadığı için de davranışların yalanlar üzerine biçimlendiğini ifa etmektedir (Topal, 2021).

Bireylerin hangi konularda nasıl tepki vereceğini analiz eden algı yürütücüleri, kime hangi konularda enformasyon üreteceğini, yukarıdaki söz konusu yapısal özellikleri ve taraftarlığı dikkate alarak inşa etmekte. Herbert Schiller “Zihin Yönlendirenler” kitabında zihin yöneticilerinin asıl amacının bireyleri pasifleştirmeye yönelik olduğunu belirtmektedir. Schiller’e göre “*bireysel pasiflik, eyleme geçmeyi engelleyen bir atalet halidir*” (Schiller, 2018: 49). Günümüzdeki algı yönetimi

politikalarına bakıldığında hedef kitle üzerindeki kontrol ve denetim politikalarının pasifleştirmeye yönelik olduğu da açıkça görülmektedir.

1.2.1. Hegemonya

Hegemonya kavramı Lenin tarafından öne sürülen ve Antonio Gramsci tarafından geliştirilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Mouffe ve Laclau, 1992: 116). Bu yönetim pratiğine göre “Hegemonya”, proletarya diktatorasını, yeni egemen sınıfın zıt gruplar üzerine kaçınılmaz bir biçimde uygulayacağı zorlamayı gerektirmektedir (Gramsci, 1986: 73). Buna karşı Gramsci, “hegemonya” kavramını bir grubun başka bir grup üzerinde tahakküm kurması ve birtakım mekanizmalar aracılığı ile çoğunluğun rızasının kazanılması olarak görmektedir (Vergin, 2012). Gramsci kapitalist ülkelerde sosyalizme geçişi *“zorla değil rıza ile gerçekleşeceğini ve üretim ilişkilerinin egemenliğinin sürdürülmesinin asker ve polis ile sağlanan baskı ile değil, entelektüel ve ahlaki liderlik yolu ile gerçekleşeceğini”* söylemektedir (Caşın, 2017: 145). Leninizmde siyasetin askerileştirilmesi söz konusuysa, Gramsci’de savaşın askeri yapının dışında kalması söz konusudur (Mouffe ve Laclau, 1992: 121).

Gramsci “hegemonya” kavramını iki ayrı şekilde ele alır; birincisi bir anlaşmanın rızaya dayalı olarak sivil toplum içinde tutan mevcut siyasi sistemle sağlandığı yapı, ikincisi ise “ekonomik-kurumsal” yapının, tarihi ve siyasi geçmişine dayanan sınıfsal temsillerin ortak bir entelektüel ve ahlaki farkındalığını içine alan hegemonik yapı (Adamson, 1980: 170-171). Gramsci politik toplumun sivil topluma dengelenmesi veya toplumsal bir grubun ulusal toplumun tamamı üzerinde, kilise, okul, sendikalar vb. özel örgütler vasıtasıyla uygulanan hegemonyası değil, diktatör olarak anlaşılan devlet kavramının hegemonyasını açıklamaktadır (Gramsci, 1986: 75).

Bir sınıf iki şekilde egemen olur; birincisi “yöneten” sınıf ikincisi de “egemen” sınıf. Bu sınıf hem müttefiki (destekçisi) olan sınıfı yönetir, hem de muhalif sınıflara egemen olur (Gramsci ve Buttigieg, 2011: 170). Devletlerin oluşumunda ve gelişiminde güç ve egemenlik yapılarının etkisi büyüktür (Esgin, 2008). Gramsci’nin düşünce sistemini temel alan Özgüden, ekonomik, politik ve ideolojik alanlar üzerinde

zor kullanmadan, aktif rıza elde ederek, egemen sınıfın çıkarlarını ulusal toplumun genel çıkarıymış gibi sunmasını veya meşrulaştırmasını hegemonya kavramı ile açıklar ve bunun entelektüel bir liderlik ile yapıldığını söyler (Özgüden, 2015: 57).

Hegemonya kavramını devletin sürekliliğini sağlayan bir aygıt olarak düşünürsek, güç ve egemenlik unsurlarının iktidar açısından hayati olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla devletler ya da iktidarlar hegemonya üretirken ekonomik, askeri, dini, teknolojik, bilgi vs. güçlerden faydalanır. Geçmişte devletler güçlerini daha çok askeri, dini alanda gösterirken, “enformasyon çağı” olarak adlandırılan günümüzde en büyük güç; bilgi ve teknoloji olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplum ve devlet biçimlerinin temel belirleyici unsurlarına bakıldığında, ekonomik üretim tarzı ve üretim ilişkilerinin belirleyici olduğu görülmektedir. Giddens’a göre, *“tarihsel materyalizmin bu yönü, hem devlet biçimlerini tek bir değişim dinamiği bakımından açıkladığı için indirgeyicidir hem de toplumları doğrusal bir çizgiye sıkıştırılmış aşamalara göre sınıflandırdığı için evrimcidir”* (Esgin, 2008). Dolayısıyla devlet yapıları ele alındığında hegemonyanın tek bir değişken üzerinden çözümlenemeyeceği anlaşılmaktadır. Gramsci, “Hegemonya ve Kuvvetler Ayrımı” kavramlarını açıklarken, yapılan tüm tartışmaların ve hukuk kurallarının belirli bir tarihsel dönem içinde sivil toplumu ve politik toplum arasındaki mücadelenin sonucundan kaynaklandığını söyler (Gramsci, 2014).

Gramsci üç tür hegemonik olmayan sisteme dikkat çeker: biri sınıf egemenliği (Devrim öncesi Rusya), ikincisi Irasformis uygulaması (1860-1914 yılları arasındaki İtalyan siyasetinin karakteristik özelliği), üçüncüsü ise hükümetin içinde bulunduğu sözde hegemonik durumdur. Sözde hegemonik durum, gücünü bir sınıf adına kullanıyormuş gibi yapan ama gerçekliği temsil etmeyen bir yapıdır. Bu yapıya ise Napolyon İmparatorluğunu örnek gösterir (Adamson, 1980: 175).

“Gramsci’deki ideolojinin maddiliği anlayıştır. İdeoloji bir “fikirler sistemi”yle ya da toplumsal faillerin “yanlış bilinciyle” özdeşleştirilemez, bunun yerine, bir tarihsel bloğu bir takım temel eklemlenme ilkeleri çerçevesinde birbirine bağlayan, kurumlarda ve aygıtlarda cisimleşmiş, organik ve ilişkisel bir bütün olarak görülür. Bu, ideolojik olanın “üstyapısalcı” bir yorumunu olanaksız kılar.” (Mouffe ve Laclau, 1992: 117).

Laclau ve Mouffe'e göre, Gramsci'nin en önemli yer değiştirmesi indirgemeci ideoloji sorunsalından kopuştur. Ona göre politik bireyler tam olarak tanımlandığında sınıflar değil, karmaşık kolektif iradelerdir. Bu durumda Hegemonik bir zümrenin eklemlendiği ideolojik öğeler zorunlu olarak bir sınıf aidiyetine sahip olmaz (Mouffe ve Laclau, 1992). Gramsci sivil ve siyasi toplum arasındaki ayrımı tartışırken hegemonyanın bir alternatifi olarak karşı hegemonyanın üretilmesine dikkat çeker. Ona göre mevcut hegemonik aparatlar bir alternatif hegemonya inşasına müsaade etmez ama aynı zamanda alternatifi oluşturan hegemonik yapıyı tehdit eder (Adamson, 1980: 179).

Hegemonyanın kendini gösterdiği ortam eklemlayici pratikler alanıdır, yani öğelerin "moment"ler halinde çok net görünmediği alanlardır. Hegemonya, toplumsalın tamamlanmamış ve açık karakterini gerektirdiğinden dolayı eklemlayici pratiklerin egemen olduğu alanlarda yer bulabilir (Mouffe ve Laclau, 1992: 214). Burada hegemonik eklemlenme olarak karakterize edilen iki koşul; antagonist güçlerin varlığı ve bunları ayıran çizgilerin kararsızlığıdır (Mouffe ve Laclau, 1992: 216). Politik alanların artması ve bunların birleşmesinin karmaşıklığı ve zorluğu, ileri kapitalist toplumsal formasyonların merkezi bir karakteristiğini ifade eder (Mouffe ve Laclau, 1992).

Gramsci demokratik hegemonya pratiğini, klasik Marksizminin üstesinden gelemeyen tutarsız bir anlayışa dayandırmaktadır. Bir sınıf devlet iktidarını almaz, devlet haline dönüşür. Toplumsal unsurlar birleştirici pratikler yöntemiyle kazanılmış ilişkisel bir kimliğe sahip olsalar da her hegemonik formasyonda her zaman tek bir birleştirici ilke olması gerekir ve bu ancak bir temel sınıf ile mümkün olur (Mouffe ve Laclau, 1992: 120).

Gramsci "*Hegemonya (Sivil Toplum) ve Kuvvetler Ayrılığı*" konusunda kilise ve devlet ayrımına dikkat çekerek, sivil toplumun gitgide daha önemsizleştirildiğini söyler. Ona göre, kuvvetler ayrılığında devletin birliği; sivil topluma bağlı bir parlamento, hükümetle parlamento arasında yer alan yargı gücü ve hükümetle sağlanır. Gramsci'ye göre, bu üç güçlü politik yapı hegemonyanın organlarıdır. Adalet

yönetimindeki düzensizliklerin halk üzerinde kötü bir izlenim uyandıracakını vurgulayan Gramsci, hegemonik yapının en duyarlı noktasını, polisin ve politik yönetimin, keyfe bağlı uygulamalarını kendilerine indirgemelerine bağlar (Gramsci, 1986: 175-177).

Gramsci tarihsel olarak Fransız Devrimci jakobenlerin, alternatif bir hegemonya yaratmak adına sivil toplumda ortaya çıkan ilk modern siyasi hareket olduğunu söyler. Jakobenler ortaya çıktığında Fransız Devrimi'nin ihtiyaç duyduğu şey şuydu: burjuva kadrolarının genişlemesini önlemek ve düşman kuvvetlerinin yok edilmesini sağlamak (Adamson, 1980).

Gramsci “hegemonya” ve “organik aydın” gibi kavramları ortaya koyarak “devlet” ve “sivil toplum” gibi kavramların gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu anlamda sınıf mücadelesinin bir görünümü olarak ideolojinin ve kültürün özgül örgütlenme biçimlerini de incelemiş ve Marx'ın “alt yapı-üst yapı” kavramlarını geliştirmiştir. Üretim tarzının dönüşümü ve yeniden örgütlenmesinde kilit kavramlardan biri olan “sivil toplum”un karmaşık eklemlenişinin kavranabilmesine olanak sağlamıştır (Hall vd., 1985).

1.2.2. İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları

İdeoloji kavramı üzerinden yapılan üç temel yaklaşım vardır; birincisi yanılsama ile oluşan “yanlış bilinç” olarak ideoloji, ikincisi hegemonya bağlamında ele alınan “egemen ideoloji” ve son olarak da anlamların oluşumunu dil üzerinden yorumlayan “söylem”e dayalı ideoloji (Sancar, 2008: 7-8). Raymond Williams ideoloji kavramını açıklarken bu üç temel faktörü şu şekilde açıklamaktadır;

- Belirli bir sınıf veya belirli bir sınıfın karakteristiği olan inanç sistemi,
- Doğru ya da bilimsel bilgiyle karşılaştırılabilecek bir yanıltıcı inançlar sistemi, yanlış bilinç ve fikirler,
- Anlam ve fikir üretiminin genel süreci (Williams, 1977).

İdeolojinin yapısı ve işleyişi konusunda iki tez (negatif ve pozitif) ortaya koyan Althusser, bunları ilk olarak hayali bir ideoloji biçiminde “temsil edilen” nesneyle,

ikincisi ideolojinin maddiliğiyle ilgili olduğunu söyler (Althusser, 2014). Negatif ideolojiden pozitif ideoloji kavramına geçiş, tamamen Lenin tarafından başarılmış ve sonrasında Lukacs ile devam etmiştir (Larrain, 1983: 78). Egemen ideoloji yaklaşımı sınıf mücadelesi sonunda ortaya çıkmış bir kavramdır (Althusser, 2014). Bu anlamda önceki bölümde ele aldığımız “hegemonya” kavramı ile “ideoloji” bir iktidar enstrümanı olarak birbirine bağlıdır.

İdeoloji, toplumsal iktidar ilişkileri sayesinde ortaya çıkan ve kendisi de iktidar ilişkilerinin oluşum dolayımı olan toplumsal düşünce ve anlamlar olarak açıklanmaktadır (Sancar, 2008: 9). Buna bağlı olarak devletin ideolojik aygıtları (DİA), bir sınıf mücadelesinin verildiği yer ve bu mücadelenin konusu olmak durumundadır. Söz konusu mücadele ise, toplumsal oluşuma hakim olan genel sınıf mücadelesinin, egemen ideolojinin aygıtlarında devam ettirilmesidir (Althusser, 2014: 14).

Marx’ın egemen ideoloji yaklaşımında toplumsal bilincin inşası, ideoloji ile toplumsal sınıflar arasındaki bir ilişkinin niteliğine bağlıdır (Sancar, 2008: 15). Marx egemen sınıfın fikirlerinin her çağda egemen olduğunu söyler. Yani toplumun ekonomik olarak güçlü olan bölümü, aynı zamanda egemen entelektüel gücünü de belirler. Bu sınıf üretimi elinde bulundurduğu için aynı zamanda araçlar üzerindeki kontrolü de elinde bulundurur. Zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların çoğu buna tabidir ve Marx egemen fikirlerin düşüncenin ideal ifadesinden başka bir şey olmadığını ifade eder (Engels ve Marx, 1974: 64).

Gramsci’nin negatif ideoloji kavramı ise Marx’ınkiyle örtüşmez. Onun reddettiği şey, ideolojinin keyfi bir kavram olarak kavranmasıdır. Gramsci'nin negatif ideoloji kavramını tanımladığı indirgemecilik ve ekonomizm biçimiyle: ideoloji, yapıyı yansıtan ama değiştiremeyen salt epifenomendir ve bu nedenle onun yararsız, salt bir görünüş olduğu çıkarımına varılır (Larrain, 1983: 79).

Althusser devlet ve hükümet ayrımının özenle birbirinden ayrılması gerektiğine vurgu yaparak, “(baskıcı) devlet aygıtı nelerden oluşur?” sorusu üzerinden bu aygıtın birliğinin devletin bütün ideolojik aygıtlarının birliğinden daha güçlü olduğunu söyler. Althusser burada devlet aygıtının başkanlığı, hükümeti,

idareyi, adaleti, silahlı kuvvetleri, mahkemeleri ve bunlara bağlı düzenekleri (hapishane vb.) kapsadığını belirtmektedir (Althusser, 2014: 16).

Althusser devletin başının, egemen sınıfın birliğini ve iradesini kullanarak, egemen sınıfın menfaatlerinin başarıya ulaşmasını sağlayabilecek otoriteyi temsil ettiğini belirtir ve “hükümet” kavramını şu şekilde açıklar:

“Hükümet (günümüzde devletin başının verdiği doğrudan emirlere göre) egemen sınıfın siyasetini yürütür; idare ise, hükümetin emirlerine uyarak bu siyaseti en ince ayrıntısına varıncaya dek uygular. Devletin siyasal aygıtının varlığını açıkça ortaya koyan bu ayırmadan akılda tutmamız gereken ise, burjuva devletin okulunda öğrendiği ideolojiye, yani “genel çıkarlara hizmet etme” ve “kamu hizmeti” rolü oynama ideolojisine rağmen, idarenin de devletin siyasal aygıtının parçası olduğudur” (Althusser, 2014: 16).

Althusser burjuvazi sınıfın oluşturduğu siyasi yapıda sınıfsal ayrımın yine burjuvazi tarafından oluşturulan proleter sınıf olarak ortaya çıktığını, burjuva sınıf mücadelesi işçi sınıfının mücadelesine egemen olduğunu ve işçi sınıfının burjuva sınıfı tarafından üretildiğini ortaya koymaktadır (Althusser, 2014).

Gramsci ideolojileri, gerçeklik ve sahtelik olarak değil, sınıfları ve bu sınıflar arasındaki bağımlılık ve boyun eğme durumlarını birbirine bağlamadaki işlevi ve etkinlik derecesine göre ele almaktadır. İdeoloji, toplumsal bölümleri yapıştırma ve birleştirme işlevi görmektedir. Gramsci, ideolojiye ilişkin iki ayırım yapmaktadır; birincisi sistemli düşünme yolları (felsefe, ideoloji) arasındadır, ikincisi ise organik, yarı organik ve organik olmayan ideolojiler arasında; yani ideolojilerin tarihteki sınıfların durumlarına göre somut çözümlemesine göre yapılan ayırmadır (Hall vd., 1985: 10).

Üretim biçiminin hâkim olduğu her türden bir ideoloji ve bu ideolojilerin içinde yer alan, derin bir hegemonik yapı barınmaktadır (Bayrakçı, 2021: 98). Toplumsal yapı içindeki üst belirlenmiş anlamları, toplumsal yapının simgesel bir düzen olarak inşa edildiği savıdır. Dolayısıyla toplumsal ilişkilerin üst belirlenmiş simgesel karakteri söz konusu ilişkilerin kendilerine has bir yasanın mecburi momentlerine göre indirgeyecek nihai bir düz mantıktan yoksun olduğu anlamına gelmektedir (Mouffe ve Laclau, 1992: 158).

Althusser Marx'ın "alt yapı-üst yapı" kavramını; belirli biçimde birbirine eklemlenmiş "düzeyler"den ya da "merciler"den oluştuğunu söyler. Bu bağlamda; "alt yapı" üretici güçler ile üretim ilişkilerinin birliğini oluşturan "ekonomik temel", "üst yapı" ise hukuki ve siyasal (ahlaki, siyasal, dinsel, hukuki vb. ideolojiler) merciden oluşmaktadır (Althusser, 2014: 42).

Althusser, "Marksist devlet teorisin"ni ileri götürerek yalnızca devlet iktidarı ile devlet aygıtı arasındaki ayrımı değil, açıkça (baskıcı) devlet aygıtının tarafında bulunan, fakat onunla karşılaştırılmaması gereken bir yapıyı yani Devletin İdeolojik Aygıtları'nı (DİA) literatüre kazandırmıştır. Althusser'e göre DİA'lar (baskıcı) devlet aygıtıyla aynı şey değildir. DA'da Hükümet, İdare, Ordu, Polis, Mahkemeler, Hapishaneler vb. yapılar DİA'da "Baskıcı Devlet Aygıtı" olarak tanımlanmaktadır. Burada baskıcı devlet yapısının şiddet kullanarak işlediğini belirtmektedir (Althusser, 2014: 50).

Althusser DA'yı, DİA'dan ayıran bazı kurumları şu şekilde ele almaktadır: Dinsel DİA, kültürel DİA, Okul DİA'sı, Haberleşme DİA'sı, Aile DİA'sı, Siyasi DİA ve Hukuki DİA (Althusser, 2014: 51). Söz konusu ele alınan devlet aygıtlarını birbirinden ayıran temel nokta şudur; DA'lar, (baskıcı) "şiddet kullanarak" işler, DİA'lar ise ideoloji kullanarak işlemektedir (Althusser, 2014: 52).

Bu işleyiş Althusser'e göre hegemonya üretmek için egemen ideolojinin kendisini yansıtır ve hiçbir sınıf DİA içinde ve üstünde, kendi hegemonyasını uygulamadan, iktidarı kalıcı olarak sağlayamaz (Althusser, 2014: 53). Bu anlamda siyasal toplumun hegemonyayı kurabilmesi için sivil topluma yaptığı ilk müdahale, nüfusun tamamını modern zorunlu okul (ilkokul) sistemi aracılığıyla, bir ulusun vatandaşlarına dönüştürmektir. Politika aracılığıyla bireyleri egemen ideolojiyle donatıp hegemonyaya hizmet eden ortak bir kültürel hafıza yaratma çabası bu politikanın bir ürünüdür (Özgüden, 2015: 8).

Althusser'in özel örgütlenmelerinde DİA'lar gibi işlediği düşüncesi Gramsci'ye dayanmaktadır. Gramsci'nin okulu devletin olumlu ve eğitici işlevini yerine getiren uzantısı ve okul sisteminin amacını halkın çoğunluğunu egemen sınıfların çıkarlarına uygun entelektüel-kültürel bir düzeye yükseltme ve bu düzeye

uygun bir kalıba sokma biçimine dayandırılmaktadır (Özgüden, 2015: 48). Gramsci'nin ideoloji kavramı, hegemonya kavramıyla bağlantılı olarak geniş kitlelerin katılımını ve rızasını sağlamak için yarıcı bir şekilde geliştirilmiştir. Bu gelişmede ideolojik özgürleşme önemli bir yere sahiptir (Larrain, 1983: 80).

1.2.3. Siyasal Otorite ve Meşruiyet

İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılaması ve birbirlerine duydukları ihtiyaç bir arada yaşamayı gerekli kılmıştır. Bu durum insanlar arasındaki eşitsizliğin belirginleşmesini ortaya çıkarmıştır. İnsan doğasından kaynaklanan eşitsizlik, kimini güçlü kimini de zayıf olarak bir mücadele alanı içerisine sokmuş ve güçlü olan daima üstün gelmiştir. İkel toplumlardan günümüze kadar seyredilen toplumsal pratiklerden yola çıkarsak, bir dönem fiziki gücün belirlediği otorite üstün olmuşken, bir dönem iyi kılıç kullanan, iyi at süren ve iyi savaşan insan tipi otoriteye hâkim olmuştur. Savaşların insan ve silah gücüyle kazanıldığı dönemlerden, akıl ve stratejilerin üstün geldiği dönemlere geçişte; dinler, ideolojiler, ihtiyaçlar, stratejik konumlar, ekonomiler, kültürler vb. gibi etkenler otoriter yapının kurulmasında ve korunmasında belirleyici olmuştur.

Otorite kavramının güç, erk, kudret, emir, yetkinlik ve zorlama gibi anlamlarla ilişkilendirmesi (Kutluay, 2020: 33), "otorite" mefhumunun karmaşık bir yapının tezahürü olduğunu göstermektedir. TDK'ya göre otorite; "yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü, yetke, sulta, velayet, siyasi veya idari güç" anlamları taşımaktadır. Otorite kavramı bireyin içinde bulunduğu mevcut duruma göre de farklı anlamlar taşımaktadır. Örneğin aile, okul, işyeri, hapisane ve kutsal mekanlar gibi toplumsal yaşam alanlarında farklı rollerle karşımıza çıkmaktadır.

Otorite kavramında öne çıkan en önemli bileşen "güç"tür. "Güç", insanların olaylara ve nesnelere müdahale edebilme ve değiştirebilme kapasitesiyle ilişkilidir (Esgin, 2008: 408). Weber'e göre "güç", sosyal bir ilişkide, bir aktörün hangi temele dayanırsa dayansın, direnme durumuyla karşılaşsa da istediğini yapabilme konumunda olma ihtimalidir. "Güç", sosyolojik olarak çok belirsiz bir kavramdır. Bir insanın düşünsel yetenekleri ve düşsel tüm ihtimallerin bileşkesi, kişinin kendi iradesini zorla

kabul ettirme durumuna getirilebilir. Bu yüzden sosyolojik olarak egemenlik kavramının net bir şekilde açıklanması bir emre itaat edilmesi anlamına gelmektedir. Disiplin kavramı ise eleştiri ve direnme olmaksızın kitlesel itaat alışkanlığı anlamına gelmektedir (Weber, 2005: 28-29).

R. Sennett otoriteyi, eşit olmayan insanlar arasındaki bir bağ olarak görmektedir (Sennett, 2014: 21). Heywood ise otoriteyi “meşru iktidar” olarak görür. İktidar, başka kişilerin davranışlarını etkileme gücü iken, otorite bunu yapma hakkı olarak karşılık bulur. Otorite herhangi bir biçimde zorlama veya manipülasyondan farklı olarak, kabul edilmiş bir itaat ödevine dayanmaktadır. Dolayısıyla otorite meşruluk veya haklılıkla örtülü iktidar olarak tanımlanmaktadır (Heywood, 2013).

Marksistlere göre egemen sınıfların düşünceleri çağın egemen düşünceleri anlamına gelmekteydi. Marksist düşüncede, insanlar iktidar hakkında düşünmez, iktidarın insanlara telkin ettiği şeyi düşünürler. Weber ise bu düşüncenin aksine insanların iktidar hakkında birçok düşünce ürettiğini fakat iktidardakilerin insanların düşüncelerini iktidarın otoriter yapısını algılamalarına yönelik etkilediğini söylemektedir (Sennett, 2014: 33). “Otorite” kavramı, iktidar şartlarını yorumlama, bir güç imgesi tanımlamak suretiyle, denetim ve nüfuz koşullarını anlamlandırma çabası olarak değerlendirilebilir (Sennett, 2014: 32).

Weber, otorite kavramını; Bürokratik idareyle uygulanan “Yasal Otorite”, köklerini tarihten alan “Geleneksel Otorite” ve kişilikten gelen “Karizmatik Otorite” olarak üçe ayırır ve bu kavramları şu şekilde tanımlar:

- 1. Rasyonel temeller: Normatif kuralların meşruluğu ve bu yasalara göre egemenlik konumuna getirilenlerin, emir verme hakkı olduğu inancına dayalıdır (yasal otorite).*
- 2. Geleneksel temeller: Çok eski zamanlardan beri süregelen geleneklerin kutsallığına ve bu geleneklere göre gücü kullananların meşruluğuna olan yerleşik inanca dayalıdır (geleneksel otorite).*
- 3. Karizmatik temeller: Bir bireyin istisna kutsallığına, kahramanlığına, örnek özelliklerine ya da onun tarafından açıklanan veya emredilen normatif kalıpların ya da emrin kutsallığına olan bağlılığa dayalıdır (karizmatik otorite) (Weber, 2005).*

Karizmatik otorite, geleneksel otorite ve yasal-rasyonel otorite, belli bir politik meşruiyet kaynağı ve insanların güce itaat etmelerini sağlayan farklı nedenler tarafından karakterize edilmektedir. Bu süreç içerisinde daha basit yapıda olan geleneksel toplumlarda ve sanayileşmiş toplumlardaki bürokratik yapılanmaya sahip toplumlardaki tahakküm sistemleri karşılaştırılarak toplumun dönüşümü anlaşılmaya çalışılmıştır (Heywood, 2013: 277).

Weber’e göre “Egemenlik” kavramı, belli bir kaynaktan çıkan ve belli özel (ya da bütün) emirlere, belli bir gruptaki bireylere uyma olasılığı olarak tanımlanmıştır. Başka insanlara karşı güç kullanmak veya etkide bulunmak her zaman egemenliğin sağlanmasında karşılık bulmaz. Dolayısıyla Weber otorite kavramını açıklarken, egemenlik ilişkisinin ayırt edici kriteri olarak, asgari düzeyde bile olsa, gönüllü kabul gereklidir: yani itaatte bir menfaatin, çıkarın bulunması söz konusudur (Weber, 2005).

Siyasal otorite için güç ve itaat gibi unsurlar meşruiyet olmadan da kurulabilir fakat rızaya dayanan siyasal otorite için bu iki unsur yeterli değildir. Yani rızaya dayanan siyasal otoritede güç ve itaat unsurlarıyla beraber meşruiyet unsurunun olması gerekir (Kutluay, 2020: 47). Rızaya dayanan meşru otorite sürdürülebilirken, despotik otorite sürdürülemez (Kutluay, 2020: 49). R. Sennet “Otorite” adlı eserinde Weber’in en önemli özelliği olarak otoriteyi meşrulukla özdeşleştirmesini şu şekilde açıklamaktadır;

“Weber’in yaklaşımının en önemli genel özelliği otoriteyi meşrulukla özdeşleştirmesidir. Weber’e göre insanlar, yetkisinin meşru olmadığını düşündükleri kişilere itaat etmez. Bunun sonucunda, Weber’e göre bir toplumda otorite duygusunun ne zaman var olduğunu söyleyebiliriz: İnsanlar yöneticilerine gönüllü olarak itaat ettikleri zaman. Eğer insanların itaat etmeye zorlanmaları gerekiyorsa, bunun nedeni, yöneticilerin meşru olduğuna inanmayışlarıdır. Meşruluğa inanmakla ve gönüllü itaatle ölçülen otorite; bu otorite yaklaşımı, modern sosyal düşüncüyü büyük ölçüde etkilemiştir” (Sennett, 2014: 35).

Meşruiyet kavramı bir düzen tesis etme veya otoriter zorlayıcı bir özelliğe hakimdir; bu nedenle iktidarı/gücü otoriteye dönüştürmektedir (Heywood, 2013: 278). Genel anlamda otoriteler iktidar türü olarak görülse de her iktidar yapısı otorite olarak değerlendirilmez. Bu nedenle farklı iktidar türleri meşru bir temele dayandırılmadan otoriteyi sağlayamaz (Kutluay, 2020: 39). İnsanların neye inanmak istedikleri konusu,

yalnızca kendilerine önerilen düşüncelerin, kuralların veya kişilerin inanılabilirliği ya da meşru olmasıyla ilgili bir problem değil, aynı zamanda insanların inanmaya olan gereksinimlerinin sorunudur. Toplumun bir otoriteden ne istediği, o otoritenin topluma sunduğu şey kadar önemli noktadır (Sennett, 2014: 39). Dolayısıyla insanların otoriteden beklentileri aynı zamanda neye gereksinim duyduklarını da göstermektedir.

Egemenlik ihtiyacı insanları politize etmekte yani devlete dönüştürmektedir. Bu anlamda devlet ile özdeşleşen halk olmazsa devlet de ortadan kalkar. Devlet ve siyasal otorite halka dayanır. Siyasal otoriteyi elde tutan ve gösteren devlettir. Tarihteki yönetim biçimlerinden yola çıkıldığında; tek bir kişinin yönettiği yönetim biçimi olarak “monarşi”, yöneten birkaç kişi olduğunda “aristokrasi” ve birçok kişinin yönetim biçimi söz konusu olduğunda “devlet” (polity) kavramları karşımıza çıkmaktadır. Monarşi bozulduğunda durum despotizm ve zorbalık rejmine, aristokrasi bozulduğunda durum oligarşiye ve devlet bozulduğunda ise durum demokrasi haline dönüşmektedir (Kutluay, 2020: 42). Monarşi ve despotizmin temeli korkuya ve zora dayanırken, Aristokrasi ve Oligarşinin temeli servet üstünlüğüne ve çıkara dayalı işlemektedir. Devlet ve Demokrasi ise iknaya (rıza) dayanmaktadır (Kutluay, 2020: 42-43).

De La Boetie, hem yasa hem de otorite ölçütlerine başvurmadan tüm rejimlerdeki hükmetme sorunu üzerine, haklı gösterilebilecek hiçbir siyasal rejimin olmadığını öne sürer. Ona göre hükmetme yetkisinin bir tek kişinin elinde olması ya da çoğunluğun elinde bulunmasının en küçük bir önemi yoktur. Çünkü siyasal iktidarın özünde yatan şey asla değişmez. Siyasal iktidar farklı şekillerde kendini gösterse de özünde tiranlık vardır (de La Boétie, 2016: 70-71).

1.2.4. Propaganda

Modern toplumlardan önce insanlar meşruiyetini tanrısal güçten alan iktidarlar, insanların bilinç yapılarını şekillendirmek ve toplumsal yapının kontrolünü sağlamak için masal ve mitlerden faydalanmışlar (Öztekin ve Öztekin, 2020). Rızanın kazanılmasında hedef kitle üzerinde algısal bir zemin oluşturma ve ikna etme amacıyla

uygulanan “propaganda” olgusu; bireylerin, toplumların, devletlerin tutum, davranış ve kanaatlerini değiştirme çabası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lasswell’e göre propaganda; “*belirgin sembollerin manipülasyonu aracılığı ile kolektif tutumların yönetilmesidir*” (Lasswell, 1927). Propaganda hedef kitlenin duygu, tutum, düşünce ve davranışlarını etkilemek amacıyla tasarlanan iletilerin, kullanılabilecek ideal iletişim araçlarıyla hedef kitleye iletilmesidir (Orallı, 2017: 228).

Propaganda; duyguların akla karşı zaferini önerir. Bu yöntem “gizli ikna ediciler”, “zihin manipülatörleri” ve “beyin yıkayıcılar” tarafından kullanılan “pis bir numara”dır (Taylor, 2013). Propaganda, bir iletinin tek yanlı bir biçimde hedef kitleye dayatılan asimetrik bir iletişim yöntemidir (Bıçakçı, 2016: 166). Bir başka görüşte ise propaganda insanların ya da grupların başka birey ve grupların tutumlarını biçimlendirmek, kontrol etmek ya da değiştirmek için iletişim araçlarından faydalanarak, bireylerin ya da grupların durumlarına göre tepkilerinin belirli amaçlara uygun tepkiler göstermesi biçiminde olacağı planlanarak yapılan bilinçli bir faaliyettir (Qualter, 1980: 279).

Propagandanın uygulama olarak çok eski zamanlara dayandığı bilinmektedir. Philip M. Taylor, propagandanın tarihini önemli savaşlar ve olaylarla dönemlere ayırmıştır: Başlangıç, Antik Yunan, Roma İmparatorluğu (Roma’nın Zaferi) gibi dönemleri birinci dönem, karanlık çağlardan Norman Fethi, Şövalyelik, Haçlı Seferleri, Yüzyıl Savaşları’nı ikinci dönem, Barut ve Matbaa Çağında Rönesans Savaşı, Reform ve Dini Fikirlerin Savaşı, Tudor Propagandası, Otuz Yıl Savaşları (1618-48), İngiliz İç Savaşı (1642-6), Louis (1661-1715) dönemlerini üçüncü dönem, ‘devrimci savaş çağı’ olarak nitelediği Amerikan Devrimi, Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları, 19. Yüzyılda Savaş ve Kamuoyu oluşumunu dördüncü dönem, Savaş ve İletişim Devrimi, Soğuk Savaş, Bolşevik Devrimi ve İdeolojiler savaşı (1917-39), İkinci Dünya Savaşını beşinci dönem ve son olarak 1991 Körfez Savaşı, Soğuk Savaş sonrasında yaşanan bilgi çağı, 11 Eylül 2001 sonrası dünyada yaşanan teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı altıncı dönem olarak sınıflandırmıştır (Taylor, 2013).

Orallı ise tarihsel süreç itibariyle propagandayı üç döneme ayırmaktadır; birincisi uygarlığın gelişim süreci ve ulus devletlerin ortaya çıkması ile mücadeleye dönüşen, halka egemen olma güdüsünün ortaya çıktığı dönem, ikincisi propaganda temalarını izleyen KİA'ların nitelik ve nicelik olarak hızla arttığı dönem, üçüncüsü de insanlar üzerinde propaganda etkisinin kavranmasıyla, kitleleri davranışsal olarak etkileme olanağının aynı oranda arttığı yani içinde bulunduğumuz bu dönem (Orallı, 2017).

Birinci Dünya Savaşındaki propaganda faaliyetlerinin ulusal çerçevede yaşandığı kadar, uluslararası boyutlarda da oldukça uzun bir dönem kamuoyunun kontrol altına alınması için yapıldığı bilinmektedir (Qualter, 1980). Medyanın ortaya çıkışı ile propaganda insanlar üzerinde daha güçlü etkiler oluşturmaya başlamıştır. 17. Yüzyıldan itibaren gazetelerin ortaya çıkışı propaganda yönteminde önemli bir değişiklik yaratmış ve dönemin en önemli propaganda aracı olmuştur. Siyasal propaganda Fransız Devriminden sonra başlamış, misyonerlik adı altında Fransa ve İngiltere gibi devletlerin sömürgelerinde kendini göstermiştir (Mutlu, 2003: 108).

Propaganda çalışmaları, özellikle savaş, seçim ve kriz dönemlerinde hedef kitlenin tutum ve davranışları üzerinde etkili olduğu için yönetenler açısından hayati bir öneme sahiptir. Propaganda önce politikacılarla siyasi partilerin topluma karşı oluşturmuş oldukları “imaj”dan faydalanarak, kendilerini ve partilerini, pazarlama ve satmayı hedefleyerek başvurdukları bir yöntem olmuştur (Baudrillard, 2011: 129).

H. Lasswell'in, *“Propaganda Technique In World War I”* adlı çalışması, propaganda tekniği üzerine yazılmış en önemli eserlerden birisi olarak gösterilmektedir. Lasswell bu çalışmasında I. Dünya Savaşı'ndaki Amerikan, İngiliz, Fransız ve Alman propagandaları üzerinde durmaktadır. Psikolojik savaşın basit bir sınıflandırmasını ortaya koyan Lasswell, stratejik ve taktik olarak da önemli bir teori ortaya koymuştur (Lasswell, 1971). Lasswell'e göre; her ülkenin vatandaşlarının ve hükümetlerinin, teknik olarak bir başkasının yetkisi dahilinde olan işlere karışmaktan kaçınmaları sadece bir kurgudan ibarettir (Lasswell, 1971: 6).

Propaganda bir yanıt elde etme biçimi olarak, iletişimde istenen amacı gerçekleştirmeye yönelik yapılmaktadır. İkna süreci bu noktada etkileşimli; yani

karşılıklı olarak ikna eden ve edilenin ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Propaganda unsurlarının bilgilendirici ve ikna edici olması iletişim disiplini içerisinde onu özel kılmaktadır. Propagandanın etkili olduğunu gösteren retorik teorilerine bakıldığında 20. Yüzyıldan önce görüş ve davranış değişikliği üzerinde etkili olan sistematik bazı yöntemler vardır (Jowett ve O'donnell, 2018: 1).

Propaganda modern dünyada etkili hale geldikçe propagandacılar da eski misyonerler ya da reklamcıların kullandıkları yöntemlerden uzaklaşıp yeni iletişim yöntemleriyle faaliyet göstermişlerdir. Bu anlamda modern propagandacılar kendi amaçları doğrultusunda fikir üretip yeni araçlardan faydalanmışlardır (Lasswell ve Blumenstock, 1979).

Propagandanın amacı bir ideolojiyi hedef kitleye iletmektir. Propagandanın kullanım alanlarına baktığımızda propagandacı ulusal bir izleyici kitlesine bir savaş çabasını desteklemek için büyük bir vatanseverlik dalgası aşılama çalan bir devlet kurumu da olabilir, bir örgütün takipçilerini toplayan terör faaliyeti de. Propaganda askeri bir ordunun gücünü abartarak düşmanı korkutmak için de yapılabilir, müşterilerinden kazanç elde etmek isteyen bir şirketin “güvenilir şirket imajı” oluşturma için de. Bu örnekler bir mesajın hedefe ulaştırılması üzerine, hedef kitlede tutum ve davranışların güçlendirilmesi veya değiştirilmesi amacıyla yapıldığını göstermektedir (Jowett ve O'donnell, 2018: 3).

Qualter'e göre propaganda yapan kişinin amacı tutumları etkileyerek eylemleri kontrol altına almaktır. Propagandacı elindeki malzemeyi diğer kişilere kendi bildiği yeni bir gerçeği duyurabilmek veya başkalarını kandırmaktan duyulan hazzı duymak için yaymaz. Propagandacı, başka insanlara elinde olan materyali duyurarak, onlardan kendi istediği gibi edim ve eylemde bulunmasını sağlamak için yapar. Propagandanın gerçekleşmesi için mesajın gerçek olmasına ya da insanlar tarafından inanılmasına ihtiyaç yoktur. Bir şeyin propaganda olması, propagandanın öğrettiği şeyi kullanan propagandacıda dinleyici, okuyucu ya da seyircide, belirli durumlara karşı onun istediği şekilde tutum değişikliği yaratma amacının bulunması yeterlidir. Propaganda da öğretilen şeyler ile tutumlar arasındaki ilişki açık ve görülür olabileceği gibi saklı da olabilir (Qualter, 1980).

Jowett ve O'Donnell propagandayı iknanın bir alt kategorisi olarak ele alır. Onlara göre; iletişim süreci amacına yönelik olarak yapılır ve propaganda algıları şekillendirmek için kasıtlı, sistematik bir girişimdir. Bu anlamda “bağlam, gönderen, niyet, mesaj, kanal, hedef kitle ve yanıt” propagandanın analizinde iletişim çalışmaları içine yerleştirilmektedir (Jowett ve O'donnell, 2018). Propagandacı belirli amaçlar doğrultusunda farklı grupların tutumlarını kontrol etmek isteyen kişidir (Qualter, 1980: 282).

Nazi Almanyası'nda Hitler'in propaganda bakanı ve Nazi propagandasının yaratıcısı olarak bilinen Goebbels, her türlü aldatmacayı içeren yalan, uydurma ve suçlamalarla yürüttüğü kara propaganda ile bu anlamda tarihe geçmiştir. Goebbels, propaganda ilkelerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Soyut kavramlar kullanmaktan ziyade duygulara hitap etmek,
- Belirli konuları az sayıda işleyen kalıpları sürekli kullanmak,
- Bir tartışmada yalnız işlenebilecek yönleri ortaya koymak,
- Hedefi sürekli bir şekilde eleştirmek ve kötülemek için bir düşman oluşturmak (akt.Orallı, 2017: 236).

Propaganda dört aşamalı etkileme stratejisi olarak şu şekilde sıralanmaktadır; a) başlangıç ikna aşaması ya da durumu kontrol etmek ve verilen iletiyi olumlu olarak algılanması için mevcut şartları oluşturmak, b) kaynağın güvenilirliğinin sağlanması, c) mesajı veren kişinin mesajı alan kişi ya da kişilerin duygu, dikkat ve düşüncelerini istediği tarafa yönlendirmesi, d) mesajın alanın duyguları üzerinde yoğunlaşma ve duygularını kontrol ederek istendik davranış biçiminin sergilenmesi (Özdağ, 2018: 53-54).

Propaganda türleri ise üç farklı metoda ayrılmaktadır: a) Beyaz Propaganda (gizli olmayan açık bir şekilde yapılan propaganda), Gri propaganda (kaynağı belli olmayan, rivayetlere dayanan ve kesin olmayan propaganda) ve Kara propaganda (karalama, iftira, suçlayıcı mesajlar içeren ve kaynağı dost görünüp düşman odaklı propaganda) (Orallı, 2017: 243).

Savaş dönemlerinde propaganda faaliyetleri üzerinde yapılan araştırmalarda, propaganda niteliği taşıyan ve karşı tarafın yalanları sayılması gereken birçok şeyin, yanlış olduğu ispatlanamayan gerçeklerden oluştuğu görülmektedir (Qualter, 1980). Propaganda sürecinde hedefin yetersiz ve suçluluk duygularıyla oynayarak istendik yönde davranışların yapılmasının gerekli ve doğru olduğu dayatılabilir. Özellikle hayal kırıklığına uğrayan kişilerde duyguların daha keskin olduğu bilinir ve bu kişiler üzerinde propagandacı, onların nefretlerini yöneltebilecekleri hedefi göstererek amacına ulaşır (Orallı, 2017: 243).

Propaganda kavramı tarih boyunca yönetenler ve iktidarlar için önemli bir ikna aracı olmuştur. Propagandayı kullanan tarafların genellikle kendi çıkarları doğrultusunda inşa etmeleri, bu kavramın kötü bir imaja ve üne sahip olmasına neden olsa da kitleleri ikna etme, yönlendirme, algı oluşturma, beyin yıkama konularında özellikle siyasal açıdan vazgeçilmez bir özelliğe sahiptir. Propaganda kavramı çok geniş bir alana sahip olduğu için tüm dinamikleriyle incelemek mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla çalışmanın geneli itibarıyla ele alınan “Algı Yönetimi” kavramını desteklen temel konulara yer verilmiştir. Propagandanın iletişimsel olarak teknik yapısı, “İletişim Yaklaşımları” bölümünde, “Sihirli Mermi-Hipodermik İğne” kavramlarıyla birlikte irdelenecektir.

1.2.5. Rıza Üretimi ve Kamuoyu İmalatı

Rıza kavramı TDK’da; “razı olma, isteme, istek” anlamında “razı olmak, onamak, uygun bulmak” anlamlarına gelmektedir (TDK, 2021). Rıza; “*gerçekleşmesi veya yapılması istenen şey için uzlaşmak, bir görüş hakkında ya da yapılması istenen şey hakkında anlaşmak*” olarak tanımlanabilir (Kutluay, 2020: 136). İnsanları rıza göstermeye iten nedenler rıza kavramının meşruiyeti ile ilgili olup, bir şeye rıza göstermenin arka planında yatan hususların ne olduğunun bilinmesi gerekir. Yani insanların bir şeye rıza göstermesinin arakasında tehdit, cebir, korku, zorlama gibi durumlar söz konusu olduğunda rızanın meşruiyetinden söz edilemez (Kutluay, 2020).

İletişimin veya medyanın ekonomi politik yapısı, kitle iletişim mecralarının mülkiyet ve sahiplik yapısı ve bundan beslenen medya-iktidar ilişkileri, söz konusu

ilişkilerin medya içeriklerine nasıl yansıdığı üzerinde durmaktadır (Güngör, 2011: 119). Medyanın kendisini finanse eden ve denetleyen güçlü toplumsal grupların menfaatlerine hizmet ettiğini ve onların yararına propaganda ürettiğini çeşitli olaylardan örnekler vererek açıklamaktadır. Söz konusu menfaatleri temsil eden kişilerin ön plana çıkarmak istedikleri önemli gündemleri ve ilkeleri vardır. Medya politikasının biçimlendirilmesi bakımından bu durum etkili bir konuma sahiptir (Herman vd., 2012: 15).

Medyayı yöneten kişiler, hükümetin dile getirdiği her şeyi haber değeri olarak görmektedir. Hükümetin açıklamaları gözden geçirilmeden, bağlamından kopuk bir şekilde ve hükümetin muhtemel manipülasyon niyetini dikkate almadan aktarırsa, medyanın hükümet tarafından yönetilebilecek bir durumda olduğunu göstermektedir. Bu durumda medyanın objektifliği sadece kâğıt üzerindedir. Gerçekte bu durum mevcut değildir (Herman vd., 2012: 399).

Kitle medyasının, mesajları ve sembolleri sıradan kişilere gönderen bir sistem olduğunu belirten Herman ve Chomsky'e göre; avutmak, eğlendirmek, bilgilendirmek ve insanları toplumun tamamına bağlanan değerleri, inançları ve davranış kodlarını aşlamak medyanın işlevleri arasında yer alır. Refahın belli bir zümrede toplandığı ve önemli sınıfsal çıkar çatışmalarının bulunduğu bir dünyada, bu görevi yerine getirmek sistematik bir propagandayı gerekli kılmaktadır (Herman vd., 2012).

Herman ve Chomsk'nin propaganda modelinde "haber süzgeçleri" kümesi olarak ifa ettikleri başlıkları şu şekilde sıralamaktadır; a) Kitle medyasının büyüklüğü, tekelleşme, şirket sahiplerinin kar yönelimleri b) Kitle medyasının en büyük gelir kaynağı olan reklamcılık, c) uzman kişiler tarafından sağlanan bilgilerin güç sahibi medya, hükümet ve iş adamları tarafından finanse edilmesi, d) medyayı disipline eden "tepki üretimi", e) anti-komünizm. Bu unsurların birbirleriyle olan etkileşimleri durumu pekiştirmekte ve işleyişlerini açıklamaktadır (Herman vd., 2012).

Herman ve Chomsky'nin propaganda modelinde filtrelemenin ne şekilde gerçekleşeceğini belirleyen kriterler şu şekilde sıralanmıştır: Medyanın büyüklüğü, kime ait olduğu, yaptırım yeteneği, medya sahibinin ticari faaliyet alanları, haber kaynakları, reklam ve reklamcılarının ekonomik desteği (Herman ve Chomsky, 2010).

Herman ve Chomsky'e göre, giderek daha fazla ticarileşen medya yapısının sunduğu ürünlerin halk tarafından tüketilmesi gerçeği, kamusal alanın yavaş yavaş yok olmasının yurttaşlar ya da tüketiciler olarak halkın tercihlerini ve özgür seçimlerini yansıttığı sonucu yanıltıcı olacaktır (Herman vd., 2012: 23).

Chomsky'nin bir diğer önemli eseri "Medya Gerçeği" adlı kitapta ise medyanın işleyişinin bir propaganda modeli temelinde inceleyebileceği düşüncesinin gözardı edildiği belirtilmektedir. Chomsky'e göre: *"Medyanın ana eğilim çerçevesinde tartışması dar bir muhafazakâr- liberal yelpazeyle sınırlı kalır: Medya ya otoriteye kafa tutuşunda çok aşırı gitmiştir ya da Amerikan entelektüel yaşamının tipik durumunu yansıtan "kavgacı açık tartışma ruhu"na sadık, otorite karşısında yılmayan ve gerçekten bağımsız tutum sergilemiştir"* (Chomsky, 1993: 220).

Chomsky, medyanın haberleri süzgeçten geçirip çarpıtılmasının ne kadar etki yapacağına, başlıca sorunlarda çarpıcı yanılsamaların yerleştirilmesinde dar bencilliğin ve diğer nedenlerin yerinin ne olduğuna karar vermek için bugüne kadar henüz gerçekleştirilmemiş bir analiz yapılması gerekliliğine dikkat çeker. Ona göre bir kesimin büyük bir çaba harcayarak kendi adına düşünmenin yollarını bulduğu, hatta politik sahnede etkili olarak bir "demokrasi krizi" doğurduğu açıktır. Chomsky, bu etkenlerin, medyanın nasıl işlediğini doğrulamadığı gibi çürütmediğini de belirtmektedir (Chomsky, 1993: 224).

Chomsky, ABD sisteminin güçlü yanlarından birisi olarak, hükümet politikasının seçkinler arasında herhangi bir hoşnutsuzluğa ya da çatışmaya karşı kitle medyasının belirli bir mesafede yaklaştığına dikkat çeker. Hükümetin çizgisini zayıflatma eğiliminde olan medya içeriklerinin gazetelerin arka sayfasında yer aldığı örneklerle ortaya koyar. Kitle medyasının gerçek rolünün gizlemek ve aynı zamanda medyayı devlet politikasının propaganda varsayımlarına daha sıkı şekilde sarılmaya zorlamak gibi çifte bir avantaja sahip olduğunu belirtir (Herman vd., 2012: 69).

Chomsky'nin, "İnsanlığın Efendileri" adlı çalışmasında, Amerikan halkının hükümet çıkarlarına karşı olan yaklaşımını yapılan bir araştırmayla özetlediği şu sözler çalışmanın geneli itibarıyla çıkarılacak en önemli mesajlardan birisidir:

"1996 ön seçimlerine tekrar dönecek olursak, bol miktarda para ve reklam vardı. Fakat ne seçmenler sahnede idi ne de seçim sonuçları kayda değer bir değişikliğe yol

açtı. Halkın tavrı demokratik sistemin nasıl işlediğini gayet iyi açıklıyor aslında. Halkın yüzde 80'inden fazlası, hükümetin "ülkeyi halkın değil az sayıda kişinin ve özel çıkar çevrelerinin yararına idare ettiğini" düşünüyor. Daha önceki yıllarda benzer sorulara verilen cevaplarda bu oran yaklaşık yüzde 50 idi. Halkın yüzde 80'inden fazlası ekonomik sistemin "yapısal olarak adaletsiz" olduğuna ve çalışanların ülkede olup bitenlerle ilgili hemen hiçbir söz hakkının olmadığına inanıyor. Nüfuzun yüzde 70'inden fazlası, "iş dünyasının Amerika'da hayatın pek çok alanında fazlasıyla güçlü hale geldiğini" ve "hükümetlerin kuralılaştırma yönünde aldığı kararlardan tüketicilerden daha çok iş dünyasının fayda sağladığını" düşünüyor. Amerikan halkının üçte ikisi, Amerikan rüyasını "gerçekleştirmenin" 1980'lerden bu yana "daha zor" hale geldiğine inanıyor" (Chomsky, 2016: 109-110).

Herman ve Chomsky, geliştirdikleri propaganda modeli ile uluslararası bazı önemli olaylar üzerinde araştırmalar yaparak kitle medyasının siyasal yapı ile olan ilişkilerini ortaya koymaktadır. Örnek olaylar üzerinden yapılan çalışmalar sadece ekonomi politik anlamda değil aynı zamanda propaganda ve medya seçkinlerinin işlevselliği açısından da çok önemli mesajlar vermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYA VE İKTİDAR

2.1. Kitle ve İktidar

İktidarın doğasının anlaşılması için hangi perspektiften bakılması gerektiği önemlidir. İktidar kavramını tanımlarken öncelikle “hukuksal, politik ve sosyolojik” olarak birbirleriyle uzlaşmadığını görmek gerekir (Chul Han, 2020). Thompson’a göre iktidar politik, ekonomik, sembolik ve zorlayıcı olmak üzere dört ana gruba ayrılmaktadır (Thompson, 2008: 30). İktidar kendi amaç ve menfaatlerini takip eden birisinin eylemde bulunma becerisi, olayların akışına müdahale ederek sonuçlarına etki etme becerisi olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar iktidar uygulayarak kaynakları kendi menfaatlerine hizmet edecek biçimde kullanır. İktidar, devlet memurlarının bilindik siyasal eylemlerinden sokaktaki bireyler arasında sıradan karşılaşmalara kadar farklı biçimlerde eylem türlerini ve karşılaşmaları içeren genel toplumsal bir olgudur (Thompson, 2008: 29-30).

Foucault temel araştırma nesnesi olan “iktidar” kavramını ele alırken, iktidarı farklı dönemlere ayırmaktadır. “Deliliğin Tarihi ve Hapishanenin Doğuşu” eserlerinde iktidarın baskıcı olduğunu ve panoptik mimarının söz konusu baskıyı görünmez kılmak üzere tercih edildiğini ileri sürmüştür. Bu dönem “Möbius Şeridi” olarak da adlandırılmaktadır. Foucault ikinci döneminde iktidar ve benlik teknolojilerine yönelmiş, bireyin ne pahasına kendisini bilgisinin nesnesi haline dönüştürdüğü sorusundan uzaklaşarak bireyin ne pahasına kendisi olduğunu sorgulamaya başlamıştır. Bu esnada Foucault’un iktidar kavramına yönelik düşünceleri de değişmiştir. Cinselliğin Tarihi’yle verdiği derslerde “iktidar” kavramı yavaş yavaş değişmeye başlar ve yerini ‘yönetimsellik’ ve onunla ilişkili olarak ‘biyopolitika’ ve ‘biyoiktidar’ kavramları alır (Özmkas, 2018: 29-30).

Foucault iktidarı Marksist bir bakış açısının savunduğu üretim pratiğinden söylem alanına taşımaktadır. Marksist bakış açısının materyalist görüşü yerini Foucault perspektifinde söylem almaktadır. Bu anlamda ekonomi indirgemeci yaklaşımdan metin indirgemeci bir yaklaşıma doğru geçiş ortaya çıkmaktadır (Güngör, 2011: 207-208).

İktidar ilişkisi ile mücadele stratejisi arasında iki yönlü bir çekim, sürekli bir ilişki ve tersine dönüş olgusu bulunmaktadır. Bu anlamda iktidar ilişkisi iki karşıt arasındaki bir çatışmaya dönüşebilir ve bazı durumlarda da dönüşmektedir. Bu durum toplumda rekabet ilişkilerinin iktidar mekanizmalarını harekete geçirmesine neden olmaktadır (Foucault, 2014: 81). Foucault “Özne ve İktidar” adlı eserinde iktidar ve özne arasındaki ilişkiyi açıklarken şu sözlerle bakış açısını göstermektedir:

“Benim araştırmalarımın genel teması iktidar değil, öznedir. Gerçi iktidar sorunuyla epeyce içli dışlı oldum. İnsan öznenin, bir yandan üretim ve anlamlandırma ilişkilerine girerken, öbür yandan ve aynı derecede, çok karmaşık nitelikte olan iktidar ilişkilerine de girdiğini görmem uzun sürmemişti. Bana kalırsa, ekonomi tarihi ve teorisi üretim ilişkilerini anlamak için iyi bir araçtı. Dilbilim ve göstergebilim ise anlamlandırma ilişkilerini incelemenin araçlarını sunuyordu. Ama iktidar ilişkilerini incelemek için elimizde hiçbir araç yoktu. Bir tek, iktidarı yasal modeller temelinde düşünme yollarına, “İktidarı meşru kılan nedir?” sorusuna başvurabilirdik. Ya da, iktidarı kurumsal modellere dayalı düşünme yollarına, yani “Devlet nedir?” sorusuna başvurabilirdik” (Foucault, 2014: 58).

Modern dünyada devletlerin merkezileşmiş önemli iktidar merkezleri olması, devlet adına hareket eden bireylerin eylemleriyle özdeşleştirilmesinden kaynaklanmaktadır (Thompson, 2008: 30). Devletin güç ve otoritesinin bir kişide somutlaşması “devlet başkanı”nın karşılığı olarak görülmektedir. Bu durum çoğu zaman sembolik, yani biçimsel öneme sahip bir figürdür ve gerçek güç hükümetin yetkisindedir. Devlet başkanı genelde ya bir başkan ya da bir monarktır (Heywood, 2013: 425).

Foucault iktidarın işleyişini “mekân ve söylem” zemininde ikiye ayırmaktadır. Eşyaların bulundukları yerler, mekanların düzeni. Bunun yanı sıra kentsel organizasyonlarda dahi iktidar üretimi inşa edilmektedir. İktidar her yerde, her mekanda ve organizasyonda kendisini göstermektedir (Güngör, 2011: 208).

“İktidar mücadelesi, iktidar olmak için sadece bir kez girişilen bir çaba değildir. Bu mücadele, iktidardayken iktidarı sürdürürebilmek, iktidarı koruyabilmek adına iktidar kaybedilene kadar devam edilen; iktidar kaybedildiğinde ise yeniden kazanılması için tekrar edilen sonsuz sayıda girişim gerektiren döngüsel bir süreçtir. İktidarın ele geçirilme çabası, asla yok edil(e)meyen ama uygun koşullar ortaya çıkana kadar ertelenebilen, saklanabilen içgüdüsel bir arzunun sonucudur” (Öztekin ve Öztekin, 2020).

Foucault’a göre üç tip mücadele alanı vardır; birincisi tahakküm biçimlerine (etnik, toplumsal ve dinsel) karşı sürdürülen mücadeleler, ikincisi bireyleri ürettikleri nesnelerden ayıran sömürü şekillerine karşı sürdürülen mücadeleler, üçüncüsü de kişiyi kendisine bağlayan ve böylece başkalarına tabi tutan duruma karşı sürdürülen mücadeleler (özellik ve boyun eğdirme biçimlerine karşı mücadele) (Foucault, 2014: 63).

Agamben “Kutsal İnsan” adlı eserinde “biyositaset” kavramının ortaya çıkışıyla birlikte istisnai olarak egemenliğin dayandığı çıplak hayata hâkim olmanın yerinden olduğunu ve sınırların dışına yayıldığını ifade etmektedir. Ona göre modern devletlerin tamamında, yaşama hükmetmenin ölüme hükmetmeye dönüştüğü ve “biyosiyasetin” ölüm siyasetine dönüşebildiği çizgiye işaret eden bir sınır varsa, bu sınırın birbirinden kesin olarak ayrı iki mıntıkayı ayıran sabit bir sınır olmadığıdır. Agamben bu hattın sürekli hareket halinde olduğunu, egemenliğin siyasal hayat alanından başka bölgelere doğru kaydığını ve bu bakımdan egemenin yalnız hukukçularla değil aynı zamanda uzmanlarla, doktorlarla, bilimcilerle ve rahiplerle daha yakın şekilde ortak yaşam ilişkisi içinde olduğunu belirtmektedir (Agamben, 2013: 148).

Foucault devleti modern bir bireyselleştirme matrisi ya da pastoral iktidarın yeni bir formu olarak görmektedir. Foucault bu durumu üç çeşit türde değerlendirmektedir: birincisi geleneksel pastorallığın dinsel amaçlarının yerini “dünyevi” amaçlara bırakması, ikincisi pastoral işlevleri üstlenen eski kurumlar, piyasa ekonomisi ilkelerine göre hizmet satan özel girişimler ve hastaneler gibi kamu kuruluşlarının işlevi, üçüncüsü de pastoral iktidarın amaçları ve faillerinin çoğalmasından kaynaklanan, insanın bilgisinin iki rol etrafında gelişmesinde odaklandığı; nüfusla ilgili olan globalleştirici ve niceliksel rol ile bireyle ilgili olan analitik rol (Foucault, 2014: 66-67).

Foucault iktidar ilişkilerinin dil, göstergeler sistemi vasıtasıyla veya bir başka simgesel enstrümanla bilgi gönderen iletişim ilişkilerinden ayırmayı zorunlu olarak değerlendirmektedir. Ona göre iletişim daima insanların birbirleri üzerine eylemde bulunmalarının belirli bir yöntemidir. Anlam öğelerinin üretimi ve dolaşımı, amaç

veya bir son olarak iktidar alanında bazı etkiler ortaya çıkarabilir. Bu etkiler sadece söz konusu üretim ve dolaşımıyla sınırlı kalmaz. Foucault’a göre, iktidar ilişkilerinin, iletişim sistemleriyle iletirme durumu gerçekleşsin ya da gerçekleşmesin, spesifik bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle iktidar ilişkileri, iletişim ilişkileri ve nesnel kapasiteler birbiriyle karşılaştırılmamalıdır (Foucault, 2014: 70).

2.1.1. Kitle Psikolojisi ve Kolektif Zekâ

İnsanın yaşadığı dünyayı anlamlandırmasının algılarla ilgili olduğunu önceki bölümlerde ele almıştık. Algıyı oluşturan çevresel ve psikolojik etmenlerin başında kitle yapısı ve kitle toplumu gelmektedir. Dolayısıyla insanların tutum ve davranışlarının temelinde yatan psikolojik faktörlerin önemli bir bölümü, kişinin yaşadığı toplumdan aldığı her türlü enformasyona bağlı olarak şekillenmektedir. Bu anlamda “kitle” kavramını oluşturan bireylerin bilişsel ve psikolojik olarak ne türden bir organizasyonun sonucunda uyumlu hale getirildiği ele alınmaktadır.

“Kitleler Psikolojisi” adlı kitabında çağımız insanının düşüncesinin sürekli değişmekte olduğunu belirten Gustave Le Bon’a göre, bu değişimin temelinde iki ana faktör bulunmaktadır. Birincisi; medeniyetin tüm unsurlarının kaynağı olan din, siyaset ve sosyal inançların tahrip edilmiş olması, ikincisi ise bilim ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı yeni yaşama ve düşünme şartlarının meydana gelmesi (Le Bon, 2014: 6).

Kitle (kalabalık, yığın) kavramı genel anlamda meslekleri, milliyetleri, cinsiyetleri ve onları rastgele bir araya toplayan insan topluluğunu ifade etmektedir (Le Bon, 2014: 15). Kitle olgusu içerisinde kolektif yapı önemli bir detaydır. *“Söz ve dinleme yoluyla her birey kendi kendini eğitime sürecini hazırlar, kendi varlığını ve ötekini açığa vurur ve kendini kolektif bir yapıya dahil eder; bu kolektif yapı onun varlığına, tasarısı ve eylemlerine anlam verir”* (Perriault, 2016: 108). Kitle toplumu içinde bireylerin bazı hallerde malik oldukları kişilik özelliklerinden çok farklı yeni karakterlere sahip olduğunu belirten Le Bon’e göre, bilinçli kişilik ortadan kaybolur ve birleşmiş bireylerin fikirleri ve hisleri tek bir tarafa yönelir. Bu durumda açık hususiyetler gösteren bir kolektif şuur oluşur. Kolektiflik organize bir kitle, başka bir

ifadeyle psikolojik bir kitleye dönüşür. Kitle tek bir varlık konumuna ulaşır ve ‘kitlelerdeki zihniyetin tekleşmesi’ kanununa dahil olur (Le Bon, 2014: 15-16).

Sigmund Freud insan ilişkilerinde bireyin toplulukların etkisi altında olduğunu söyler. Freud kitleyi, bireylerin bir ulus, bir kabile, kast, bir kurum üyesi, bir sınıf veya bir araya gelip belirli bir amaç doğrultusunda kitlesel örgütlenmeye yönelmiş insan yığınının parçası olarak ele almaktadır (Freud, 2017: 24). Freud kitleleri farklı türlere ayırmaktadır. Ona göre, kitlelerin oluşumunda birbirine karşıt doğrultuda gelip geçici kitleler vardır, uzun ömürlü kitleler vardır, benzer tarzdaki insanların yarattığı aynı tür (homojen) kitleler vardır, birbirinden farklı ayrı tür (heterojen) kitleler vardır. Bunlarla beraber doğal kitleler, yapay kitleler, ilkel kitleler, lideri olan kitleler de Freud’un çeşitlendirdiği türler olarak yer almaktadır (Freud, 2017: 53).

Jürgen Habermas kolektif bilincin çekirdeğini, bir inanç topluluğunun ritüel pratiğine bağlar ve ortaya çıkan, kendini yenileyen bir normatif görüş birliği olarak değerlendirir. Toplumsal pratikte topluluğun üyeleri dinsel simgelere yönelir ve böylece kolektif olanın bireyler arası birlikteliği kutsal imgelerle görünmektedir. Bu kolektif kimlik, bireyleri aynı toplumsal grubun üyeleri olarak anlayan ve kategorize eden bireylerin çevresini belirlemektedir. Habermas burada simgelerle kurulan etkileşim ile normların kılavuzluğundaki etkileşim arasında gündelik hayat pratiklerine dikkat çeker. Ona göre gündelik yaşam pratiği, en ilkel toplumlarda bile normların kılavuzluğundaki eylem aşamasında gerçekleşir (Habermas, 2019: 603).

Freud’a göre “kitle” kişinin üzerinde sınırsız bir otorite ve üstesinden gelinemez bir tehlike izlenimi uyandırmaktadır. Bu nedenle ceza almaktan korkan, hatırı için birçok kısıtlamaya göğüs gerilen otoritenin sahibi, bir an için toplumun yerine geçer. Zıt düşmek sakıncalı, her tarafta egemen durumu örnek alıp, onun istikametinden gitmek, yani bazen kötülerle kötü olmak güven verici görülmektedir. Yani otoriteye itaat bireyin vicdan mekanizmasının önüne geçer ve birey bu duruma benliğindeki tutkuları yenerek ulaşır (Freud, 2017: 43).

McQuail ve Windahl, etki-tepki modeline göre oluşturdukları “kitle toplumu”nun başlıca özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

(a) Mesajların sistematik bir şekilde ve büyük ölçekli olarak hazırlandığı ve dağıtıldığı varsayılır. Bununla birlikte gönderiler belli kişilerin değil, birçok kişinin dikkatini çekmek üzere oluşturulur.

(b) Yeniden üretim ve nötr dağıtım teknolojisinin toplu olarak alımlama ve tepkide bulunmayı artırması beklenir.

(c) Sorun oluşturabilecek toplum veya grup yapısı az ya da hiç göz önüne alınmaz. İletişim kampanyasını düzenleyen ile birey arasında doğrudan ilişki kurulur.

(d) Gönderinin her türde alıcısı ağırlık veya değer olarak 'eşittir'- yalnızca sayı geçerlidir (seçmen, tüketici, destekleyici vs. olarak).

(e) Kitle iletişim gönderisi ile ilişkinin belli bir olasılık çerçevesinde bir etki yaratacağı varsayılır. Böylelikle, kitle iletişim ile ilişki kitle iletişimden doğan bir sonuç ile eşitlendirilir. Ulaşılmayanların ise etkilenmediği kabul edilir” (McQuail ve Windahl, 2005: 80).

Kitlelerin neredeyse tamamen bilinçaltı tarafından yönlendirildiğini ve insanların eylemlerinin kendi iradelerinin inisiyatifinden çok ilkeliliğin etkisinde olduğunu belirten Le Bon, kitlelerin özelliklerini 5 ayrı psikolojik boyutta şu şekilde ele almaktadır:

- Kitlelerin tahrik olunma potansiyeli (impulsivite), hareketliliği (mobilité), öfkesi (irritabilité),
- Kitlelerin kolay telkin altına alınma potansiyeli (suggestibilité) ve kolay inanırlığı,
- Kitlelerin duygularda abartılı ve basit oluşu (simplisme),
- Kitlelerin hoşgörüsüzlüğü (intolérance), otorite yanlısı olması (autoritarisme), tutucu olması (conservatisme),
- Kitlelerin ahlaklılığı (Le Bon, 2014: 25-26).

“Kitle ve İktidar” adlı eserinde Canetti, kitlenin niteliklerini; ‘kitle büyümek ister’, ‘kitle içinde eşitlik vardır’, ‘kitle yoğunluğu sever’ ve ‘kitlenin bir yöne gereksinimi vardır’ olarak dört şekilde açıklamaktadır (Canetti, 2006: 30). Canetti’ye göre kaçış kitlesi bir tehdit unsuruyla yaratılmaktadır. Bu durumda insanlar kaçar ve kitle halinde sürüklenir. Tehlike herkes için aynıdır ve bu tehlike belirli bir yerde ayrım tanımaz. Kaçış kitlesinde bir mekâna bağlı olan bireyler, bir inanca bağlı olanlar veya belli bir dili konuşan herkes tehdit altındadır. İnsanlar bir arada kaçarlar çükü

kaçmanın en iyi yolu onlar için bunu gerektirir. Birlikte aynı heyecanı duyan ve birbirinin enerjisinden etkilenen bireyler, birbirlerini aynı istikamete doğru iterler. Birlikte oldukları sürece bireyler tehlikenin dağıldığını hisseder ve bu his de eski inanış ve içgüdüler sonucunda oluşmaktadır (Canetti, 2006: 54).

Kitle kültüründe bir diğer tür ise reddetmeyle oluşmaktadır. Bir araya gelmiş çok sayıda kişi, o ana kadar kendi düşüncelerini bir tarafa bırakıp, ansızın ortaya çıkan bir yasağa uyar. Yasak çok güçlü bir etki yaratır. Yasak; bir emir kadar mutlak ve asıl belirleyici özelliği de olumsuz niteliğinden kaynaklanır. Görünüşünün aksine, asla gerçekten dışarıdan gelmez, her zaman etkilediği kişilerin bir gereksiniminden kaynaklanır. Yasak dile getirildiği anda kitle de oluşmaya başlar (Canetti, 2006: 56-57).

Canetti'nin "kitle" kavramıyla ilgili ortaya koyduğu en önemli noktalardan birisi "kitle kristalleri" ve "kitle simgeleri" olarak karşımıza çıkar. Kitle kristalleri, kitleyi inşa etmeye hizmet eden sabit, dayanıklı, küçük, katı insan gruplarıdır. Bu gruplar insanlardan (askerler, keşişler, orkestra vb.) oluşmaktadır (Canetti, 2006: 75). Bireylerden oluşmayan ancak yine de kitle olarak duyumsanan kolektif birimlere ise 'kitle simgeleri' olarak tanımlanmaktadır (Canetti, 2006: 77).

2.1.2. Kitle İletişimi ve Teknolojik Determinizm

İnsanlık tarihi ve iletişim arasındaki ilişkinin toplumsal düzeni inşa etme ve değiştirme etkisi birçok iletişim araştırmasında karşımıza çıkmaktadır (Castells, 2013; Crowley ve Heyer, 1991; Gerbner, 1998; Griffin, 2006; Innis, 2007; Katz, 1987; Lasswell, 1948). Kitle iletişimi kavramı söz konusu olduğunda akla ilk gelen şey kuşkusuz kitle iletişim araçlarıdır. Bu algı, insanların kitle iletişimini, kitle iletişim araçları üzerinden ele almasından kaynaklanmaktadır. Oysaki kitle iletişimi Antik Yunan ve Roma'da agorada gerçekleştirilen iletişimde, mitinglerde binlerce insana karşı seslenen etkinliklerde de kendisini göstermektedir (Güngör, 2011: 49).

Kitle iletişimi, sembolik içeriğin durağanlaşması ya da enformasyon ve iletilmesi yöntemiyle sembolik ürünlerin kurumsal bir üretim biçimi ve genele yayılan dağıtımıdır (Thompson, 2008: 49). Kitle iletişimi; dağıtımın ve üretimin kurumsal ve

teknik araçları, alımlama ve üretim arasında inşa edilmiş kopuş, medya içeriklerinin zaman ve mekanda genişletilmiş durumu ve sembolik biçimlerin kamusal dolaşımı olarak 5 temel özellik taşımaktadır (Thompson, 2008: 50). Bu özellikler bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak hem üretim ve dağıtımda hem de zaman ve mekân konusunda kitle iletişimini doğrudan etkilemektedir.

İletişim bilimlerinin en önemli temsilcilerinden M. McLuhan, “Gutenberg Galaksisi” adlı eserinde insanın bilişsel olarak tipografik dönüşümünü matbaayla ilişkilendirerek ele almaktadır. McLuhan teknolojinin insan duyularındaki etkisini, yeni teknolojilerin içselleştirilmesi ile aynı hızda yeni bir kültürü ortaya çıkardığını ortaya koymaktadır (McLuhan vd., 2011).

İnsanın bilişsel yapısı ve gündelik hayat pratikleri yaşanan çağın iletişim araçlarıyla doğrudan ilişkilidir. Her türlü teknoloji, yeni bir insani ortam oluşturma eğilimi göstermektedir. Teknolojik ortamlar, bireyleri içinde tutan edilgin şeyler değil, hem bireyleri hem başka teknolojileri yeniden şekillendiren etkin süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır (McLuhan, 2001).

McLuhan kitle iletişim araçlarını soğuk ve sıcak olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Sıcak medyanın katılımı düşüktür ve soğuk medyanın katılımı veya izleyici tarafından tamamlanması yüksektir. Dolayısıyla radyo gibi sıcak bir ortam, telefon gibi soğuk bir ortamdan kullanıcı üzerinde çok farklı etkilere sahiptir (McLuhan, 1994). McLuhan’ın “araç mesajın kendisidir” sözü medyanın içeriğini ve kullanılan aracın özelliklerini yansıtmaktadır. Yazının içeriğini konuşma oluşturmaktadır. Benzer şekilde yazılı sözün baskının içeriği olması ve baskının telgrafın içeriği olması gibi. ‘Konuşmanın içeriği nedir?’ sorusu karşısında, bunun kendi içinde sözsüz olan gerçek bir düşünce süreci olduğunu ifade etmek gerekir (McLuhan, 1994).

Yazmak bir teknolojidir. Özellikle alfabetik yazı, aletlerin ve diğer ekipmanların kullanılmasını gerektiren bir teknolojidir. Kalem, kâğıt, fırça, mürekkep, boya gibi araçları yazı teknolojisinin bir gerekliliği olarak görmektedir. Sözlü konuşmanın aksine yazma tamamen doğaldır. Sözlü dili yazıya geçirme süreci bilinçli olarak uydurulmuş, dile getirilebilir kurallar tarafından yönetilir (Ong, 2018).

Gerbner'e göre; bir kitle iletişim aracının mesaj sisteminin sembolik bileşimi ve yapısı, kendi sentetik dünyasını tanımlar. Sadece temsil edilen vardır, o dünyada var olan her şey onun içinde temsil edilir. "Gerçekler" opak gerçekliği değil, elle tutulur tasarımı yansıtır. Odak dikkati yönlendirir, vurgu önemi, tip tahmini ve kader vurgusu değeri ve gücü gösterir ve eylem dizisi veya diğer çağrışımlar, şeyleri dinamik bütünlük halinde birbirine bağlar. Karakterizasyonlar genellikle uygundur, motivasyonlar şeffaftır, sorunlar ve çatışmalar açıktır ve sonucu belirleyen güçlerin etkileşimi ve sonucun kendisi genellikle açıktır. Kitleler üretilen kültürün tüm ürünleri arasında bunlar en geniş ve en heterojen kitlelere hitap eder. Çoğu insan, özellikle genç ve daha az eğitilmiş olanlar, birçok konu ve fikirle, yaşamları boyunca "tesadüfi" muamele şeklinde karşılaşır (Gerbner, 1973: 563).

Teknik medyanın çoğaltma kapasitesi ticari kullanım olanağı sunmaktadır. Bu ticari olgu "özgün" ve "otantik" çalışmayı ortadan kaldırmıştır. Sembolik şekillerin çoğaltılması daha fazla kapsayıcı hale geldiğinde, özgün çalışmanın üretilmez olan karakteri, sembolik mallar pazarındaki bir eserin değerini tayin eden önemli bir faktördür (Thompson, 2008). Günümüzdeki medya içeriklerine baktığımızda, Thompson'un bu görüşünü popüler kültür üretim biçimlerinde görmek mümkündür.

H. Innis, "*EMPIRE AND COMMUNICATION*" adlı eserinde gelenekler üzerinde detaylı olarak açıkladığı Yunan, Pers, Mısır, İbrani, Çin ve Hint kültürleri üzerinde iletişim araçlarının etkisini ve önemini ortaya koymaktadır. Innis'e göre makineleşmenin kelimeler üzerindeki baskısı basitleştirilmiş yazımlara ve anlambilime olan ilgiye yansımıştır. Sözcüklerin sınırlamaları da mimariye ve gökdelenlerin yükselmesine yol açmıştır. İletişimde büyük ölçekli makineleşmenin etkisi, 19. yy. sonlarında ve 20. yy. başlarında Büyük Britanya ve Avrupa için önemli hale gelmiş ve basının gücü yeni gazetecilik anlayışını ortaya çıkarmıştır (Innis, 1986: 163).

Medya sahipleri siyaseti etkileme gücüne her zaman sahip olmuşlardır. Kitle iletişim araçlarının gücü 21. yy.'ın geçmişine bakıldığında daha kolay anlaşılabilir. Medya araçları ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu tersine çevirmede önemli bir faktör olmuştur. İletişim araştırmalarının ABD'de bu etkiler üzerine

yoğunlaşması da kitle iletişim araçlarının önemini ortaya koymuştur (Bagdikian, 2004: 11).

Innis'in izleyici etkileri konusundaki görüşleri ana akımla çelişmekteydi. Dolaylı etkiler konusunda Innis, ABD'deki ampirik yönelimli iletişim araştırma kültürü ile şirketten ayrıldı. Oradaki araştırmacılar, medyanın bilgi içeriğini kazmayı, oy verme ve tüketici davranışı modellerini araştırmayı ve iş başındaki sosyal psikolojik faktörlerin çeşitliliğini belirlemeyi, her zaman uygun analiz birimi olarak bireye konsantre olmayı tercih etmekteydi. Buna karşılık Innis, medya etkilerinin ölçüsünü içeriğe verilen bireysel tepkiler açısından değil, her bir ortamın geliştikçe daha geniş etkileşim modellerini nasıl yeniden yapılandığı açısından almayı seçmişti (Innis, 2008).

Innis ve McLuhan teknolojik determinizmin önde gelen iki kuramcısı olarak medya ve iletişim araçlarının insan düşüncesini biçimlendirdiğini ortaya koymuştur. Bu anlamda insan düşüncesindeki yaratıcılığın ve hazır kalıp biçimselliğin kendisini sadece insan davranışlarında değil aynı zamanda mimaride, sanatta ve politikada da göstermiştir. İletişim araçlarının son 50 yıllık gelişim sürecine baktığımızda Innis ve McLuhan'ın tezlerinin bu süreçteki yansıması bariz bir şekilde görülmektedir.

Gazetenin, radyonun, sinemanın, televizyonun, bilgisayarın ve internetin ortaya çıkması ile çok hızlı bir dönüşüme uğrayan kitle iletişim araçlarının mobil telefon teknolojileri üzerinden tek bir araca dönüşmesi (birleşme-yakınsama) sürecinde, toplumun da aynı istikamette değişip, dönüştüğü açıkça görülmektedir. Günümüzdeki baş döndürücü iletişim teknolojileri ve medya ortamlarının, insanların düşünce yapısını, bedenini, mahremiyet alanını, sosyal yaşamını ve kültürünü doğrudan etkilemiş ve değiştirmiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan kitle toplumundaki bireyler, bir üretim makinesinden çıkan ürün gibi tek tip ve benzer özellikler göstermektedir.

2.1.3. Kamusal Alan ve Kamuoyu

Toplumsal ve siyasal bir olgu olarak “Kamuoyu” antik çağlardan günümüze kadar süregelmiştir. Eski Yunan'da agorayı bir tür kamusal faaliyet alanı olarak

değerlendirmek bu anlamda mümkündür (Güngör, 2011: 289). Kamuoyu 18. ve 19. yüzyılda kentleşme, sanayileşme, demokratikleşme, KİA'nın yaygınlaşması ve okuryazarlık oranındaki artış, kamuoyu olgusunu belirgin hale getirmiştir. 20. yüzyılın başından itibaren ise bilim insanları tarafından üzerinde durulan önemli bir konu olmuştur. Kamuoyu kavramını ilk kez 1741'de 'halkın düşüncesi' manasında İngilizler kullanmıştır. Fransa'da ise 1744'de Rousseau'nun, 'toplumun tavrı' anlamında kullandığı bilinmektedir (Atabek, 2002: 223-224).

Jean-Jacques Rousseau'ya göre, genel istencin kendini yasa aracılığıyla duyurduğu gibi, kamusal yargı da kendini denetim ve yasaklama yoluyla duyurur. Rousseau'ya göre Kamuoyu, *“görevlisi censor olan bir tür yasadır ve yaptığı iş de, bu yasaı, hükümdar gibi tikel olaylara uygulamaktan ibrarettir.”* (Rousseau, 2013: 177). *“Bir halkın görüş ve kanaatleri, oluşumundan doğar. Yasa, örf ve adetleri ayarlamamakla birlikte, onları doğuran yasallıktır: yasallık zayıfladığı zaman örf ve adetler yozlaşırlar”* (Rousseau, 2013: 178).

Kamuoyu tarihi ve kavramın anlamsal bütünlüğü olarak; “Opinion”un; 18. yüzyılın sonlarındaki şekli olan ve muhakeme becerisine sahip bir kamusal topluluğun akıl yürütmesiyle ilişkilenecek olan ‘public opinion’ veya ‘opinion public’ yönündeki gelişim aynı çizgide değildir. Basit kanaat ve kanaatlerin yansımasını oluşturan telakki, kamuoyunun üstlendiği rasyonellik iddiası ile zıtlık içindedir. İngilizcede opinion ile truth (hakikat), reason (akıl), judgement (muhakeme) arasındaki karşıt durum, Fransızcada opinion ile critique (eleştiri) arasında 17. Yüzyıl boyunca tamamen bilenmiş olan zıtlık kadar katı değildir (Habermas, 2003: 183).

Habermas, ilkesel olarak kanaatlerin kamuoyunun hammaddesini oluşturduğunu ve gelmiş geçmiş kolektif önyargıların, değerlerin, kültürel varsayımlar içinde kurulan gündelik düşünce biçimlerinin, kamusal tartışma ve eleştirinin filtresinden geçirildiğini ortaya koymuştur. Habermas iyi işleyen bir siyasal kamusal alan olmadan ortaya çıkan kamuoyuna, ‘kamusal olmayan kanaat’ tanımlamasını yapmıştır (Özbek, 2004).

Orta çağın feodal toplumu açısından sosyolojik olarak, özel alandan ayrı, tekil bir alan olarak kamudan söz edilemez. Bu sebeple egemenlik kamusal bir nitelikte

temsil edilmektedir. Bu temsilde kamu, kendisini bir kamusal alan olarak ortaya koymaz; bu durum daha ziyade bir statü belirtisidir. Ne derecede olursa olsun, toprak beninin statüsü kendi başına, özel ve kamusal ölçütleri karşısında tarafsızdır; fakat sahibi, bu statüsünü kamusal olarak sunar. Habermas’a göre, bu temsil yapısı, yeni bir anayasa öğretisine kadar ulaşmaktadır. Söz konusu öğretiye göre, temsiliyet ancak kamusal alanda cereyan edebilir ve bu durumda özel konu niteliği taşıyan bir temsiliyet taşımaz (Habermas, 2003: 64-65).

Habermas feodalitenin temsil eden kamuya ait alanı, yerini ulusal ve bölgesel devlerle birlikte görünen kamusal otoritenin yeni alanına bıraktığını söyler. Ona göre; daimî bir devlet etkinliği artık borsa ve basınla, meta ve enformasyon piyasası aracılığıyla gelişmiş olan ilişkilerin devamlılığına denk düşer. Bu süreçte kamusal otorite ile ona bağlı olanlar ve daha önce kendilerini ona karşı negatif olarak tanımlayabilenler arasındaki ilişki somut bir zıtlığa evrilmişti. Devletin kapsam alanında olan ve kamusal otoritenin idare ettiği kişiler, kamusal gövdeyi oluşturmaktadır (Habermas, 2004: 96-98).

Siyasal olarak işlevsel bir kamusal alanın yasalaşmasının süreklilik kazandığı döneme kadar siyasi bir gazetenin var olması, kamuoyu ve özgürlük için mücadeleye, yani kamusal bir mücadele anlamına gelmekteydi. Devletin burjuva anayasal düzeni içinde kurulmasıyla beraber entelektüel basın da kendi inançlarının baskısından kurtuldu. O dönemden günümüze kadar basın polemik yapma konumundan uzaklaşarak, ticari anlamda kazanç imkânı bulup, avantajlı duruma erişebildi. ABD, İngiltere ve Fransa’da inanç gazeteciliğinden tecimsel gazeteciliğe geçiş aynı zamanlarda, yani 1830’larda başlamıştı. Geleneksel gazetecilikten KİA’nın hakim olduğu kamusal döneme geçişte, özel çıkarların bu alana kaymasıyla, özellikle de KİA’ya yığılmasıyla dönüşüme uğramıştır (Habermas, 2004).

Kitle iletişimlerinin “kamusal alan” içerisinde fikir ve kanaatleri etkilemesi, siyasal açıdan da önemli bir işleve sahiptir. Bu anlamda medya sektöründeki rekabet, kamu sorunları üzerine çeşitli görüşleri teşvik etmektedir. Hükümet, Sermaye ve baskı grupları tarafından etkilenmeyen, bağımsız ve güçlü medya kuruluşları farklı görüşleri gündeme getirme imkanına sahiptir. Farklı bakış açılarının medyada yer alması,

kamuoyunda düşünce alışverişinin ve tartışmanın sürmesini, vatandaşların bilgilendirilmesini mümkün kılmaktadır. Böylece vatandaşlar karşılıklı tartışma ve görüş alışverişi aracılığıyla kendini gösteren kamuoyu görüşü sayesinde, hükümet ve belirli karar mekanizmaları, kamuoyu görüşleri dikkate alınarak yönlendirilir. Böylece demokrasi fikri meşruiyet kazanmaktadır (Atabek, 2002: 231).

Demokratik rejimlerde kamuoyunu etkilemek için propaganda yöntemine başvurulur. Baskıcı rejimlerde ise iktidarın tek taraflı propagandası ile kontrol edilebilir bir insan yapısı olarak her söyleneni itiraz etmeden, düşünmeden benimseyen bireyler yaratmak istemektedirler. Demokratik rejimlerde siyasal iktidar, çeşitli güç grupları (ekonomik, siyasal) ile hedef kitlesini etkilemek amacıyla propaganda yaparken (Atabek, 2002: 233-234), baskıcı rejimlerde ise kamuoyu biat kültürü, devletin baskı aygıtları ve hegemonyası ile inşa edilmektedir.

2.1.4. Söylem

Söylem bir dil pratiği olarak, düşüncenin yansımasını ele alan felsefi bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır (Barthes, 1979; De Saussure, 2011; Fairclough, Norman, 2013; Fairclough, Norman 2003; Foucault, 1999, 2014; Jørgensen ve Phillips, 2002; Sancar, 2005; Sözen, 2014; Wodak ve Meyer, 2001). Söylem bir dil pratiği olarak karşımıza çıkmakta. Bu pratik yapıda ideoloji, diyalog, bilgi, beyan, anlatım, güç ve gücün eyleme yansıyan dil pratiklerine bağlı süreçleri ile ifade edilmektedir (Sözen, 2014: 18). Söylem, bireyin anlamlandırma sürecinde bir dil pratiği ile ortaya çıkan ve dilin içinde var olan anlamlar ile açıklanmaktadır. Bu süreçte söylem maddi toplumsal eylemler ile var olur (Sancar, 2005: 579).

Söylem, “etkileşimler bütünü” olarak da değerlendirilmektedir. Bu anlamda farklı terminolojiler (tıp söylemi, dini söylem, medya söylem, feminist söylem, politik söylem) Foucaultcu söylem çalışmalarını karakterize etmektedir. Dolayısıyla söylemler (güç ilişkilerine uygunlukla) yukarıdan aşağıya doğru hareket eder. *“Söylemlerle inşa edilen sosyal gerçeklikler, genelleştirilmiş söylemlere içkindir”* (Sözen, 2014: 23). Söylemin rolü, için söylemsel pratiğin işleyişi, sosyal dünyayı şekillendiren bir sosyal pratiktir (Jørgensen ve Phillips, 2002).

Söylem kavramını bir dil pratiği olarak ele alan yaklaşımların önde gelen isimlerinden F. De Saussure'ye göre, tarihi olarak dil biliminin geçmişi Yunanlılar tarafından başlatılan ve Fransızlar tarafından sürdürülen “gramer”e dayanmaktadır. Saussure'ye göre bu mantık bilimsel yaklaşımdan yoksundu ve dilden kopmuştu. Ona göre, tek amacı, doğru ve yanlış biçimleri ayırt etmek için kurallar vermektir; gerçek gözlemden çok uzak, normatif bir disiplindi ve kapsamı sınırlıydı. Ardından “Filoloji” kavramının İskenderiye’de çok önceden ortaya çıkışını belirten Saussure, ilk filologların yazılı metinleri düzeltmeye ve yorumlamaya çalıştığını söyler. Saussure’e göre filologlar eleştiri yöntemlerini kendi amaçları için uygulamışlardır. Dilsel sorularla ilgilendiklerinde, farklı dönemlere ait metinleri karşılaştırmak, her yazara özgü dili belirlemek veya arkaik, belirsiz bir dilde yapılan eklemeleri deşifre etmek, açıklamak için yapılmaktaydı. Saussure’e göre, bu araştırmalar tarihsel dil biliminin temelini oluşturmaktadır (De Saussure, 2011: 1).

F. Saussure “langue” olarak adlandırdığı kavramı, eşzamanlı temsili göstergebilim, dil ve parole kavramlarını ilk kez ortaya koyan kişi olarak bilinmektedir. “Langue’nin diyalektiği ve Parole” Saussure’ün zaman kavramı ne insani gelişmenin ne de tarihsel sürecin geleneksel anlamda bir zaman kavramı değildir. Doğrusal değil, özyinelemelidir. Saussure’de zamanın gerçek durumu iki şekilde karşımıza çıkmaktadır; birincisi, varsayımsal ve buluşsal, ikincisi; varoluşsal ve didaktik. Birincisi dil ile konuşma arasındaki ilişki, ikincisi ise dil ve çıkarımsal ilişkiyi ifade etmektedir (De Saussure, 2011).

Göstergebilimin önemli temsilcilerinden Roland Barthes ise Saussure’den farklı olarak dil ve gösteren-gösterilen ilişkisi içinde anlamlandırma yolunu benimser. Saussure’de gösteren gösterenin oluşturucusu iken Barthes’de gösterge, gösterenle gösterilenden oluşmaktadır. Gösterilenler düzlemi içeriği, gösterenler düzlemi ise anlatım düzlemini oluşturmaktadır (Barthes, 1979: 31).

Söylemde bir uygulamaya ait kurallar, oluşum sistemi dışındadır. Söyleme ait olmayı bırakmaksızın bazı nesnelerin dönüşmesi, yeni ifadelerin ortaya çıkması, kavramların yapılması, değiştirilmesi ya da dışarıdan alınması, bazı stratejilerin değiştirilmesi için kullanılması elzem kurallar sistemi olarak açıklanmaktadır. Başka uygulamalardaki (kurumlar, sosyal ilişkiler, ekonomik süreçler) değişimin yeni bir

nesneyi oluşturması, yeni ifadeler ve kavramlara ait söylemin içine kopyalanabilmesi için gerekli kurallar sistemidir. Dolayısıyla söylemsel bir olgu, uzun yıllar zamanı durduran ve onu donduran bir resmin rolünü oynamaz (Foucault, 1999).

Söylem bir meta eylemi olarak da değerlendirilmektedir; bu anlamda söylem, dilin pragmatik yönünde yer alır; anlatı ve müzakere durumunda ortaya çıkar. Dil pragmatik olarak söyleme uygun bir biçimde, dilin kullanımları ve eylem biçimleri ile belirlenen pratiklerden oluşur (Sözen, 2014). Söylemin ortaya çıkışıyla ilgili algı sürecinde; nesnel ve maddi toplumsal dil pratikleri ile isimlendirip anlam katıldığı için dilin anlam oluşturma düzeni içinde algılanmaktadır.

Bilinç yapısının anlamlandırma süreci içerisinde var olan ve buna bağlı olarak meydana gelen söz alanları olarak söylemler ortaya çıkmaktadır (Sancar, 2005). Söylemin bir meta eylemi olduğunu belirten Sözen, söylemin sosyal, politik, kültürel ve ekonomik bağlamlar gibi sosyal yaşamın farklı taraflarıyla da ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bir metin edebi olmasa bile üzerinde söylem çalışması yapılabilir (Sözen, 2014: 18).

Fairclough'a göre söylemin doğasında, yapı/olayın diyalektik ilişkisi vardır. Söylem yapılar tarafından şekillendirilir ve aynı zamanda onları (yapıları) şekillendirmek, yeniden üretmek ve dönüştürmek için katkı sağlar. Bu yapılar doğrudan doğruya söylemsel/ideolojik niteliktedir (Fairclough, 2013: 59). Söylem alanlarının homojen olup olmaması, söylemin diyalektik bir süreç olmasından daha önemlidir (Sözen, 2014: 23).

Hegemonya perspektifinden bakıldığında, odak noktası olan süreçleri yerel süreçler ve küresel süreçler olarak ikiye ayırmaktadır: İlkinde söylem yoluyla toplumsal ilişkilerin oluşturulması ve yeniden oluşturulması süreci işlerken, ikincisinde küresel bütünleşme, özölme süreçleri, belirli kurumlar ve yerel söylem düzenleri içinde işler. Söylem değişikliği ve ideolojik değişimle, vurgunun nereye yapıldığına odaklanılmalı ve dil/ideoloji sorunsalıyla yüzleşilmelidir (Fairclough, 2013: 64).

Hegemonya toplumsal düzeyde işlerken, çoğu söylem belli kurumların sınırlarında (aile, okul, mahalleler, iş yerleri, mahkemeler vb.) yerel bir karaktere

sahiptir (Fairclough, 2013: 63). Bu anlamda Van Leeuwen da, ne kadar soyut olursa olsun, tüm metinlerin dünyanın tüm temsillerinin ve onda olup bitenlerin, toplumsal pratiklerin temsilleri olarak yorumlanması görüşünü savunur (Van Leeuwen, 2008: 5).

Laclau ve Mouffe ise söylemi ele alırken, ögeler arasında kalan kimlikleri değişecek bir ilişki kuran her çeşit eyleme ‘eklemlenme’, bu pratikten meydana gelen yapılaşmış bütüne ise ‘söylem’ nitelemesini yapmaktadır. Buna bağlı olarak, bir söylem içinde birleşmiş durumda görünürken meydana gelen, farklılıklara moment, bunun tersine, söylemsel olarak birleşmiş farklılıkları ise ‘öge’ olarak ele alırlar. Bu unsurların doğru anlaşılması üç ana türde özgürleştirme gerektirir: birincisi söylemsel formasyonun karakteristik birleşikliği (tutarlılık), ikincisi söylemselin boyutu ve son olarak uzanımları hakkında söylemsel formasyonun gösterdiği açıklık veya kapanması (Mouffe ve Laclau, 1992: 169).

Söylem kavramını bir çözümleme yöntemi olarak ele alan Wodak, “Critical Discourse Analysis” (Eleştirel Söylem Analizi) kavramın kısaltması olarak kullanılan CDA’yı bilimsellik yapmaya yönelik eleştirel bir bakış açısı, bir tür söylem analizi olarak değerlendirmektedir. Ona göre; CDA; toplumsal sorunlara ve özellikle iktidarın kötüye kullanılması veya tahakkümünün üretilmesi ve yeniden üretilmesinde söylemin rolüne odaklanır. CDA mümkün olan her yerde, bunu tahakküm altındaki grupların çıkarları ile tutarlı bir bakış açısıyla yapar. Bu tür grupların üyelerinin deneyimlerini ve fikirlerini ciddiye alır ve eşitsizliğe karşı mücadelelerini destekler. Yani CDA güç suiistimallerini tesis etmek, doğrulamak veya meşrulaştırmak için metinleri ve konuşmayı kötüye kullananlara karşı muhalefet ve ezilenlere dayanışma olarak sosyopolitik bir konuma sahiptir (Wodak ve Meyer, 2001).

2.2. Medyada Algı Yönetimi ve İletişim Yaklaşımları

İletişim ile propaganda arasında dar bir alan vardır; çünkü propaganda özel bir yorumlama biçimi üretmek için olgulara dayanmaktadır. Teknolojik bir toplumda propaganda, özellikle bireyin yönünü kaybettiği, kriz dönemlerinde zorunlu, psikolojik bir destek işlevi görmektedir (Perriault, 2016: 95). Günümüzdeki iletişim teknolojilerini yeniden gözden geçirdiğimizde söz konusu unsurların geçmiş yıllarda

yapılan propaganda ve algı yönetimi tekniklerinden çok uzak bir yerde olduğunu söyleyebiliriz.

İletişimin tek yönlü olduğu zamanlarda yürütülen propaganda ve algı çalışmaları, interaktif iletişimle beraber iki yönlü bir sürecin içinde nasıl değişikliğe uğramışsa, günümüzdeki medya teknolojileri ve sosyal medya ile iletişim teknikleri de değişime uğramıştır.

Schiller medya teknolojilerinin değişimi ve dönüşümüyle ilgili, günümüzde kullanılan medya içeriklerinin “anti-enformasyon” mesajlardan oluştuğuna dikkat çekmektedir (Schiller, 2018: 49). Dolayısıyla iletişim biliminin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan bazı temel yaklaşımların ve çalışmamızın odak noktası olan “algı yönetimi” kavramının medya aracılığı ile nasıl gerçekleştiğinin kavranması için bazı temel iletişim kuramlarının kısaca gözden geçirilmesi faydalı olacaktır. Bu anlamda sosyal medyanın ve değişen medya alışkanlıklarının yeniden gözden geçirilmesi ve güncel örneklerle desteklenmesi çalışmaya ışık tutacaktır.

2.2.1. Sihirli Mermi (Hipodermik İğne) – İki Aşamalı Akış Kuramı

İletişim bilimlerinin gelişiminde büyük katkısı olan öncü kuramcılardan H. Laswell ve W. Lippmann’ın, etki araştırmaları içerisinde insanların tutum ve davranışları üzerinde yapmış oldukları çalışmalar önemli bir yere sahiptir. Propaganda kavramının bilimsel olarak tasarlanması ve uygulanması Birinci Dünya Savaşı sırasında Walter Lippman ve Edward Bernays tarafından gerçekleştirilmiştir. Lippman ve Bernays, Amerikan kamuoyunu kontrol etmek amacıyla Alman karşıtı, davranış temelli bir kampanya yürütmüşlerdir (Apak, 2018).

Harold Lasswell tarafından geliştirilen “hipodermik iğne, sihirli mermi, uyarıcı tepki” kavramlar ise propagandayı bilimsel olarak iletişim etki araştırmalarında çok önemli bir yere konumlandırmıştır. Laswell siyasal iktidarın sadece fiziksel güç kullanmadığını bunun yanında kamuoyunun kitle iletişim araçları vasıtasıyla oluşturduğunu belirtmektedir. Kitle iletişim araçlarının propaganda amaçlı olarak kullanıldığı ve kamuoyunu etkilediğini savunan Lasswell’e göre, kitle yapısı bireyi propagandaya karşı korunacak eleştirel bir zekadan yoksun görülmektedir. Kitleyi

oluşturan bireyler çobanlar tarafından yönlendirilen bir sürü gibi görülmekteydi. Bu yaklaşımla geliştirilen “hipodermik iğne, sihirli mermi, uyarıcı-tepki ya da propaganda” modeli iletişim çalışmalarının temelini oluşturmaktadır (Yaylagül, 2010: 54).

Sihirli Mermi, Hipodermik İğne, Şırınga gibi benzetmeler yapılan iletişim modelinde, kitle iletişim araçlarından gönderilen mesaj/ileti hedefi mutlaka bulur ve beklenen etkiyi yapar. Bu süreçte ileti damardan yapılan bir şırınga gibi etkisini göstermektedir (Güngör, 2011: 86). Kitle iletişim araçları bu modelde hedef kitle üzerinde etkili bir silah olarak metafor haline getirilmiştir.

1940 ile 1960 yılları arasında Paul Lazarsfeld, kitle iletişimin rolü, oy kullanma, satın almak, sinemaya gitmek, fikir değiştirmek gibi bir dizi panel çalışması ile ilgilenmiştir. Bu durum Lazarsfeld’in meslek seçimine olan ilk ilgisinin doğrudan devamıydı ve yapmış olduğu çalışmalar seçimlerle ilgiliydi. Karar çalışmalarında, medyanın etkilerinin dikkat, algılama ve algıda seçicilik gibi durumsal değişkenlerin sonuçlarını araştırmaktaydı. Bu çalışmalar daha sonra karar ve eylem ile ilgili kitle iletişiminin kısa vadeli etkileri üzerinde değerlendirilen kampanyalar ile devam etmiştir (Katz, 1987: 525-526).

Kitle iletim araçlarının seçmenler üzerindeki oy verme davranışlarında çok fazla etkili olmadığı sonucu, iki aşamalı akış modelinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1940 ve 1944 başkanlık seçimlerinde yapılan araştırmalar izleyicilerin yaptıkları seçimlerde KİA’dan aldıkları mesajlardan ziyade içinde bulundukları grubun yöneliminin etkisinde kaldıklarını göstermiştir. Katz ve Lazarsfeld tarafından ortaya konan iki aşamalı akış modelinde, ilk alıcı noktasında olan kamuoyu liderleri, doğrudan nedensellik içerisinde yeniden gönderici halini alırlar. Daha önce pasif bir alıcı olarak değerlendirilen izleyici, yorum yapan, seçen ve reddebilen aktif konuma yerleştirilmeye başlanmış ve ‘Kullanımlar ve Doyumlar’ yaklaşımının temel argümanı olan “*medyanın insanlara ne yaptığı sorunundan öte, insanların medya ile ne yaptığı*” sorusu üzerinde durulmaya başlanmıştır (Yaylagül, 2010: 58-59).

Lasswell’e göre toplumdaki iletişim süreci üç temel işlevi yerine getirmektedir; a) Çevrenin gözetimi, tehdit ve fırsatların ifşa edilmesi, topluluğun ve içindeki

bileşenlerin değer konumu, b) tepki vermede toplum bileşenlerinin korelasyonu, c) sosyal mirasın aktarımı (Lasswell, 1948: 228). Günümüzde iletişim araştırma teknikleri ve yöntemleri geliştikçe, Lasswell'in ortaya attığı bu düşünce 20. Yüzyılın ilk yarısındaki toplumsal, siyasal ve medya yapısı ile ilişkilendirilerek değerlendirilmesi gerekmektedir.

İletişim sürecindeki “iki aşamalı akış” yaklaşımı “kanaat önderi” olgusunu önemli kılmıştır. Toplum içerisinde bireylerin yalnız olmadıkları ve toplumdaki diğer bireylerden etkilendikleri saptanmıştır. *“İnsanların ilişki içerisinde oldukları, görüş alışverişinde bulundukları, entelektüel etkileşime girdikleri, dolayısıyla kitle iletişim araçlarından gönderilen iletileri de birbirleriyle paylaştıkları bulgulanmıştır.”* (Güngör, 2011: 90). Söz konusu paylaşımlarda baskın kişilerin ve fikirlerin etkili olması “kanaat önderi” olgusunu da iletişim süreci içerisinde konumlandırmıştır.

Toplumun düşünüldüğü gibi atomize bireylerden oluşan homojen bir yapı olmadığının anlaşılması, politikacılar ve iletişimciler için önemli bir noktaydı (Güngör, 2011: 92). Oskay'a göre, kitle iletişiminde kaynakla hedef kitle arasında fiziksel bir mesafe bulunur. Radyo, gazete, televizyon gibi iletişim araçları tek bir devlet denetimi ile hedef kitlenin tutsak okuyucu ve izleyiciye dönüştürülmesi ve toplumsal hayatın diğer alanlarında iktidar tekeline karşı, hedef kitlenin kaynak karşısında, belirli bir mesafe sayesinde özgür olduklarını göstermektedir. Bu sebeple, demokratik bir yapıda KİA'ların etkileri ikincil nitelikte etkilerdir (Oskay, 1994: 59).

İki aşamalı akış modeline göre, enformasyon ve etki iki süreçten oluşmaktadır; yani gelen enformasyon kanaat önderinden grubun üyesine ulaşmaktadır (Bal, 2013: 136). Model 5 aşamalı bir varsayımdan oluşmaktadır:

“1. Bireyler izole edilmiş toplumsal canlılar değil; diğer insanlarla etkileşimde bulunan toplumsal grupların üyeleridir,

2. Kitle iletişim gönderisine tepki ve cevap anında ve doğrudan olmaz, bunlar toplumsal ilişkiler aracılığıyla aktarılır ve bunlar tarafından etkilenir,

3. Birisi alımlama ve ilgi; diğeri, etki veya enformasyon girişimini kabul etme veya reddetme şeklinde cevap vermektan oluşan iki süreç vardır. Alımlama ne cevap vermeye eşittir ne de alımlamama cevap verinemeye eşittir (kişisel ilişkilerden kaynaklanan ikincil kabul nedeniyle),

4. Kitle iletişim kampanyaları karşısında bireyler eşit değildir, fakat iletişim süreci içinde farklı rolleri vardır, özellikle de kitle iletişim araçlarından fikirler alıp onları aktarmada etkin olanlar ile rehberleri olarak daha çok diğer kişisel ilişkilere dayananlar olarak ayrılabilirler.

5. Daha etkin rol üstlenenler (fikir öncüleri) kitle iletişimini daha çok kullanmalarıyla, daha yüksek düzeylerde toplumsal olmalarıyla, diğerleri üzerinde etkili olduklarının farkında olmalarıyla kaynak ve rehber rolü üstlenmeleriyle ötekilerden ayırt edilirler” (McQuail ve Windahl, 2005: 85).

İnsanların medya içeriklerini tüketmeleri sonucunda aldıkları enformasyondan etkilendikleri kadar, yakın çevrelerinden veya içinde bulundukları ortamdan aldıkları bilgi ve yönlendirmelerden etkilenmeleri, “iki aşamalı akış” kuramını özetlemektedir.

2.2.2. Gerbner’in İletişim Modeli ve Yetiştirme Analizi

George Gerbner iletişim alanında geliştirdiği model ve yaklaşımlarla, alanın önemli kuramcılarından birisi olarak bilinmektedir. Özellikle “Genel İletişim Modeli” olarak ortaya koyduğu yaklaşımda iletişimi bir süreç olarak ele almaktadır. Gerbner iletişimin artık karmaşık bir üretim ve pazarlama sürecinin sonucu olduğuna dikkat çekerek, durumun yeni bir teşhis ve yeni bir reçete gerektirdiğini, kültürel göstergeler ve yetiştirme araştırma projelerinin de bunu yapmaya çalıştığını belirtmektedir (Gerbner, 1998: 175).

Gerbner’in “yetiştirme analizi” yönteminde ise, televizyon içeriğinin tekrarlayan, istikrarlı ve kapsayıcı modellerini tanımlayan mesaj sistemi üzerinde durulmaktadır. Bunların çoğu program türü kapsayan ve düzenli izleyiciler için neredeyse kaçınılmaz olan tutarlı görüntüler, tasvirler ve değerlerdir. Belirli programlar, türler veya türler yerine bir sistem olarak televizyona yerleştirilmiş toplu mesajlardır. Gerçek dünya ile “televizyonda tasvir edilen dünya” arasında birçok kritik tutarsızlık var. Televizyonun mesaj sistemlerinin sistematik analizlerinden elde edilen bulgular, insanların sosyal gerçeklik anlayışlarıyla ilgili olası “dersler” hakkında sorular formüle etmek için kullanılır. Soruların bazıları yarı projelidir, bazıları da zorunlu hata formatı kullanır ve diğerleri sadece inançları, fikirleri, tutumları veya davranışları ölçmektedir (Gerbner, 1998: 181).

Genel iletişim modelinde kaynaktan alıcıya yöneltilen mesajın ne hakkında olduğu sorusu sorulmaktadır. Gerbner bu yaklaşımı ile Weaver ve Lasswell'in önüne geçer. Gerbner, Laswell'in "ne" sorusundan öteye giderek "ne hakkında" sorusu ile ön plana çıkar. Çünkü bu soru Gerbner'in mesajda ne olduğundan ziyade gerçek hayatla ilişkisinin analizini de ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra genel iletişim modelinde algılama, gönderici, alımlama ve araç unsurları da dikkate alınmaktadır. Ayrıca mesajın aktarılışında denetim de önemli bir rol oynamaktadır (Güngör, 2011:62).

Gerbner'e göre; kültürel göstergeler sorunları çözmeyecektir. Politika yapma, yurttaş yargısının ve sorumlu otoritenin görevidir. Bununla birlikte, kültürel göstergeler, kişisel tercih veya beğeniden çok kurumsal politikayla, belirli öğelerden, eserlerden ve niteliklerden ziyade genel eğilimler ve konfigürasyonlarla ilgili yönleri aydınlatılabilir. Kamu politikası alternatiflerinin yetiştirilmesinde kitle iletişimlerinin rolüne ilişkin daha sağlam yargılara varmada kamuoyunun yanı sıra politikanın uygulanması önemlidir (Gerbner, 1973: 556).

İletişim araçlarına erişim, toplumsal kontrolü sağlama noktasında iktidarın önemli bir aracıdır. Ancak bu durum kişiler arası iletişim açısından da geçerlidir. Nitekim otoriter bir kişinin diğer kişilerin iletişimlerini sınırlandırma çabası kendi otoritesinin üstünlüğünü kurmaya yöneliktir (Fiske, 2014:105).

Kitle iletişim araçları politikaları, yalnızca endüstriyel gelişmedeki bir aşamayı ve toplumsal ilişkilerin genel yapısını değil, aynı zamanda belirli türdeki kurumsal ve endüstriyel güç ve baskıları da yansıtır. Kitle iletişimcileri her yerde sosyal ağda hassas ve merkezi konumlarda bulunurlar (Gerbner, 1973: 559). Yayıncılık en yoğun, homojenleştirilmiş bir ortamdır. En büyük 100 ABD reklamcısı, tüm ağ televizyonlarının üçte ikisini ödemekte. Uluslararası büyük şirketler üretimin ve dağıtımın büyük bir kısmını kontrol etmekte ve kültürel ana akımı şekillendirmektedir. Büyük endüstriler mesajlarını ortak bilincin ana akımına aktarırken, kanallar çoğalıyor ve yeni teknolojiler ev ve ofise dönüşerek birleşmeler ve nihai baskılar ortaya çıkıyor. Yaratıcı alternatifler daralıyor ve içerik çeşitliliği azalıyor (Gerbner, 1998: 176).

“Gerbner’in temel modeli, olay (O), olayın algısı (O1) ve olay hakkındaki açıklama (B1) arasındaki üç köşeli ilişkiyi gösterir. Anlam asli olarak bu ilişkide aranmalıdır: gerçekten de Gerbner kendi modelinin bir sonraki varyantında O ile B1’yi “doğruluk değeri” adını verdiği bir okla bağlar. Ancak alıcıyı (M3) dahil etmek için modelinde yaptığı genişletme, anlamı belirleyen diğer etmenler arasında alıcının ileti ile ilgili algısını da katmamıza olanak sağlar” (Fiske, 2014:107).

“Yetiştirme analizi”nde medya etkilerine yönelik araştırmalar geleneksel yaklaşımların ikamesi değil aksine tamamlayıcıdır. Geleneksel araştırma, istikrardan ziyade değişimle ve bir kişinin hayatına giren medyaya daha uygun süreçlerle ilgilidir. Yetiştirme analizi, televizyonla büyümenin ve yaşamının kalıcı ve yaygın sonuçlarına odaklanır. Bunlar, medyanın kendisinin kurumsal özelliklerini ve çıkarlarını ifade eden istikrarlı, dirençli ve yaygın olarak paylaşılan varsayımlar, imajlar ve kavramlardır (Gerbner, 1998: 191). *“Model, insanlar arası iletişim sürecinin subjektif, seçici, değişken, tahmin edilemez olduğunu insanlar arası iletişim sistemlerinin açık sistemler olduğunu ileri sürer.” (McQuail and Windahl, 2005:63).*

Kitlesel olarak üretilen kültürün en popüler ürünleri, sosyal açıdan güçlü mesaj sistemlerinin incelenmesi için özel fırsatlar sağlamaktadır. Bu sistemlerde popüler kurmaca, drama ve haberler yaşamın yönleri, bütünsel insani durumlarla önemli çağrışımlar içinde yeniden üretilir. Bir bilgi alanı veya bir sosyal girişimin işleyişi ancak dramatik veya haber değerleri, sosyal sembolik işlevler gerektirdiğinde ortaya çıkar. Dramatik ve kurgusal eğlence, özellikle, insanlara ve hayata yönelik geleneksel olarak geliştirilmiş yaklaşımları ortaya çıkaran, ritüel olarak tekrarlanan sosyal sembolik mekanizmalar sergiler (Gerbner, 1973).

Gerbner’in geliştirdiği modelde mesajların akışını etkileyen tüm unsurlar yer almaktadır. İletişimin unsurları olarak gönderen, ileti, alıcı, kanal ve geri bildirim sürekli hareket halindedir. Bu anlamda iletişimde süreklilik değişimdeki sürekliliği ortaya çıkarmaktadır (Güngör, 2011:63).

2.2.3. Gündem Oluşturma ve Eşik Bekçiliği Yaklaşımı

Medyanın insanlar üzerindeki etkilerinin güçlü olduğu, “güçlü etkiler dönemi” (1920-1940), ardından medya etkilerinin sınırlı olduğu, “sınırlı etkiler dönemi” (1940-

1960) ve daha sonraki dönemde medyanın daha güçlü etkiler bıraktığı görüşünü niteleyen “güçlü etkiler dönemi”, medyanın insanlar üzerindeki etkilerine yönelik yapıldığı bilinmektedir (Güngör, 2011; McQuail ve Windahl, 2005; Yaylagül, 2010; Yüksel, 2007). Bu anlamda medyanın insanları nasıl etkilediği sorusu üzerine yoğunlaşan birçok iletişim, psikolojik, siyasal ve sosyolojik araştırmalar bulunmaktadır. Bu bölümde medyanın insan üzerindeki etkisinin ölçümlendiği, birbiriyle ilişkili olan üç temel yaklaşımla, algı ve tutumların nasıl etkilendiği irdelenecektir.

Gündem oluşturma kavramı iletişim bilimlerinin belki de en çok kullanılan modellerinden birisidir. Model ilk olarak Bernard Cohen tarafından (1963) çalışılmış fakat daha sonra McCombs ve D. Shaw tarafından geliştirilmiştir. Literatüre bakıldığında; “gündem kurma”, “gündem saptama”, “gündem oluşturma”, “gündem belirleme” gibi farklı nitelendirmelerin kullanıldığı görülmektedir (Aziz, 2012; Bal, 2013; McQuail ve Windahl, 2005; Yaylagül, 2010). Gündem belirleme yaklaşımı, iletişim araçlarındaki gündemin toplum üzerinde oluşturduğu etki ile ilgilidir. Gündem kurma yaklaşımı ise iletişim araçlarının ve kamu gündemlerinin kamusal politikayı etkilediği daha geniş bir süreci ifade eder (Tekinalp ve Uzun, 2006: 122-123).

Cohen tarafından ilk ortaya atılan gündem koyma ve saptama hipotezinin basit versiyonu, kitle iletişim araçlarından kamuoyuna bir etki olduğu iddiası olsa da daha sonraki araştırmalar bu durumun karmaşık etkileşimlerine dikkat çekmişlerdir (McQuail ve Windahl, 2005: 136). M. McCombs ve Donald L. Shaw tarafından (1976) geliştirilen yaklaşıma göre; izleyiciler kamusal ve diğer konular üzerine sadece kitle iletişim kanalıyla öğrenmekle yetinmez, aynı zamanda bir konuya ne kadar önem vereceklerini KİA’ların bunlara verdiği önemden öğrenmektedirler. Bir başka ifadeyle KİA gündemi belirler. Bireyler arasında bilişsel değişime etki yapabilme yeteneği kitle iletişimin gücünün en önemli taraflarından birisidir (McQuail ve Windahl, 2005).

İnsanların kitle iletişim araçlarından aldıkları enformasyon bilinç yapısının şekillenmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Dolayısıyla medyanın olaylara ve söylemlere yaklaşımı, aktarımı, sunumu, ayırdığı süre, yer verdiği bölüm ya da hiç yer vermemesi, “gündem oluşturma” yaklaşımının en temel işleyişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani, “*Medya, insanların çoğunun ne hakkında konuşacağına ve*

izleyicilerin/okuyucuların gerçekleri ne olarak düşüneceğini, kuracağı gündemle etkiler” (Yaylagül, 2010: 78).

Rogers ve Dearing gündemi üç farklı türde ayırt etmektedir: KİA içeriğinin önceliği olan konu ve olaylara yönettiği dikkat (KİA Gündemi), kamuoyundaki konulara verilen önem (kamu gündemi) ve siyasetçilerin konu ve siyaset tekliflerini tanımlayan (siyasal gündem) (McQuail ve Windahl, 2005: 136). Gündem belirleme yaklaşımında toplumun öncelikli sorunları neyin ya da kimin belirlediği sorusu kadar, bu soruların çözümüne yönelik çaba göstermesi beklenen politikacıların, söz konusu konulara karşı ne kadar duyarlı olup olmadıkları bir başka gündemle ilişkilendirilmektedir. Bu da siyasetin gündemini belirler (Yüksel, 2007: 578).

‘Gündem koyma ve saptama’ araştırmaları seçim dönemlerinde ve kampanyalarında bariz bir şekilde kendisini göstermektedir. Örneğin; yapılan propaganda çalışmalarında seçim stratejisi geliştirilir ve belirli bir adayın “imajını” toplumsal sorunlarla ilgili türlü olası çözümler ve adayın seçtiği özel konumla ilişkilendirerek yansıtılır.

Gündem oluşturma yaklaşımına göre seçmenler herhangi bir konunun önemli olduğuna inanırsa kanaatlerini yeterli gördükleri parti ve aday tarafından kullanacaklardır (McQuail ve Windahl, 2005: 133).

Rogers ve Dearing’in gündemi etkileyen 5 varsayımı şu şekildedir:

- Kitle iletişim araçları kamu gündemini ve politka gündemini doğrudan etkilemektedir,
- Kamu gündemi, politika gündemini etkiler,
- Politika gündemi, medya gündemini etkiler,
- Eşik bekçileri, etkili kitle iletişim medya gündemini etkiler,
- “Kişisel deneyim ve kişilerarası iletişim” ve “bir gündem konusunun gerçek yaşamdaki göstergeleri” her üç gündem türünü de etkiler (McQuail ve Windahl, 2005: 136).

Gündem oluşturma kavramının işleyişine baktığımızda haberlerin medya organları tarafından nasıl sunulduğu ya da hangi haberlerin medyada yer almaması

gerektiği ile gündemi inşa etme görevini yürüten kişiler “eşik bekçisi” olarak adlandırılmaktadır. D.M. White tarafından geliştirilen “eşik bekçisi” modeline göre: medya organlarında haber oluşturma aşamasında neyin haber olacağına ya da olmayacağına karar verme görevini eşik bekçileri üstlenmektedir. Eşik bekçileri, haberlerin inşasında ilk aşama olarak karar alan kişilerdir. Haber kanalının eşiğinde yer alan bu kişiler, eşiği aşacak ve kanal vasıtasıyla hedef kitleye ulaşacak olan, kendilerine gelen olayların seçimini yaparlar. Eşik bekçileri hangi olayın hangi sırada ve ne kadar süreyle haber olacağına karar verirler (Yaylagül, 2010: 83). Eşik bekçiliği (kapı bekçiliği) süreci, yaşamlarımızı ve çevremizdeki dünyayı nasıl tanımladığımızı belirler ve bu nedenle kapı bekçiliği nihai olarak her insanın sosyal gerçekliğini etkiler (Shoemaker ve Vos, 2009: 3).

Gündem oluşturma yaklaşımının farklı bakış açılarıyla (gündem kurma, gündem saptama, gündem belirleme vb.) ele alındığı ve isimlendirildiği görülmektedir. Bu yaklaşımların ortak noktası; KİA tarafından insanlar üzerinde bıraktığı “etki” ve kamu gündeminin hizmet ettiği siyasal iklimin ve politikacıların çıkarları doğrultusunda kullanılan yöntemlerin sorunsalıdır. Bugün yaşadığımız çağda söz konusu “gündem oluşturma” süreci çok farklı boyutlara evrilmiştir.

Geleneksel medya ile sosyal medya arasındaki değişkenler öncelikle enformasyonun üretim sürecinden, dağıtım kanallarına, yayınlanan medya organlarından ulaşılan kitlelere kadar birçok şey değişmiştir. Dolayısıyla geleneksel medyada gücü elinde bulunduran “medya seçkinleri”nin günümüzde sadece ekonomik, siyasi, dini, askeri zümrelerden oluşmadığı gerçeği karşımızda durmaktadır. Milyonlarca takipçiye sahip fenomenlerin, milyonlarca insanın kişisel verilerini elinde bulunduran sosyal medya sahiplerinin, yurttaş haberciliğinin ve platform yayıncılığının geleneksel yöntemleri altüst ettiği çağda, “gündem”i post-modern bir bakış açısıyla ele alıp yeniden değerlendirmek doğru olacaktır.

Eşik bekçiliği literatüre bakıldığında genellikle “neyin haber olup neyin haber olmaması” temelinde ele alınmaktadır; fakat geleneksel medya ile sosyal medya dinamiklerini dikkate aldığımızda, “Eşik bekçileri”nin sadece haber üzerinde değil aynı zamanda filmler, müzikler, kitaplar, oyunlar gibi her türlü enformasyon üreten alanlarda ve enformasyon dağıtan kitle iletişim araçları üzerinde etkili olabilmektedir.

Geleneksel medyada eşik bekçileri bir yayın politikasına göre haberlerin görünürlüğünü inşa ederken, sosyal medyada hiçbir editöryal sürece ve yayın kimliğine bağlı kalmadan enformasyon üreterek belirli amaçlar doğrultusunda çeşitli sosyal ağlar üzerinden aktarabilme imkanına sahip olmaktadır.

Geleneksel medyada yayın politikasına uymayan haberler yayınlanmazken, sosyal medyada özellikle “yurttaş haberciliği”nin katılımı ile herkes istediği bilgiyi (yazılı, görsel, işitsel), istediği ağ üzerinden, istediği biçimde yayınlama ve yayma özgürlüğüne sahiptir. Dolayısıyla tıpkı “gündem oluşturma” değişkenlerinde olduğu gibi “eşik bekçisi” kavramını düşünürken de günümüz şartlarını ve pratikleriyle yorumlamak doğru olacaktır.

İletişim kaynaklarının sayısı, enformasyon türü mesajlarının sayısı ile doğru orantılıdır. Söz konusu kaynakların sayısı az ya da çok olsun sonuç değişmeyecektir çünkü; eğlence unsurları, haberler, iletiler ve enformasyonlar aynı evrende “kapı muhafızları” tarafından seçilip, aynı ticari yapıya motive edilmektedir. Stil ve tarzda farklılık olsa da öz itibarıyla aynıdır (Schiller, 2018: 38). Enformasyonun zihinsel sürece olumsuz etki etmektedir. Bu bağlamda dikkatlerin belirli noktalarda toplanması, bireyin uyanık kalması için değil bilinçaltını aşırı derecede yükleyip muhakeme gücünü köreltmek amacıyla yapılmaktadır (Schiller, 2018: 48).

Günümüzde bilgi akışını kontrol eden seçkinler ulusötesi şirketler ve küresel sermaye gruplarından oluşmaktadır (Herman vd., 2012). Bu bağlamda siyasal gündemi ana akım medya organları kontrol etse de değişen iletişim ortamları geleneksel medya politikalarını değişime uğratmıştır.

2.2.4. Suskunluk Sarmalı Kuramı

‘Suskunluk Sarmalı’ Alman Sosyolog Elisabeth Noelle-Neumann tarafından geliştirilen (Noelle-Neumann, 1993) ve günümüzde hala önemli bir iletişim kuramı olarak yerini koruyan bir model olarak karşımıza çıkmaktadır (Bal, 2013; Güngör, 2011; McQuail ve Windahl, 2005; Tekinalp ve Uzun, 2006; Yaylagül, 2010). Bu modele göre; insanlar kendi düşüncelerini, toplumun egemen düşüncelerinden farklı olduğu zaman, dışlanma korkusu ile açığa vurmaktan kaçınırlar. Medya toplumun

egemen düşüncelerini yansıttığı için insanlar bu duruma karşı çıkmak ve aksi görüş belirtmekten korkarlar. Medyanın sunduğu pek çok görüşe katılmayan izleyici, kendi görüşlerini dile getirmez, dile getirenler ise toplum tarafından dışlanır. Bu dışlanmaya maruz kalmamak için insanlar sessis kalmayı, susmayı tercih eder ve böylece kendilerini daha fazla güvende hisseder (Yaylagül, 2010: 82). Günümüzde “suskunluk sarmalı” yaklaşımının yansıması, kendisini çok güçlü bir şekilde göstermektedir.

Bal’a göre; kitle iletişim araçlarının kanaati halkın kanaatinden önce, halkın kanaatinin bireyin kanaatinden önce oluşması ve bütün bu süreçte bireyin suskunluk sarmalına bağlı olması olgusal olarak anlaşılır bir durumdur (Bal, 2013: 146). ‘Suskunluk sarmalı’ kavramı insanların azınlıkta olduklarını düşündüklerinde görüşlerini gizlemek için hissettikleri artan baskıyı ifade etmektedir. Neumann, televizyonun bu sarmalı hızlandırdığına inanır ancak KİA’nın bu süreçteki rolünü anlamak için toplumun nelere tahammül edeceğine dair dinamiklere karşı duyarlılığını anlamak gerekmektedir (Griffin, 2006).

“Suskunluk Sarmalı”nı harekete geçiren güç, izolasyon korkusu gibi görünmektedir. Neumann’a göre; konuşmak nispeten mutlu bir durumdur ama yapamıyorsanız, evrensel olarak kabul gören bir kanaati alenen paylaşmayacağınız için en azından ikinci bir seçenek olarak sessiz kalabilirsiniz. Bu durumda diğer insanlar size katlanabilir (Noelle-Neumann, 1993: 6).

Suskunluk sarmalı hipotezinde tasavvur edilen bir sürecin gerçekliğini, geçerliliğini kontrol etmenin iki olası yolu vardır. İdeolojilerin ve toplumsal hareketlerin hakim olduğu ya da ayrıştırıldığı süreç. Neumann suskunluğun geçmişte mutlaka farkedilen bir olgu olduğunu düşünür ve yaptığı araştırmalar sonunda, Alexis de Tocqueville’in 1856’da yayınlanan Fransız devrimindeki sessizlik sarmalının dinamiklerinin kesin bir tanımını görüp cesaretlenir. 18. Yüzyılın ortalarında Fransız kilisesinin düşüşü ve dini hor görmenin Fransızlar arasında genel ve hüküm süren bir tutku haline gelmesi Neumann’ın dikkatini çeker. Neumann’a göre; *“Kilisenin doktrinlerine olan inançlarını koruyanlar, bağılıklarında yalnız kalmaktan korktular ve hatadan çok yalnızlıktan korktukları için kilisenin duygularını paylaşmayı itiraf ettiler. Yani gerçekte olan şey, ulusun sadece bir bölümünün... herkesin iradesi olarak*

görülmeye başlandı ve bu nedenle ona bu sahte görünümü verenlere bile karşı konulmaz görünüyordu” (Noelle-Neumann, 1993: 7).

1970’li yılların başında, 1965’teki Parlamento seçimlerinde, oy veren vatandaşların niyetlerinin değişmemesine rağmen, bir tarafın kesin zafer kazanacağına dair beklentinin artmasını açıklamak amacıyla “suskunluk sarmalı” hipotezi oluşturulmuştur. Noelle-Neumann’a göre:

“Suskunluk sarmalı, bir görüntü biçimi, içinde yeni bir kamuoyunun oluştuğu ya da eski bir kamuoyunun değişime uğrayarak yaygınlaştığı bir süreç olabilirdi. Öyle de olsa, kamuoyunun bir tanımını bulmak zorundaydık yine de. Aksi takdirde, öyle bir ifade kullanmak zorunda kalabilirdik: “Suskunluk sarmalı tanımlanamaz bir şeyin yayılma sürecidir” (Noelle-Neumann, 1998: 84).

Suskunluk sarmalı kuramının dayandığı 5 temel varsayım ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- Toplum, ayrılan bireyleri yalıtımayla tehdit eder,
- Bireyler sürekli yalıtılma korkusu yaşarlar,
- Bu yalıtılma korkusu, bireylerin sürekli olarak fikir iklimini değerlendirmeyi denemelerine neden olur,
- Bu değerlendirmenin sonuçları kamudaki davranışı, özellikle açıkça ifade etmeyi ya da kanıların saklanması etkiler,
- Beşinci varsayım ilk dört sıradaki varsayımlara bağlıdır. Hepsi birlikte, kamuoyunun biçimlenmesinden, korunmasından ve değişmesinden sorumlu sayılır (akt.Tekinalp ve Uzun, 2006: 127; Yaylagül, 2010: 82).

Noelle-Neumann, kamuoyuna içerik bakımından bir sınır getirmemektedir. Ona göre; *“Yalnızca tartışmalı durumlarda tarafların tutumlarının onaylanması ya da reddedilmesi ve bunu herkesin görmesi söz konusudur.”* Suskunluk sarmalı, değer yargılarının değişmesi sırasında açıkça görülebilen onaylama ya da reddetmeye karşı bir tepki olarak tasvir edilmektedir (Noelle-Neumann, 1998: 88). Neumann yapmış olduğu araştırmalarda kamuoyunun oluşumunda önemli bir rol oynayan “suskunluk sarmalı” hipotezini, tehdit faktörü ve bireylerin dışlanma korkusu ile açıklamaktadır (Noelle-Neumann, 1998: 99).

Taylor’a göre; bireyin kendi durumunu destekleyecek bir eğilim olduğuna inananların fikirlerini ifade etmeyenlere göre daha olası oldukları ve kendi durumlarına çoğunluğun desteği olduğunu algılayanların fikirlerini ifade etmeyenlere göre daha olası olduklarını ileri sürmektedir (McQuail ve Windahl, 2005: 151).

Kamuoyu, *“kamusal davranışların temelini oluşturan ve insanın diğer yüklü alanlarda toplumsal yaptırımlardan korkmadan ifade edebileceği kanaatlerdir.”* Başka bir ifadeyle insanın gelenek ve dogma gibi sabit hale gelmiş, yaşadığı toplumdan dışlanmamak için “göstermek” zorunda olduğu ahlak yüklü kanaat ve davranış biçimleridir (Noelle-Neumann, 1998: 264).

Neumann, kamuoyunu değiştirebilecek olanların, dışlanmaktan korkmayan kişiler olduğunu ve kamuoyuna meydan okuyan kişiler olarak; “Marjinaler, Sapkınlar, Sıradışı kişiler”e dikkat çekmektedir. Neumann burada bireyin dışlanma korkusundan kaynaklanan sosyo-psikolojik bir süreç olarak betimlenen “kamuoyunun yalnızca bir uyum sağlama baskısı mı” sorusunu irdelemektedir (Noelle-Neumann, 1998: 162).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

COVID-19 VİRÜSÜ VE TÜRKİYE'DE PANDEMİ SÜRECİ

3.1. Covid-19 Virüsü ve Seyri

Covid-19 virüsü ilk kez 31 Aralık 2019'da DSÖ'ye bildirildiği bilinmektedir. Çin 12 Ocak'ta virüsün genetik dizilimini paylaşmış, ardından Covid-19 virüsü 13 Ocak'ta Tayland'da, 15 Ocak'ta Japonya'da, 20 Ocak'ta Güney Kore'de tespit edilmiştir. 17 kişinin hayatını kaybettiği, virüsün 500 kişiye bulaştığı bu tarihlerde, Çin Vuhan ile ulaşımı kesmiş ve sıkı tedbirler almıştır. Ardından Çin'de insanlar evlerine kapanmış, sokaklar boşalmış ve maske zorunluluğu getirilmişti. Medyaya yansıyan görüntüler tüm dünyayı tedirgin etmiş, ölü ve vaka sayısı arttıkça insanlardaki panik ve korku hali daha da artmıştı. 29 Ocak'ta virüs 18 ülkeye, 1 Şubat'ta 23 ülkeye yayılmış ve bu tarihten sonra virüsü taşıyan kişi sayısı on binlerle ifade edilmişti. (DW Türkçe: 2020).

Dünya Sağlık Örgütü Çin sınırları içerisinde yaşanan salgını ulusal bir sağlık problemi olarak görmüş fakat daha sonra birçok ülkede virüsün yaygınlık kazanmasıyla uluslararası bir problem olarak değerlendirmiştir. Virüsün küresel salgına dönüşmesinin ardından dünyada çok sayıda ülke, virüsün yayılmasını durdurmak için kitlesel hareketliliği azaltmaya yönelik tedbirler almıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yayınlanan "*Overview of public health and social measures in the context of COVID-19*" adlı makalede, virüsün yayılmasıyla tüm ülkelerin hastalık ve ölümlerin önüne geçmek için birçok önlem aldığı belirtilmiştir. Bu doğrultuda vaka tanımlama, izolasyon, test ve klinik bakım, izleme ve karantina dahil olmak üzere kişiden kişiye bulaşma zincirlerini kıran, zamana göre test edilmiş çok sayıda halk sağlığı önlemlerinin alındığı açıklanmıştır.

DSÖ sosyal mesafeyle ilgili ise şu şekilde bir açıklama yapmaktadır: "kamusal alanlardaki fiziksel ve sosyal mesafelendirme önlemleri, enfekte kişiler ile enfekte olmayanlar arasındaki geçişi engeller ve ciddi hastalık geliştirme riski taşıyanları korur." Bu önlemler arasında fiziksel mesafenin korunması, toplantıların azaltılması veya iptal edilmesi ve farklı ortamlarda (toplu ulaşım, restoranlar, barlar, tiyatrolar)

kalabalık alanlardan kaçınılması, evde kalınması, işyerleri ve eğitim kurumları için uygulamaların desteklenmesi yer almaktadır (WHO, 2020).

Covid-19 virüsünü kontrol etmek için halk sağlığı müdahalelerini dengelemesi gereken ulusal ve yerel makamları ve diğer karar vericilerin bilgilendirilmesi çağırısında bulunan DSÖ, hastalığın bulaşma düzeyine göre halk sağlığı ve sosyal önlemlerin uygulanmasını belirtmiştir. DSÖ, halk sağlığına ilişkin müdahalelerin bulaşma yoğunluğu ve ülkelerin uygulamayı tercih ettiği tüm önlemlerin, uygulanabilir, sürdürülebilir ve yerel bağlamda kabul edilebilir olması gerektiğini ve güvenli bir şekilde uyarlanmasını gerekli görmüştür. Bu anlamda risk veya yayılma düzeyinin gözden geçirilmesi önerilmiş, toplulukların ayrıca yaşam ortamlarını, kaynaklara ve hizmetlere erişimi göz önünde bulundurarak gerekli önlemlerin alınması doğrultusunda uyarılmıştır (WHO, 2020).

Halk sağlığı ve sosyal önlemlerde yapılacak herhangi bir düzenleme ve bu ayarlamaların nedenlerinin halka açık bir şekilde iletilmesi uyarısı yapılmıştır. DSÖ ulusal makamlara yaptığı çağrıda; hastalığın yerel epidemiyolojisi değiştiğinden, halk sağlığı ve sosyal önlemleri kademeli ve aşamalı bir şekilde ayarlamaya ilişkin hususları içeren bir kılavuz yayınladığını belirtmiştir. DSÖ ayrıca halk sağlığı ve sosyal önlemlerin temel amacının sağlığı korumakla birlikte sıkı fiziksel mesafe ve hareket önlemleri de dahil olmak üzere belirli önlemlerin kullanılması, bireylerin ve toplulukların sağlığı ve sosyoekonomik esenliği üzerinde zararlı etkilere sahip olabilme riskine karşı uyarıda bulunmuştur. Bu anlamda temel sağlık hizmetlerini sürdürmek, gıda, su ve temel mal ve hizmetlere erişimi korumak, gelirleri korumak, aileleri ve toplulukları desteklemek ve cinsiyetle ilgili hususlar da dahil olmak üzere herkes için insan haklarını sağlamak için politikalarla birlikte yönetilmesi gerektiğini vurgulamıştır (WHO, 2020).

Sağlıktan ekonomiye, sosyal yaşamdan sanata, spordan tarıma ve akla gelebilecek her mecraaya sirayet eden Covid-19 salgını, köklü değişimler getirmiş ve dünyanın düzenini yeniden kurmaya zorlamıştır. Bu anlamda yaşam pratiklerindeki değişim öncelikli olarak izolasyon ve yasaklarla kendisini göstermiş ardından izolasyonun doğurduğu sonuçlarla devam etmiştir. Virüsün hızla yayıldığı ilk dönemlerde kitlesel hareketliliğin azalması, korku ve panik iklimi zorunlu olduğu

kadar gönüllü olarak da insanların kendilerini izole mekanlara hapsedmesine neden olmuştur. Alınan önlemlerin hastalığın seyrinde çok büyük değişimler göstermemesi kuşkusuz herkesi aşı arayışındaki umutların arkasına itmiştir. Bu süreçte kırsal bölgelerde yaşayan insanların kent yoğunluğu içinde yaşayan insanlara göre daha az tehlikede olması ve izolasyon mesafesinin daha geniş olması kentten kırsala olan göçün artmasına neden olmuştur. Nitekim salgın sürecinde nüfusu yoğun olan metropol ve kentlerde ortaya çıkan sonuçlar riskin bu bölgelerde daha yüksek olduğunu açıkça göstermiştir.

Covid-19 virüsü salgınının ilk döneminde, kontrol altına alınma süresi ve ekonomik büyüme üzerine olan etkisi, “kısa vadede kontrol altına alınacak”, “orta vadede kontrol altına alınacak” ve “uzun vadede kontrol altına alınacak” şeklinde üç muhtemel senaryo olarak değerlendirilmiştir (Alpago ve Alpago, 2020: 109).

Covid-19 virüsünün dünyadaki sonuçlarına baktığımızda, 24 Nisan 2022 itibariyle 509 milyon kişide vaka görülmüş, 6 milyon 242 bin kişi hayatını kaybetmiştir (Worldometer, 2022). Dünyanın son yüz yılda yaşadığı en büyük küresel krizlerden birinin Covid-19 virüsünden oluşan salgının olduğunu bu rakamlar ortaya koymaktadır. Nitekim yaşanan sürecin insanlar üzerindeki etkileri sağlıkla sınırlı kalmamış ekonomik, sosyolojik, psikolojik olarak birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.

3.2. Türkiye’de Covid-19 Virüsü ve Seyri

Türkiye’de ilk Covid-19 vakası 11 Mart 2020’de görüldü. Bu bilgi Sağlık Bakanı Fahrettin Koca tarafından açıklandı ve vakaların hızlı bir şekilde artması, genel olarak insanlar üzerinde korku ve endişeye neden oldu. Sağlık Bakanlığı tarafından açıklanan veriler halkın içinde bulunduğu panik ortamını yoğunlaştırmış ve bu durum toplumsal hayatın içerisinde çeşitli olaylarla sebep olmuştur. Türkiye’de salgın sürecinde alınan kararlar neticesinde geçen ilk bir yılda yaşanan önemli gelişmeler şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- Türkiye bazı ülkelerle hava trafiğini kapattı. 29 Şubat 2020’de gece yarısından itibaren, Türkiye-İtalya, Türkiye-Güney Kore, Türkiye-Irak arasında gidiş-geliş tüm yolcu uçuşları iptal edildi.
- Covid-19 vakası ilk olarak 11 Mart 2020’de tespit edildi.
- Kamusal alanlarda etkinlikler iptal edildi, eğitime ara verildi, bar, kafe, restoran ve AVM’ler, kütüphaneler ve ibadethaneler gibi insan kalabalığının olduğu mekanlar geçici süreyle kapatıldı.
- Vatandaşlara ‘evde kal’ çağrısı yapıldı, sosyal temasın korunması ve uzaktan çalışma önerildi, kamu kurumları ve şirketler bu doğrultuda tedbirler aldı.
- Sokağa çıkma yasağı ve şehirler arası ulaşım kısıtlamaları getirildi, karantina tedbirleri uygulandı.
- 12 Mart 2020’de spor müsabakalarının nisan sonuna kadar seyircisiz oynanmasına karar verildi.
- 13 Mart 2020’de Umre ziyareti için gittikleri Suudi Arabistan’dan Türkiye’ye dönüş yapan 10 bin 330 yurttaş karantinaya alındı.
- 14 Mart 2020’de Covid-19 salgınıyla mücadele amacıyla Türkiye, tüm sınır kapılarını, Fransa, Almanya, Avusturya İspanya, Norveç, İsveç, Danimarka, Belçika ve Hollanda’dan gelen yolculara kapattı.
- 16 Mart 2020’de ilk, orta ve liselerde yüz yüze eğitime ara verildi.
- Özel kreş, gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüpleri tatil edildi.
- Bar, gece kulüpleri vb. mekanların faaliyetleri geçici süreyle durduruldu.
- Huzurevlerine ziyaretçi kısıtlaması getirildi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı kütüphaneler kapatıldı.
- Tüm camilerde cuma namazları dahil cemaatle namaz kılınmasına ara verildi.
- 17 Mart 2020’de gece yarısından itibaren sinema, tiyatro, gösteri merkezi, düğün salonu, konser salonu, çalgılı-müzikli lokanta, gazino, kafe, birahane, kahvehane, taverna, kafeterya, kır bahçesi, internet kafe, nargile salonu, her türlü oyun salonu, çay bahçesi, kapalı çocuk oyun alanı, dernek lokali, yüzme havuzu, lunapark, hamam, kaplıca, sauna, masaj salonu, SPA ve spor merkezlerinin faaliyetleri durduruldu.

- STK toplantıları, eğitimleri, toplu olarak bir araya gelinen her türlü toplantı ile toplu olarak insanların bir arada bulunduğu taziye evlerinin faaliyetleri sınırlandırıldı.
- İran, Çin, Güney Kore, İtalya ve Irak'a uçuşlara, Türkiye'de vaka görülmeden ara verilmişken, Fransa, Almanya, Norveç, İspanya, Danimarka, İsveç, Belçika, Avusturya ve Hollanda dahil 9 ülkeye daha uçuşlar durduruldu. 21 Mart'ta uçuş yasağı uygulanan ülke sayısı 68'e çıkarıldı.
- Sağlık Bakanı Fahrettin Koca, 17 Mart tarihinde *"Corona virüsle mücadelemizde bugün ilk kez bir hastamı kaybettim"* ifadeleriyle Türkiye'de ilk can kaybının yaşandığı bilgisini paylaştı.
- 15 Mart tarihinde hayatını kaybeden Eski Kara Kuvvetleri Komutanı Aytaç Yalman'ın ölüm sebebinin de corona virüs olduğu açıklandı.
- 21 Mart 2020'de berber, kuaför ve güzellik merkezlerinin faaliyetleri durduruldu, toplu asker uğurlama törenlerine izin verilmemesi kararı alındı.
- 22 Mart 2020'de gece yarısı itibarıyla 65 yaş ve üstü, ayrıca kronik rahatsızlığı olan vatandaşların ikametlerinden çıkmaları kısıtlandı.
- 23 Mart 2020'de öğrenciler eğitimlerini, evden internet ve televizyon kanalları üzerinden sürdürmeye başladı.
- 27 Mart 2020'de şehirlerarası seyahatler valilik iznine bağlandı, özel sektörde de esnek çalışma sistemine geçildi, yurt dışı uçuşlar durduruldu.
- 4 Nisan 2020'de gece yarısından itibaren 30 büyükşehir ve akciğer rahatsızlıklarının sık görüldüğü Zonguldak'a giriş-çıkışlar yasaklandı.
- 65 yaş ve üzeri için uygulanan sokağa çıkma kısıtlaması 20 yaş altı gençleri ve çocukları da kapsayacak şekilde genişletildi.
- Pazar yeri, market ve toplu olarak çalışılan iş yerlerine girişlerde maske zorunluluğu getirildi.
- 7 Nisan 2020'de Covid-19'la mücadele amacıyla "Toplum Bilimleri Kurulu" oluşturuldu.
- 10-12 Nisan 2020'de ilk sokağa çıkma kısıtlaması 30 büyükşehir ile akciğer rahatsızlıklarının sık görüldüğü Zonguldak'ta uygulandı.

- 18 Nisan 2020'de Sağlık Bakanlığınca, Covid-19'la mücadele kapsamında, vatandaşların bölgelerindeki risk durumlarına bakabileceği ve kendi sağlıklarını takip edebileceği "Hayat Eve Sığar" mobil uygulaması hayata geçirildi.
- 23 Nisan 2020'de Salgında ilk dalganın ilk piki görüldü.
- 10 Mayıs 2020'de "Kontrollü sosyal hayat" dönemi başladı. 22 Mart'tan itibaren sokağa çıkmaları kısıtlanan 65 yaş ve üzeri vatandaşlar 50 günlük aranın ardından süre sınırlamasıyla dışarı çıktı. 14 yaş ve altı çocuklar 13 Mayıs, 15-20 yaş arasındaki çocuk ve gençler 15 Mayıs'ta ilk kez sokaktaydı.
- 11 Mayıs 2020'de "Kontrollü sosyal hayat" kapsamında berberler, kuaförler ve güzellik merkezleri, AVM'ler, pazar yerleri, restoranlar ve kafeler, belirlenen tedbirleri uygulamak kaydıyla faaliyete geçti.
- 27 Mayıs 2020'de Oteller ve pansiyonlar Covid-19 tedbirleri alarak misafir kabul etmeye başladı.
- 29 Mayıs 2020'de Toplu ibadetin kısıtlanmasından yaklaşık 2,5 ay sonra ilk cuma namazı kılındı.
- 1 Haziran 2020'de Covid-19 salgını sürecinde "Yeni Normalleşme" dönemi başladı.
- İdari izinde bulunan ya da esnek çalışma sistemine dahil olan kamu personeli normal mesai dönemine geçti.
- Şehirlerarası seyahat sınırlaması tamamıyla kaldırıldı. Kreşler ve gündüz bakımevlerinin tamamı açıldı. Restoran, kafe ve pastane gibi işletmeler ile müze ören yerleri, plajlar, milli parklar ve bahçeler belirlenen kurallar dahilinde faaliyete geçti.
- Özel okul öncesi eğitim kurumları, yabancı dil, bilgisayar ve sürücü kursları açıldı.
- Şehir içi toplu taşıma araçları ve personel servislerinin, araç ruhsatında belirtilen yolcu taşıma kapasitesinin yüzde 50'si oranında yolcu kabul edileceği yönündeki talimat, yürürlükten kaldırıldı.
- 15 Haziran 2020'de nikah salonları belli şartlar altında faaliyete geçti.

- 1 Temmuz 2020’de Sinema, tiyatro, gösteri merkezi gibi işletmeler ile düğün salonları kurallara uygun şekilde hizmet vermeye başladı.
- 21 Temmuz 2020’de Lokanta, restoran, kafe, kıraathane, çay bahçesi gibi işletmelerin çalışma saatine yönelik kısıtlamalar kaldırıldı.
- 26 Ağustos 2020’de kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlara uzaktan çalışma, dönüşümlü çalışma gibi esnek çalışma imkanı sağlandı.
- 2 Eylül 2020’de ülke genelinde sokak/köy düğünü, sünnet düğünü, kına gecesi, nişan gibi etkinlikler ile nikah törenleri kısıtlandı.
- 12 Ekim 2020’de 2, 3, 4, 8 ve 12. sınıflarda yüz yüze eğitime geçildi.
- 17 Kasım 2020’de yeni vaka sayılarının artmasıyla birlikte tekrar kısıtlama kararları alındı.
- 20 Kasım 2020’de 4 Ocak Pazartesi gününe kadar resmi, özel, örgün ve yaygın eğitim öğretim faaliyetlerine uzaktan eğitimle devam edilmesi kararı alındı.
- Türkiye’de Faz-3 çalışmalarına başlanan Çin menşeli Covid-19 aşısı, gönüllü sağlık çalışanlarından sonra gönüllü vatandaşlar üzerinde de uygulanmaya başlandı.
- Restoranlarda paket servisi uygulamasına geçildi, sinemalar ve eğlence yerleri kapatıldı. Hafta sonu 10.00-20.00 saatlerinde sokağa çıkma kısıtlaması ilan edildi ve 65 yaş üstü için hafta içi 10.00-13.00 saatleri, 20 yaş altı için de hafta içi 13.00-16.00 saatlerinde sokağa çıkma kısıtlaması uygulamaya girdi.
- 25 Kasım 2020’de Sağlık Bakanı Fahrettin Koca, Covid-19 testi pozitif çıkanları ifade eden "vaka sayısını" ilk kez açıkladı. Bu tarih itibarıyla 1 günde PCR testi pozitif çıkanların sayısının 28 bin 351 olduğunu bildirdi.
- 28 Kasım 2020’de Sağlık Bakanı Koca, Covid-19 aşısı ile ilgili ilk anlaşmaları yaptıklarını, alternatif üreticilerle de görüşmelerinin devam ettiğini belirtti.
- 1 Aralık 2020’de ülke genelinde, ikinci bir karara kadar, hafta içi 21.00-05.00 saatlerinde uygulanacak sokağa çıkma kısıtlaması başladı.

- 7 Aralık 2020'de yakın temaslılarda karantina süresi 14 günden 10 güne düşürüldü. Hastalık seyrinde ikinci pik, aralık ayının ilk haftasında görüldü.
- 2 Ocak 2021'de Covid-19 virüsünün İngiltere, Güney Afrika ve Brezilya'da rastlanan varyantlarının benzeri Türkiye'de ilk kez görüldü.
- 13 Ocak 2021'de Toplumsal bağışıklama kapsamında, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca ve Bilim Kurulu üyeleri, CoronaVac aşısının ilk dozunu oldu.
- 14 Ocak 2021'de aşılama takvimi doğrultusunda, sağlık çalışanları CoronaVac aşılarının ilk dozunu oldu ve aşılama süreci Sağlık Bakanlığınca belirlenen öncelik sıralamasına göre uygulamaya girdi.
- 8 Şubat 2021'de yakın temaslılar için karantina süresi 10 gün olarak belirlendi ve 10 gün sonunda PCR negatif çıkması halinde izolasyonun sonlandırılmasına karar verildi.
- 15 Şubat 2021'de köy okulları ve ana sınıflarında yüz yüze eğitime başlandı.
- Covid-19'la mücadelede "Yerinden Karar" dönemi başladı. Bu dönemin ilk uygulaması olarak salgına ilişkin 8-14 Şubat tarihlerini kapsayan il bazında 7 günlük vaka sayıları tablosu (İllere Göre Haftalık Vaka Sayısı), ilk kez Sağlık Bakanlığı Kovid-19 bilgilendirme sayfasından kamuoyuyla paylaşıldı.
- 1 Mart 2021'de "Yerinde Karar" dönemi uygulamaları kapsamında Covid-19'a ilişkin risk gruplarına ayrılan illerde il hızıssihha kurullarının bölgesel kararlar almasına imkân tanındı.
- 2 Mart 2021'de "Kontrollü Normalleşme" süreci başladı.
- Bu kapsamda illerdeki risk durumlarına göre sokağa çıkma kısıtlamaları, yeme-içme yerlerinin hangi şartlarda hizmet verebileceği açıklandı.
- Yine illerin risk durumuna göre hangi kademelerdeki öğrencilerin hangi şartlarda yüz yüze eğitime başlayacağı belirlendi.
- "Kontrollü Normalleşme" kapsamında halı saha, yüzme havuzu ve benzeri tesislerin hizmet vermesi gibi konularda da iller bazında tedbirler ya gevşetildi ya da artırıldı (www.ntv.com.tr : 2021).

Salgın süreciyle ilgili yasak ve sınırlandırmanın insanların gündelik hayat pratiklerini doğrudan değiştirmeye yönelik uygulandığı açıkça görülmektedir. Söz konusu yasak ve sınırlandırmaların turistleri kapsamaması ve sadece Türk vatandaşlar için geçerli olması da toplumda iktidar politikalarının eleştirilmesine sebep olmuştu. Örneğin Akdeniz’de denize giren turistlerin yanında zabıtalardan ceza yazılan Türk vatandaşın isyanı günlerce gündemde kalmıştı (Cumhuriyet TV). Başka bir örnek olarak da siyasal mitinglerdeki kalabalıklar devam ederken (DW), birinci derece aile yakınları dışında akrabalarının cenazesine katılamayan insanların gösterdikleri tepkiler gündemde yer almıştı.

Türkiye’de korona virüs salgınında, 24 Nisan 2022 itibariyle; 15 milyon vaka görülmüş ve yaklaşık 98 bin 676 kişi hayatını kaybetmiştir (www.worldometers.info). Bu tarihe kadar geçen sürede yaşanılan pandemi süreci kuşkusuz birçok insan için derin izler bırakmıştır. Hastalığın ilk günlerinde insanların kafasındaki en önemli sorulardan birisi olan “artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak” düşüncesi politik, psikolojik, sosyoekonomik ve kültürel olarak kendisi fazlasıyla hissettirmiş ve nitekim hayat, pandemi öncesi yaşamın ötesinde, bir bakıma gri bir alanda devam etmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PANDEMİ SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE ALGI YÖNETİMİ

STRATEJİLERİNİN ANALİZİ

4.1. Araştırma Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan söylem çözümlemesinin önemli bir araştırma metodu olan, “eleştirel söylem çözümlemesi” yönteminden faydalanılmıştır. Bu anlamda araştırmanın analizi “söylem” çerçevesinde yapılmıştır.

Söylem analizi çok geniş bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı disiplinler tarafından ele alınan bu yöntemin iletişim çalışmalarında da sıkça başvurulan yöntemlerden biri olduğu görülmektedir. Eleştirel söylem çözümlemesi ise söylem analizinin bir dalı olarak kendi içinde dinamikleri olan bir yöntem çeşididir.

Söylem analizi çerçevesinde sosyal koşulların ve sosyal uygulamaların etkileri, “ideolojik ikilemler” boyutunda analiz edilir, söylem pratiği ve metinsel boyutta çözümlenir (Fairclough, 2013: 64). Fairclough’un analizindeki anahtar kavramlar metinler arası ve söylemler arasıdır. Spesifik metinlerin daha önceki anlam oluşumlarından nasıl yararlandığına ve farklı söylemleri nasıl karşılaştırdığına bakarak, söylemlerin nasıl yeniden üretildiğini ve en büyük önceliği onların nasıl değiştirildiğini araştırır. Fairclough, diğer şeylerin yanı sıra, belirli bir metinde farklı söylemlerin nasıl bir arada eklemlendiğini ve aynı söylemlerin bir dizi metinde birlikte eklemlenip eklemlenmediğini veya farklı söylemlerin yeni eklemlenmelerde bir araya gelip gelmediğini irdeler. Dolayısıyla metinler ve söylemler arasındaki ilişkiyi analiz ederek, toplumsal değişim süreçlerinde söylemin rolüne dair fikir edinmek mümkündür (Jørgensen ve Phillips, 2002: 139).

Fairclough’un yönteminde, toplumsal yapının eleştirisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu anlamda “bireyin yanlış bilincinden haberdar olamayacağı” görüşü üzerinde durulmaktadır. Bu yöntem “*eleştirel olmayı yöntemsel bir gereklilik olarak araştırma sürecinin içinde araştırmacının yorumsal yeterliliğine bırakır*” (Papatya ve Geniş, 2018).

Fairclough'a göre Eleştirel Söylem Analizi (ESA), sosyal gerçekliğin bir parçası olarak somut olaylar ve soyut sosyal yapılardır. Sosyal yapılar, sosyal olaylarda gerçekleşmiş, gerçek olanın aksine, mümkün olan seçici potansiyeller olarak düşünülebilir. Sosyal yapılar ve sosyal olaylar arasındaki ilişkiye, potansiyellerin seçici olarak gerçekleştirilmesini kontrol eden sosyal uygulamalar tarafından aracılık edilir. Şematik olarak bunları sosyal yapılar, sosyal uygulamalar ve sosyal olaylar olarak üçe ayırılır (Fairclough, 2013: 74).

Fairclough, söylemi üç unsurdan oluşan bir kompleks yapı olarak şu şekilde ele alır:

- d) Sosyal uygulama (toplumsal pratik)
- e) Söylem uygulama (metin üretimi, dağıtımı ve tüketimi)
- f) Metin ve söylemin analizi

Söz konusu unsurların her biri aralarındaki ilişkiler için analiz gerektirir. Bu varsayıma göre, temel bağlantılar, metinlerin özellikleri, metinlerin bir araya getirilmesi, yorumlanması ve toplumsal pratiğin doğasıyla var olur (Fairclough, 2013: 59).

Fairclough'a göre her soyutlama düzeyinin göstergebilimsel bir boyutu vardır:

- a) Sosyal yapılar: göstergebilimsel sistemler (diller)
- b) Sosyal uygulamalar: söylem emirleri
- c) Sosyal etkinlikler: metinler (konuşma, sözler) (Fairclough, 2013: 74).

Fairclough, bir metnin şekilsel yönlerinin ideolojik olarak önemli olabileceğine dikkat çeker (Fairclough, 2013: 61). Fairclough medya metinlerini diğer metin türlerinden ayırır ve medya metinlerinde anlamların metinden başka bir metne aktarıldığında dönüşümüne dikkat çeker (Fairclough, 2013: 73). Metinler olayların bir parçası olarak oyunculukta, temsilde ve tanımlayıcı olarak üç ana şekilde oluşur. Göstergebilimsel olarak ise; türler (oyunculuk yolları), söylemler (temsilde etme yolları) ve stiller (varoluş yolları) olarak ayrılır. Metinlerin analizi, söylemler ve üsluplarla nasıl birlikte ifade edildiklerini ve dilbilimsel (semiyotik, pragmatik, konuşma) olarak anlam ve biçimlerin türler arası 'karışımı' nasıl gerçekleştirdiğini gösterir (Fairclough, 2013: 75).

Fairclough toplumsal değişimin sosyal değişimi içerdığını ve bunun kapitalist bir dönüşümle gerçekleştiğini ifade ederek bu dönüşümü; yeniden yapılanma (sosyal ilişki, ekonomik alan, eğitim, sanat) ve yeniden ölçekleme (yerel, bölgesel, küresel) olarak iki boyutta ele alır (Fairclough, 2013: 76-77).

Fairclough'a göre: İdeoloji, ilk olarak anlam ile güç ve tahakkümün sosyal ilişkileri arasındaki bir ilişkidir. Bu bir güç yöntemidir. İdeoloji öncelikle bir temsil meselesidir. Sosyal analizin anlamları (temsil yolları) ile sosyal güç ilişkileri arasında makul bir ilişki gösterdiği söylemlere 'ideolojik' denilebilir. Söylemler ideolojik olduğu ölçüde, eylem ve varoluş yollarındaki diyalektik, semiyotik ve semiyotik olmayan içselleştirmeleri ve fiziksel kelimedede maddileştirilmeleri ideolojinin içselleştirilmesidir (Fairclough, 2013: 79).

Fairclough, söylem analizinin ideolojik analize katkısını şu şekilde sıralamaktadır:

- a) Söylemleri ve dilsel olguları tanımlamak,
- b) Söylemler arasındaki ilişkilerin dokusunu izlemek,
- c) Söylemler, türler ve türler arasındaki ilişkileri takip etmek,
- d) Söylemlerin yeniden bağlamsallaştırılmasını takip etmek.

Fairclough bunların tek başına yeterli olmayacağını, bunun dışında tüm bunların iktidar, tahakküm, mücadele, direniş ilişkileriyle ilişkisini araştıran diğer sosyal analiz biçimlerini gerektirdiğini ifade etmektedir (Fairclough, 2013: 79).

4.1.1. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın sınırlılığı açısından öncelikle yönetime ilişkin birçok paradigmanın (retorik, anlamsal, stilistik, pragmatik, etkileşimsel, görsel vs.) söz konusu olduğunu göz önüne almamız gerekti. Bu bakımdan söz konusu yapılar içerisinde kısa bir paragrafın tam bir analizi aylar süren bir çalışma sonucunda, yüzlerce sayfayı doldurabilir. Dolayısıyla uzun bir metnin ya da konuşmanın tam bir analizini yapmak mümkün değildir. Bu nedenle eleştirel söylem analizinde Fairclough'un yöntemi çerçevesinde söylemin hangi özelliklerinin alınması gerektiğine karar verilmiştir.

Söylemin insanlar üzerindeki etkisini belirleyen önemli bir araç ise medyadır. Bu çalışmada odak noktamız algı yönetimi stratejilerini söylem üzerinden ortaya koymak olduğu için medyadaki yansımaları araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Medyanın çeşitli yapılarıyla birlikte algı politikalarında nasıl rol üstlendiği ise başlı başına farklı çalışmalar gerektirmektedir. Örneğin televizyon aracılığıyla yürütülen algı politikası ve türü, gazeteden farklıdır. Sosyal medya platformlarında yürütülen algı politikaları yine kendi içinde farklılık göstermektedir. Dolayısıyla çalışmanın geçerliliği yüksek bir örneklem üzerinden kurulması amacıyla söylem ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma Türkiye’de pandemi sürecinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak iktidarın “Algı Yönetimi” stratejilerini kapsamaktadır. Bu bağlamda iktidarın algı yönetimi stratejileri Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşma metinleri üzerinden “eleştirel söylem çözümlemesi” yöntemi ile analiz edilecektir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “Kabine Toplantıları” ve önemli (kritik) konuşmaları kapsamaktadır. Araştırmanın zamansal sınırlılığı ise Türkiye’de ilk vaka görülmeden önce alınan önlemler ve yapılan açıklamalar dikkate alınarak 18.03.2020 tarihinden başlayıp pandemi sürecinin ilk 3 ayını tamamladığı 29.06.2021 tarih aralığı ile sınırlandırılmıştır. Bu tarihler arasında yapılan Kabine toplantısı ve Ulusa Sesleniş konuşmasından oluşan 14 açıklama metni ile sınırlandırılmıştır. Bu konuşma metinlerinin seçilmesinin nedeni yaşanan olaylar ve gelişmeler doğrultusunda hedef kitleye kapsayıcı bilgiler vermesi niteliğini taşımasından kaynaklanmaktadır.

4.1.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmada analizi yapılacak olan konuşma metinleri, amaçlı örnekleme yöntemlerinden “kritik durum örnekleme” tekniğine uygun bir şekilde seçilecektir. Bu örneklem yönteminde, kritik bir durum ya da bu durumların varlığını gösteren en önemli gösterge “bu, burada oluyorsa, başka benzer durumlarda kesinlikle olur” ya da tam tersine “bu, burada olmuyorsa, başka benzer durumlarda kesinlikle olmaz” şeklinde bir çıkarımla veya bir başka göstergesi olan “bu grup belirli bir problemle karşılaşıyorsa, diğer bütün gruplar kesinlikle bu problemle karşı karşıya kalır” şeklinde bir yargının varlığını veya yokluğunu ifade eder (Patton, 1987’den akt. Yıldırım ve

Şimşek, 2016: 121). Kritik durum örneklemede araştırmacı, problemi ile ilgili bu tür durum veya sınırlı birkaç durumu derinlemesine inceleyebilir ve eğer problemi ile ilgili belirli sayıda durumu çalışacak derecede kaynaklara sahip değilse, bu örneklem seçimi işe yarayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 121).

Çalışmada “kritik durum örnekleme” tekniğinin seçilmesindeki neden, pandemi sürecinin uzun bir dönem olması ve araştırmanın konusu gereği haber verilerinin oldukça fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Bu örneklem tekniğinde, kritik haber içerikleri ve söylemlerden yola çıkılarak, durum tespiti ile tümevarım yapılacaktır. Bu bağlamda öncelikli olarak “kabine toplantısı” ardından yapılan konuşmalar ve “Ulusa Sesleniş” konuşmalarından oluşan metinler üzerinden eleştirel söylem çözümlemesi yapılacaktır.

4.1.3. Araştırmanın Hipotezleri

İktidar tarafından yapılan algı yönetimi politikası, en temelde iktidarın hegemonyasına hizmet etmektedir. Rıza üretimindeki amaç iktidarın hegemonyasını koruması için gereklidir. Siyasal otoriteler, yönettikleri kitleden istedik davranışlar sergilemesi noktasında algı yönetimi stratejileri kullanmaktadır. Bu stratejilerin etkin ve doğru kullanımı kitle kontrolünü sağlamaktadır. İktidar hegemonyası altında tuttuğu kitleyi denetler ve uygun davranışlar göstermeleri noktasında politika üretir.

4.1.4. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada, siyasal otoritenin ve seçkinlerin kullandıkları algı yönetimi stratejilerini ortaya koymak, bunların yapısal özelliklerini belirlemek ve bu noktada analitik bir zemin hazırlamak araştırmanın başlıca önemini oluşturmaktadır. Ayrıca algı yönetimi stratejilerinin hedef kitle üzerindeki karşılığını saptamak çalışmayı önemli kılmaktadır. Uluslararası literatüre bakıldığında İletişim Bilimleri, Uluslararası İlişkiler, Sosyoloji, Davranış Bilimleri gibi birçok alanda algı yönetimi üzerine yapılan çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda algı yönetimi: iletişim çalışmalarında aktif ve önemli bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Yürütülen çalışmaların önemli bir bölümü Uluslararası İlişkiler, Davranış Bilimleri, Kamu

Diplomasisi ve Halkla İlişkiler alanlarında olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmamızın hem konusu hem örnekleme itibarıyla, iletişim bilimleri alanındaki çalışma çemberini genişletecek olması önemlidir.

4.2. Bulgular ve Analiz

Araştırmada elde edilen bulgular MAXQDA Analitik (Pro 2020) programıyla analiz edilmiştir. İsmini Max Weber'den alan MAXQDA Analitik programı sosyal bilimler alanı için tasarlanmış çok yönlü bir nitel analiz programıdır. Bu programda sosyal medya üzerinden veri akışı sağlanabilir, kodlama yapılabilir, yapılan kodlar birbirleriyle ilişkilendirilebilir, ses ve görüntü içerikleri analizi yapılabilir, video içerikleri deşifre edilebilir, veriler görselleştirilebilir ve çeşitli grafiklerle her türlü yazılı, görsel, işitsel verinin istatistiksel grafikleri çıkarılabilir. Bu imkanlar doğrultusunda araştırmada elde edilen video içerikleri (metinler) Norman Fairclough'un, "eleştirel söylem çözümlemesi" tekniğine uygun olarak analiz edilmiştir.

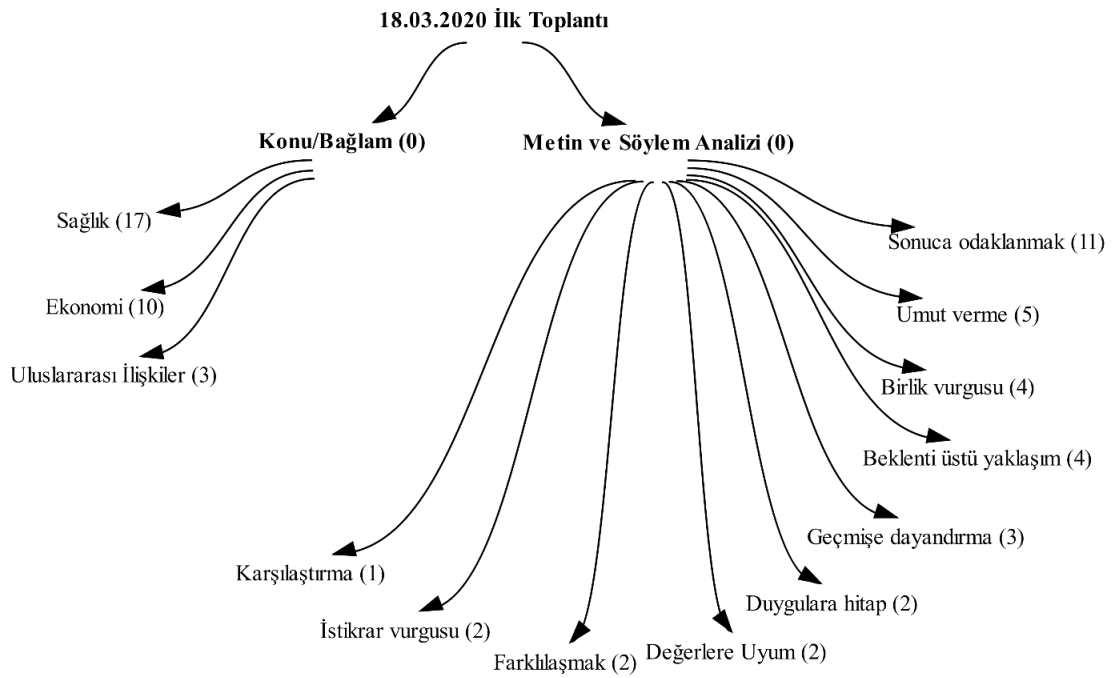
MAXQDA Analitik programında öncelikle araştırmanın kapsamı ve örnekleme uygun olarak seçilen konuşma metinleri yer almaktadır. Daha sonra bu metinler içerisinde her bir cümle üzerinde algı yönetimine yönelik unsurlar kodlanmıştır. Kod frekansları "Konu/bağlam" ve "Metin ve Söylem Analizi" olarak iki ayrı bölümde kodlanmıştır. Bu başlıklar altında yer alan unsurlar üzerinden kodlamalar yapılmıştır. Bu aşamada hangi unsurların daha yoğun kullanıldığı ve hangi konuların daha çok işlendiği tespit edilmiştir. Bir sonraki analiz aşamasında yapılan kodlamalar sonucunda, hangi unsurun hangi konularda kesiştiği tablo üzerinden görselleştirilmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca her konuşma metni içerisinde en çok kullanılan kelimeleri gösteren kelime bulutu görseli kullanılmış ve yorumlanmıştır. Tüm kodlamaların her biri bir konuşma metni üzerinde yapıldıktan sonra, metinlerin birbirleriyle olan ilişkisi tartışma bölümünde betimsel olarak ortaya konulmuştur.

Kod frekansı görsellerinde yer alan; "Konu/Bağlam" ve "Metin ve Söylem Analizi" başlıklar kodlanmadığı için (0) olarak görülmektedir. Bu rakam MAXQDA Analitik programının kodlama mantığından kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle bu

programda kodlamalar alt kod başlıkları üzerinden yapılmaktadır. Dolayısıyla üst başlıklar kodlanmadığı için (0) sonucu vermektedir. Alt kod frekansları ise görsellerde ve tablolarda rakamsal ve renk yoğunluğu olarak yer almaktadır.

4.2.1. Salgınla ilgili ilk açıklama 18.03.2020

Türkiye’de korona süreciyle ilgili 18.03.2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan konuşma metni (EK 1)’de yer almaktadır. MAXQDA veri analiz programında yapılan analiz ile elde edilen verilerin frekans ölçümleri, yoğunluk oranları, kod ilişkileri ve en sık kullanılan kelimelerin yer aldığı kelime bulutu ile verilerin değerlendirilmesi şu şekilde yapılmıştır:

Şekil 1. 18.03.2020 Kod frekansı

Şekil 1’de görüldüğü üzere, 18.03.2020 tarihli Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşma metni üzerinde analizi yapılan unsurlar arasında, en fazla kodlama yapılan 3 konu/bağlam ile en çok kodlama yapılan 10 algı stratejisi unsuru yer almaktadır. Kod frekanslarına bakıldığında “Sonuca odaklanma”, “Umut verme”,

“Birlik vurgusu”, “Beklenti üstü yaklaşım” ve “Geçmişe dayandırma” unsurlarının en çok kodlama yapılan unsurlar olduğu görülmektedir. Bunun yanında “Duygulara hitap”, “Değerlere uyum”, “Farklılaşmak”, “İstikrar vurgusu” ve “Karşılaştırma” unsurları da söylemde algıyı güçlendirmeye yönelik kullanıldığı görülmektedir.

Yapılan kodlamalar sonucunda söylemin ortaya koyduğu temalara baktığımızda “Ekonomi” ve “Sağlık” konusunun ön plana çıktığını görmekteyiz. Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki görselde şu şekilde yer almaktadır:

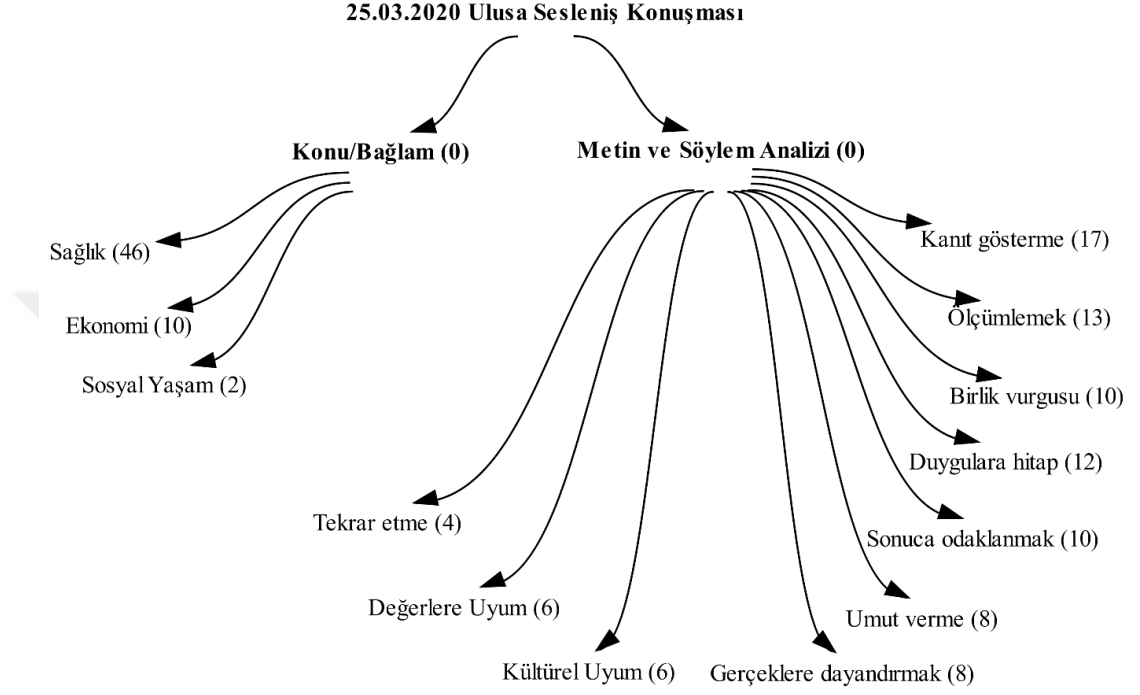
Tablo 1. 18. 03.2020 Kod ilişkisi tablosu

Tablo 1’de görüldüğü üzere, söylemin “Ekonomi” ve “Sağlık” alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Kodlar arası ilişkiye bakıldığında “Sağlık” bağlamında “Sonuca odaklanma” unsurunun bariz bir şekilde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun yanı sıra “Sağlık” bağlamında “Umut verme” unsuru da yoğunlaşmıştır. “Ekonomi” bağlamına bakıldığında ise “Sonuca odaklanma”, “Beklenti üstü yaklaşım” ve “İstikrar vurgusu” unsurlarının kullanıldığı görülmektedir. Gündem her ne kadar sağlık üzerine yoğunlaşsa da sosyal alanda ekonominin önemi söylemin içerisinde bariz bir şekilde görülmektedir.

Cümle yapısına baktığımızda söylemin pozitif bir yapı içerisinde kurgulandığını söyleyebiliriz. Özellikle beklenti üstü yaklaşım, sonuca odaklanan cümle yapısında ve umut verme unsurlarında pozitif cümlelerin yoğunluk kazanması, pozitif bir algı oluşturmaya yönelik kurgulanmaktadır.

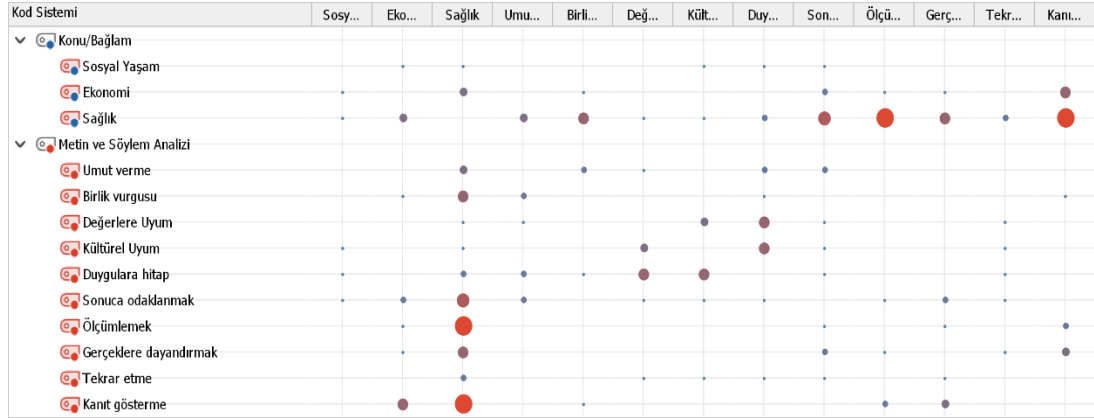
ölçümleri, yoğunluk oranları, kod ilişkileri ve en sık kullanılan kelimelerin yer aldığı kelime bulutu ile verilerin değerlendirilmesi şu şekilde yapılmıştır:

Şekil 3. 25.03.2020 Kod frekansı

Şekil 3’te görüldüğü üzere, 25.03.2020 tarihli Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşma metni üzerinde analizi yapılan unsurlar arasında, en fazla kodlama yapılan 3 konu/bağlam ile en çok kodlama yapılan 10 algı stratejisi unsuru yer almaktadır. Kod frekanslarına bakıldığında; “Kant gösterme”, “Ölçümlemek”, “Birlik vurgusu”, “Duygulara hitap”, “Sonuca odaklanma” unsurlarının en çok kodlama yapılan stratejiler olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra “Umut verme”, “Gerçeklere dayandırma”, “Kültürel uyum”, “Değerlere uyum” ve “Tekrar etme” unsurları da en fazla kodlama yapılan 10 unsur arasında yer almaktadır.

Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

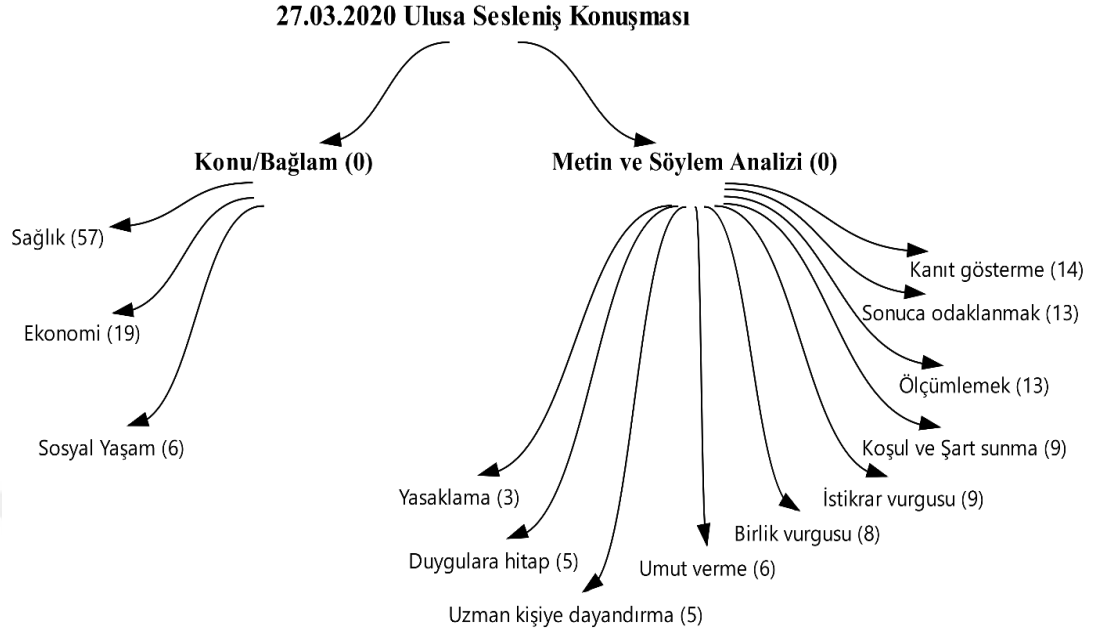
Tablo 2. 25.03.2020 Kod ilişkisi tablosu.

Tablo 2’de görüldüğü gibi söylemin ağırlıklı olarak “Sağlık” ve “Ekonomi” üzerine inşa edildiği görülmektedir. Sağlık konusunda özellikle “Kanıt gösterme”, “Ölçümlemek” ve “Sonuca odaklanma” unsurları bariz bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra “Birlik vurgusu”, “Gerçeklere dayandırma” ve “Umut verme” unsurları da sağlık konusunda algı oluşturmaya yönelik yoğunluk kazanmaktadır. “Ekonomi” bağlamına bakıldığında ise “Kanıt gösterme” unsurunun yoğunluk kazandığı görülmektedir.

Konu bütünlüğü açısından söylemin hedef kitleyi harekete geçirici nitelikte olduğu görülmektedir. Ayrıca rakamsal verilerle söylemin güçlü bir şekilde ikna etmeye yönelik olduğu söylenilebilir. Cümle yapısına baktığımızda söylem pozitif bir yapı içerisinde kurgulanmıştır. Özellikle rakamsal veriler kullanarak sonuca odaklanan cümle yapılarında ve “umut verme” unsurlarında pozitif cümlelerin yoğunluk kazanması, pozitif yönde bir algı oluşturmaya yönelik olduğunu göstermektedir.

Kelime bulutunda yapılan analizde en çok kullanılan “sağlık” kelimesi kendisinden sonra gelen diğer kelimelerin dağılımı aşağıdaki görselde yer almaktadır:

Şekil 5. 27.03.2020 Kod Frekansı

Şekil 5’te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 27.03.2020 tarihli konuşmasının (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde en fazla kodlama yapılan “Konu/Bağlam” unsurları ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlanan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Kod frekanslarına bakıldığında ağırlıklı olarak “Sağlık” ve “Ekonomi” bağlamında söylemin yoğunlaştığı görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kodlamalarına bakıldığında ise “Kanıt gösterme”, “sonuca odaklanma”, “ölçümlemek”, “koşul ve şart sunma”, “istikrar vurgusu”, “birlik vurgusu” ve “umut verme” unsurları ağırlıklı olarak ön plana çıkmaktadır.

Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

Kod Sistemi	Sosy...	Eko...	Sağlık	Meti...	Yasa...	Koş...	Umu...	Birli...	İstikr...	Bekl...	Yalın...	Son...	Ölçü...	Tekr...	Farkl...	Duy...	Kanı...	Uzm...
▼ Kona/Bağlam																		
Sosyal Yaşam																		
Ekonomi																		
Sağlık																		
▼ Metin ve Söylem Analizi																		
Yasaklama																		
Koşul ve Şart sunma																		
Umut verme																		
Birlik vurgusu																		
İstikrar vurgusu																		
Beklenilen üslup yaklaşım																		
Yalın olmak																		
Sonuca odaklanmak																		
Ölçümlemek																		
Tekrar etme																		
Farklılaşmak																		
Duygulara hitap																		
Kanıt gösterme																		
Uzman kişiye dayandırma																		

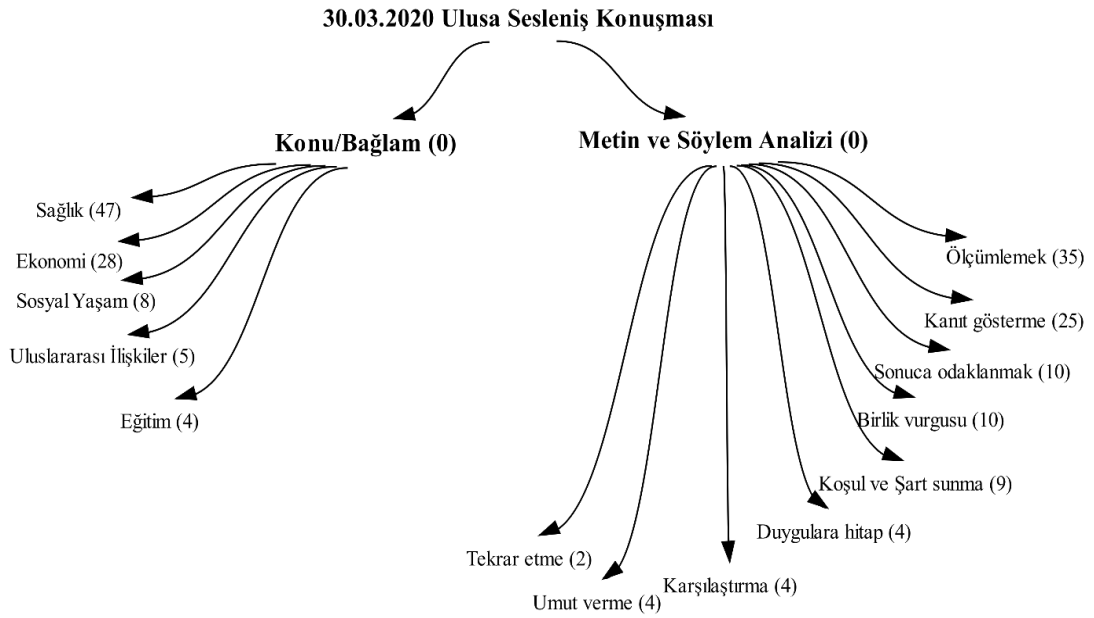
Tablo 3. 27.03.2020 kod ilişkisi tablosu.

Yukarıdaki tabloda kod matrislerinin özellikle “Sağlık” konusunda yoğunlukta olduğu bariz bir şekilde görülmektedir. Söylemin genelinde sağlık konusunda kodlanan “Ölçümlemek” ve “Sonuca odaklanma” unsurlarının daha yoğun ifade edildiği tespit edilmiştir. Birlik beraberlik ve istikrar vurgusu ile koşullu cümlelerin sonuç odaklı olduğu dikkat çekmektedir. Rakamsal verilerin ağırlıkta olduğu söylemin ikna etmeye yönelik unsurlarla desteklendiği görülmektedir. Dolayısıyla “ölçümlemek” unsuru genellikle rakamsal veriler üzerinden söylemin gücünü arttırmaya yönelik kullanılmıştır. Sağlık konusuyla birlikte “ekonomi” konusu da belirgin olarak söylem içerisinde yoğunluk kazanmıştır. Ekonomi konusunda rakamsal veriler söylemin etkisinin güçlendirmeye yönelik kullanılmıştır. Bu bakımdan “kanıt gösterme” unsurunun “ekonomi” konusunda yoğunluk kazandığı görülmektedir.

4.2.4. Ulusa sesleniş konuşması 30.03.2020

Türkiye’de korona süreciyle ilgili 30.03.2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan konuşma metni (EK 4)’te yer almaktadır. MAXQDA veri analiz programında yapılan analiz ile elde edilen verilerin frekans ölçümleri, yoğunluk oranları, kod ilişkileri ve en sık kullanılan kelimelerin yer aldığı kelime bulutu ile verilerin değerlendirilmesi şu şekilde yapılmıştır:

Şekil 7. 30.03.2020 Kod Frekansı

Şekil 7’de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 30.03.2020 tarihli Ulusa sesleniş konuşmasının (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde en fazla kodlama yapılan “Konu/Bağlam” unsurları ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlanan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Kod frekanslarına bakıldığında ağırlıklı olarak “Sağlık” ve “Ekonomi” bağlamında söylemin yoğunlaştığı görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kodlamalarına bakıldığında ise “Ölçümlemek”, “Kanıt gösterme”, “sonuca odaklanma” ve “birlik vurgusu” unsurları ağırlıklı olarak ön plana çıkmaktadır.

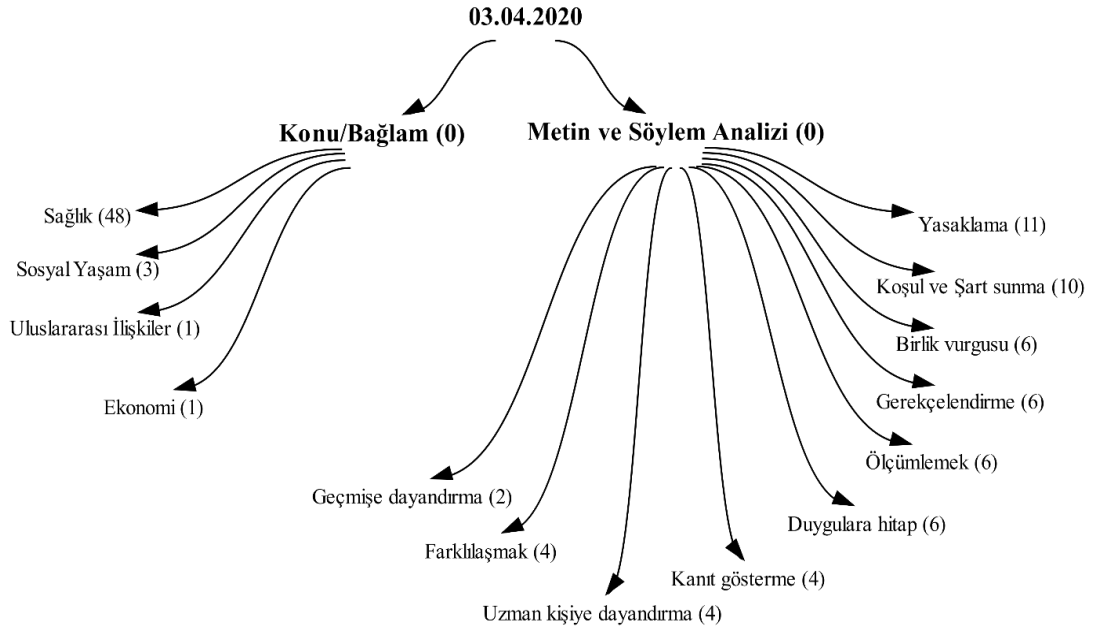
Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

Kod Sistemi	Ulus...	Sosy...	Eko...	Sağlık	Yasa...	Koş...	Umu...	Birli...	İstikr...	Duy...	Son...	Ölçü...	Farkl...	Kanı...	Karş...
▼ Konu/Bağlam															
Uluslararası İlişkiler															
Sosyal Yaşam															
Ekonomi															
Sağlık															
▼ Metin ve Söylem Analizi															
Yasaklama															
Koşul ve Şart sunma															
Umut verme															
Birlik vurgusu															
İstikrar vurgusu															
Duygulara hitap															
Sonuca odaklanmak															
Ölçümlemek															
Farklaştırmak															
Kanıt gösterme															
Karşılaştırma															

Tablo 4. 30.03.2020 kod ilişkisi tablosu.

Yukarıdaki tabloda kod matrislerinin özellikle “Sağlık” ve “Ekonomi” konusunda yoğunlukta olduğu bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Söylemin genelinde sağlık konusunda kodlanan “Ölçümlemek” ve “Kanıt gösterme” unsurlarının daha yoğun ifade edildiği tespit edilmiştir. Söylemde “birlik beraberlik” ve “istikrar” vurgusu ile koşullu cümlelerin sonuç odaklı olduğu dikkat çekmektedir. Rakamsal verilerin ağırlıkta olduğu söylemin amacı ikna etmeye yönelik unsurlarla desteklenmiştir. Dolayısıyla “ölçümlemek” unsuru genellikle rakamsal veriler üzerinden söylemin gücünü arttırmaya yönelik kullanılmıştır. Sağlık konusuyla birlikte “ekonomi” konusu da belirgin olarak söylem içerisinde yoğunluk kazanmıştır. Ekonomi konusunda rakamsal veriler söylemin etkisinin güçlendirmeye yönelik kullanılmıştır. Bu bakımdan “kanıt gösterme” unsurunun “ekonomi” konusunda yoğunluk kazandığı görülmektedir.

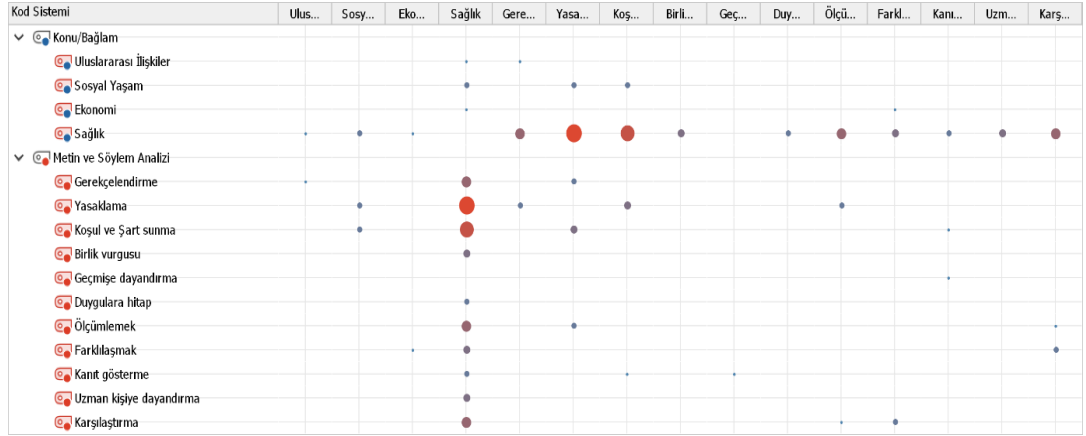

Şekil 9. 03.04. 2020 Kod Frekansı

Yukarıdaki görselde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 03.04.2020 tarihli Ulusa sesleniş konuşmasının (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde en fazla kodlama yapılan “Konu/Bağlam” unsurları ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlanan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Kod frekanslarına bakıldığında ağırlıklı olarak “Sağlık” bağlamında söylemin yoğunlaştığı görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kodlamalarına bakıldığında ise “Yasaklama”, “Koşul ve şart sunma”, “Ölçümlemek”, “Birlik vurgusu”, “Gerekçelendirme”, “Duygulara hitap” unsurları ağırlıklı olarak ön plana çıkmaktadır.

Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

Tablo 5. 03.04.2020 kod ilişkisi tablosu.

Tablo 5’te görüldüğü gibi kod matrislerinin özellikle “Sağlık” konusunda yoğunlukta olduğu bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Söylemin genelinde sağlık konusunda kodlanan “Yasaklama”, “Koşul ve şart sunma”, “Ölçümlemek”, “Karşılaştırma”, “Farklılaşma”, “Gerekçelendirme” ve “Uzman kişiye dayandırma” unsurlarının yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Söylemde alınan kararlar “Yasaklama” ve “Koşul ve şart sunma” unsurlarını ön plana çıkarmaktadır. Bu iki unsurun algı politikasında diğer unsurlara göre daha katı olduğu söylenilebilir. Bunun yanında rakamsal veriler üzerinden kıyaslama yapılması ve uluslararası bağlamda Türkiye’nin diğer ülkelerle karşılaştırılması, “diğerlerinden daha iyi durumdayız” algısını oluşturmaya yönelik inşa edilmiştir. Alınan kararların “Bakanlar Kurulu” ve “Bilim Kurulu” görüşleriyle alındığının belirtilmesi söylemde “uzman kişiye dayandırma” unsuruyla iknaya yönelik oluşturulduğu söylenilebilir.

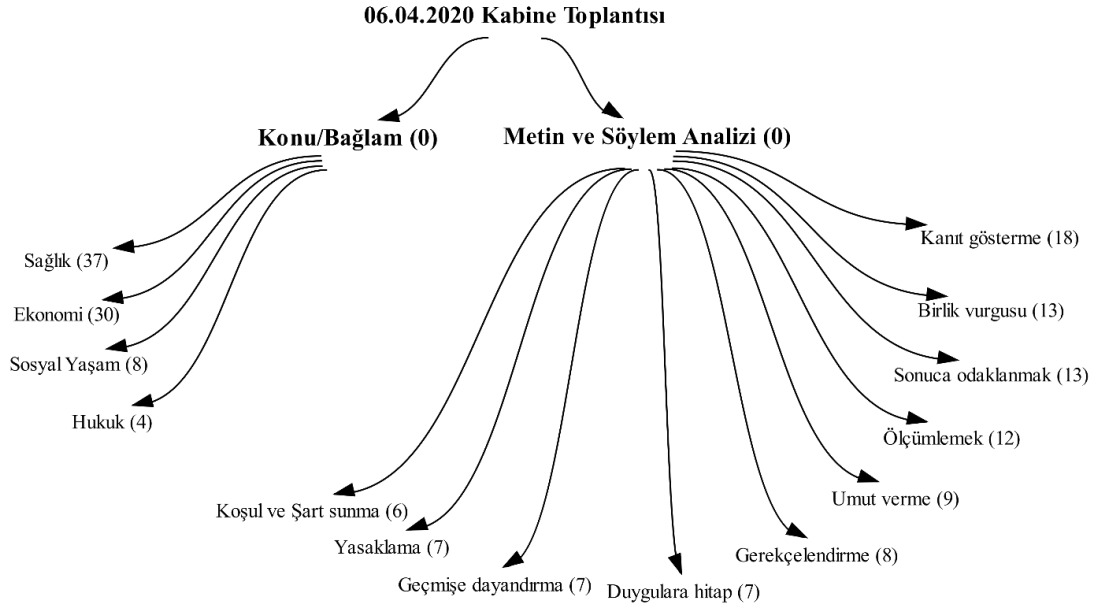

Şekil 10.03.04.2020 Kelime Bulutu.

Yukarıdaki kelime bulutunda söylemin içerisinde geçen ilk 100 kelime yer almaktadır. Frekans ölçümünde “Gereken, kendi, en, sağlık” kelimeleri en fazla kullanılan kelimeler olarak tespit edilmiştir. En çok kullanılan kelimelere bakıldığında “gereken” kelimesi söylemin genelinde en fazla kodlanan “yasaklama” unsuru ile ilişkilendirilebilir.

4.2.6. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 06.04.2020

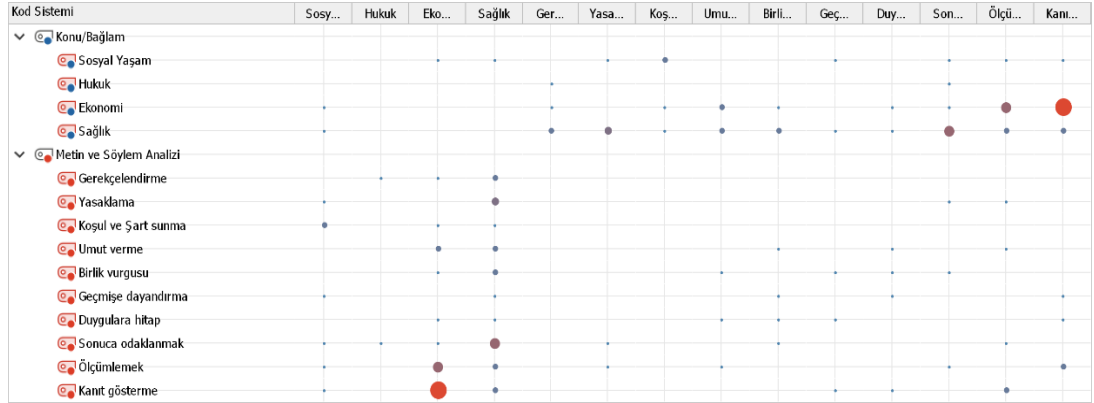
Türkiye’de korona süreciyle ilgili 06.04.2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan konuşma metni (EK 6)’da yer almaktadır. MAXQDA veri analiz programında yapılan analiz sonucunda, elde edilen verilerin frekans ölçümleri, yoğunluk oranları, kod ilişkileri ve en sık kullanılan kelimelerin yer aldığı kelime bulutu ile verilerin değerlendirilmesi şu şekilde yapılmıştır:

Şekil 11. 06.04.2020 kod frekansı.

Şekil 11’de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 06.04.2020 tarihli Kabine toplantısı konuşmasının (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde en fazla kodlama yapılan “Konu/Bağlam” unsurları ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlanan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Kod frekanslarına bakıldığında ağırlıklı olarak “Sağlık” ve “Ekonomi” bağlamında söylemin yoğunlaştığı görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kodlamalarına bakıldığında ise “Kant gösterme”, “Ölçümlemek”, “Birlik vurgusu” ve “Sonuca odaklanma” unsurları ağırlıklı olarak ön plana çıkmaktadır.

Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

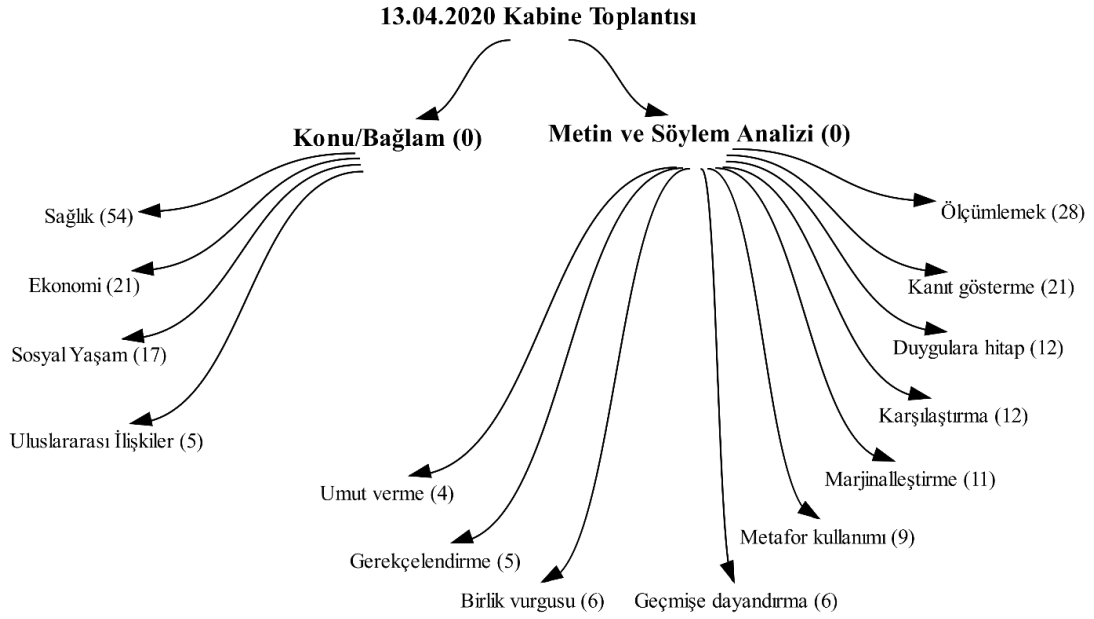

Tablo 6. 06.04.2020 Kod ilişkisi tablosu.

Yukarıdaki tabloda kod matrislerinin özellikle “Sağlık” ve “Ekonomi” konusunda yoğunlukta olduğu bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Söylemin geneline bakıldığı zaman sağlık konusuyla beraber ekonomi konusunda mesajlar ağırlıklı olarak yer almaktadır. Tabloda kod ilişkilerine bakıldığında özellikle ekonomi konusunda “Kanıt gösterme” unsurunun yoğunluk kazanması dikkat çekmektedir. Rakamsal verilerin ağırlıklı olarak kullanıldığı ekonomi ve sağlık konusunda “Ölçümlemek” unsuru da yoğunlaşmaktadır. Sağlık konusunda ise “sonuca odaklanma” unsurunun yoğunluk kazandığı görülmektedir.

Söylemin içerisinde kod frekansı ile yoğunluk kazanmayan fakat söylemin geneli itibarıyla algı oluşturmaya yönelik önemli mesajlardan birisi olan “Tekalif-i Maliye Emirleri”yle verilen mesajlar “geçmişe dayandırma” unsurunu destekleyen önemli bir ayrıntı olarak ortaya çıkmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan’ın, “*Türk milleti İstiklal Harbi döneminde Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün imzasıyla yayınlanan Tekâlîf-i Milliye Emirleriyle varını yoğunu bağımsızlığı için ortaya koymuş bir millettir*” ifadesi “birlik vurgusu” unsurunu destekleyen ve söylemin genelinde de frekans olarak yoğunluk kazanan iknaya yönelik önemli bir argüman olarak değerlendirilebilir.

Şekil 13. 13.04.2020 Kod frekansı.

Şekil 13’te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 13.04.2020 tarihli Kabine toplantısı konuşmasının (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde en fazla kodlama yapılan “Konu/Bağlam” unsurları ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlanan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Kod frekanslarına bakıldığında ağırlıklı olarak “Sağlık”, “Ekonomi” ve “Sosyal Yaşam” bağlamında söylemin yoğunlaştığı görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kodlamalarına bakıldığında ise “Ölçümlemek”, “Kanıt gösterme”, “Duygulara hitap”, “Karşılaştırma”, “Marjinalleştirme” ve “Metafor kullanımı” unsurları ağırlıklı olarak ön plana çıkmaktadır.

Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

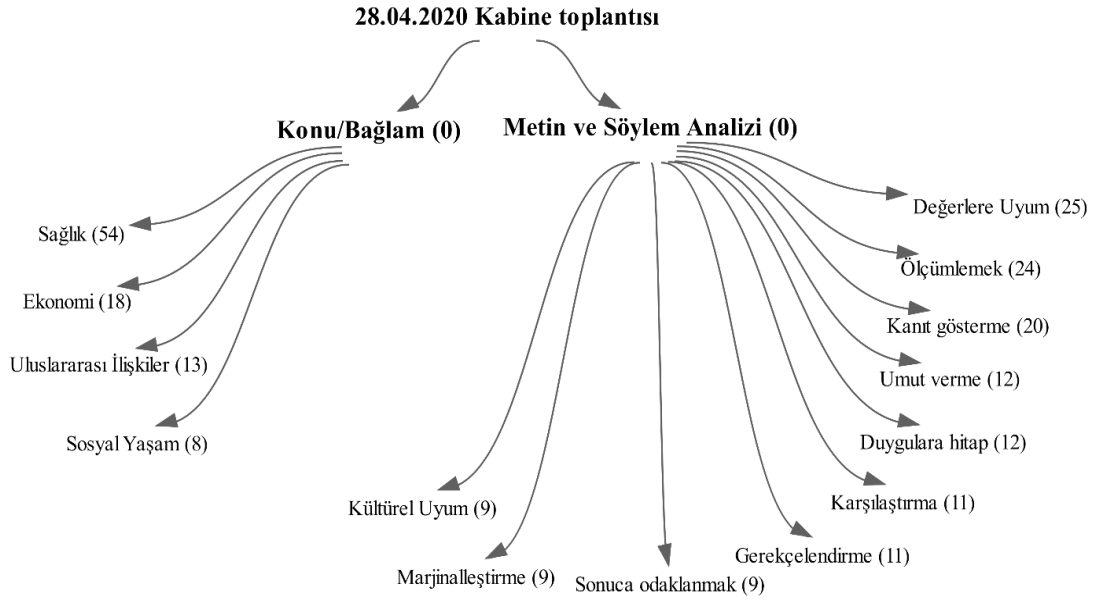

Tablo 7. 13.04.2020 Kod ilişkisi tablosu.

Yukarıdaki tabloda kod matrislerinin “Sağlık”, “Ekonomi” ve “Sosyal yaşam” konusunda yoğunlukta olduğu görülmektedir. Söylemin geneline bakıldığında zaman sağlık konusuyla beraber ekonomi konusunda mesajlar ağırlıklı olarak yer almaktadır. Bunun yanı sıra sosyal yaşam konusuyla ilgili de önemli konularda metaforlar kullanılarak hedef kitleye mesajlar verilmiştir. Kod ilişkilerine bakıldığında sağlık konusunda “Ölçümlemek” unsuru dikkat çekmektedir. Rakamsal verilerin ağırlıklı olarak kullanıldığı ekonomi ve sağlık konusu aynı zamanda “Kanıt gösterme” unsurunu da ön plana çıkarmaktadır.

Söylemin içerisinde kod frekansıyla yoğunluk kazanmayan fakat söylemin geneli itibariyle en önemli konulardan birisi olan; “İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun istifa etmesi ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın istifayı kabul etmemesi” olayı pandemi sürecinde en kritik durumlardan birisi olarak değerlendirilebilir. Özellikle algı yönetimi konusunda toplumsal pratik bağlamında ele alındığında, yaşanan olayın “toplumun kontrolden çıktığı” algısının oluşmasına karşı verilen bir iletişim yönetimi örneğini teşkil etmektedir. Dolayısıyla söylemin içerisinde iknaya yönelik duygusal unsurların “Sosyal yaşam” bağlamında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde sağlık bağlamında kanıtlayıcı rakamsal veriler kullanılması ve Türkiye'nin mevcut durumunun diğer ülkelerden daha iyi olduğu mesajlarının verilmesi algı oluşturmaya yönelik kullanılan temel unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra ittifak ortağı olarak MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'ye teşekkür edilmesi ve karşı tarafın marjinalleştirilmesi söylemin ideolojik yanını ortaya koymaktadır.

Şekil 15. 28.04.2020 Kod frekansı

Yukarıdaki görselde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 28.04.2020 tarihli Kabine toplantısı konuşmasının (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde en fazla kodlama yapılan “Konu/Bağlam” unsurları ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlanan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Kod frekanslarına bakıldığında ağırlıklı olarak “Sağlık”, “Ekonomi”, “Uluslararası İlişkiler” ve “Sosyal Yaşam” bağlamında söylemin yoğunlaştığı görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kodlamalarına bakıldığında ise “Değerlere uyum”, “Ölçümlemek”, “Kanıt gösterme”, “Umut verme” ve “Duygulara hitap” unsurları ağırlıklı olarak ön plana çıkmaktadır.

Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

Tablo 8. 28.04.2020 Kod ilişkisi tablosu.

Tablo 8’de kod matrislerinin “Sağlık”, “Ekonomi”, “Uluslararası İlişkiler” ve “Sosyal yaşam” konusunda yoğunlukta olduğu görülmektedir. Söylemin geneline bakıldığı zaman sağlık konusuyla beraber ekonomi konusunda mesajlar ağırlıklı olarak yer almaktadır. Sağlık konusunda özellikle “Umut verme” unsurunun yoğunlaştığı görülmektedir. Söylemin değerler ve kültürel kodlarla desteklendiği de dikkat çekmektedir. Sosyal yaşam konusunda yaşanan sürecin atlatılmasıyla ilgili umut verici söylemin yakın geçmişte yaşanan toplumsal olaylardan kaynaklandığı sonucu çıkarılabilir. Kod ilişkileri tablosunda görüldüğü gibi sağlık ve ekonomi alanında yoğunlaşan “ölçümlemek” ve “kanıt gösterme” unsurlarının iknayı güçlendirmeye yönelik unsurlar olduğu bilinmektedir. Konu ve bağlam dışında yoğunlaşan unsurlara bakıldığında “Değerlere uyum” ve “Kültürel uyum” unsurlarının yoğunluk kazandığı görülmektedir. Bu unsurların da söylem içerisinde hedef kitleyi ikna etmeye yönelik kullanıldığı söylenilebilir.

Söylemin içerisinde kod frekansıyla yoğunluk kazanmayan fakat söylemin geneli itibariyle en önemli konulardan birisi olan, İletişim Başkanı Fahrettin Altun ile ilgili gündeme gelen haberlere ilişkin yanıtlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlamda muhalefet cephesine yönelik söylemin içerisine bakıldığında “marjinalleştirme” unsuru ön plana çıkmaktadır. Aynı şekilde “Kanıt gösterme” unsurlarının yoğunluk kazanması söylemi ikna noktasında güçlendirmektedir. Dolayısıyla söylem metnine bakıldığında iknaya yönelik duygusal unsurlar ve değerler üzerinden bir algı politikası

yürütüldüğü açıktır. Ramazan ayı dolayısıyla verilen mesajların yine değerler üzerinde yoğunlaşması söylemin ideolojik bağlamını da ortaya koymaktadır.

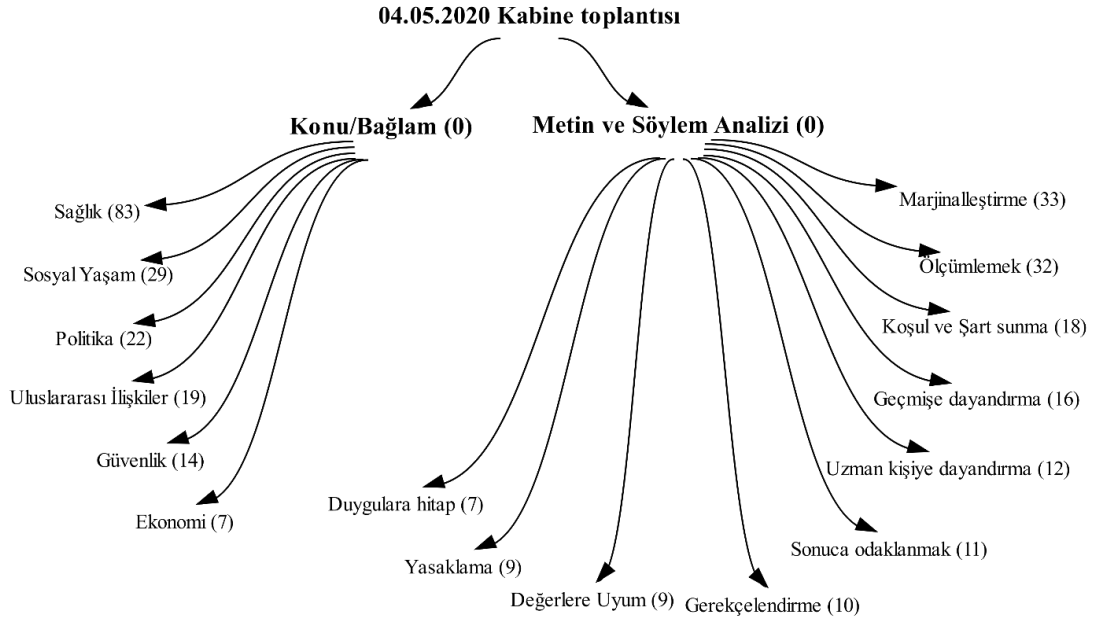

Şekil 16. 28.04.2020 Kelime bulutu.

Yukarıdaki kelime bulutunda söylemin içerisinde geçen ilk 100 kelime yer almaktadır. Frekans ölçümünde “biz, salgın, Türkiye, diyanet” kelimeleri en fazla kullanılan kelimeler olarak tespit edilmiştir. En çok kullanılan kelimelere bakıldığında kod frekansında yoğunluk kazanan duygulara hitap, birlik vurgusu ve değerlere uyum unsurları ile ilişkili olduğu görülmektedir.

4.2.9. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 04.05.2020

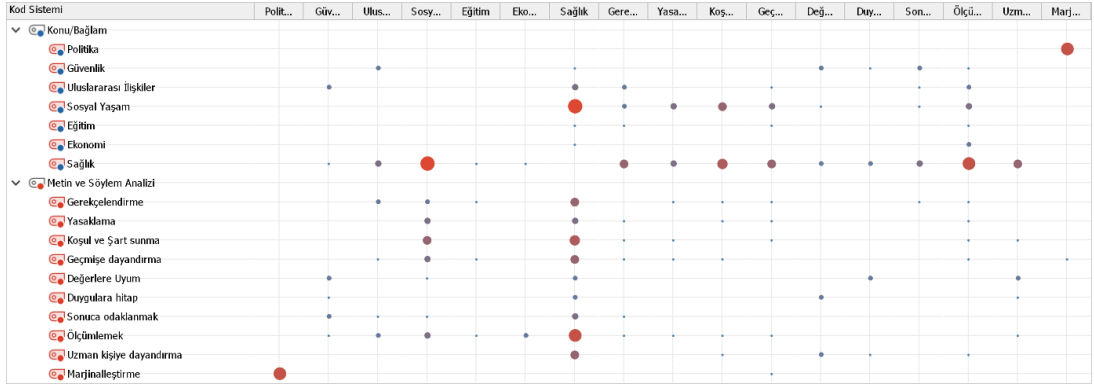
Türkiye’de korona süreciyle ilgili 04.05.2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan konuşma metni (EK 9)’da yer almaktadır. MAXQDA veri analiz programında yapılan analiz ile elde edilen verilerin frekans ölçümleri, yoğunluk oranları, kod ilişkileri ve en sık kullanılan kelimelerin yer aldığı kelime bulutu ile verilerin değerlendirilmesi şu şekilde yapılmıştır:

Şekil 17. 04.05.2020 Kod frekansı

Şekil 17’de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 04.05.2020 tarihli Kabine toplantısı konuşmasının (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde en fazla kodlama yapılan “Konu/Bağlam” unsurları ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlanan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Kod frekanslarına bakıldığında ağırlıklı olarak “Sağlık”, “Sosyal yaşam”, “Politika”, “Uluslararası ilişkiler” ve “Güvenlik” bağlamında söylemin yoğunlaştığı görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kodlamalarına bakıldığında ise “Marjinalleştirme”, “Ölçümlemek”, “Koşul ve şart sunma”, “Geçmişe dayandırma” ve “Uzman kişiye dayandırma” unsurlarının yoğunluk kazandığı görülmektedir.

Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

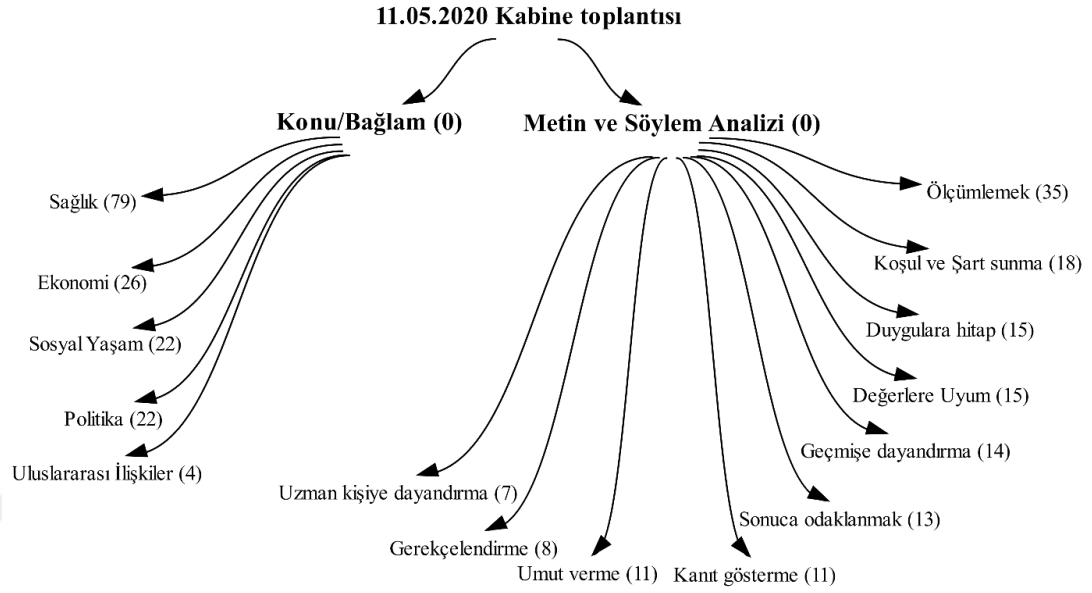
Tablo 9. 04.05.2020 Kod ilişkisi tablosu

Yukarıdaki tabloda kod matrislerinin özellikle “Sağlık” ve “Sosyal yaşam” konusunda yoğunlukta olduğu bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Söylemin geneline bakıldığı zaman sağlık konusuyla beraber sosyal yaşam ve iç politika konusunda mesajlar ağırlıklı olarak yer almaktadır. Bunun yanında uluslararası ilişkiler bağlamında güvenlikle ilgili politikalara da yer verilmiştir. Tabloda kod ilişkilerine bakıldığında özellikle sağlık konusunda “ölçümlemek”, “koşul ve şart sunma”, “gerekçelendirme”, “yasaklama” ve “uzaman kişiye dayandırma” unsurlarının yoğunluk kazandığı görülmektedir. Sosyal yaşam bağlamında ise “koşul ve şart sunma”, “yasaklama” ve “geçmişe dayandırma” unsurlarının yoğunluk kazandığı açıkça görülmektedir.

Pandemi sürecinin rakamsal verilerle açıklandığı söylemin geneline bakıldığında sosyal hayatı doğrudan etkileyen yasakların “düzenleme” olarak ifade edilmesi algı yönetiminde hedef kitleyi ikna etmeye yönelik kullanılan bir söylem biçimi olduğu söylenilebilir. Kitle kontrolünün sağlanması noktasında hem bilişsel hem de duygusal yönde mesajların verildiği görülmektedir. Bu anlamda söylemin içerisinde yer alan şu sözler açıklayıcı bir örnek niteliğinde gösterilebilir: “

“Biz salgınla mücadele için bilim insanlarımızın söylediği her tedbiri harfiyen yerine getirmek suretiyle Allah’ın bir kaderinden bir diğer kaderine sığınacağız. Salgın hastalığın olduğu yerde veya olduğu yere gidilmemesi, bulunulan yerde salgın hastalık varsa orada da çıkılmamasını tavsiye eden bir Peygamberin ümmetine yakışan işte budur” (www.tccb.gov.tr).

Şekil 19. 11.05.2020 Kod frekansı.

Yukarıdaki görselde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 11.05.2020 tarihli Kabine toplantısı konuşmasının (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde en fazla kodlama yapılan “Konu/Bağlam” unsurları ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlanan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Kod frekanslarına bakıldığında ağırlıklı olarak “Sağlık”, “Ekonomi”, “Sosyal yaşam” ve “Politika” bağlamında söylemin inşa edildiği görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kod frekanslarına bakıldığında ise “Ölçümlemek”, “Koşul ve şart sunma”, “Duygulara hitap”, “Değerlere uyum”, “Geçmişe dayandırma” ve “Sonuca odaklanma” unsurları ağırlıklı olarak ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında “Kanıt gösterme”, “Umut verme”, “Gerekçelendirme” ve “Uzman kişiye dayandırma” unsurları da en fazla kod frekansıyla öne çıkan 10 unsur içerisinde yer almaktadır.

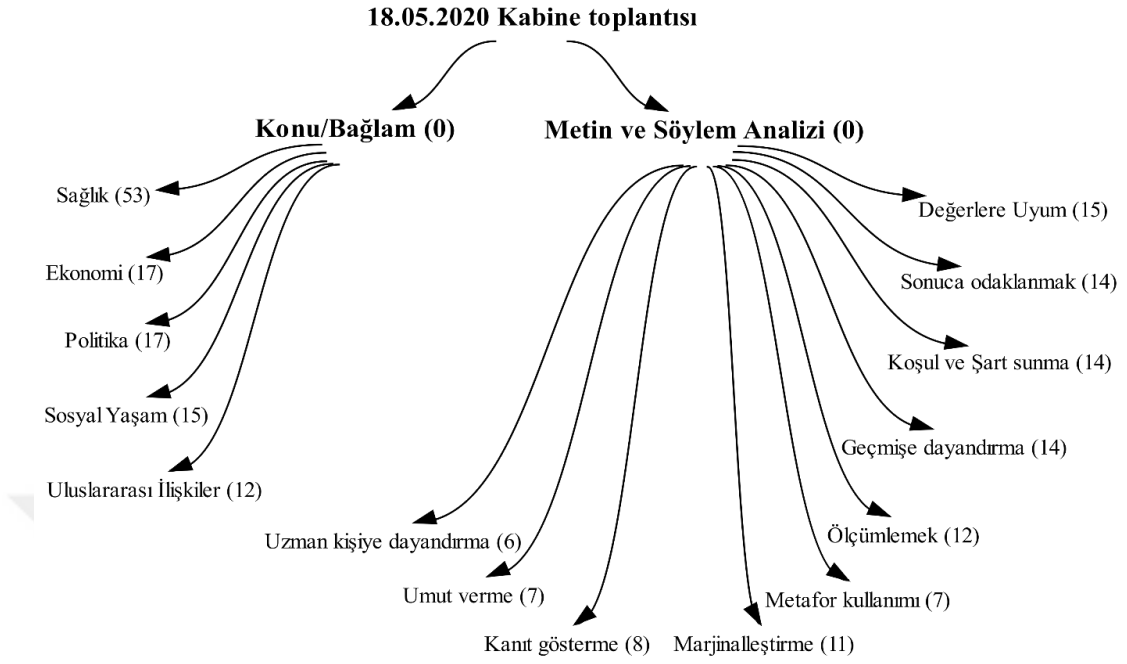
Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

Kod Sistemi	Polit...	Ulus...	Sosy...	Eko...	Sağlık	Gere...	Koş...	Umu...	Geç...	Değ...	Duy...	Son...	Ölçü...	Kanı...	Uzm...
✓ Konu/Bağlam															
• Politika															
• Uluslararası ilişkiler															
• Sosyal Yaşam															
• Ekonomi															
• Sağlık															
✓ Metin ve Söylem Analizi															
• Gerekçeleştirme															
• Koşul ve Şart sunma															
• Umut verme															
• Geçmişe dayandırma															
• Değerlere Uyum															
• Duygulara hitap															
• Sonuca odaklanmak															
• Ölçümlemek															
• Kanıt gösterme															
• Uzman kişiye dayandırma															

Tablo 10. 11.05.2020 Kod ilişkisi tablosu.

Tablo 10’da kod matrislerinin “Sağlık”, “Ekonomi” “Politika” ve “Sosyal yaşam” konusunda yoğunlukta olduğu görülmektedir. Kod ilişkisi bağlamında sağlık ve sosyal yaşam unsurlarının kesişmesi dikkat çekmektedir. Sağlık konusunda “ölçümlemek” unsuru bariz bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Bu unsurun yoğunluk kazanması söylemin ana hatlarının ağırlıklı olarak rakamsal veriler ve tarih aralıklarından kaynaklandığı görülmektedir. Sağlık bağlamında sosyal hayatı doğrudan etkileyen kararlar “Koşul ve şart sunma” unsurunu desteklerken alınan kararların Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulu kararlarına bağlanması “Uzman kişiye dayandırma” unsurunu destekler niteliktedir. Politik bağlamda ise söylemin “Değerlere uyum” ve “Geçmişe dayandırma” unsurlarıyla hedef kitleyi ikna etmeye yönelik kullanılan unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Sosyal yaşam konusunda yaşanan sürecin atlatılmasıyla ilgili “Umut verme” ve ikna noktasında “Kanıt gösterme” unsurları sağlık alanıyla ilişkili olarak yoğunluk kazanmaktadır. Ekonomi bağlamında ise “Ölçümlemek” unsuru iknayı güçlendirmeye yönelik yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 21. 18.05.2020 Kod frekansı

Şekil 21’de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 18.05.2020 tarihli Kabine toplantısı konuşmasının (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde en fazla kodlama yapılan 5 (beş) “Konu/Bağlam” unsurları ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlanan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Kod frekanslarına bakıldığında söylemin ağırlıklı olarak “Sağlık”, “Ekonomi”, “Politika” “Sosyal yaşam” ve “Uluslararası ilişkiler” bağlamında inşa edildiği görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kod frekanslarına bakıldığında ise “Değerlere uyum”, “Sonuca odaklanma”, “Koşul ve şart sunma”, “Geçmişe dayandırma” ve “Ölçümlemek” unsurları ağırlıklı olarak ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında “Kanıt gösterme”, “Umut verme”, “Marjinalleştirme”, “Metafor kullanımı” ve “Uzman kişiye dayandırma” unsurları da en fazla kod frekansıyla öne çıkan 10 unsur içerisinde yer almaktadır.

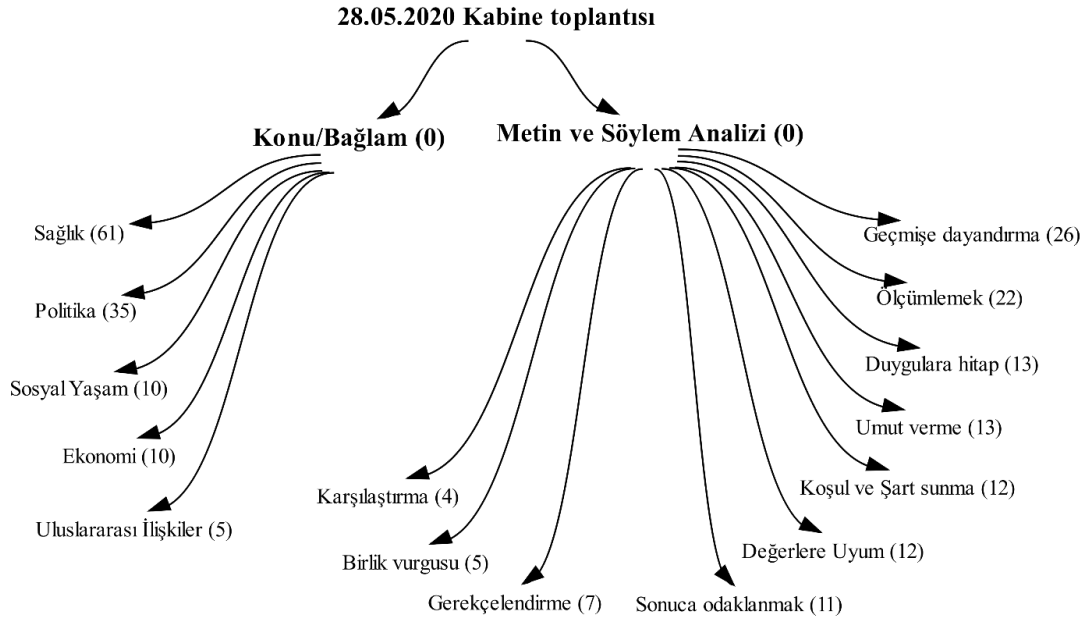
Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

Tablo 11. 18.05.2020 Kod ilişkisi tablosu

Tablo 11’de kod matrislerinin “Sağlık”, “Ekonomi”, “Uluslararası ilişkiler”, “Politika” ve “Sosyal yaşam” konusunda yoğunlukta olduğu görülmektedir. Kod ilişkisi bağlamında sağlık ve sosyal yaşam unsurları kesişmektedir. Söylemin genelinde en fazla kodlama sağlık alanında yapılmıştır. Bu alanda “Ölçümlemek”, “Koşul ve şart sunma” ve “Umut verme” unsurları ön plana çıkmaktadır. Rakamsal verilerin ve tarih aralıklarının kod matrisinde “ölçümlemek” unsurunda ağırlıklı olarak yer aldığı görülmektedir. “Koşul ve şart koşma” ve “Umut verme” unsurları ise pandemi sürecinde sosyal hayatı düzenleyen kurallar ve kitle kontrolüne yönelik alınan kararlarda kendisini göstermektedir. Bunun yanı sıra sosyal hayatı düzenleyen kararların Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulu’na bağlanması algı yönetimi stratejilerinden “Uzman kişiye dayandırma” unsurunu destekler niteliktedir. Söylemin ideolojik olarak gayesini, iç politika bağlamında muhalefet partisine yönelik yapılan eleştiriler göstermektedir. Dolayısıyla politika bağlamında “Marjinalleştirme” unsurunun bariz bir şekilde ön plana çıkması, söylemin hedef kitle üzerinde oluşturulmak istenen algıyı net bir şekilde göstermektedir. Sosyal yaşam konusunda ise yaşanan sürecin atlatılmasıyla ilgili “Umut verme” ve “Kanıt gösterme” unsurları hedef kitleyi ikna etme noktasında inşa edildiği görülmektedir.

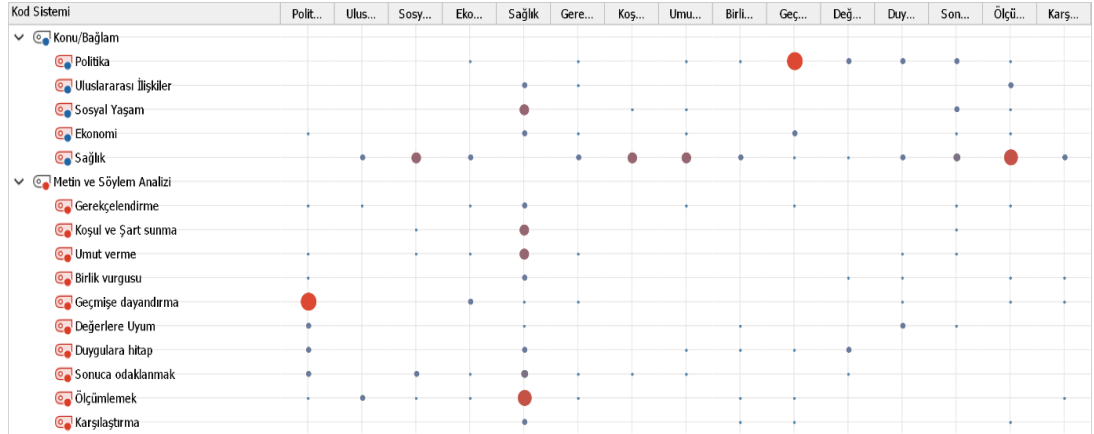

Şekil 23. 28.05.2020 Kod frekansı

Şekil 23’te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 28.05.2020 tarihli Kabine toplantısı konuşması (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde en fazla kodlama yapılan 5 (beş) “Konu/Bağlam” unsurları ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlanan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Şekil 21’deki Kod frekanslarına bakıldığında söylemin ağırlıklı olarak “Sağlık”, “Ekonomi”, “Politika”, “Sosyal yaşam” ve “Uluslararası ilişkiler” bağlamında inşa edildiği görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kod frekanslarına bakıldığında ise en fazla kodlanan unsur “Geçmişe dayandırma” olmuştur. “Ölçümlemek”, “Duygulara hitap”, “Umut verme” unsurları da yoğunluk düzeyi olarak ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra “Koşul ve şart sunma”, “Değerlere uyum”, “Sonuca odaklanma” ve “Gerekçelendirme” unsurları da söylem içerisinde frekans sıklığı olarak karşımıza çıkmaktadır. “Birlik vurgusu” ve “Karşılaştırma” unsurları da en fazla kodlama yapılan 10 unsur arasında yer almaktadır.

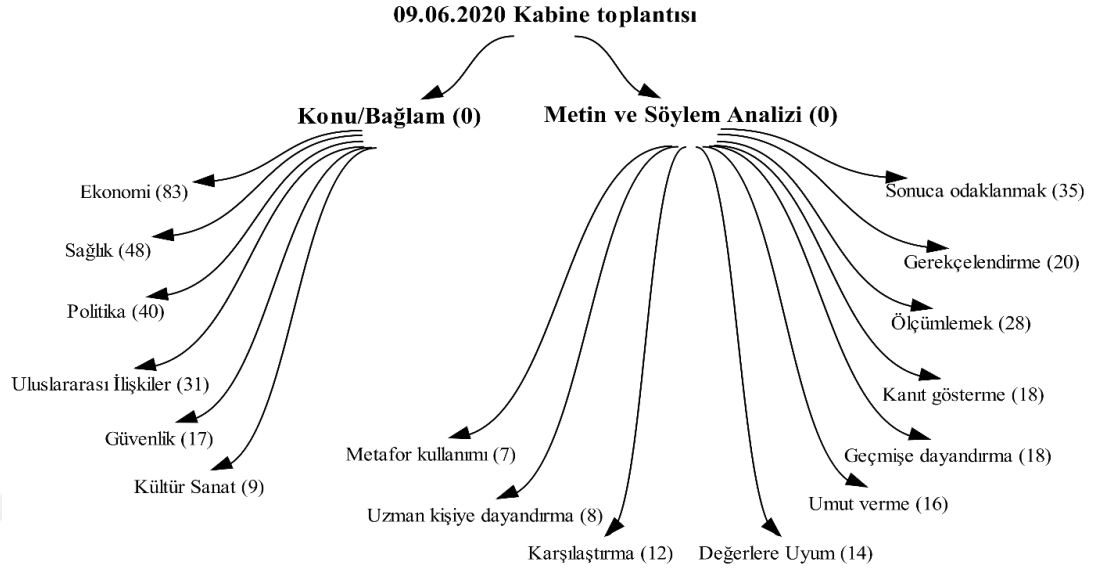
Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

Tablo 12. 28.05.2020 Kod ilişkisi tablosu

Tablo 12’de kod matrislerinin “Sağlık”, “Politika” ve “Sosyal yaşam” konusunda yoğunlukta olduğu görülmektedir. Kod ilişkisi bağlamında söylemin genel olarak sağlık ve politika konusunda yoğunlaştığı ortaya çıkmaktadır. Sağlık bağlamında rakamsal verilerin ağırlıkta olduğu cümleler “Ölçümlemek” unsurunu ön plana çıkarmıştır. “Koşul ve şart sunma”, “Umut verme” ve “Sonuca odaklanma” unsurları da sağlık bağlamında belirginlik kazanmıştır. Söylemin gerek ideolojik gerekse de hedef kitle üzerinde algı oluşturma bağlamında analizi yapıldığında, “Geçmişe dayandırma” unsurunun bariz olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Politika konusunda geçmişe yapılan atıflar ve vurgular değerler ve duygular üzerinden desteklenmiştir. Aynı zamanda geçmiş ile bugün arasında yapılan karşılaştırmalar ve metaforlar, “milletin demokratik seçimi üzerinden kazanılan bir iktidar meşruiyeti” algısını oluşturmaya yönelik inşa edildiği söylenilebilir.

Şekil 25. 09.06.2020 Kod frekansı

Şekil 25’te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 09.06.2020 tarihli Kabine toplantısı konuşması (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde “Konu/Bağlam” çerçevesinde en fazla kodlama yapılan 6 unsur ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlanan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Şekil 23’teki Kod frekanslarına bakıldığında söylemin ağırlıklı olarak “Ekonomi”, “Sağlık”, “Politika”, “Uluslararası ilişkiler”, “Güvenlik” ve “Kültür Sanat” bağlamında inşa edildiği görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kod frekanslarına bakıldığında ise en fazla kodlanan unsur “Sonuca odaklanma” olmuştur. “Gerekçelendirme”, “Ölçümlemek”, “Kanıt gösterme”, “Geçmişe dayandırma”, “Umut verme”, “Değerlere uyum”, “Karşılaştırma”, “Uzman kişiye dayandırma” ve “Metafor kullanımı” en fazla kod frekansı alan unsurlar olarak tespit edilmiştir.

Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

Kod Sistemi	Polit...	Güv...	Ulus...	Kült...	Eko...	Sağlık	Gere...	Umut ...	Geç...	Değ...	Son...	Ölçü...	Kanı...	Uzm...	Karş...	Metafor...
▼ Konu/Bağlam																
Politika																
Güvenlik																
Uluslararası ilişkiler																
Kültür Sanat																
Ekonomi																
Sağlık																
▼ Metin ve Söylem Analizi																
Gerekçelendirme																
Umut verme																
Geçmişe dayandırma																
Değerlere Uyum																
Sonuca odaklanma																
Ölçümlemek																
Kanı gösterme																
Uzman kişiye dayandırma																
Karşılaştırma																
Metafor kullanımı																

Tablo 13. 09.06.2020 Kod ilişkisi tablosu

Tablo 13'te kod matrislerinin “Sağlık”, “Ekonomi”, “Uluslararası ilişkiler”, “Politika”, “Güvenlik” ve “Kültür Sanat” konusunda yoğunlukta olduğu görülmektedir. Tablo 14'te kod ilişkisine bakıldığında özellikle “Ekonomi” bağlamında “Sonuca odaklanma” ve “Ölçümleme” unsurlarının yoğunlaştığı bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Sağlık konusunda “Gerekçelendirme”, “Umut verme”, “Ölçümlemek” ve “Karşılaştırma” unsurlarının yoğunluk kazandığı görülmektedir. Rakamsal verilerin sağlık ve ekonomi bağlamında söylemin etkisini pozitif anlamda arttırmaya yönelik kullanılmıştır. Türkiye'nin diğer ülkelerle kıyaslanması da “Karşılaştırma” unsurunu desteklemektedir. Politika bağlamında söylemin merkezinde “Libya” konusu kendisini göstermektedir. Bu anlamda “Uluslararası ilişkiler” bağlamında ülke politikası olarak “Geçmişe dayandırma” unsurunu destekler nitelikte argümanlar kullanılmıştır. Ayrıca “Sonuca odaklanma” unsurunun uluslararası ilişkiler bağlamında yoğunlaştığı görülmektedir. İç politikada ise “Güvenlik” bağlamında terör olgusu ele alınmış ve söylemin içerisinde “Geçmişe dayandırma”, “Değerlere uyum”, “Sonuca odaklanma” ve “Kanıt gösterme” unsurları ile desteklenmiştir. Söylemin başlangıcında Şair Abdürrahim Karakoç ve Cahit Zarifoğlu'na yapılan rahmet konuşması ve şiirlerinden alıntılar yapılarak milli değerlerin vurgulanması “Kültür Sanat” bağlamını söylemin içerisinde konumlandırmıştır. Bu anlamda “Değerlere uyum” unsuru tablo 14'te kod matrisi içerisine girmiştir.

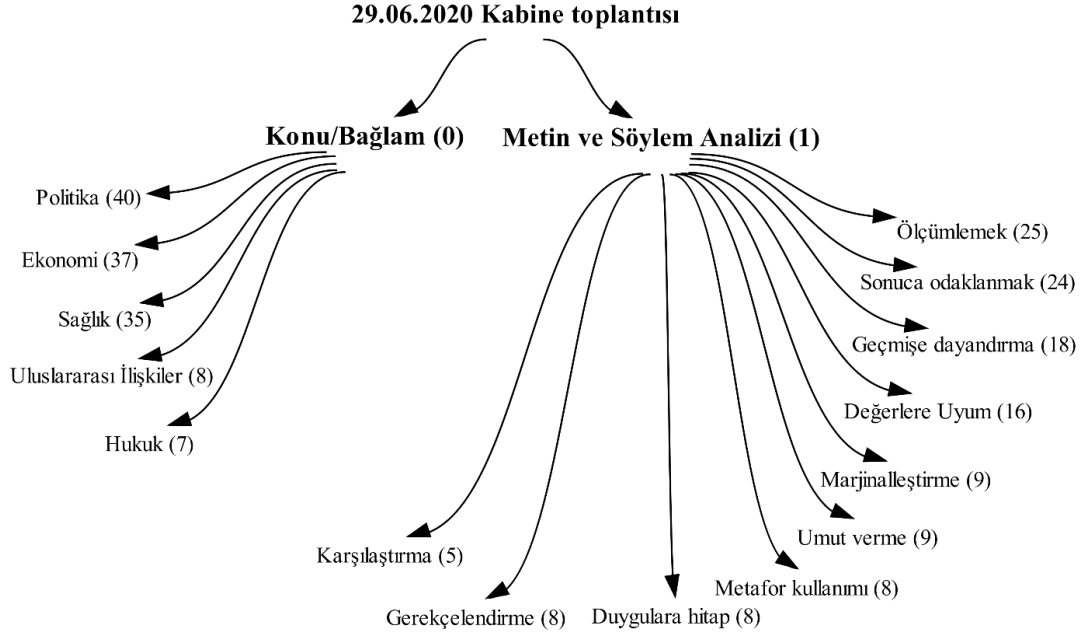

Şekil 26. 09.06.2020 Kelime bulutu

Yukarıdaki kelime bulutunda söylemin içerisinde en sık kullanılan ilk 100 kelime yer almaktadır. Frekans ölçümünde “Türkiye, Libya, devam, en, yüzde, istihdam” kelimeleri en fazla kullanılan kelimeler olarak tespit edilmiştir.

4.2.14. Kabine Toplantısı ardından yapılan konuşma 29.06.2020

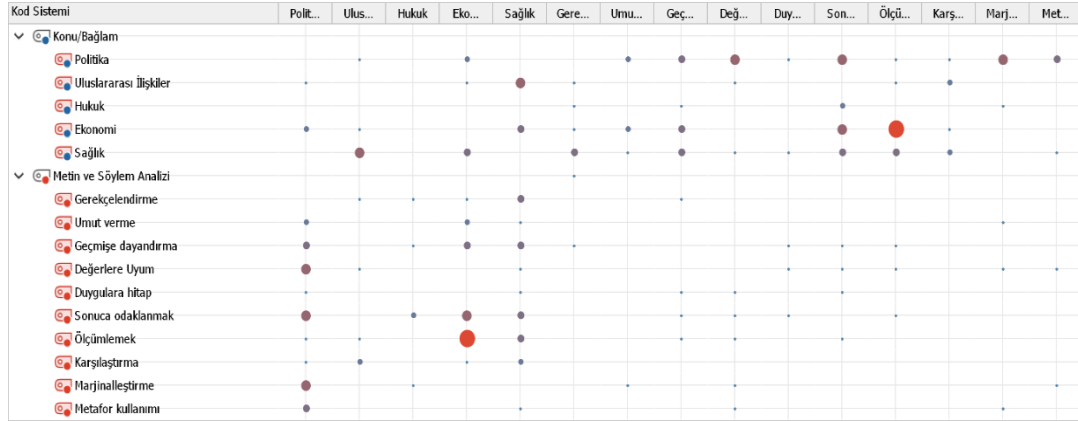
Türkiye’de korona süreciyle ilgili 29.06.2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan konuşma metni (EK 14)’te yer almaktadır. MAXQDA veri analiz programında yapılan analiz ile elde edilen verilerin frekans ölçümleri, yoğunluk oranları, kod ilişkileri ve en sık kullanılan kelimelerin yer aldığı kelime bulutu ile verilerin değerlendirilmesi şu şekilde yapılmıştır:

Şekil 27. 29.06.2020 Kod frekansı

Şekil 27’de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 29.06.2020 tarihli Kabine toplantısı konuşması (söylem metni) üzerinde yapılan kodlamaların frekansları yer almaktadır. Konuşma metni içerisinde “Konu/Bağlam” çerçevesinde en fazla kodlama yapılan 5 unsur ile “Metin ve Söylem” unsurları arasında en fazla kodlama yapılan 10 unsurun frekansları seçilmiştir. Şekil 27’deki Kod frekanslarına bakıldığında söylemin ağırlıklı olarak “Politika”, “Ekonomi”, “Sağlık”, “Uluslararası ilişkiler” ve “Hukuk” bağlamında inşa edildiği görülmektedir. “Metin ve Söylem” analizi kod frekanslarına bakıldığında ise “Ölçümlemek” en fazla kodlanan unsur olmuştur. Söylemin geneli itibarıyla “Sonuca odaklanma”, “Geçmişe dayandırma” ve “Değerlere uyum” unsurları yoğun bir şekilde kullanılmıştır. “Marjinalleştirme”, “Umut verme”, “Metafor kullanımı”, “Duygulara hitap”, “Gerekçelendirme” ve “Karşılaştırma” unsurları en fazla kodlama yapılan 10 unsur arasında yer almaktadır.

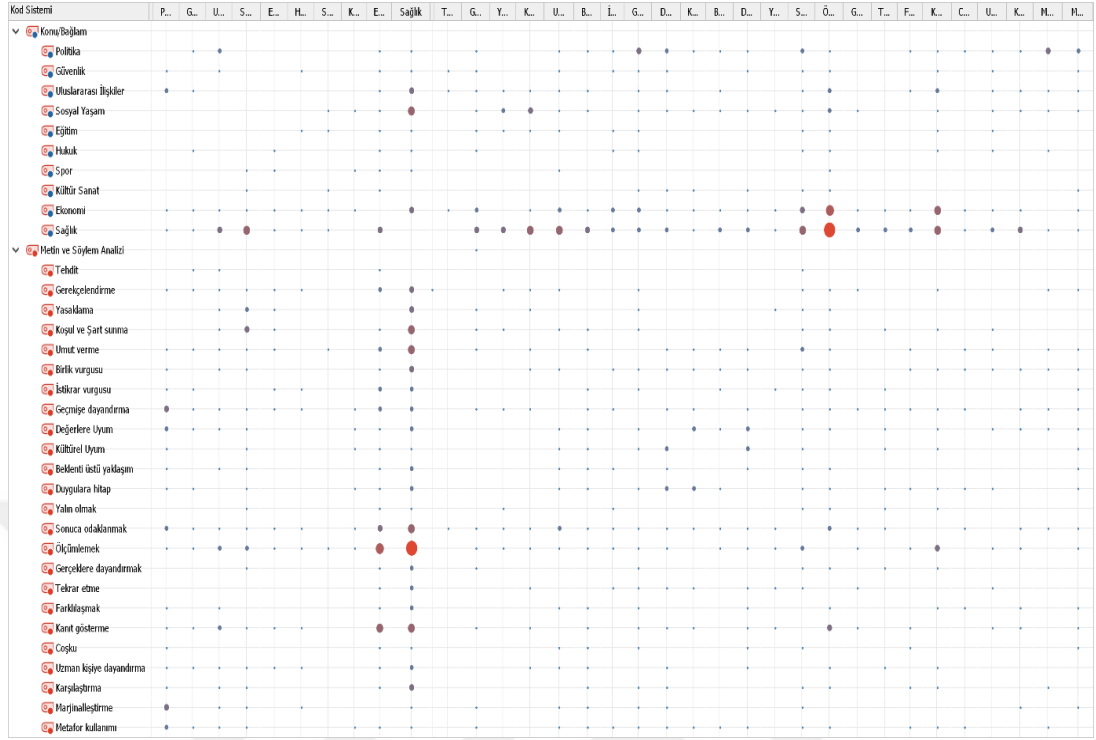
Kodlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin kesişim noktaları ise aşağıdaki tabloda şu şekilde yer almaktadır:

Tablo 14. 29.06.2020 Kod ilişkisi tablosu

Tablo 14’te kod matrislerinin “Sağlık”, “Ekonomi”, “Uluslararası ilişkiler” ve “Politika” konusunda yoğunlukta olduğu görülmektedir. Tabloda kod ilişkisine bakıldığında özellikle “Ekonomi” bağlamında “Ölçümlemek” unsurunun bariz bir şekilde ön plana çıktığı görülmektedir. Ekonomi alanında rakamsal verilerin ağırlıklı olarak kullanıldığı söylemde “Sonuca odaklanma”, “Geçmişe dayandırma” ve “umut verme” unsurları da yoğunluk kazanmaktadır. Söylemin kod matrisinde en fazla kodlama yapılan bağlamı olan “Politika” konusunda milli ve dini değerlerin kullanılması “Değerlere uyum” unsurunu destekler nitelikte kullanılmıştır. İç politikada muhalefet tarafına yöneltilen eleştirel yaklaşımlar içerisinde “Marjinalleştirme” unsurunu destekler türde cümleler kullanılmıştır. Bunun yanında “Metafor kullanımı” unsuru da politik bağlamda yoğunlaşan bir başka unsur olmuştur. Sağlık alanında ise “Gerekçelendirme”, “Geçmişe dayandırma”, “Sonuca odaklanma” ve “Ölçümlemek” unsuru yoğunluk kazanmıştır. Söylem içerisinde yer alan bir başka konu ise barolarla ilgili düzenlemelerin yer aldığı “Hukuk” konusu olmuştur. Bu alanda yapılması planlanan barolarla ilgili düzenlemeler “Sonuca odaklanma” unsurunu destekler nitelikte yer almaktadır. Uluslararası ilişkiler bağlamında da Türkiye’nin diğer ülkelerle kıyaslanması “Karşılaştırma” unsurunu destekler nitelikte kullanılmıştır.

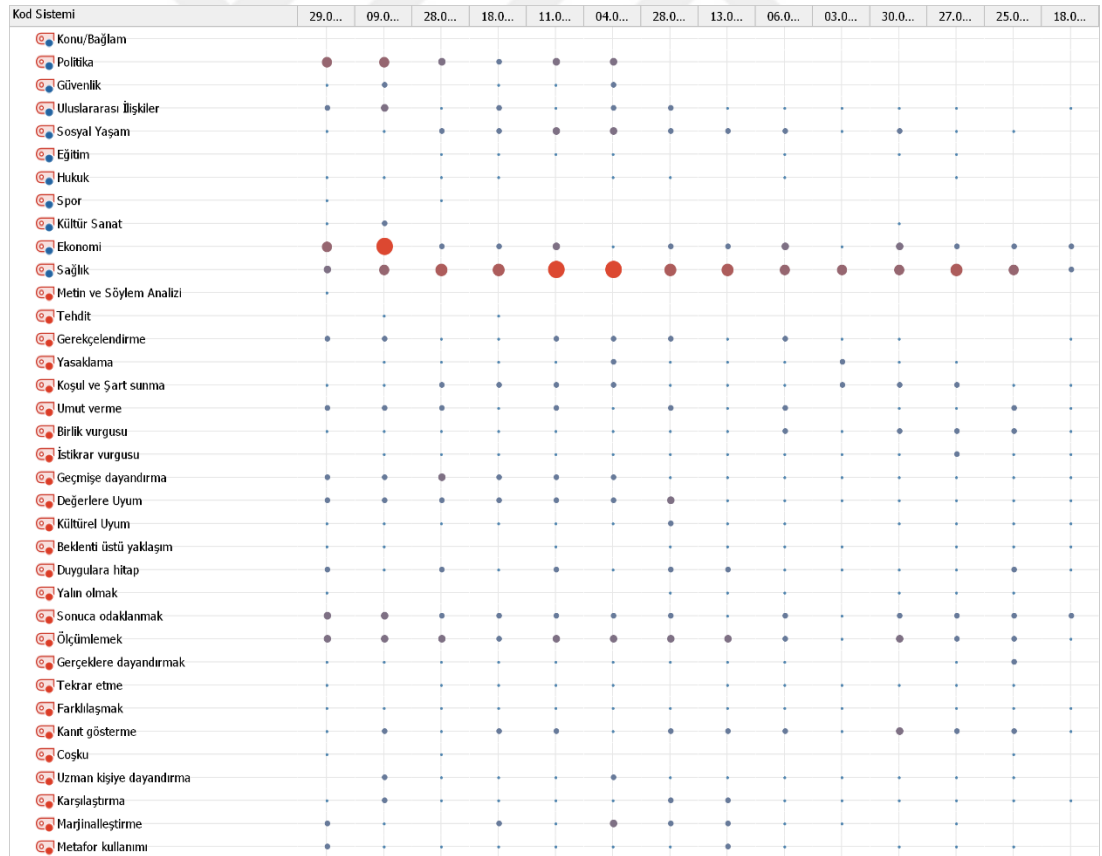

Tablo 15. Kod ilişkisi genel tablo

Tablo 15’te tüm metinler üzerinde yoğunluk kazanan “konu/bağlam” ve “metin ve söylem” analizi” unsurları yer almaktadır. Elde edilen bulgular pandemi sürecinin ilk üç ayında siyasal iktidarın algı yönetimi politikasında “Sağlık” ve “Ekonomi” bağlamında söylemi kurguladığı görülmektedir. Bu yoğunluk yaşanan sürecin önemiyle doğru orantılı olarak beklenen yönde bir sonuçtur.

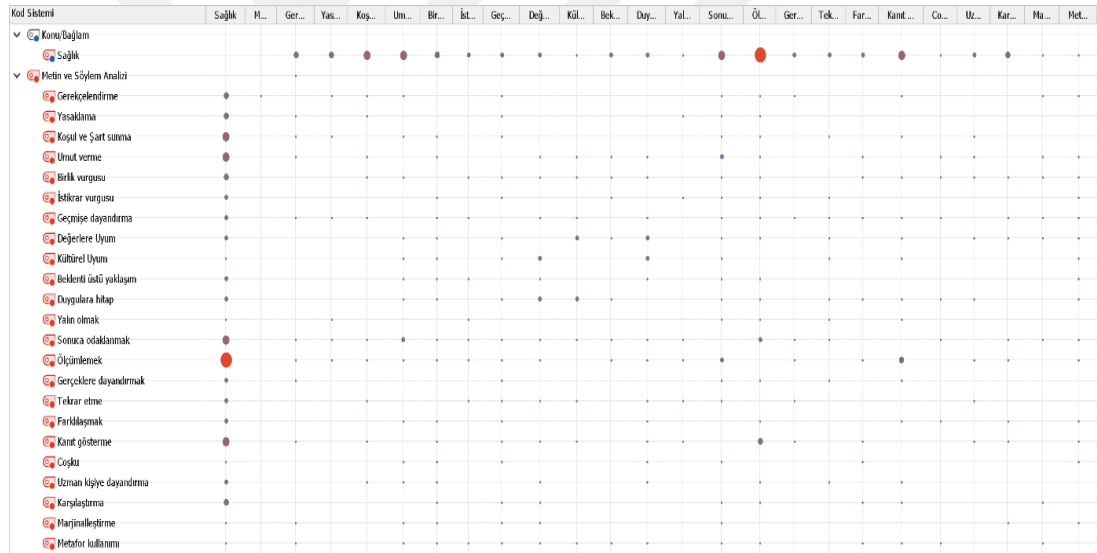
Araştırmanın odak noktasını oluşturan “algı yönetimi” stratejilerine bakıldığında ise “Ölçümlemek” unsurunun bariz bir şekilde ön plana çıktığı görülmektedir. Bu unsurun metin içerisindeki kullanımlarına bakıldığında pandemi sürecinde yaşanan olayların istatistiksel veriler ve rakamlar üzerinden kaynaklandığı görülmektedir. Ayrıca ekonomi alanında kullanılan rakamsal veriler de “Ölçümlemek” unsurunun yoğunlaşmasında önemli bir etkidir. Tablo 15’te görüldüğü gibi “Ekonomi” bağlamında “Ölçümlemek” unsuru sağlık alanında olduğu gibi en fazla yoğunlaşan unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu unsurun algı yönetimi stratejisi olarak kullanımına bakıldığında hedef kitleyi ikna etme noktasında en önemli stratejilerden birisi olduğu söylenilebilir. Sağlık konusunda diğer strateji unsurlarının

kod yoğunluklarına bakıldığında, koşul ve şart sunma, umut verme, kanıt gösterme, sonuca odaklanma, karşılaştırma, gerekçelendirme, yasaklama, birlik vurgusu ve uzman kişiye dayandırma unsurlarının yoğunluk kazandığı görülmektedir. Ekonomi alanında ise kanıt gösterme, sonuca odaklanma, umut verme, istikrar vurgusu ve geçmişe dayandırma unsurlarının yoğunlaştığı görülmektedir. Politika bağlamında genellikle iç siyasetin konu alındığı söylem içeriklerine bakıldığında, geçmişe dayandırma, marjinalleştirme, değerlere uyum ve sonuca odaklanma unsurları karşımıza çıkmaktadır. Bu unsurların ideolojik söylemde hegemonyayı güçlendirmeye yönelik inşa edildiği görülmektedir. Algı yönetimi kavramının hegemonya kavramı ile ilişkisini gözden geçirdiğimizde, araştırmada ön plana çıkan stratejilerin hedef kitle üzerinde ikna edici argümanlar olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 16. Tarihsel kod frekans yoğunluğu

Tablo 16’da konuşma metnlerinin kronolojik olarak dizilimi ve algı yönetimi stratejilerinin tarihsel olarak kod yoğunlukları yer almaktadır. Bu tabloya göre algı yönetimi stratejilerinin hangi aralıkta ne kadar yoğunlaştığı ya da her konuşma metninde ne kadar yoğunlaştığı uygulanan iletişim stratejisini ortaya koyacaktır. Konuşma metnlerinin tamamına yakını gündeme ilişkin olarak “sağlık” ve “ekonomi” bağlamında oluşturulduğu görülmektedir. Pandemi başlangıcından itibaren geçen ilk iki ayda politika, uluslararası ilişkiler ve güvenlik konuları yoğunluk kazanmazken daha sonra söylem metnleri içerisinde yoğunluk kazanmıştır. Bu durum ülke gündemine ilişkin olarak, korana virüs salgınıyla birlikte söz konusu politika ve güvenlik konularının da gündeme taşındığını göstermektedir.

Tablo 17. Sağlık Bağlamında genel kod kesişim tablosu

Tablo 17’de “Sağlık” konusunda 14 konuşma metni üzerinde kodlanan tüm kod frekansların yoğunlukları ve kod kesişim matrisleri yer almaktadır. Bu tabloya göre söylemin hedef kitle üzerindeki ikna politikasını yorumladığımızda, “ölçümlemek” unsurunun “kanıt gösterme” ve “sonuca odaklanma” unsurlarıyla kesiştiği görülmektedir. Yani söylem içerisinde rakamsal verilerin ve derecelendirmelerin kanıtlamaya yönelik olduğu, bununla beraber sonuç odaklı bir söylemin inşa edildiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle, iktidar söyleminde öne

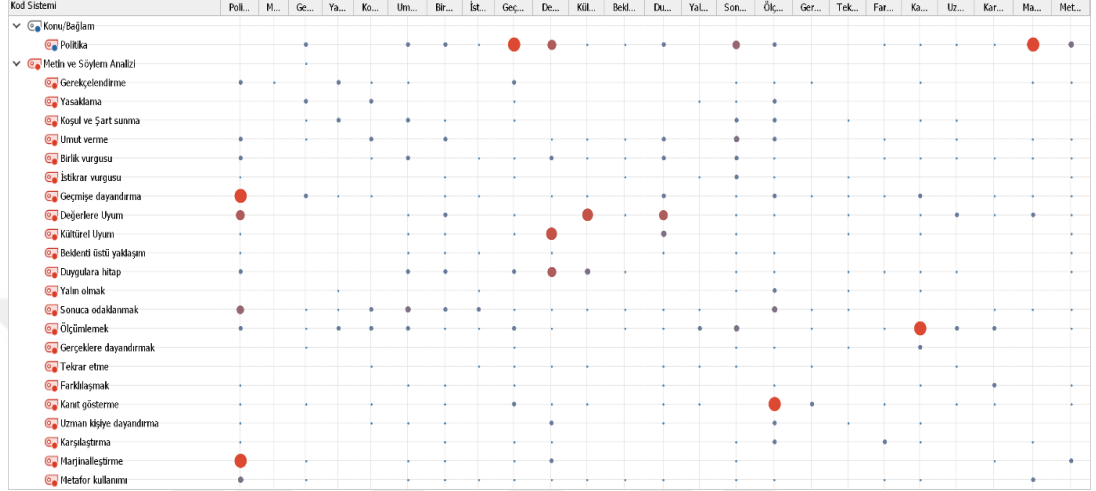
çıkan algı yönetimi stratejilerinden “ölçümlemek” unsurunun, öne sürülen argümanları kanıtlamaya yönelik kullanıldığı, bu unsurların söz konusu olduğu bağlam türünde sonuca odaklanıldığını göstermektedir. Tablo 17’de dikkat çeken bir başka husus da “Koşul ve şart sunma”, “Umut verme” ve “Yasaklama” unsurlarının yoğunluk oranları. Bu unsurların iknaya yönelik söylem metnindeki kullanımlarına baktığımızda, hedef kitleyi doğrudan kontrol ve denetim altına almak için kullanıldığı açıkça görülmektedir.

Kod Sistemi	Eko...	M...	Ger...	Yas...	Ko...	Um...	Bir...	İst...	Geç...	De...	Kü...	Bek...	Du...	Ya...	So...	Ölç...	Ge...	Tek...	Far...	Kan...	Ut...	Kar...	Mar...	Met...
✓ Konu/Başlık																								
✓ Ekonomi																								
✓ Metin ve Söylem Analizi																								
✓ Gerekçelendirme																								
✓ Yasaklama																								
✓ Koşul ve Şart sunma																								
✓ Umut verme																								
✓ Birlik vurgusu																								
✓ İstikrar vurgusu																								
✓ Geçmişe dayandırma																								
✓ Değerlere Uyum																								
✓ Kültürel Uyum																								
✓ Beklentileri üstü yaklaşım																								
✓ Doğrulara hitap																								
✓ Yalın olmak																								
✓ Sonuca odaklanmak																								
✓ Ölçümlemek																								
✓ Gerçeklere dayandırmak																								
✓ Tekrar etme																								
✓ Farklaştırmak																								
✓ Kanıt gösterme																								
✓ Uzman kişiye dayandırma																								
✓ Karşılaştırma																								
✓ Marjinalleştirme																								
✓ Metafor kullanımı																								

Tablo 18. Ekonomi bağlamında genel kod kesişim tablosu

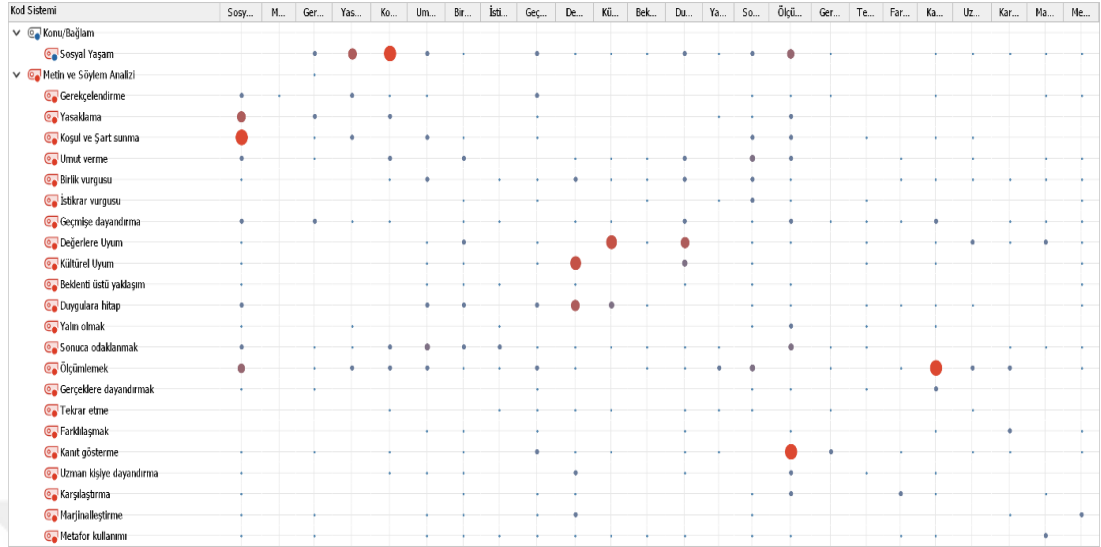
Pandemi sürecinde Türkiye’de gündemin en önemli ikinci başlığı kuşkusuz “ekonomi” olmuştur. Tablo 18’de, “Ekonomi” konusunda 14 konuşma metni üzerinde kodlanan tüm kod frekanslarının yoğunlukları ve kod kesişim matrisleri yer almaktadır. Bu tabloda öne çıkan unsurlara baktığımızda “ölçümlemek”, “kanıt göstermek” ve “sonuca odaklanmak” unsurlarının yoğunluk kazandığını görmekteyiz. Ekonomi alanında rakamsal verilerin sıklığı doğal olarak “ölçümlemek” unsurunu ön plana çıkarmaktadır. Burada kod kesişim noktalarına baktığımızda yoğunluk kazanan unsurların kanıt göstermeye ve sonuca ulaşmaya yönelik olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla iktidar söyleminin, hedef kitle üzerinde iknayı güçlendirmeye yönelik

“ölçümlemek” unsurunu, kanıt göstermeye dayalı inşa ettiği görülmektedir. Bu tespiti söylem metinleri içerisinde görmek mümkündür.

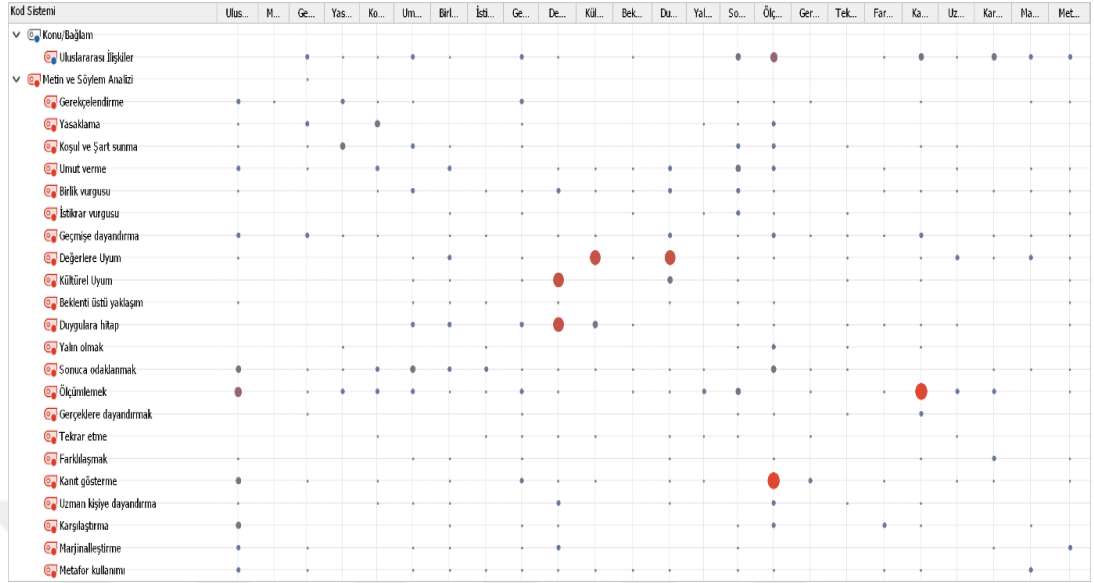
Tablo 19. Politika bağlamında genel kod kesişim tablosu

Tablo 19’da “Politika” konusunda 14 konuşma metni üzerinde kodlanan tüm kod frekansların yoğunlukları ve kod kesişim matrisleri yer almaktadır. Genellikle iç siyasetin ağırlıkta olduğu söylem metinlerinde “Geçmişe dayandırma” ve “Marjinalleştirme” unsurları bariz bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Bunun dışında “Değerlere uyum” ve “Sonuca odaklanma” unsurları da politik söylem açısından yoğunluk kazandığı tespit edilmiştir. Kod kesişim noktalarına baktığımızda, “Ölçümleme” unsuru ile “Kanıt gösterme” unsurunun, “Değerlere uyum” unsurunun “Kültürel uyum” ve “Duygulara hitap” unsurlarıyla kesiştiği görülmektedir. Politik söylemin ağırlık kazandığı metinlerde, söz konusu unsurların muhalefet partisi başta olmak üzere diğer partiler üzerinden hedef kitleyi ikna etmeye yönelik kullanıldığı görülmektedir. “Geçmişe dayandırma” unsurunun yoğunluk kazandığı metinlerde özellikle geçmişte yaşanan olumsuz örnekler ön plana çıkarılarak, bugünün koşullarıyla kıyaslandığı görülmektedir. Bu strateji aynı zamanda “Marjinalleştirme” unsurunu da ön plana çıkarmaktadır.

Tablo 20. Sosyal Yaşam bağlamında genel kod kesişim tablosu

Tablo 20’de “Sosyal Yaşam” konusunda 14 konuşma metni üzerinde kodlanan tüm kod frekansların yoğunlukları ve kod kesişim matrisleri yer almaktadır. Sosyal yaşam bağlamında “Koşul ve şart” sunma unsurunun bariz şekilde yoğunluk kazandığı görülmektedir. Bununla beraber “Yasaklama” unsuru da sosyal yaşam bağlamında önemli bir algı stratejisi olarak tespit edilmiştir. İktidarın söylem metinlerinde hedef kitleyi iknaya etmeye yönelik kullandığı “Koşul ve şart sunma” unsuru ile “Yasaklama” unsurunun ön plana çıkması, toplumun pandemi sürecindeki kontrolünü sağlamaya yönelik inşa edilmiştir. Kod kesişim matrislerine baktığımızda ise “Ölçümlemek” ve “Kanıt gösterme” unsurlarının kesiştiğini görmekteyiz. Sağlık ve ekonomi bağlamında olduğu gibi sosyal yaşam bağlamında da bu kesişimin ortaya çıkması hedef kitleyi ikna etme noktasında özellikle başvurulmuş bir yöntem olduğunu göstermektedir.

Tablo 21. Uluslararası İlişkiler bağlamında genel kod kesişim tablosu

Tablo 21’de “Uluslararası İlişkiler” konusunda 14 konuşma metni üzerinde kodlanan tüm kod frekanslarının yoğunlukları ve kod kesişim matrisleri yer almaktadır. Bu bağlamda “Ölçümlemek”, “Kanıt gösterme”, “Sonuca odaklanma”, “Karşılaştıma”, “Marjinalleştirme” ve “Metafor kullanımı” unsurları ortalama bir yakınlıkla yoğunluk kazanmıştır. Tablo 21’de görüldüğü üzere uluslararası ilişkiler bağlamında söylemin inşasında “Kanıt gösterme” unsuruyla “Ölçümlemek” unsurunun kesişim yoğunluğu ve “Kültürel uyum”, “Değerlere uyum”, “Duygulara hitap” unsurlarının kesişim yoğunlukları dikkat çekmektedir. Söylem metinlerine bakıldığında rakamsal ifadelerin iknayı güçlendirmek için kanıtlamaya yönelik olduğu görülmektedir. Kültürel kodların değerler üzerinden işlenmesi ve duygularla desteklenmesi de hedef kitle üzerinde söylemin etkisini artırmaya yönelik kullanılmıştır. Sağlık, Ekonomi, Sosyal yaşam ve Politik bağlamlardan ziyade, uluslararası ilişkiler konusunda “Karşılaştıma” unsuru önemli derecede yoğunluk kazanmıştır. Söylem metinlerine bakıldığında karşılaştırmaların ülkelerin pandemi sürecindeki başarı ve başarısızlıkları üzerinden inşa edildiği görülmektedir. Bu stratejinin hedef kitle üzerinde ikna gücü oldukça yüksektir. Dolayısıyla pandemi sürecinde hedef kitleye içinde bulunduğu durumdan daha kötü şartların sunulması, onlara mevcut duruma razı gelmeleri algısını oluşturmaya yönelik kullanılmaktadır.

Sözcük	Sözcük uzunluğu	Frekans	%	Derece	Belgeler	Belgeler %
türkiye	7	135	0,64	1	14	100,00
en	2	123	0,59	2	14	100,00
sağlık	6	98	0,47	3	14	100,00
salgın	6	85	0,40	4	14	100,00
yeni	4	69	0,33	5	14	100,00
devam	5	68	0,32	6	13	92,86
destek	6	67	0,32	7	13	92,86
birlikte	8	61	0,29	8	14	100,00
sosyal	6	60	0,29	9	13	92,86
milletim	8	58	0,28	10	13	92,86
aynı	4	56	0,27	11	13	92,86
büyük	5	55	0,26	12	14	100,00
aziz	4	52	0,25	13	13	92,86
milyon	6	52	0,25	13	12	85,71
özellikle	9	52	0,25	13	14	100,00
mayıs	5	51	0,24	16	10	71,43
biz	3	45	0,21	17	13	92,86
ediyorum	8	43	0,20	18	10	71,43
kendi	5	43	0,20	18	12	85,71
kez	3	42	0,20	20	12	85,71
son	3	42	0,20	20	13	92,86
ülkemizin	9	42	0,20	20	11	78,57
yaş	3	42	0,20	20	7	50,00

Tablo 22. Kelime frekans tablosu

Yukarıdaki tabloda analizi yapılan 14 konuşma metni içerisinde en çok kullanılan 20 sözcüğün frekans aralıkları yer almaktadır. Metin analizlerinde her metnin ayrı ayrı kelime bulutu çıkarılmış ve söylemle ilişkileri ortaya konulmuştur. Bu tabloda tüm konuşmaların içerisinde tespit edilen en sık kullanılan 20 sözcüğün frekans aralıkları ve dereceleri gösterilmiştir. Buna göre 135 kodlama ile %0,64'lük bir oranla en sık kullanılan kelime “Türkiye” olmuştur. 14 konuşma metninin tamamında yoğun bir şekilde kullanılan “Türkiye” kelimesi gündeme ilişkin olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın konumu itibarıyla ve konuşmanın hedef kitlesi olarak ülke genelini kapsadığı dikkate alındığında söylemin tematik yapısını ortaya koyduğunu göstermektedir. “Türkiye” kelimesinin söylemde tanımlayıcı ve kapsayıcı olarak kullanılması da bu kelimenin tüm metinlerde en sık kullanılan kelime olmasında önemli bir etken olmuştur.

14 konuşma metni içerisinde en sık kullanılan 2. sözcük ise %0,59'luk oranla “en” zarfı olmuştur. Konuşma metni içerisinde bazı zarfların ve eklerin hariç tutulduğu analizde “en” sözcüğü özellikle hariç tutulmamıştır. Bunun sebebi hem sosyolojik olarak hem de iletişimsel olarak ikna temelli söylemde “en” zarfının bir yarışı, derecelendirmeyi, karşılaştırmayı, ölçümlemeyi ve bunun gibi birçok unsuru içinde barındırdığından kaynaklanmaktadır. Kod frekanslarına bakıldığında en çok kullanılan “ölçümlemek” unsuru ile en çok kullanılan “en” sözcüğünün birbirini desteklediği ve

ilişkili olduğu açıkça görülmektedir. Dolayısıyla “en” bir zarf olarak söylem metinlerinde sadece rakamları ölçeklendirmek için değil aynı zamanda “karşılaştırma” unsurunu destekler nitelikte cümlelerin ikna odaklı etkisini artırmak için de kullanılmıştır.

Söylem metinleri içerisinde en sık kullanılan 3. ve 4. sözcük ise “sağlık” (%0,47) ve “salgın” (%0,40) kelimeleri olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın kapsamı olan pandemi sürecinin gündemin başlıca konusu olması itibariyle bu iki kelimenin söylem içerisinde önemli bir yer tutması, örneklemin amaca uygun olarak seçildiğini göstermektedir. %0,33'lük oran ile en sık kullanılan 5. kelime ise “yeni” olarak tespit edilmiştir. Bu kelimenin de süreç içerisinde yaşanan gelişmelerle sürekli bir “yeni” olgusunu ortaya çıkardığından kaynaklandığı görülmektedir.

Analizi yapılan tüm konuşma metinleri içerisinde en sık kullanılan diğer 15 sözcük ise şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: “devam, destek, birlikte, sosyal, milletim, aynı, büyük, aziz, milyon, özellikle, Mayıs, biz, ediyorum, kendi, kez, son, ülkemizin, yaş.” Kelimelerin anlamsal boyutuna bakıldığında söylem metinlerinden çıkarılan algı stratejileriyle ilişkili olduğu görülebilir. Örneğin “destek, birlikte, milletim, biz” kelimeleri “birlik vurgusu” unsurunu destekler nitelikte kullanılmaktadır.

SONUÇ

İlkel toplumlardan günümüze kadar hegemonya ve rıza üretimi kavramlarının farklı araçlar ve yöntemlerle uygulandığını görülmektedir. Her dönem farklı pratiklerle kendini gösteren iktidar sahipleri, temelde hegemonyasını kurmak ve sürdürmek için sürekli politika üretmiştir. İlk çağlarda insan gücüyle kurulan ve sürdürülen hegemonya, sonraki dönemlerde silahlarla, kiliseyle, ideolojilerle, etnik unsurlar ve aidiyetler üzerinden üretilip sürdürülmüştür. 20. Yüzyıldan itibaren ise medya aracılığıyla zihinler kontrol altına alınarak kitleler üzerine daha fazla algı stratejisi uygulanmıştır.

Tarihsel olarak baktığımızda Thomas Hobbes'un, "insan insanın kurdudur" yaklaşımıyla iktidarı meşrulaştırması, Niccolo Machiavelli'nin "prens gerektiği zaman dini araç olarak kullanması" görüşü ve John Locke'un "rıza dayalı otorite" kavramı, klasik siyasal düşünce tarihindeki en önemli yönetim anlayışları olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunların kökenine indiğimizde üretilen politikanın halk üzerinde meşru bir zemine oturtulmasının ihtiyacını görmekteyiz. Yani hangi türden siyasal iktidar olursa olsun, iktidarlar hegemonya kurmak zorunda ve bu hegemonyanın sürdürülmesi için de hedef kitle üzerinde ideolojisini geçerli argümanlarla güçlendirip kendi meşruiyetini sağlamak durumundadır.

Otoritenin meşruiyeti, otoritenin sürdürülmesi kadar önemli bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır. Otorite ile iktidar kavramı arasındaki fark meşruiyettir. Marksistlerin "egemen düşüncenin egemen sınıftan kaynaklandığı" görüşü günümüzde hala geçerliliğini korumakla beraber, Weber'in "Rasyonel, Geleneksel ve Karizmatik" otorite kavramlarıyla otoriteyi sınıflandırması da siyasal otoritenin meşruiyet kaynağı olarak karakterize edilmektedir. Dolayısıyla insanların otoriteye itaat etmelerinin altında yatan nedenlerin her ne kadar insan doğasından kaynaklandığı bilinse de dışsal bir organizasyon ve politikanın ürünü olarak organize edilen bir siyasal iktidar yapısından kaynaklandığı da açıktır.

İktidar olgusuna baktığımızda, insanların davranışları üzerinde etkileme gücü olan bir yapı olduğunu görmekteyiz. Burada iktidar kavramını otorite ile ayıran temel noktanın rızaya dayalı bir organizasyon olduğunu söyleyebiliriz. Başka bir ifadeyle

iktidar çeşitli güçlerden ve zorlamayla hegemonyasını sürdürebilirken, otorite meşru bir zeminde rızaya dayalı bir politikaya ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla iktidar ve otorite arasındaki ince çizgi de meşru bir zemin arayışı yatmaktadır.

İktidar kavramını irdelediğimiz bölümlerde güç ve tahakküm ilişkilerinin yanı sıra iletişim ilişkilerinin dikkat çektiğini görmekteyiz. Bu anlamda ise özellikle Foucault'un "söylem" üzerine ortaya koyduğu yaklaşımlarda, anlam üretimi ve iktidar açısından yarattığı etkileri görmekteyiz. Foucault'un söylem üzerine ortaya koyduğu tezler, Marx'ın ortaya koyduğu ekonomik indirgemeci anlayıştan ziyade, metin indirgemeci bir boyutta ele alınmıştır. Bu anlamda araştırmanın hedefinde iktidar söyleminin yer alması, bir bakıma iktidarın politikasını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Söylemin politik boyutuna baktığımızda "retorik" ile başlayan ve günümüze kadar sürekli gelişerek devam eden bir ikna pratiği olduğunu görmekteyiz. Sokrates'in bir tür kandırma olarak nitelendirdiği retorik, bazı sofistler tarafından sanat olarak görülmüştü. Aristoteles'in geliştirdiği ve iletişimin ikna üzerine temellerinin atıldığı retorik kavramı, en temelde bir etik felsefi düşünce üzerine kurulmuştur. Politik söylem olarak ele aldığımızda ise retorik Aristoteles ile başladığı ve günümüzde hala siyasal iletişim çalışmalarında önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Günümüzde siyasal iletişim çalışmalarına baktığımızda, söylemin bir dil pratiğinden çok ideolojik bir toplumsal pratiğe dönüştüğü açıktır. Nitekim araştırmanın söylem üzerine odaklanması da algı yönetiminin hizmet ettiği hegemonik yapının nasıl üretildiğini ortaya koymaktır.

Söylem ile algı yönetimi arasındaki ilişkiye baktığımızda ise bir tür zihin yönlendirme faaliyeti olduğunu görmekteyiz. Retorik tartışmalarla başlayıp günümüze kadar gelen "ikna" üzerine kurulu iletişim yöntemleri, bir bakıma iletişim sürecinde alıcının zihinsel işlevi üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. Alıcı üzerinde zihinsel etkinin oluşturulması bağlamında ise "söylem" in yapısının çözümlenmesi söylemin amacını ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle söylemin amacı kendi özünde içkin bir yapıya sahiptir.

Algı yönetimi stratejilerine baktığımızda söylem unsurunun en önemli enstrümanlardan biri olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Söylem; siyasal iktidarın hedef kitle üzerinde inşa etmek istediği düşünceleri ve bu düşüncelerin karşılığında kitleden beklenen tutum ve davranışların neye hizmet ettiğini içinde barındırmaktadır. Bunu dışa vurmak da eleştirel söylem analizini gerektirmektedir. Araştırmanın eleştirel söylem analizi yöntemiyle yapılması da iktidar politikasının hangi argümanlarla, nasıl sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır.

Araştırmada ortaya konulan literatür ışığında, Türkiye’de siyasal iktidarın kitle yönetimi ve denetiminde ne türden algı stratejileri kullandığı sorusuna Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşma metinleri üzerinden yanıt aranmıştır. N. Fairclough’un “Eleştirel Söylem Analizi” yöntemine uygun olarak, MAXQDA veri analiz programı üzerinden şu sonuçlar elde edilmiştir:

Pandemi sürecinde Türkiye’de siyasal iktidarın öncelikli konusu sağlık ve ekonomi olmuştur. Bu süreçte Türkiye’de siyasal iktidarın **“sağlık”** bağlamında en fazla uyguladığı 10 algı yönetimi stratejisi; “ölçümlemek, koşul ve şart sunma, umut verme, yasaklama, birlik vurgusu, uzman kişiye dayandırma, gerekçelendirme, yasaklama, sonuca odaklanma, kanıt gösterme” unsurları olarak tespit edilmiştir.

“Ekonomi” bağlamında iktidarın en fazla uyguladığı 10 algı yönetimi stratejisi; “ölçümlemek, kanıt göstermek, sonuca odaklanma, umut verme, karşılaştırma, birlik vurgusu, istikrar vurgusu, geçmişe dayandırma, gerekçelendirme, duygulara hitap” unsurları olarak tespit edilmiştir.

“Politika” bağlamında iktidarın en fazla uyguladığı 10 algı yönetimi stratejisi; “marjinalleştirme, geçmişe dayandırma, değerlere uyum, sonuca odaklanma, ölçümlemek, duygulara hitap, birlik vurgusu, umut verme, gerekçelendirme, metafor kullanımı” unsurları olarak tespit edilmiştir.

“Sosyal yaşam” bağlamında iktidarın en fazla uyguladığı 10 algı yönetimi stratejisi: “koşul ve şart sunma, yasaklama, ölçümlemek, sonuca odaklanma, duygulara hitap, gerekçelendirme, umut verme, geçmişe dayandırma, değerlere uyum, kültürel uyum” unsurları olarak tespit edilmiştir.

“Uluslararası ilişkiler” bağlamında iktidarın en fazla uyguladığı 10 algı yönetimi stratejisi: “ölçümlemek, sonuca odaklanmak, kanıt göstermek, karşılaştırma,

marjinalleştirme, metafor kullanımı, geçmişe dayandırma, umut verme, gerekçelendirme, farklılaşma” unsurları olarak tespit edilmiştir.

Elde edilen sonuçlar pandemi sürecinde Türkiye’de siyasal iktidarın odaklandığı en önemli iki konunun sağlık ve ekonomi olduğunu göstermektedir. Bu sonuç araştırma kapsamının belirlenmesinin nedenini de destekler niteliktedir. Söz konusu sağlık ve ekonomi bağlamında elde edilen sonuçlara göre; tablo 15 ve 16’da görüldüğü gibi Türkiye’de siyasal iktidar hedef kitleyi ikna etme noktasında “Ölçümlemek” unsurunu yoğun bir şekilde kullandığını göstermektedir.

Elde edilen sonuçlar hem sağlık hem ekonomi alanında ön plana çıkmaktadır. Ölçümlemek unsurunun söylem metinleri içerisindeki kullanımlarına baktığımızda rakamsal verilerin ekonomi ve sağlık alanında sık geçmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle sağlık bağlamında pandemi sürecinde vaka, bulaş ve ölü sayılarının yoğun bir şekilde kullanılması bu unsurun yoğunlaşmasına etki etmektedir. Ayrıca ölçümlemek unsuru hedef kitleyi ikna etme noktasında güçlü bir algı strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra iktidar söyleminde hedef kitleyi ikna etme noktasında kıyaslamaların ve derecelendirmelerin sık başvurulan bir algı stratejisi olduğunu görmekteyiz. Nitekim söylem içerisinde en fazla kullanan sözcükler içerisinde “en” zarfı “kıyaslama, derecelendirme, karşılaştırma” unsurlarını destekleyen bir sözcük yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye virüsle mücadele sürecinde, dünyanın çeşitli ülkelerinde olduğu gibi kendi politikasını oluşturmuş, Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulunun almış olduğu kararları da referans göstererek alınan kararların hedef kitlede kabul görmesi için birçok algı politikası yürütmüştür. Sağlık bağlamında öne çıkan algı yönetimi unsurlarına baktığımızda, insanların virüse karşı almaları gereken önlemlerin uygulanmasına yönelik söylem içeriğinde “koşul ve şart sunma” ve “yasaklama” unsurlarının işlendiği tespit edilmiştir. Bu iki unsurun kitle kontrolünde devletin baskı aygıtlarını ön plana çıkarması, ceza ve yaptırım uygulanması, iktidarın algı yönetiminde sert güç kullandığını göstermektedir. Bunun nedeni, kitleyi kontrol etme noktasında algı yönetimi stratejilerinin hedef kitle üzerinde yeterince etkili olmamasından kaynaklanmaktadır. Örneğin; pandemi sürecinde maske kullanımının yaygınlaştırılması, kişiler arası mesafenin korunması ve temizlik kurallarının

uygulanması noktasında medyada yoğun bir enformasyon üretilmiştir. Üretilen enformasyonun yetersiz kalınca maske cezası, kişiler arası mesafenin korunmasına yönelik tedbirler ve zorunlu hijyen kuralları uygulanmıştır. Uygulamaların “Sağlık Bakanlığı” ve “Bilim Kurulu” üyelerinin referanslarına bağlanması “uzman kişiye dayandırma” unsurunu destekler nitelikte inşa edilmiştir.

İktidarın sağlık politikalarına uyulması durumunda sürecin atlatılabileceği mesajları ise “koşul ve şart” sunma unsurunu desteklemiştir. Pandemi sürecinin sadece iktidar tarafından aşılamayacağı gerçeği, sürecin insanlara bağlı olarak izolasyon, temizlik ve mesafe gibi sosyal pratikleri zorunlu kılması “birlik vurgusu” unsurunu ön plana çıkarmıştır. Bu noktada siyasal iktidar pandemi sürecinin atlatılması için insanlara da sorumluluk yükleyerek, “hep birlikte, beraber” cümleleriyle “birlik vurgusu” stratejisini kullanmıştır.

Söz konusu unsurların ikna noktasındaki yapılanmalarına baktığımızda, pandemi sürecinde insanların içinde bulunduğu durumu aşacağına inanmalarını sağlamak amacıyla “umut verme” unsuru kullanılmıştır. Söylem içerisinde “umut verme” unsurunu destekleyen bir diğer algı stratejisi ise “karşılaştırma” unsuru olmuştur. Pandemi sürecinde Türkiye’de yaşanan olayların ve mevcut şartların dünyadaki diğer ülkelerle kıyaslanması ve özellikle pandemi sürecinin başlarında Avrupa ülkelerindeki olumsuz görüntülerin dünya kamuoyundaki yansıması üzerinden “karşılaştırma” unsurundan faydalanılmıştır. Tüm bu unsurların söylem metinleri içerisindeki frekansları ve kodlar arası ilişkiler, sağlık alanında iktidarın algı politikasının fotoğrafını ortaya koymaktadır.

Ekonomi alanına gelince, bu alandaki politikaların pandemi sürecinde sağlık kadar önemli bir yer tuttuğunu söylem metinleri içerisinde de görmek mümkündür. Bu bağlamda algı yönetimi stratejilerinin yoğunluğuna baktığımızda “ölçümlemek, kanıt gösterme, sonuca odaklanma” unsurlarının ön plana çıktığı bariz bir şekilde görülmektedir. Ekonomi alanında rakamsal ifadelerin sık kullanılması “ölçümlemek” unsurunu ön plana çıkarması, konunun içeriği açısından normal karşılanabilir. Ancak kod ilişkileri bağlamında ölçümlemek unsuruna baktığımızda kanıt gösterme ve sonuca odaklanma unsurlarıyla kesiştiği görülmektedir. Dolayısıyla ölçümlemek unsuru söylem metinleri içerisinde hedef kitleyi ikna etmeye yönelik kanıt gösterme

ve sonuca odaklanma ilişkisi içerisinde inşa edilmiştir. Nitekim siyasal iktidarın söylem metinleri içerisinde bu unsurların algı stratejilerini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Söylem metinleri içerisinde ekonominin politik ve ideolojik ilişkisine baktığımızda siyasal iktidarın hedef kitle üzerinde hegemonyasını güçlendirmesi noktasında kilit rol oynadığı söylenilebilir.

Pandemi sürecinin ortaya çıkardığı ekonomik sorunların Türkiye'nin içinde bulunduğu mevcut ekonomik sorunlarla birleşmesi ve gündelik hayatı büyük ölçüde etkileyen satın alma gücünün düşmesi, iktidar açısından ön görülebilir bir sorun olduğu kendisini söylem metinlerinde göstermektedir. Nitekim ülkenin en temel sorunu olan ekonomi sorunu siyasal iktidarın söylemine yansımıştır. Bu bağlamda hedef kitleyi ikna etme ve politika üretme gereksinimi algı yönetimi stratejileri içerisinde “geçmişe dayandırma” unsurunu ortaya çıkarmıştır. Bu unsuru destekleyen söylem metinlerinin genellikle Türkiye'nin geçmiş yıllarda yaşadığı olumsuz örnekler üzerinden inşa edilmiştir. Bu strateji de yine “geçmişe dayandırma” ve “karşılaştırma” unsurlarının algı stratejisi olarak kullanıldığını göstermektedir.

Sosyal yaşam konusunda Türkiye’de siyasal iktidarın algı yönetimi stratejilerine baktığımızda, pandemi sürecinde insanların yaşamlarını doğrudan etkileyen uygulamaların ön plana çıktığını görmekteyiz. Bu anlamda araştırmada elde edilen sonuçlar bu uygulamaları destekler nitelikte karşımıza çıkmaktadır. Sosyal yaşam bağlamında, “koşul ve şart sunma” ve “yasaklama” unsurlarının en fazla kullanılan algı stratejileri olması, kitle kontrolünü sağlamaya yönelik alınan tedbirler ve uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Öne çıkan bir başka unsur ise söylemin genelinde olduğu gibi “ölçümlemek” unsuru olmuştur. Sosyal yaşam bağlamında bu unsurların kesişim noktalarına baktığımızda “ölçümlemek” unsuru ile “kanıt gösterme” unsurunun kesiştiği dikkat çekmektedir. “Kanıt gösterme” unsuru sosyal yaşam bağlamında en fazla kullanılan 10 strateji arasında olmamasına rağmen “ölçümlemek” unsuru ile kesişmesi dikkat çeken bir başka nokta olmuştur. Bu durum “kanıt gösterme” unsurunun özellikle “ölçümlemek” unsuru ile birlikte kullanıldığı anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle söylem içerisinde hedef kitleyi ikna etmeye yönelik kullanılan “ölçümlemek” unsurunun olduğu cümlelerde “kanıt gösterme” unsuru da yoğun olarak kullanılmıştır. Bunun yanında “değerlere uyum”, “kültürel

uyum” ve “duygulara hitap” unsurlarının kod kesişim matrisleri ve yoğunluk oranları, sosyal yaşam konusunda iktidarın hedef kitle üzerindeki algı stratejilerinde diğer alanlara göre daha duygusal olduğunu göstermektedir. Sosyal yaşam bağlamında ön plana çıkan bir başka unsur “umut verme” ise yaşanan sürecin atlatılmasını vaat eden açıklamalarda yoğunluk kazandığı görülmektedir. Pandemi sürecinde iktidarın “sosyal yaşam” alanında uyguladığı algı stratejilerinin geneline baktığımızda, hedef kitlenin kontrolünü sağlamaya yönelik kuralların, yasakların ve çeşitli uygulamaların yanı sıra kitleyi iknaya yönelik söylemin inşa edildiğini görmekteyiz.

Uluslararası ilişkiler bağlamında siyasal iktidarın söylemine baktığımızda özellikle corona virüsün gündeme geldiği ilk zamanlardan itibaren “karşılaştırma” unsurunun dikkat çektiğini görmekteyiz. Bu alanda diğer konulardan farklı olarak “karşılaştırma” unsuruyla birlikte “metafor kullanımı” ve “farklılaşma” unsurlarının yoğunluk kazandığı dikkat çekmektedir. Söz konusu unsurların kod matrisindeki ilişkisine baktığımızda “karşılaştırma” ile “farklılaşma” unsurunun kesiştiğini görmekteyiz. Bu unsurların anlamsal boyutuna baktığımızda ise söylem içeriklerinde Türkiye’nin diğer ülkelerden farklı olduğu konulara yapılan vurgulardan kaynaklanmaktadır. Söylem metinlerinde sağlık ve ekonomi alanında olduğu gibi rakamsal ifadelerin ve veri değerlendirmelerinin ön plana çıkardığı “ölçümlemek” unsuru uluslararası ilişkiler konusunda da yoğunluk kazanmıştır. Bunun yanı sıra “sonuca odaklanma” ve “kanıt gösterme” yoğunluk kazanan diğer unsurlar olarak tespit edilmiştir. Uluslararası ilişkiler bağlamında söylem metinlerinin geneline baktığımızda, ‘Türkiye’nin önemini ön plana çıkaran, paydaşlarıyla bu süreçte yardımlaşan, daha çok yardım eden ve diğer ülkelerle karşılaştırıldığında pozitif anlamda farklı bir konumda bulunan bir ülke’ algısını oluşturmaya yönelik bir politika izlendiği görülmektedir.

Pandemi sürecinde siyasal iktidarın söylem metinlerini politik ve ideolojik bağlamda ele aldığımızda, diğer bağlamlardan farklı olarak “marjinalleştirme”, “geçmişe dayandırma”, “değerlere uyum”, “duygulara hitap”, “birlik vurgusu”, “umut verme” ve “metafor kullanımı” unsurlarının dikkat çektiğini görmekteyiz. Özellikle söylem metinleri içerisinde bariz bir fark yaratan “marjinalleştirme” ve “geçmişe dayandırma” unsurları siyasal iktidarın söyleminin ideolojik yanlarını ortaya

koymaktadır. Tablo 19’da görüldüğü üzere bu iki unsurunun konuşma metnlerinin tamamında yoğunluk kazanması, iktidarın hedef kitle üzerinde uyguladığı algı politikasının da bir tür resmini ortaya koymaktadır. “Marjinalleştirme” unsurunun metin içerisindeki kullanımlarına baktığımızda özellikle muhalefet partisine yönelik iç siyasette kullanıldığını görmekteyiz. Bu anlamda söylem metnlerinde özellikle muhalefet üzerinden oluşturulan ötekileştirme politikasının, hedef kitle üzerinde hegemonyanın korunması ve sürdürülmesi noktasında etkili bir algı yönetimi stratejisi olduğunu söyleyebiliriz. “Geçmişe dayandırma” unsuru ise iç politikada Türkiye’nin geçmiş yıllarda yaşamış olduğu olumsuz örnekler üzerinden inşa edildiği görülmektedir. Politik çerçevede öne çıkan diğer unsurlara bakıldığında, “değerlere uyum”, “duygulara hitap”, “birlik vurgusu”, “umut verme” ve “metafor kullanımı” unsurlarının kod matrislerinde kesişim yoğunlukları dikkat çekmektedir. Bu anlamda söylemin hedef kitleyi ikna etmeye yönelik duygusal bir retorikle oluşturulduğu söylenilebilir. Nitekim bu unsurların kod kesişim yoğunlukları ve cümle içerisindeki kullanımları Tablo 19’da bariz bir şekilde görülmektedir.

Araştırma hipotezlerin doğrulanması noktasında şu yanıtları vermektedir: Türkiye’de siyasal iktidarın pandemi sürecinde uyguladığı algı yönetimi politikası, hegemonyanın korunmasına ve sürdürülmesine hizmet etmektedir, siyasal iktidarın hegemonyasını koruması için rıza üretmesi ve hedef kitleyi kontrol altına alması kitle kontrolü açısından gereklidir, siyasal iktidar hedef kitleden istendik davranışlar sergilenmesi noktasında algı yönetimi stratejilerini kullanmıştır, algı yönetimi stratejilerinin etkin ve doğru kullanımı kitle kontrolünü sağlamıştır ve son olarak siyasal iktidar hegemonyasını sürdürmek için hedef kitleyi denetlemiş ve uygun davranışlar göstermeleri noktasında politika üretmiştir.

Araştırmada elde sonuçlardan hareketle, “Algı yönetimi” kavramını merkeze alarak şunu söyleyebiliriz; kitle kontrolü ve denetimi bağlamında ele aldığımız iktidar söyleminin, hegemonyanın korunması ve otoritenin meşrulaştırılması çizgisinde seyrettiği görülmektedir. Nitekim ülkelerin kriz iletişimi konusunda ihtiyaç duyduğu en önemli şey kuşkusuz hedef kitleyi kontrol altında tutmaktır. Bunu yaparken de otoritenin zarar görmemesi gerekir. Dolayısıyla siyasal iktidarların kontrolleri altında bulunan kitleye karşı meşru bir zeminde politika sergilediklerini göstermeleri

önemlidir. Bunun içinde hedef kitleye karşı güçlü bir söylemin oluşturulması önemlidir. Nitekim Türkiye’de pandemi sürecinde iktidarın söylemi, iktidarın meşruiyetini ve otoritenin korunmasını sağlamaya yönelik inşa edildiği söylenilebilir.

Algı yönetimi stratejilerinin kullanılmadığı durumlarda, kitle kontrolünün sağlanması noktasında devletin baskı aygıtları devreye girer. Nitekim Türkiye’de pandemi sürecinde kitle kontrolü ve denetimi sadece algı yönetimi stratejileriyle değil aynı zamanda devletin baskı aygıtlarından biri olan kolluk kuvvetleriyle de kontrol altına alınmıştır. Bunun en büyük örneği ise sokağa çıkma yasakları ve maske kullanma zorunluluğu gibi uygulanan toplumsal pratikte kendisini göstermiştir. Dolayısıyla hedef kitlenin kontrolünün sağlanması noktasında algı yönetimi politikası siyasal iktidar açısından gereklidir.

Pandemi sürecinde kitle kontrolünün sağlanması kadar kitlenin denetiminin sağlanması da oldukça önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Söylem metinlerinden elde edilen sonuçlar iktidarın sağlık konusunda kitlenin denetiminin de sağlanması noktasında politika ürettiğini göstermektedir. Denetim konusunun özellikle toplumsal pratikte “sokağa çıkma yasağı, maske, mesafe, sınırlandırma” gibi toplumsal pratiğin söz konusu olduğu durumlarda kendisini göstermektedir. Özellikle HES uygulamasıyla insanların sağlık durumları hakkındaki bilgilerin kayıt altına alınması denetim politikasının en bariz örneğidir. Bu uygulama aynı zamanda devletin vatandaşları üzerinde oluşturduğu bir tür dijital veri havuzunu da oluşturmaktadır.

Araştırmada elde edilen algı yönetimi stratejilerinin kullanımlarına baktığımızda, söz konusu stratejilerin bir süre sonra benzer konularda benzer özellikler gösterdiğini görmekteyiz. Bu durum iktidarın algı yönetimi politikasında, belirli konularda (milliyetçi, muhafazakâr) ürettiği söylemin sürdürülmesinin altında yatan ideolojik nedenselliği ortaya koymaktadır. Nitekim hegemonya sürekli üretilmesi gereken bir yapı olduğu için üretilen söylem biçimleri de benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın nihayetinde; algı yönetimi stratejilerinin siyasal iktidar açısından gerekli bir politika olduğunu, kriz durumlarında hedef kitleyi ikna etmek için bu stratejilerden yararlanıldığını, hegemonyanın korunması ve sürdürülmesi noktasında algı yönetimi stratejilerinin önemli bir siyasal işlevi olduğunu ve tüm bunlarla beraber

algı yönetimi stratejilerinin sürekli gelişen ve dönüşen insan ve teknolojiye göre değişkenlik gösterdiğini söyleyebiliriz.

ÖNERİLER

Pandemi sürecinde Türkiye’de siyasal iktidarın algı yönetimi stratejilerinin irdelendiği bu çalışma, akademik ve siyasi anlamda yol gösteren önemli bir tez niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla bu çalışma öncelikle akademik olarak algı yönetimi konusundaki çalışmalara yeni bir alan açması beklenmektedir. Bu anlamda siyasal iletişim çalışmaları yeni iletişim ortamları ve toplumsal yapı dikkate alınarak geliştirilmelidir.

Bu çalışma siyasal iletişim ve iletişim sosyolojisi bağlamında önemli bir sürecin yansıması olarak inşa edilmiştir. Olası kriz durumlarında, kitle kontrolü ve denetimi noktasında bu türden siyasal iletişim çalışmaları yol gösterici olacaktır. Dolayısıyla gelecekte karşılaşılmaması muhtemel kriz durumlarına karşı, siyasal iletişim konusundaki önlemler alınmalı ve geçmişte yaşanan olumsuzluklardan ders çıkarılmalıdır.

Araştırmanın sadece akademik anlamda değil siyasal anlamda da önemli faydaları olacaktır. Nitekim yaşadığımız çağda kitleleri ikna etmek, kontrol etmek, denetlemek, yönlendirmek için geleneksel algı politikalarından ziyade, dinamik bir algı yönetimi politikası kendisini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla algı yönetimi alanında bu tür çalışmalar daha sık ve çeşitli modellerle yapılmalıdır. Son olarak çalışmanın en temel önerisi; kitlelerin siyasal söylemler karşısında farkındalık kazanmaları için gerekli “Medya Okuryazarlığı” eğitiminin zorunlu tutulmasıdır.

KAYNAKÇA

- Adamson, Walter: Hegemonyand Revolution: Antonio Gramscis Political and Cultural Theory. (1980).
- Agamben, Giorgio: **Kutsal insan: Egemen insan ve çıplak hayat**, Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı yayınları, 2013.
- Ajzen, Icek: “The theory of planned behavior”, **Organizational behavior and human decision processes**, Cilt:50, Sayı:2 1991, ss. 179-211.
- Althusser, Louis: **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev. Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2014.
- Apak, Dilhan: **Soğuk Savaş Döneminde Algı Yönetimi ve Haber-Propaganda İlişkisi**, İstanbul, Kriter Yayınevi, 2018.
- Atabek, Nejdet: **“Kamuoyu, medya ve demokrasi”**, **Kurgu**, Cilt:19, Sayı:1 2002, ss. 214-229.
- Aristoteles: **Retorik**, Çev. Mehmet H. Doğan, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2013.
- Ateş, Dr Şeref: **“Bir siyasal iletişim tarzı olan propagandanın tanınması ve propaganda metinlerinin çözümlenmesi”**, 2000.
- Ayer, AJ: **ALGILAMA, Duyma ve Bilme, Derleme ve çeviri; Vehbi Hacikadiroğlu, Metis Yayınları, İstanbul, 1984, ss. 9-58.**
- Aziz, Aysel: **İletişime giriş**, Cilt:17, Hiperlink Yayınları, 2012.

- Bagdikian, Ben H: **The new media monopoly**, Beacon Press, 2004.
- Bal, Hüseyin: **İletişim sosyolojisi: sosyal iletişim, kitle iletişimi, elektronik iletişim**, Sentez Yayıncılık, 2013.
- Başbüyük, Oğuzhan: **Algı Yönetimi ve Bigi Savaşlarında Sosyal Medyanın Rolü**, Ed. Bilal Karabulut, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2017, ss. 39-64.
- Baudrillard, Jean: “Simülakrlar ve Simülasyon, çev.”, **Oğuz Adanır**, Cilt:6, 2011.
- Barthes, Roland: “Göstergebilim İlkeleri, Çev”, **Berke Vardar-Mehmet Rifat**. Ankara: **Kültür Bakanlığı Yayınları**, 1979.
- Bayrakçı, Onur: “İktidar-Hegemonya İlişkisinde Algı Yönetimi”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:52 2021, ss. 93-108.
- Berger, John: “Görme Biçimleri, Çev”, **Yurdanur Salman**, İstanbul: **Metis Yayıncılık**, 1999.
- Bıçakçı, İlker C.: “Halkla ilişkilerin kurmaca dünyası ve hakikatin direnişi”, **Ankara: Ütopya Yayınevi**, 2016.
- Bourdieu, Pierre: “Televizyon Üzerine, çev”, **Turhan Ilgaz**, İstanbul, **Yapı Kredi Yayınları**, 1997.
- Canetti, Elias: “Kitle ve İktidar, 3. bs, çev”, **Gülşat Aygen**, **Ayrıntı Yayınları**, İstanbul, 2006.
- Callamari, Peter, Derek Reveron: “China's use of perception management”, **International Journal of Intelligence and CounterIntelligence**, Cilt:16, Sayı:1 2003, ss. 1-15.

- Castells, Manuel: **Communication power**, OUP Oxford, 2013.
- Caşın, Mesut Hakkı: **Algı Yönetimi**, Ed. Bilal Karabulut, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2017.
- Chomsky, Noam: “Medya Gerçeği, çev”, **Abdullah Yılmaz, İstanbul: Karınca Yayınları**, 1993.
- Chomsky, Noam: **İnsanlığın Efendileri**, Çev. Taylan Doğan Nuri Ersoy, Asude Küçük, İstanbul, bgst Yayınları, 2016.
- Chul Han, Byung: **İktidar Nedir?**, Çev. Mustafa Özdemir, İstanbul, İnsan Yayınları, 2020.
- Cüceloğlu, Doğan: “İnsan ve davranış psikolojinin temel kavramları”, **Remzi Kitapevi, Yirmi İkinci Baskı, İstanbul**, 2011.
- Crowley, David, Paul Heyer: “Communication in History: Technology, Culture”, **Society. New York: Longman**, 1991.
- De La Boétie, Etienne: **Gönüllü kulluk üzerine söylev**, Çev. Ağaoğulları Mehmet Ali, İmge Kitabevi, 2016.
- De Saussure, Ferdinand: **Course in general linguistics**, Columbia University Press, 2011.
- Derman, Giray Saynur: “PERCEPTION MANAGEMENT IN THE MEDIA”, **International Journal of Social and Economic Sciences**, Cilt:11, Sayı:1 2021, ss. 64-78.
- Engels, Friedrich, Karl Marx: **The German Ideology. Ed. CJ Arthur**, Lawrence and Wishart, 1974.
- Eraslan, Levent: “Sosyal Medya ve Algı Yönetimi”, **Ankara: Anı Yayıncılık**, 2018.

- Erten, Sinan: “Planlanmış davranış teorisi ile uygulamalı öğretim metodu”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:19, Sayı:2 2002.
- Esgin, Ali: **Antony Giddens Sosyolojisi**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2008.
- Fairclough, Norman: **Critical discourse analysis: The critical study of language**, Routledge, 2013.
- Fairclough, Norman: **Söylemin Diyalektiği**, Ed. Barış Çoban, Çev. Zeynep Özarslan Barış Çoban, İstanbul, Su Yayınları, 2003, ss. 173-184.
- Fiske, John: **İletişim Çalışmalarına Giriş**, Çev. Süleyman İrvan, Ankara, Pharmakon Yayınevi, 2014.
- Foucault, Michel: **Bilginin Arkeolojisi**, Çev. Veli Urhan, Cilt:2, İstanbul, Birey Yayınları, 1999.
- Foucault, Michel: **Özne ve iktidar**, Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı, 2014.
- Freud, Sigmund: **Kitle Psikolojisi**, Çev. Kâmuran Şipal, İstanbul, Say Yayınları, 2017.
- Gerbner, George: “Cultural indicators: The third voice”, **Communications technology and social policy**, Cilt:11, Sayı:1 1973, ss. 555-573.
- Gerbner, George: “Cultivation analysis: An overview”, **Mass communication and society**, Cilt:1, Sayı:3-4 1998, ss. 175-194.

- Griffin, EM: **A first look at communication theory**, McGraw-hill, 2006.
- Gönenç, Özgür: **Medyada Algı Yönetimi**, İstanbul, DER Yayınları, 2018.
- Gramsci, Antonio: **Hapishane Defterleri Seçmeler** Çev. Kenan Somer, İstanbul, Onur Yayınları, 1986.
- Gramsci, Antonio: **Modern Prens Machiavelli, Siyaset ve Modern Devlet Üzerine**, Çev. Pars Esin, Ankara, Dipnot Yayınları, 2014.
- Gramsci, Antonio, Joseph A Buttigieg: **Hapishane defterleri Cilt 1**, Çev. Ekrem Ekici, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2011.
- Griffin, EM: **A first look at communication theory**, McGraw-hill, 2006.
- Guthrie, William Keith Chambers: **The sophists**, LONDON · NEWYORK · MELBOURNE, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS 1971.
- Güler, Rıza: **Stratejik İletişim Güvenlik Odaklı Algı Yönetimi Paradigmaları**, Ankara, Karakum Yayınevi, 2018.
- Güngör, Nazife: “İletişim Kuramlar Yaklaşımlar”, **Ankara: Siyasal Kitabevi**, 2011.
- Güven, Süleyman: **Kriz, Algı ve Markalaşma Açısından İletişim Yönetimi**, Ed. Süleyman Güven, İstanbul, Kriter Yayınevi, 2020.
- Habermas, Jürgen: **Kamusal yaşamın yapısal dönüşümü**, Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar, İstanbul, İletişim, 2003.

- Habermas, Jürgen: **Kamusal alan**, Çev. Meral Özbek, 2004, ss. 95-102.
- Habermas, Jürgen: **İletişimsel eylem kuramı**, Çev. Mustafa Tüzel, İstanbul, Alfa, 2019.
- Hacıkadıroğlu, Vehbi: **“Algılama, Duyma ve Bilme”**, Metis Yay., İstanbul, 1984.
- Hall, Stuart, Bob Lumley, Gregor McLennan: **Siyaset ve İdeoloji: Gramsci**, Çev. Sadun Emrealp, Ankara, Birey ve Toplum Yayınları, 1985.
- Han, Byung-Chul: **Şeffaflık toplumu**, Metis, İstanbul, 2017.
- Herman, Edward S, Noam Chomsky: **Manufacturing consent: The political economy of the mass media**, Random House, 2010.
- Herman, Edward S, Noam Chomsky: **Rızanın imalatı: Kitle medyasının ekonomi politiği**, Çev. Ender Abadoğlu, Bgst Yayınları, İstanbul, 2012.
- Heywood, Andrew: **Siyaset** Çev. Bekir Berat Özipek, Adres Yayınları, Ankara, 2013.
- Innis, Harold A.: **Empire and Communications: Harold A. Innis; Edited by David Godfrey**, Press Porcépic, 1986.
- Innis, Harold Adams: **Empire and communications**, Rowman & Littlefield, 2007.
- Innis, Harold Adams: **The bias of communication**, Alexander John Watson. Baskı, University of Toronto Press, 2008.
- İnceoğlu, Metin: **İnceoğlu, Metin. Tutum-algı iletişim**, Siyasal Kitabevi, 2011.

- Jørgensen, Marianne W, Louise J Phillips: **Discourse analysis as theory and method**, Sage, 2002.
- Johannesson, Kurt.: **Retorik: eller konsten att övertyga**, Norstedts, 2013.
- Jowett, Garth, S., Victoria O'donnell: **Propaganda & persuasion**, Sage publications, 2018.
- Katz, Elihu: "Communications research since Lazarsfeld", **The Public Opinion Quarterly**, Cilt:51, 1987, ss. S25-S45.
- Karabulut, Bilal: **Algı Yönetimi**, Ed. Bilal Karabulut, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2017a.
- Karabulut, Bilal: "Algı yönetimi", **İstanbul: Alfa Basım Yayım**, 2017b.
- Kırmızıgül, Bayram: **Post Truth Çağda Algı ve Algı Yönetimi Turizm Destinasyonlarında Algı Oluşturma**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2020.
- Kutluay, Ferhat: **Siyasal Otorite ve Rıza John Locke İncelemesi**, İstanbul, Divan Kitap, 2020.
- Larrain, Jorge: **Marxism and ideology**, 1983.
- Lasswell, Harold D: "The theory of political propaganda", **American Political Science Review**, Cilt:21, Sayı:3 1927, ss. 627-631.
- Lasswell, Harold D: "The structure and function of communication in society", **The communication of ideas**, Cilt:37, Sayı:1 1948, ss. 136-139.
- Lasswell, Harold Dwight: **Propaganda technique in world war I**, Cilt:170, MIT press, 1971.

- Lasswell, Harold   **World revolutionary propaganda: A Chicago study,**
Dwight, Dorothy   Knopf, 1979.
Blumenstock:
- Le Bon, Gustave: **Kitleler psikolojisi**, Çev. Hasan İlhan, Alter Yayıncılık,
2014.
- McIntyre, Lee: **Post-truth**, MIT Press, 2018.
- McLuhan, Marshall: **Understanding media: The extensions of man**, MIT
press, 1994.
- McLuhan, Marshall: **Gutenberg galaksisi**, Yapi Kredi Yayinlari, İstanbul,
2001.
- McLuhan, Marshall, W   **The Gutenberg galaxy: The making of typographic**
Terrence   Gordon, **man**, University of Toronto Press, 2011.
Elena   Lamberti,
Dominique   Scheffel-
Dunand:
- McQuail, Denis, Sven   “İletişim modelleri-Kitle iletişim çalışmalarında”, Çev:
Windahl: **Konca Yumlu**), Ankara: İmge Kitabevi, 2005.
- Mouffe, Chantal,   “Hegemonya ve Sosyalist Strateji”, Çev: **Kardan, A.,**
Ernesto Laclau: **Şahiner, O.). İstanbul: Birikim**, 1992.
- Noelle-Neumann,   **Kamuoyu: Suskunluk sarmalının keşfi**, Dost Kitabevi,
Elisabeth: 1998.
- Mutlu, Mustafa: **Vietnam'dan Körfez'e:(savaşlarda kamuoyu**
oluşumu), Okumuş Adam Yayıncılık, 2003.
- Noelle-Neumann,   **The spiral of silence: Public opinion--Our social skin**,
Elisabeth: University of Chicago Press, 1993.

- Ong, Walter: **Writing Restructures Consciousness**, Routledge, 2018, ss. 59-64.
- Orallı, Levent Ersin: **Algı Yönetimi**, Ed. Bilal Karabulut, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2017.
- Oskay, Ünsal: **Kitle haberleşmesi teorilerine giriş**, Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1985.
- Oskay, Ünsal: **“İletişimin ABC’si (2. Basım)”**, İstanbul: Simavi, 1994.
- Otara, Alfred: **“Perception: A guide for managers and leaders”**, 2011.
- Özbek, Meral: **“Giriş: Kamusal alanın sınırları”**, **Meral Özbek (Der.), Kamusal alan içinde**, 2004, ss. 19-90.
- Özçelik, Bülent: **Hakikat Sonrası Siyaset, Felsefe, Medya, Uluslararası İlişkiler**, Ed. Bülent Özçelik, Ankara, Nika Yayınevi, 2021.
- Özdağ, Ümit: **“Algı Yönetimi: Propaganda-Psikolojik Savaş-Örtülü Operasyon ve Enformasyon Savaşı”**, **Kripto Basım Yayım, Ankara**, 2018.
- Özer, M Akif: **“Bir modern yönetim tekniği olarak algılama yönetimi ve iç güvenlik hizmetleri”**, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı:33 2012, ss. 147-180.
- Özgüden, Mehmet: **Hegemonya ve Politik Toplum: Bir Gramsci Okuması**, Ankara, Phoenix Yayınları, 2015.
- Özmkas, Utku: **“Biyopolitika: İktidar ve direniş”**, **İstanbul: İletişim Yayınları**, 2018.

- Öztekin, Ahmet, Hülya Öztekin: “İktidarın meşruiyeti ve rıza üretimi: Masallardan ve mitlerden kitle iletişimine toplumsal bilincin inşası”, **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt:16, Sayı:30 2020, ss. 2911-2940.
- Papatya, Nurhan, Mehmet Ali Geniş: “Reklamlarda İdeolojik Dil ve Söylem: Norman Fairclough Ekseninde Eleştirel Bir Değerlendirme” **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:3 2018, ss. 954-976.
- Perriault, J.: “İletişim Biliminin Unutulmuş Kökenleri”, **İstanbul, Ayrıntı Yayınları**, 2016.
- Platon: **Diyaloglar** İstanbul, Remzi Kitabevi, 1982.
- Rousseau, Jean-Jacques: **Toplum Sözleşmesi**, Çev. Şemsettin Yeltekin, İstanbul, Oran Yayınları, 2013.
- Sancar, Serpil: **Söylem**, Ed. Fikret Başkaya, Türkiye ve Ortadoğu Forumu Vakfı, Maki Basın Yayın, 2005.
- Sancar, Serpil: **İdeolojinin serüveni**, Ankara, İmge Kitabevi, 2008.
- Saydam, Ali: **İletişimin akıl ve gönül penceresi: Algılama yönetimi**, Remzi Kitabevi, 2012.
- Schiller, Herbert: **Zihin Yönlendirenler**, Çev. Cevdet Cerit, İstanbul, Pınar Yayınları, 2018.
- Sennett, Richard: **Otorite**, Çev. Kâmil Durand, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Shoemaker, Pamela J, Timothy Vos: **Gatekeeping theory**, Routledge, 2009.

- Smith, Edward E, “Bilişsel psikoloji”, Çev. Nakşidil Torun Yazıhan, **Çev. Stephen M Kosslyn: Ed.: M. Şahin). Ankara: Nobel Yayınevi, 2014.**
- Sözen, Edibe: **Söylem Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Rafleksivite, Ankara, Birleşik Yayınları, 2014.**
- Şerif, Muzaffer: **Sosyal kuralların psikolojisi, Alan Yayıncılık, 1985.**
- Şimşek,M.Şerif, **Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış,**
Adnan Çelik, Tahir Eğitim Yayınevi, 2015.
- Akgemci:
- Taylor, Philip M.: **Munitions of the mind: A history of propaganda from the ancient world to the present era, Manchester University Press, 2013.**
- Thompson, John **Medya ve modernite, Çev. Serdar Öztürk, Kırmızı**
Brookshire: **Yayınları, 2008.**
- Tekinalp, Şermin, “İletişim araştırma ve kuramları”, **İstanbul: Beta**
Ruhdan Uzun: **Yayınları, 2006.**
- Topal, Mesud: **İbni Haldun Coğrafya Kaderdir İstanbul, Destek**
Yayınları, 2021.
- Türk, M.Sezai: **Algı Yönetimi, Ed. Bilal Karabulut, İstanbul, Alfa**
Basım Yayım Dağıtım 2017.
- Türk, Mehmet Sezai: “Medyanın Gerçeklik İnşası ve Gerçeklik Algısı”,
Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür
Dergisi, Cilt:5, Sayı:28 2014, ss. 9-32.
- Van Leeuwen, Theo: **Discourse and practice: New tools for critical**
discourse analysis, Oxford university press, 2008.

- Vergin, Nur: **Siyasetin sosyolojisi**, Doğan Kitap, 2012.
- Weber, Marx: **Bürokrasi ve Otorite**, Çev. H.Bahadır Akın, Ankara, Adres Yayınları, 2005.
- Williams, Raymond: **Marxism and Literature**, Oxford University Press, 1977.
- Yaylagül, Levent: **“Kitle iletişim kuramları: egemen ve eleştirel yaklaşımlar”**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2010.
- Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek: **Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri**, Seçkin yayıncılık, 2016.
- Yücel, Hasan Ali: **Platon**, Çev. Sema Rıfat Mehmet Rıfat, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 1999.
- Yüksel, Erkan: **“Kamuoyu Oluşturma” ve “Gündem Belirleme” Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?”**, 2007.
- Zabcı, Filiz: **Hakikat Sonrası Siyaset, Felsefe, Medya, Uluslararası İlişkiler**, Ed. Bülent Özçelik, Ankara, Nika Yayınevi, 2021.
- Qualter, Terence H.: **“Propaganda teorisi ve propagandanın gelişimi”**, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:35, Sayı:01 1980.
- Wodak, Ruth, Michael Meyer: **Methods of critical discourse studies**, Sage, 2001.

İNTERNET KAYNAKLARI

- CumhuriyetTV: “Turistlere Yasak Yok”,
<https://www.youtube.com/watch?v=IP-TmFjJvvQ> Erişim:
20 Nisan 2022 (Çevrimiçi).
- DW Türkçe: “Corona virüs: Günden güne nasıl yayıldı?”,
https://www.youtube.com/watch?v=izIWKRf1_oE Erişim:
22 Nisan 2022 (Çevrimiçi).
- www.tccb.gov.tr: “Pandemi ile ilgili yapılan ilk konuşma”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/117032/koronavir-usle-mucadele-esgudum-toplantisi-oncesi-yaptiklari-konusma> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).
- www.tccb.gov.tr: “Ulusa Sesleniş Konuşması”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/118053/ulusa-seslenis-konusmasi> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).
- www.tccb.gov.tr: “Ulusa Sesleniş Konuşması”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/118069/ulusa-seslenis-konusmasi> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).
- www.tccb.gov.tr: “Ulusa Sesleniş Konuşması”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/118080/ulusa-seslenis-konusmasi> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).
- www.tccb.gov.tr: “Ulusa Sesleniş Konuşması”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/118097/ulusa-seslenis-konusmasi> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).
- www.tccb.gov.tr: “Kabine Toplantısı Ardından Yapılan Ulusa Sesleniş Konuşması”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/118106/kabine->

[toplantisinin-ardindan-ulusa-seslenis-konusmasi](#) Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).

www.tccb.gov.tr: “Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/118131/kabine-toplantisinin-ardindan-yaptiklari-konusma> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).

www.tccb.gov.tr: “Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/119182/kabine-toplantisi-nin-ardindan-yaptiklari-konusma> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).

www.tccb.gov.tr: “Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/119208/kabine-toplantisi-nin-ardindan-yaptiklari-konusma> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).

www.tccb.gov.tr: “Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/119234/kabine-toplantisinin-ardindan-yaptiklari-konusma> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).

www.tccb.gov.tr: “Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/120258/-kabine-toplantisinin-ardindan-yaptiklari-konusma> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).

www.tccb.gov.tr: “Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/120317/kabine-toplantisinin-ardindan-yaptiklari-konusma> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).

www.tccb.gov.tr: “Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/120416/kabine-toplantisinin-ardindan-yaptiklari-konusma> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).

www.tccb.gov.tr: “Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/120512/kabine-toplantisinin-ardindan-yaptiklari-konusma> Erişim: 25 Mayıs 2022 (Çevrimiçi).

NTV: “Türkiye’de corona virüs: Salgınla geçen bir yılda neler yaşandı?”, https://www.ntv.com.tr/galeri/saglik/turkiyede-corona-virus-salginda-gecen-bir-yilda-neler-yasandi,SwPOvfWpxkO_zGRco1rogA/TFvHh5SF7EO_7PLCLWqISQ Erişim: 22 Nisan 2022 (Çevrimiçi).

TDK: <https://sozluk.gov.tr/>, Cilt: (2021).

Youtube: “Turistlere yasak yok”,
<https://www.youtube.com/watch?v=IP-TmFjJvvQ>, Erişim: 25 Nisan 2022 (Çevrimiçi).

Worldometers: “Corona virüs güncellemeleri”, www.worldometers.info
Erişim: 24 Nisan 2022 (Çevrimiçi).

WHO: “Overview of public health and social measures in the context of COVID-19 (Interim guidance)”, **WHO**,
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/332115/WHO-2019-nCoV-PHSM_Overview-2020.1-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y Erişim: 25 Nisan 2022 (Çevrimiçi).

EKLER

EK 1: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 18.03.2020'de pandemi süreciyle ilgili yaptığı ilk açıklama www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

“Kurumlarımızın ve Sivil Toplum Kuruluşlarımızın Kıymetli Temsilcileri, Sizleri sevgiyle, saygıyla selamlıyorum. Tüm dünya ile birlikte ülkemizi de etkileyen koronavirüs, diğer adıyla kovid-19 hastalığıyla ilgili değerlendirme toplantımıza hoş geldiniz. Toplantımızın ardından yapacağımız millete sesleniş mahiyetindeki basın toplantısında bu hastalığın dünyadaki ve ülkemizdeki sürecini detaylı bir şekilde anlatacağız. Onun için burada kısa bir giriş konuşmasının ardından önümüzdeki dönem için alacağımız tedbirlerin müzakeresine ağırlık vereceğiz. Bugüne kadar hastalığın kontrol altında tutulmasıyla ilgili sağlık önlemleri ve diğer tedbirleri peyderpey hayata geçirdik, geçirmeye de devam ediyoruz. Gönüllü veya zorunlu karantina uygulamaları sebebiyle günlük hayatı adeta durma noktasına getiren böyle bir sürecin pek çok boyutu yanında, ciddi ekonomik sonuçları da ortaya çıkacaktır. Türkiye olarak hem bu hastalığın salgın haline dönüşmesini engelleme, hem de üretimi, ticareti, istihdamı, ekonomiyi canlı tutma mecburiyetimiz var. Ülkemizin Ağustos 2018 yılında yaşadığımız kur, faiz, enflasyon saldırısının etkilerinden yeni yeni kurtulmaya, işlerin tekrar yoluna girmeye başladığı bir dönemde ipin ucunu asla bırakamayız. Kovid-19 ile mücadele ederken sanayisi ve ticaretiyle tüm ekonominin çarklarının dönmeye devam etmesini sağlamak elbette kolay değildir. Bunun için devlete düşen görevler yanında, özel sektörümüzün de yerine getirmesi gereken sorumlulukları olduğu muhakkaktır. İnşallah bugün burada alacağımız kararlarla bu zoru birlikte başaracağız. Ülkemizi sağ salım bu süreçten çıkardığımızda önümüzde eskisinden çok daha büyük fırsatların bizi beklediğini şimdiden görebiliyoruz. Tabii burada bir taraftan sabır, bir diğer taraftan dua ile biz bu süreci aşacağımıza inanıyorum. Çin'deki salgın dönemi Avrupa başta olmak üzere tüm dünyayı üretim konusunda alternatifler aramaya itmiştir. Üretimde alternatif denince de ilk akla gelen yerlerden biri Türkiye olmaktadır. Ayrıca, virüs salgını ve petrol fiyatlarının düşüşüyle bağlantılı olarak finans alanında yaşanan gelişmeler de ülkemize ilave avantajlar sağlayacaktır. Şayet önümüzdeki birkaç haftalık dönemi iyi yönetir, milletimizi iyi bilgilendirir, hastalığı sıkı bir şekilde kontrol altında tutabilirsek umduğumuzun da ötesinde güzel bir tablo bizi bekliyor. Önemli olan hastalığın bizi yenmesine fırsat vermeden, bizim hem tıbbi olarak virüsün hem de bunun psikolojik ve ekonomik etkilerinin üstesinden gelebilecek dirayeti ortaya koyabilmemizdir. Bu konuda ben sizlere güveniyorum ve bunu birlikte aşacağımıza da inanıyorum. Biliyorsunuz dün bir video konferansla bir taraftan yapacağımız bu çalışmaları özellikle de hem Fransa Başkanı Macron, diğer tarafta Merkel, diğer tarafta Boris Johnson, onlarla dörtlü bir video konferans yaptık ve bu video konferansla da sadece bu virüs olayını değil, çünkü onlarda şöyle bir değerlendirmeyi yaptığımızda en iyi konumda şu anda biz gözüktüyoruz, bizim ardımızdan Almanya gözüktüyor, ama İngiltere ve öbür tarafta Fransa'nın durumu bizimle mukayese edilmeyecek derecede olumsuz. Tabii bunun yanında, bir diğer taraftan bölgedeki gelişmeleri gerek İdlilb konusunu gerekse Barış Pınarı konusunu, bunları da görüşme fırsatını bulduk. Ve Moskova'da yaptığımız son zirveyle ilgili de bir bilgilendirmemiz oldu. Tabii bütün bu virüsle ilgili alacağımız kararların ülkemiz ve ekonomimiz için ben hayırlara vesile olmasını diliyorum.” (www.tccb.gov.tr).

EK 2: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 25.03.2020'de yaptığı "Ulusa Sesleniş Konuşması" www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

"Aziz Milletim, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Türkiye olarak çevremizdeki ülkeler başta olmak üzere tüm dünya ile birlikte yakın tarihte eşine az rastlanan bir tehditle karşı karşıyayız. Bu tehdit bulaşıcı bir hastalıktır. İlk defa Çin'de başlayan ve yeni koronavirüs salgını olarak bilinen kovit-19 hastalığı neredeyse tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Türkiye, hastalığın ilk ortaya çıktığı günden beri gelişmeleri yakından takip eden, tedbirleri vakitlice alan ender ülkelerden biridir. Sağlık Bakanlığımız Ocak ayı başında, yani henüz Çin'de bile ilk ölüm vakası yaşanmamışken bünyesinde kriz merkezini kurmuş, hemen arkasından da Bilim Kurulu'nu oluşturmuştur. Ülkemizde kovit-19'la ilgili fiili tedbirler 20 Ocak'tan itibaren alınmaya başlanmıştır. Şubat'ın ilk günü Çin'in Wuhan şehrindeki vatandaşlarımız ülkemize getirilerek, karantina altına alınmış, hamdolsun 14 günün sonunda hepsi de sağlıklı olarak evlerine gitmiştir. Hastalığın ilk çıkış yeri olan Çin'den başlayarak, hastalığın salgın düzeyin ulaştığı ülkelerle uçak seferleri hemen durdurulmuş, kara sınırlarımız kontrol altına alınmış, gerektiğinde kapatılmıştır. Yurt dışından gelen vatandaşlarımızın tamamı ülkemize girişte sağlık kontrolünden geçirilmiş, durumu şüpheli görülenler karantinaya alınmıştır. Ülkemizdeki ilk kovit-19 hastası vatandaşımız 10 Mart'ta tespit edilmiştir. Bunu izleyen günlerde okulların tatil edilmesi, yurt dışı görevlerin ertelenmesi, insanların toplu olarak bulunduğu mekânların faaliyetlerine ara verilmesi, etkinliklerin ertelenmesi gibi çok sayıda tedbiri seri bir şekilde hayata geçirdik. İlk tespitten bir hafta sonra hasta sayımız 47'ye ulaştı ve ilk can kaybımızı 18 Mart'ta verdik. 18 Mart tarihindeki kapsamlı değerlendirme toplantımızın ardından yaklaşık 100 milyar liralık bir ekonomik destek programını milletimizle paylaştık. Bu çerçevede Meclis'imiz gereken düzenlemeleri yaptı. Böylece ilave kaynak aktarmak suretiyle İşsizlik Fonu'nu güçlendirerek, çalışanlarımızın Kredi Garanti Fonu'nu güçlendirerek, esnaf ve sanatkârlarımızın yanında olduğumuzu gösterdik. Ayrıca, en düşük emekli maaşını bin 500 liraya çıkartırken, Ramazan Bayramı ikramiyesinin ödenme tarihini de Nisan başına aldık. İstihdamı korumak amacıyla kısa çalışma ödeneğinin şartlarını kolaylaştıran, telif çalışma süresini azaltan, sosyal yardımları artıran düzenlemeyi de hayata geçirdik. Hem hastalıkla mücadele, hem de bunun ekonomik sonuçlarının telafisiyle ilgili ihtiyaç duyulan ilave tedbirleri peyderpey ilan ettik. Önümüzdeki süreçte de bu konuda gereken adımları atmayı sürdüreceğiz. Bugün itibarıyla dünya çapında kovit-19 hastası sayısı 426 bine, ölü sayısı da 19 bine ulaşmıştır. Ülkemizde ise 53 bin vatandaşımızı evlerinde izlemeye, 8 bin 554 vakayı ise hastanelerde takibe aldık. Bunlardan 797 kişi tamamen iyileşip, taburcu olurken 4 bin 603 kişiden numune alınarak, ileri tetkik yapıldı. Kovit-19 teşhisi konan bin 872 kişinin tedavisine devam ediliyor. Tedavi altındaki hastalarımızdan 44'ünü ise maalesef kaybettik. Hayatını kaybeden vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı ve sabır diliyorum. Aziz Milletim, Malum olduğu üzere bu virüs daha çok kronik hastalığı olanlar ile yaşlılarda ölümcül sonuçlara yol açıyor. Hasta ve yaşlılarımıza virüs bulaşmasının tek yolu, kendimize gönüllü karantina uygulamak, yani mecbur kalmadıkça evden dışarıya çıkmamaktır. Nitekim vefat eden hastalarımızın tamamında da kovit-19 yanında da ilave rahatsızlıklar söz konusuydu. Özellikle yaşlılarımızın hem kendilerinin, hem de diğer insanların sağlıkları için bu süreçte kesinlikle ve kesinlikle dışarıya çıkmadan hayatlarını evlerinde sürdürmeleri şarttır. Yaşlı büyüklerimizle ilgili hassasiyetimizin sebebi, onların diğerlerine hastalık bulaştırıyor olması değil onlara hastalık bulaşmasının önüne geçmektir. Bunun için başımızın tacı olan yaşlılarımızı sevgiyle, saygıyla, ihtimamla korumalıyız.

Büyüklerimizi incitecek en küçük bir saygısızlığı dahi kabul edemeyiz. Sağlık hizmetlerinin kapasitesi ve kalitesi konusunda hiç kimsenin şüphesi olmasın. Türkiye bu sürece son 17 yılda dünyanın en güçlü ve yaygın genel sağlık sigortasını hayata geçirmiş, dünyanın en modern hastanelerini inşa etmiş, bir milyonu aşkın sağlık personeliyle en yüksek standartlarda hizmet kalitesine ulaşmış ülkesi olarak girmiştir. Bugün ülkemiz Sağlık Bakanlığı, üniversiteler ve özel sektördeki 165 bin doktoru, 205 bini hemşire olmak üzere 490 bini diğer sınıflardaki sağlık personeli ve 360 bin destek personeliyle dev bir sağlık ordusuna sahiptir. İlave 32 bin sağlık personeli alımıyla ilgili çalışmaları da başlattık. Ayrıca, gelişmiş üretim gücümüzle sağlık sektörünün ihtiyaç duyduğu pek çok malzeme de kendi kendimize yeterliyiz. Geçmişte bu tür kriz dönemlerinde dünyadan yardım isteyen bir ülke durumundaydık. Bugün ise dünyanın 69 ülkesi Türkiye'den yardım talep etmiş, bunların 17'sine de imkânlar nispetinde gereken malzemeler gönderilmiştir. Dostlarımızı bu sıkıntılı günlerinde yalnız bırakmamak için elimizden gelen çabayı gösteriyoruz. Her türlü senaryoya karşı hazırlığımız vardır. İyi bir izolasyonla hastalığın yayılma hızını 2-3 hafta içinde kırarak bu süreçten olabildiğince en kısa sürede ve olabilecek en az hasarla mutlaka çıkacağız. Aksi takdirde çevremizde pek çok örneğini gördüğümüz şekilde daha ağır sonuçlarla ve buna bağlı olarak daha ağır tedbirlerle karşılaşmamız kaçınılmazdır. Devlet olarak tüm kurumlarımızla üzerimize düşenleri yaparken vatandaşlarımızdan da destek ve anlayış bekliyoruz. Sağlık, güvenlik ve sosyal yardım kurumlarımız başta olmak üzere bu hastalığın yayılmasını önleyecek tüm birimlerimiz tam bir seferberlik anlayışıyla çalışmalarını sürdürüyor. Belediyelerimizin, gıda ve temizlik malzemeleri tedarik zincirinde çalışanlarımızın, ekonomiyi ayakta tutmak için üretimde ve hizmet sektöründe faaliyetlerine devam eden kuruluşlarımızın gayretlerini de takdirle takip ediyoruz. Vatandaşlarımızdan tek ricamız, önümüzdeki kritik günlerde hastalığın yayılma zincirini kırmak için Sağlık Bakanlığımızda, İçişleri Bakanlığımızdan ve diğer ilgili kurumlarımızdan gelen ikazlara harfiyen uymalarıdır. Böylece hep birlikte mümkün olan en kısa sürede normal hayatımıza dönme imkânına kavuşabiliriz. Önce insan diyen böyle bir yönetim anlayışıyla hareket ettiğimiz için her vatandaşımızın canı bizim için aynı derecede değerlidir. Bunun için evde kal Türkiye diyoruz. Bunun için sosyal mesafeye dikkat edilmesini, yani diğer insanlarla aramızda hastalık bulaşmasına imkân tanımayacak mesafe bırakılmasına özen gösterilmesini istiyoruz. Bunun için temizliğe önem verilmesini, özellikle dış temasların ardından ellerimizin mutlaka yıkanmasını, kolonyayla dezenfekte edilmesini tavsiye ediyoruz. Bunun için yaşlılarımıza ayrı bir ihtimam gösteriyoruz. Bunun için vatandaşlarımızdan destek, sabır ve anlayış bekliyoruz. Aziz Milletim, Ülke ve millet olarak bugüne kadar karşılaştığımız her sıkıntının, uğradığımız her saldırının üstesinden birliğimize, beraberliğimize, kardeşliğimize daha sıkı sarılarak geldik, inşallah bu koronavirüs tehdidini de aynı şekilde yeneceğiz. Velew ki gözle görülmeyen bir virüs olsun, hiçbir düşman milletimizin birliğinden, beraberliğinden, gücünden, dirayetinden daha üstün değildir. Bugünler Habil'lerle Kabil'lerin ayrıştığı, hasbilerle hesabilerin kendini belli ettiği, bencillerle diğerkâmların arasındaki farkın ortaya çıktığı günlerdir. Biz tüm bu hasletlerin hayırlı olanını tercih edeceği özellikle bu konuda milletimize güveniyoruz. Her meselemizde olduğu gibi Rabbimizin yardımının bu sıkıntımızda da yanımızda olacağından şüphe duymuyoruz. Rabbimizin sizin hayır bildiklerinizde şer, şer bildiklerinizde hayır, olabilir emri ilahisinin hikmetine bir kez daha muhatap olacağımıza tüm kalbimizle inanıyoruz. Dünya bu salgın hastalığın ardından hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı, yepyeni bir küresel siyasi, ekonomik, sosyal sistemin inşa edileceği bir döneme doğru gitmektedir. Türkiye olarak bu yeni döneme çok büyük avantajlarla ve güçlü bir altyapıyla giriyoruz. Önümüzdeki 2023 hedeflerimize umduğumuzdan daha kısa sürede ulaşabileceğimiz bir fırsat duruyor. İnşallah

aydınlık yarınlar bizi bekliyor. Yeter ki ikazlara riayet edelim, sabırlı olalım, dikkatli olalım, dikkati elden bırakmayalım, kendimizin ve çevremizin temizliğine ihtimam gösterelim. Tedbir bizden, mücadele bizden, ferasetli davranmak bizden, takdir Allah'tandır. Kalın sağlıcakla.” (www.tccb.gov.tr).

EK 3: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 27.03.2020'de yaptığı “Ulusa Sesleniş Konuşması” www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

“Aziz Milletim, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Dünyanın tamamını etkisi altına alan kovit-19 hastalığı giderek yaygınlaşıyor ve giderek daha çok can alıyor. Küresel düzeyde hasta sayısının 600 bine, ölü sayısının 27 bine yaklaştığı bu büyük felaket herkesle birlikte bizi de etkilemiştir. Ülkemizde de bugün itibarıyla 5 bin 698 tespit edilmiş toplam vaka ve maalesef 92 can kaybı vardır. Yoğun bakımda tedavi gören hasta sayısı 344 iken bunların 42'si iyileşmiştir. Hayatlarını kaybeden vatandaşlarımıza bir kez daha Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı diliyorum. Hiçbir musibetin bizim gücümüzden büyük olmadığı inancıyla kovit-19 hastalığı ile mücadelemizi milletimizle birlikte kararlılıkla sürdürüyoruz. İnsanlığın karşı karşıya kaldığı bu krizin üstesinden gelebilmek için daha çok fedakârlık yapmamız gereken bir döneme girdik. Birliğimizi, beraberliğimizi, kardeşliğimizi, dayanışmamızı ne kadar güçlü tutarsak, Allah'ın izniyle bu süreçten o kadar az hasarla çıkarız. Ancak şu hususları da asla aklımızdan çıkarmamalıyız: Rehavete kapılmayacağız, çünkü karşıımızdaki tehdit çok ciddidir. Paniğe asla kapılmayacağız, çünkü bu tehlide karşı gerçekten sağlam bir mücadele yürütüyoruz. Her bir vatandaşımın bu hastalığın yol açabileceği vahim sonuçların farkında olduğuna inanıyorum. Bir yandan devlet olarak biz her türlü tedbiri alacağız, diğer yandan vatandaşlarımızın her biri kendi bireysel tedbirlerini alacak. Ücretli çalışanlardan esnaf ve sanatkârlara kadar her kesimi kapsayan istihdamın korunmasını merkeze alan pek çok ekonomik tedbiri hayata geçirdik, geçiriyoruz. Bu kapsamda ilk etapta yaklaşık 100 milyar liranın üzerinde bir ekonomik destek programı hazırladık. Meclisimiz de bu programın hayata geçmesi için gereken mevzuat değişikliklerini yaptı. İşsizlik Fonu'nu güçlendirerek çalışanlarımızı ve ilave kaynak aktarmak suretiyle Kredi Garanti Fonu'nu güçlendirerek esnaf ve sanatkârımızı destekliyoruz. En düşük emekli maaşını bin 500 liraya çıkartarak, bu kesime yeni bir nefes daha aldırarak. Ayrıca, emeklilerimizin Ramazan Bayramı ikramiyesinin ödeme tarihini de Nisan başına çekti. İstihdamı korumak amacıyla kısa çalışma ödeneğinin şartlarını kolaylaştırdık, aynı amaçla telafi çalışma süresini azalttık. Ülkemizde 2 milyon dar gelirli haneye biner lira nakit desteği veriyoruz. Üretimin ve ihracatın devamı en önemli önceliğimizdir. Bunun için sanayicilerimizi ve ihracatçılarımızı rahatlatacak tedbirleri de hayata geçirdik. Milletimizin her bir ferdi devletin tüm imkânlarıyla yanında olduğunu biliyor. Bu ülkede hiç kimsenin aç kalmasına da, açlıkta kalmasına da, mağduriyetine de, istiskaline de izin vermeyiz. Yaşlılarımızı hastalıktan korumak için aldığımız tedbirleri onlara karşı saygısızlığın bahanesi haline dönüştürenlere de müsaade etmeyeceğiz. Çocuklarımıza nasıl gözüümüz gibi bakıyorsak büyüklerimize de aynı ihtimamı göstereceğiz. Hayatın tüm alanlarını kapsayan tedbirlerle hastalık zincirinin bir an önce kırılmasını sağlamayı amaçlıyoruz. Tüm bu tedbirleri titizlikle uyguladığımızda inşallah en kısa sürede bu meselenin üstesinden gelebileceğimizi görüyoruz. Yeter ki hep birlikte kurallara uyalım, ikazlara kulak verelim. Aziz Milletim, Türkiye bu salgın dönemine olabilecek en hazırlıklı şekilde yakalanmıştır. Son 17 yılda ekonomisini ve üretim altyapısını güçlendiren Türkiye pek çok konuda

kendi kendine yeterli olmanın avantajlarını yaşıyor. Ayrıca, ilk çıktığı günlerden itibaren süreci ciddiyetle takip edip tedbirlerimizi alarak da ilave bir avantaj kazandık. Hamdolsun ilaç ve gıda konusunda hiçbir sıkıntımız yoktur. Her iki alanda da üretim ve tedarik zincirleri aksaksız çalışıyor. Hastalıkla mücadelede önem taşıyan test kiti, maske, eldiven gibi ürünleri kendimiz üretebildiğimiz için bunlar konusunda da herhangi bir sorun yaşamıyoruz. Bunların olumsuz dedikodusunu yapanlar var, sakın bunlara aldanmayın. Bunlarla ilgili stokçuluk yapanlar, karaborsa yapanlar var, sakın bunlara aldanmayın, bunlarla da bütün güvenlik güçleriyle sırtlarındayız. Bu ürünleri hızla tedarik edebilmemizi sağlayan sanayicilerimize ayrıca teşekkür ediyorum. Dünyanın nüfusuna göre en çok yoğun bakım yatağına sahip ülkesiyiz. Solunum cihazı üretimi konusunda da hızla mesafe kat ediyoruz. Ayrıca gerektiğinde yurt dışından malzeme tedariki de bu arada yapıyoruz. Bu çerçevede yurt dışından getirdiğimiz hızlı tanı kitlerini devreye sokarak test sayılarını süratle artırdık. Hem kendi üretimimiz olan testlerin, hem de hızlı testlerin yapıldığı merkezleri tüm ülke çapına yaydık. Testler kesinlikle ücretsiz. Tedaviye yönelik ilacın ilk kısmı elimize ulaştı ve kullanmaya başladık, devamı da geliyor. Hem vatandaşlarımızın, hem sağlık personelimizin teşhis ve tedaviyle ilgili tüm ihtiyaçlarını karşılıyoruz. Vatandaşlarımızın günlük hayatlarını huzurla sürdürebilmeleri için tüm bakanlıklarımız ve kurumlarımız seferberlik ruhuyla çalışıyor. Kabine içi ve uluslararası iletişimimizi telekonferans yöntemiyle hiçbir kesintiye ve aksaklığa meydan vermeksizin sürdürüyoruz. Kabine toplantımızı her hafta telekonferansla bundan sonra gerçekleştireceğiz. Gün itibarıyla da her Pazartesi bundan böyle bizler Kabine toplantımızı gerçekleştireceğiz. Tüm çalışmalarımızı şeffaf şekilde yürütüyoruz. İlgili bakanlarımız, kurumlarımız ve bilim insanlarımız gelişmeleri anbean milletimizle paylaşıyor. Biz de tüm bu süreçleri bizzat takip ediyoruz. Sağlık Bakanlığı bünyesinde oluşturduğumuz Bilim Kurulumuzun tavsiyeleri doğrultusunda sürekli ilave tedbirler alıyoruz. Tedbirlerin ne kadar süreceğini halkımızın uygulamadaki kararlılığı belirleyecektir. Belirlenen kurallara ne kadar sıkı riayet edersek, bu cendereden o kadar çabuk çıkarız. Attığımız her adımda kamu düzeninin korunması, sağlık sisteminin etkin şekilde işletilmesi, gıda, sağlık, temizlik tedarik zincirinin ayakta tutulması, sosyal mesafenin ve izolasyonun sağlanması hususlarını özellikle gözetiyoruz. Bugüne kadar sağlıktan eğitime, ekonomiden ulaşım, adaletten çalışma hayatına kadar tüm alanlarda aldığımız tedbirlerin gerisinde hep bu amaç vardır. Aziz Milletim, Bugün Bilim Kurulumuzun tavsiyeleri doğrultusunda aldığımız yeni tedbir paketini hayata geçirmeyi kararlaştırdı. Hepsisi de milletimizin sağlığı, huzuru, güvenliği ve geleceği için uygulanacak bu tedbirleri sizlere bu akşam buradan ifade etmek istiyorum. 1- Şehirlerarası seyahatler bundan böyle valilik iznine bağlanmıştır. 2- Kamuda olduğu gibi özel sektörde de minimum personelle esnek çalışma sistemine geçilecektir. 3- Toplu taşıma araçlarında seyrek oturma düzeni uygulanacaktır. 4- Piknik alanları, ormanlar, ören yerleri gibi alanlar hafta sonları kapalı olacak, hafta içi de buralarda hiçbir şekilde toplu olarak bir arada bulunulamayacaktır. 5- Askerlerimiz 14 gün karantina kuralına uygun şekilde kontrollü olarak celp ve terhis uygulamasına tabi tutulacaktır. 6- Yurt dışı uçuşlar tamamen sona erdirilmiştir. 7- Tüm illerimizde valilerimizin başkanlığında pandemi kurulu oluşturularak, alınan tedbirlerin takibi yapılacak, gerektiğinde o şehre mahsus ilave tedbirler de yine burada kararlaştırılacaktır. Şimdi asıl önemli olan yere geliyorum, bu tedbirlerin başta İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli gibi büyük şehirlerimiz olmak üzere 30 büyükşehirimizin tamamında titizlikle uygulanması kararı uygulamaya geçmiştir, 30'un dışındakileri şimdilik saymıyorum, sadece 30 büyükşehri sayıyorum, buralarda titizlikle bunun uygulanmasına geçilecektir, dolayısıyla bu 30 büyükşehirimizin valisi bu kararlılığı uygulamada alttaki

kurullarıyla birlikte gösterecektir. Ev ve iş yeri dahil her ortamda sosyal mesafeye dikkat ederek, toplu taşıma araçlarını zorunlu olmadıkça kullanmayarak, alışveriş ihtiyacı dışında sokağa çıkmayarak, temizliğimize hassasiyet göstererek tedbirlerin etkinliğini artırmamız şarttır. Milletimizden sabır, fedakârlık ve dirayet bekliyoruz. Şayet bu tedbirlerin daha ileri noktalara ulaşmasını istemiyorsak, gönüllü karantina şartlarına harfiyen riayet etmeliyiz. Ne demek gönüllü karantina? Yani evimizden çıkmayacağız. Dünyada kurallara uyduğumuzda nasıl kısa sürede başarıya ulaşacağımızın da, kurallara uymadığımızda nasıl bir büyük felaketlerle karşılaşacağımızın da örnekleri mevcuttur. Bakınız şu anda Amerika'nın geldiği durum ortada. Öyleyse bizler Türkiye olarak şu anda bulunduğumuz konumu çok daha olumsuz bir neticeye taşımamamız gerekir. Hep ifade ettiğim gibi, bu süreci en kısa sürede ve en az hasarla atlattığımızda önümüzde aydınlık bir gelecek bizi bekliyor. Türkiye bu hastalığı yenebilecek güce ve imkâna, milletimiz de alınan tedbirleri hassasiyetle uygulayacak dirayete sahiptir. Rehavete ve paniğe kapılmadan dikkatle ve sabırla atacağımız her adım bizi bu tehditten biraz daha uzaklaştıracaktır. Kendimizin ve evlatlarımızın geleceği için lütfen evde kalalım, kurumlarımızın açıkladığı tedbirleri dikkatle uygulayalım, bilim insanlarımızın tavsiyelerine kulak verelim. Ve şunu unutmayalım: Yarın elbet bizim, elbet bizimdir, gün doğmuş, gün batmış, ebed bizimdir. Kalın sağlıcakla.” (<https://www.tccb.gov.tr/>).

EK 4: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 30.03.2020 “Ulusa Sesleniş Konuşması” www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

“Aziz Milletim, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Kabinemizin 25. Toplantısını az önce tamamladık. Kovit-19 hastalığına karşı aldığımız tedbirler sebebiyle bu toplantımızı telekonferans yöntemiyle gerçekleştirdik. Toplantımızda bakan arkadaşlarımızla sağlık önlemleri, gıda güvenliği, kamu güvenliği gibi hususları etraflıca ele aldık. Salgının ilk günlerinden itibaren Sağlık Bakanlığımız bünyesinde oluşturduğumuz Bilim Kurulumuzun tavsiyeleri doğrultusunda sağlık tedbirlerini eksiksiz hayata geçiriyoruz. Sağlık altyapımız gerek personel, gerek ilaç ve malzeme, gerekse yoğun bakım yatağı açısından hamdolsun diğer ülkelere göre oldukça iyi durumda. Maskeden tanı kitine ve bağışıklık sistemini güçlendirici kimi ilaçlara kadar hemen her ihtiyacımızı kendimiz karşılayabiliyoruz. Şu ana kadar hastanelerimiz ile diğer sağlık birimlerimize 27 milyon cerrahi maske, 3 milyon üzerinde N95 maske, 1 milyon üzerinde koruyucu tulum, 181 binin üzerinde koruyucu gözlük dağıttık. Bu malzemelerin üretimlerini daha da artırma imkânına sahibiz. Mevcut hastanelerimizi güçlendirme yanında yeni hastanelerimizi de süratle hizmete açıyoruz. Gerçekten çok modern bir sağlık tesisi olan şehir hastanelerimiz özellikle bu evsaptaki standartlarda 600 yataklı Okmeydanı Hastanemiz, o da bugün itibarıyla hizmet vermeye başladı. Burayı daha önce Eğitim Araştırma Hastanesi olarak planlamıştık, fakat öyle bir evsafa sahip oldu ki, dedik ki biz burayı süratle şehir hastanesine dönüştürelim ve bugün şehir hastanesi olarak açılışı yapıldı. Yine şehir hastanesi statüsündeki bin 150 yatak kapasiteli Kartal Hastanemizi de bir süre önce hizmete sunmuştuk. İkitelli Şehir Hastanemizi ise 520'si yoğun bakım olmak üzere 2 bin 682 yatak kapasitesiyle Mayıs ayında hizmete açmayı planlıyoruz. Ülkemizin en modern hastanelerinden biri olacak bin yataklı Göztepe Şehir Hastanemizin inşasında da sona yaklaştık, inşallah onu da Eylül ayında hizmete veriyoruz. Böylece Türkiye sağlık altyapısında zaten güçlü olan yerini daha da sağlamlaştırmış olmaktadır. Kovit-19 hastalığı sürecinde tedbirlerimizi hamdolsun

pek çok ülkeden daha erken aldık ve hayata geçirdik. Aşama-aşama ilave tedbirleri de yürürlüğe sokuyoruz. Gıda konusunda da herhangi bir sıkıntımız yok. Ülkemiz tüm temel gıda maddelerini kendisi ürettiği için hem stoklarımız, hem de tedarik zincirlerimizin işleyişi ihtiyacımızı karşılayacak düzeydedir. Kamu güvenliği konusunda ise, milletimizin dirayetli tutumu ve emniyet birimlerimizin gayretleri neticesinde kayda değer bir sıkıntı yaşamıyoruz. Bu vesileyle tüm sağlık görevlilerimize, güvenlik güçlerimize, gıda ve ihtiyaç malzemelerinin halkımıza ulaştırılmasını sağlayan esnafımıza, üretimi devam ettiren sanayicimize ve işçilerimize şükranlarımı sunuyorum. Aziz Milletim, Türkiye Avrupa ve Amerika'ya kıyasla bu hastalığın yayılmasının üstesinden gelmeye en yakın ülkelerden biridir. Vatandaşlarımızın her geçen gün daha bilinçli bir şekilde tedbirlere uyduğunu görüyoruz. Salgın sürecinde en önemli hususlardan biri, sağlık sistemimizi ayakta tutmaktır. Sağlık kuruluşlarımızın personel ve araç-gereç imkânlarını ne kadar yüksek oranda kovit-19 hastalığı ile mücadeleye tahsis edersek, salgınla o derece etkili şekilde baş edebiliriz. Ayrıca, bu tür durumlarda sağlık kuruluşları salgın merkezi haline dönüşebiliyor. Bunun için vatandaşlarımızın gerçekten acil olmayan durumlar dışında hastaneye gitmemelerini hassaten rica ediyorum. Okullarda uzaktan eğitime geçerek, kamuda ve özel sektörde evden çalışma yöntemini devreye alarak, yaşlılarımıza özel ihtimam göstererek sokaktaki hareketliliği büyük ölçüde azalttık. İnsanların toplu olarak bulunduğu tüm mekânların faaliyetlerine ara vermesi de, evde kalma çağrımızın hayata geçmesine önemli katkı sağladı. Son olarak kara, hava ve deniz yollarıyla yapılan şehirlerarası ulaşımı sınırlandırdık. Gerekirse şehir içi ulaşımında da benzer yöntemleri devreye sokabiliriz. Günlük test sayısında 10 bini aştık. Tespit yapılan kişi, hastalık belirlenen vaka, vefat ve taburcu rakamlarımızı şeffaf bir şekilde her gün milletimizle paylaşıyoruz. Virüsün yayılmasını önlemek için her yola başvurmakta kararlıyız. Hâlihazırda ülke genelinde köy ve mahalle statüsündeki 41 yerleşim birimimiz karantina altındadır. Benzer örneklerin yaygınlaşmasının önüne geçmesinin tek yolu, her birimizin kendi karantinasını kendi uygulamasıdır. Burada en önemli hassasiyetimiz; temel ihtiyaç maddelerinin arzında sürekliliği sağlamak ve ihracatı desteklemek için üretimin kesintisiz sürmesini temin etmektir. Türkiye her hâl ve şart altında üretime devam etmek, çarklarının dönmesini sağlamak zorunda olan bir ülkedir. Üretimini sürdüren şirketlerin çalışanlarının sağlığını koruması için gereken tedbirleri en sıkı şekilde almalarını sağlayacağız. Kendimizle birlikte dostlarımızın da ihtiyaçlarını karşılamamızın gayreti içindeyiz. Bu çerçevede içinde bulundukları şu zor günlerde pek çok ülkeye sağlık ve temizlik malzemesi gönderdik. Son olarak salgından en olumsuz etkilenen ülkelerden biri olan İspanya'ya bir uçak dolusu malzemeyi Çarşamba günü inşallah naklediyoruz. Aynı şekilde sıkıntılı bir dönemden geçen İtalya'ya da yine bu ihtiyaçları karşılamak üzere Kızılay aracılığıyla bir gemi dolusu yardım malzemesini de ulaştırdık, ulaşıyoruz. Üretimini kendi yaptığımız malzemeleri gönderdiğimiz başka ülkeler de var. Türkiye ne kadar güçlü olursa, dostlarına da o derece fazla yardım eli uzatabilecektir. Ülkemizdeki tüm kalkınma ajanslarının bu hastalıkla mücadele için yapacakları yenilikçi çalışmalara destek vereceğiz. Sağlığımız ve güvenliğimiz için gereken her türlü tedbiri alarak bu doğrultuda yolumuza devam edeceğiz. Solunum cihazlarını üretme noktasında yoğun bir çalışmayı şu anda kurumlarımız devam ettiriyor. Aynı noktada aşıda da bu tür çalışmaları devam ettiriyoruz ve hedefimiz yılsonuna kadar ciddi sonuçlara ulaşabilmektir. İş olmayan, zorunluluğu bulunmayan vatandaşlarımız gönüllü karantina ile kendilerini ne kadar evde tutarlarsa, hayatımızın normale dönme süresi o kadar kısalmaktadır. Temizlik ve mesafe kurallarına riayet edilmesi, hastalığın kırılma zincirine çok önemli katkı yapacaktır. Nice sıkıntıyı birlikte göğüslediğimiz, nice mücadeleyi birlikte yürüttüğümüz milletimizle el ele vererek Rabbimizin yardım ve

inayetiyle inşallah bu musibetin de üstesinden geleceğiz. Yeter ki kurallar uyalım, tedbiri elden bırakmayalım, başaracağımıza inanalım. Panik yapmayalım, ama tedbiri asla elden bırakmayalım. Hiçbir virüs bizim birliğimizden, beraberliğimizden, kardeşliğimizden daha güçlü değildir. Hiçbir hastalık önümüzdeki aydınlık yarınların önüne geçemez. Hiçbir tehdit bizi hedeflerimizden asla vazgeçiremez. Çünkü biz Türkiye'yiz, çünkü biz Türk milletiyiz. Aziz Milletim, Medeniyetimiz ve kültürümüz yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma üzerine kuruludur. Devlet olarak açıkladığımız ekonomik ve sosyal destek paketleriyle her kesimden insanımızın yanında olduğumuzu gösterdik, göstermeye devam ediyoruz. İstihdamın sürmesini sağlamak için esnafımıza, sanatkârimıza, küçük ve orta ölçekli işletmelerimize, ihracatçılarımıza pek çok erteleme ve destek düzenlemesini hayata geçirdik. Ülkemizdeki 2 milyondan fazla vergi mükellefinin 54 milyar lirayı bulan muhtasar, KDV ve prim ödemelerini 6 ay süreyle erteledik. Nakit akışı bozulan KOBİ'ler ve diğer firmalara mevcut kredilerinin 6 aya kadarı ödemesiz olmak üzere, 12 aya kadar ilave süre tanınmasını sağladık. Sektör ayrımı gözetmeksizin tüm kurumsal ve ticari firmalara işletme sermayesi desteği için 6 ayı ödemesiz 36 ay vadeli ve yıllık yüzde 7,5 maliyetli kredi imkânı getirdik. Esnaflarımızın hem Nisan, Mayıs, Haziran ayı ödemelerini faizsiz öteledik, hem de yüzde 4,5 maliyetli 36 aya kadar vadeli bir kredi paketini hayata geçirdik. Personel maaşlarını kamu bankalarından ödeyen firmalara istihdamı azaltmamaları şartıyla önümüzdeki 3 aylık personel gideri kadar ilave likit sağladık. Kredi Garanti Fonunun limitini 50 bin liraya ve toplam kapasitesini de 850 bin, kredi talebini karşılayacak şekilde 450 milyar liraya yükselttik. Reeskont kredilerinin geri ödemelerini 90 gün daha uzatarak 50 milyar liralık bir kaynağı ihracatçılarımızın kullanımına sunduk. Sosyal yardım programlarımızda kayıtlı 2 milyon haneye biner lira nakit yardımı yapıyoruz. Kısa çalışma ödeneğini şartlarının kolaylaştırdık. En düşük emekliği maaşını bin 500 lira yükselttik. Emeklilerimizin bayram ikramiyesini öne çektik. Asgari ücret desteğini yaygınlaştırdık. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarımızın ödeneklerini artırdık. Yükseköğrenim yurtlarında kalan öğrencilerden Mart ayında yurttan kalmadıkları günlerin ücretlerini iade ediyor, Nisan, Mayıs ve Haziran ayları için de ücret almıyoruz. Öğrencilerimizin kredi ve burs ödemelerinde de herhangi bir kesinti yapmıyoruz. Yine öğrencilerimizin kredi geri ödemeleri Nisan, Mayıs ve Haziran ayı için ilave bir maliyet yansıtılmadan ertelenebilecek. Halen 41 ilimizdeki yükseköğrenim yurtlarımızda yurt dışından gelen 21 bin 500 vatandaşımızı 14 günlük karantina kuralına göre misafir ediyoruz. İlk ve ortaöğretimdeki uzaktan öğrenim gören öğrencilerimize 8 gigabayta kadar ücretsiz internet imkânı getirdik. Yaşadığımız dönemin kahramanları olan sağlıkçılarımıza 6 milyar liralık ilave bir destekle performans ödemelerini en üst tavadan yapıyoruz. Yine sağlıkçılarımızın her birine TÜRKSAT üzerinden 100'er gigabayt ücretsiz internet kotası veriyoruz. Çiftçilerimize destek olmak üzere 2020 yılı tarımsal desteklerinin yarıya yakınını bugüne kadar ödedik. Hububat ve sebze başta olmak üzere hemen tüm tarım ürünlerinin üretiminde kendi kendimize yeterlilik oranımız yüzde 100'ün üzerindedir. Bu dönemde yoğun talebi olan bakliyat, makarna, temizlik malzemesi, yağ gibi ürünlerin üretimlerinde 3 katına varan artışlar sağladık. Gerekirse bu kapasiteleri çok daha fazla artırma imkânına sahibiz. Velhasıl, aldığımız her tedbirle devletimizin vatandaşının yanında olduğunu gösterdik. Sivil toplum kuruluşlarımızın da imkânları çerçevesinde ihtiyaç sahiplerine destek olmaya çalıştığını biliyoruz. Bu konuda da devletin öncülük etmesi gerektiğini gördüğümüz için milli dayanışma kampanyası başlatıyoruz, "Biz Bize Yeteriz Türkiye" diyerek, başlattığımız bu kampanya için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığımız tarafından şu anda bilgileri ekranda gözüken bir yardım hesabı açıldı. Ayrıca yine ekranda gözüken kısa mesaj numaraları üzerinden de bağış yapılabilir. Amacımız, yevmiyeyle geçimini sürdüren kesimler

başta olmak üzere alınan tedbirlerden dolayı mağdur olan dar gelirli vatandaşlarımıza ilave destek sağlamaktır. Her ilimizde ve ilçemizde bulunan sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarımız aracılığıyla ihtiyaç sahibi vatandaşlarımızı belirleyip bu yardımları kendilerine sunacağız. Gerekirse muhtarlıklarımızı da devreye alarak kampanyada toplanan paraların en doğru şekilde yerine ulaşmasını temin edeceğiz. Kampanyayı şahsım olarak, 7 aylık maaşımı bağışlayarak açıyorum. Biraz önceki toplantımızda bakan arkadaşlarımızdan kimi 3'er, kimi 6'şar aylık maaşlarını kampanyaya bağışlama kararı aldılar. Tabii bazı bakanlarımız çok daha yüksek bağış rakamları da ifade ettiler. Toplamda bakanlarımız ve Kabineye eşlik eden arkadaşlarımız 5 milyon 200 bin liralık bir bağışta bulunmuş oldular. Meclisteki tüm milletvekillerimizi, AK Parti başta olmak üzere tüm partilerimizin teşkilatlarını, tüm belediye başkanlarımızı, bürokratlarımızı kampanyaya katılmaya davet ediyoruz. Ve bu süreç içerisinde en büyük katkıyı da iş adamlarımızdan, hayırseverlerden bekliyoruz. Zekâtlarını Ramazan ayında dağıtmayı düşünen vatandaşlarımız da, Ramazan ayını beklemeye gerek yok, bu kampanyaya şimdiden katılarak hayır yarışında yerlerini alabilirler. Kampanyamıza yapılan yardımların şimdiden Hak katında kabul olmasını diliyorum. Bugün itibarıyla bu kampanya için 11 milyon dolar hayırseverlerimizden gelen destek var, bunu da özellikle bildiriyorum ve kendilerine ayrıca teşekkür ediyorum. İnşallah yaşadığımız sıkıntılı günleri geride bıraktığımızda hatırlayacağımız en güzel şeylerden biri de işte bu birlik, beraberlik, kardeşlik, dayanışma fotoğrafımız olacaktır. Rabbim yar ve yardımcımız olsun. Hepinize sevgilerimi, saygılarım sunuyorum; kalın sağlıcakla.” (<https://www.tccb.gov.tr/>).

EK 5: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 03.04.2020'de yaptığı “Ulusa Sesleniş Konuşması” www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

“Aziz Milletim, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Türkiye korona virüs salgınıyla mücadelesini kararlılıkla sürdürüyor. Dünyanın en gelişmiş ülkelerinin dahi çok ciddi bir bocalama yaşadığı bu süreçte biz hem hazırlık, hem malzeme, hem müdahale konusunda gerçekten sağlam bir duruş sergiliyoruz. Türkiye'deki Kovit-19 hastalarının veya bunlara hastalığı bulaştıranların önemli bir bölümünde Avrupa-Amerika seyahati hikâyesinin olması düşündürücüdür. Batı ülkelerinin sağlık sistemlerinin yeteri kadar kapsayıcı olmaması sebebiyle hastalığın teşhisinde ve vaka sayısı arttıktan sonra da tedavisinde yetersiz kaldıkları çok açıktır. Türkiye en başından itibaren elindeki veriler çerçevesinde tüm tedbirleri alarak, hastalığın ülkemize girişini geciktirmiştir. Hastalığın ilk defa görülmesinin ardından da ülke genelinde vaka tespiti ve tedavisini oldukça başarılı şekilde yürüttük. Şu an itibarıyla dünyada salgından etkilenenlerin tespit edilebilen sayısı 1 milyon 30 bine, Kovit-19 hastalığından ölenlerin sayısı da 55 bine ulaşmıştır. Ülkemiz ise toplamda 20 bin 921 hasta, 425 ölüm, 484 taburcu sayısı ile nüfus ve salgın tehdidi bakımından mukayese edilebileceğimiz ülkelerin tamamından daha iyi bir yerdedir. Maske, test kiti, temizlik malzemeleri başta olmak üzere salgınla mücadele için gereken temel araçları kendimizin üretiyor olması bizi mutlak dışa bağımlılıktan kurtarmıştır. Kapsayıcı genel sağlık sigortamızın, yaygın ve modern hastane ağıımızın, yetişmiş ve yeterli sayıda sağlık personelimizin önemi bu süreçte çok daha iyi ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde temel gıda maddelerinin neredeyse tamamında kendi kendimize yeterli olmanın ötesinde net ihracatçı konumunda bulunmamız da ülkemize büyük avantaj sağlıyor. Dolayısıyla Türkiye bu küresel salgına ve onunla başlayan büyük krize en hazırlıklı ülkelerden biridir. Tek yapmamız gereken, birliğimize, beraberliğimize,

kardeşliğimize sıkı sıkıya sahip çıkarak, salgın tehdidi geçene kadar kurallara harfiyen uymaktır. Sağlık Bakanlığımızda oluşturduğumuz Bilim Kurulumuz hastalığın dünyadaki ve ülkemizdeki gelişimini an be an takip ediyor. Buna göre alınması gereken tedbirler de yine Bilim Kurulumuz tarafından belirlenerek tavsiye olarak Hükümetimize iletiliyor. Cumhurbaşkanlığı olarak, biz de Bakanlık ve kurumlarımızla birlikte dünyadaki ve ülkemizdeki tüm gelişmeleri göz önünde bulundurarak kararlarımızı alıyor ve uygulamaya geçiriyoruz. Hep söylediğim gibi, özellikle milletimizden beklentimiz; her bireyin kendi karantinasını kendi uygulamasıdır. Genel olarak halkımızın kurallara riayet hususunda hassasiyet gösterdiğini biliyor ve herkese şükranlarımı sunuyorum. Ancak sayıca az da olsa sosyal izolasyon, sosyal mesafe, temizlik gibi temel kurallara uymayanların bulunduğunu da görüyoruz. Bunun için gönüllü olarak uygulanması gereken kuralları aşamalı bir şekilde zorunlu hale dönüştürmemiz gerekebiliyor. Aziz Milletim, Salgınla mücadele çerçevesinde attığımız adımlara bu gece yarısı itibariyle yenilerini ekliyoruz. Bilindiği gibi daha önce şehirlerarası toplu taşımayı izne bağlamıştık. Kendi arabalarıyla şehirlerarası yolculuk yapan vatandaşlarımızı da şehir girişlerinde kontrole tabi tutuyorduk. Bu gece itibariyle ülkemizin 30 büyük şehri ile akciğer rahatsızlıklarının sık görüldüğü Zonguldak ilimizi, belirli istisnalar haricinde araç giriş-çıkışına kapatıyoruz. Bu şehirlerimize gıda, ilaç ve temizlik malzemesi gibi zorunlu ihtiyaç malzemeleri nakli ile İçişleri Bakanlığı genelgesinde belirtilen sektörlerin lojistik araçları dışında giriş-çıkış yapılamayacaktır. Ülke içinde yük ve izinli yolcu taşımacılığı yapanlar ile uluslararası yük taşımacılığı yapan araçların bu şehirlerden transit geçişleri ise devam edecek. İl pandemi ve il hızıssihha kurulları kendi şehirlerinin ihtiyaçlarına göre bu tedbirleri daha da genişletebilecektir. 30 büyük şehrimiz ile Zonguldak'ta başlatacağımız araç giriş-çıkışı yasağını ilk etapta 15 gün süreyle uygulayacağız, gerekirse süreyi daha da uzatacağız. Bir başka tedbirimiz; ülkemizin tamamında daha önce 65 yaş üzerine uyguladığımız sokağa çıkma kısıtlamasını 20 yaş altı için de getirmektir. Gece yarısından itibaren 1 Ocak 2000 ve üstü tarihli doğumlular da tıpkı 65 yaş üstü gibi sokağa çıkamayacaktır. Bununla gençlerimizi de çocuklarımızı da ciddi manada kontrol altına, karantina altına almak durumundayız. Yani 65 yaş üstü sıkıntıda da 20 yaş altı sıkıntıda değil, diye elimizde böyle bir garanti yok. Amacımız, vatandaşlarımızın sadece çalışmak veya temel ihtiyaç malzemelerini temin etmek için sokağa çıkmasını temin etmek, bunun dışında herkesin evinde kalmasını sağlamaktır. Dışarıya çıkmak zorunda kalan vatandaşlarımız için de yeni bir uygulama başlatıyoruz. Yarından itibaren pazar yerleri ve marketler gibi insanların toplu şekilde bulunduğu tüm alanlarda herkesin maske takması zorunlu olacaktır. İnsanların toplu olarak çalışmaya devam ettiği iş yerlerinde de benzer tedbirler alınacaktır. Tüm bunlara ilave olarak, Türkiye genelinde insan hareketliliğini azaltmak için gereken tedbiri almayı sürdüreceğiz. Şehirlerimizde tamamında insan hareketliliğini azaltmak için gereken ilave tedbirler, yarından itibaren il pandemi ve il hızıssihha kurulları tarafından alınıp uygulanabilecektir. Sokaklar dahil tüm kamuya açık mekanlarda kalabalık oluşturacak şekilde asla bir arada bulunulamayacak, sosyal mesafeye en az 3 adım olarak mutlaka riayet edilecektir. İkazlara uymayarak aksi yönde davranışlar sergilemekte ısrar edenlere gereken idari ve adli cezalar tereddütsüz şekilde uygulanacaktır. Amacımız, vatandaşımıza eziyet etmek değil hem kendi sağlığını hem de onlarla temas edenlerin sağlığını güvence altına almaktır. Ülkemizde hayatı ne zaman normale döndürebileceğimiz 83 milyon olarak bizlerin elindedir. Kurallara ne kadar iyi riayet edersek salgının seyrini o derece hızlı kontrol altına alır ve tehdidi tamamen ortadan kaldırabiliriz, aksi halde, bugün üzüntüyle takip ettiğimiz kimi ülkelerin durumuna düşmemiz kaçınılmazdır. Milletimize güveniyorum, bu içi boş bir

söz değildir, attığımız her adımda bu güvenin tezahürlerine şahit olabiliyoruz. Bugüne kadar nice badireyi birlikte attığımız bu aziz millet, aldığımız tedbirlerden etkilenen kesimlere destek olmak için başlattığımız yardım kampanyamıza gösterdiği sahiplenmeyle adeta yeni bir destan yazmıştır. Kampanyanın üçüncü gününde SMS hariç yaklaşık 304 bin kişi ve kuruluşumuz 1 milyar 61 milyon liralık yardım yaparak, kardeşliğimizin gücünü göstermiştir. Ülkemizin bu sıkıntılı gününde yardım kampanyamıza katılarak dayanışma ortaya koyan tüm vatandaşlarımıza ve kurumlarımıza şahsım, milletim adına şükranlarımı sunuyorum. Her ne kadar CHP Genel Başkanı başta olmak üzere kimi kesimler bu kampanyayı itibarsızlaştırmaya çalışmışsa da, görüldüğü gibi milletimiz bu fitne odaklarına kulak vermemiştir. Halbuki bizim tarihimizde çok sayıda bu tür ve hatta daha ötesi dayanışma örnekleri vardır. Mesela Kurtuluş Savaşı başlarken Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Tekâlif-i Milliye denilen 10 maddelik bir emir yayınlamıştır. Bu emirle milletimizin elinde bulunan silahtan cephaneye, giysiden yiyecek, içeceğe, makineden binek hayvanlarına kadar savaşta ihtiyaç duyulan hemen her malzemenin belirli bir oranı talep edilmiştir. Milletimiz bu dayanışma çağrısına mecburiyetin ötesinde bir gönüllülikle iştirak ederek, kendisinin ve evlatlarının geleceği için varını-yoğunu devletine vermekten çekinmemiştir. Kendi tarihlerini bilmeyenler, bugün devletimizin yürüttüğü yardım kampanyasını dahi sabote etmeye çalışarak millettten ne kadar uzak olduk olduklarını bir kez daha göstermişlerdir. Sözlerime son vermeden önce, salgın sürecinde en büyük yükü omuzlayan sağlık çalışanlarımıza da ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Milletimiz doktorundan hemşiresine, teknisyeninden temizlik görevlisine kadar, tüm sağlık çalışanlarımızın gösterdiği fedakârlığı asla unutmayacaktır. Bu vesileyle, geçtiğimiz günlerde Kovid-19 hastalığından kaybettiğimiz Profesör Doktor Cemil Taşcıoğlu Hocamızın adını Okmeydanı Eğitim Araştırma Hastanemize vereceğimizi, yani bundan böyle bu hastanenin artık Hocamızın adıyla bir şehir hastanesi olarak Profesör Doktor Cemil Taşcıoğlu Şehir Hastanesi olarak anılacaktır. Cemil Hocamıza Allah'tan rahmet diliyorum, Allah taksiratını, hasenata tebdil etsin. Eşine, tüm ailesine sabırlar diliyorum. Bu salgında hayatını kaybeden tüm vatandaşlarımıza da Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı diliyorum. Ülkemizin önündeki aydınlık günlerin yakın olduğu inancımı yineleyerek sizleri bir kez daha sevgiyle, saygıyla selamlıyorum; kalın sağlıcakla” (<https://www.tccb.gov.tr/>).

EK 6: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 06.04.2020'de yaptığı “Ulusa Sesleniş Konuşması” www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

“Aziz Milletim, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Kabinemizin 26. Toplantısını az önce tamamladık. Bu toplantımızda koronavirüs salgınıyla ilgili özellikle ekonomik gelişmeleri ve güvenlik konularını da değerlendirdik. Kovit-19 hastalığı ile mücadele kapsamında gereken tedbirleri peyderpey alıyoruz. Son olarak 30 büyükşehirimiz ile Zonguldak ilimize araç-giriş çıkışını belli istisnalar haricinde durdurduk. Sokağa çıkma sınırlandırmasını 65 yaş üstünün yanı sıra 20 yaş altı gençlerimizi ve çocuklarımızı kapsayacak şekilde genişlettik. Pazar yerleri ve marketler gibi halkımızın toplu olarak bulunduğu mekanlarda maske takılmasını zorunlu hale getirdik. Bunun yanında pazar yerlerinde tezgâhlar arasındaki ayrılıklar konusunu ise hassasiyetle ele aldık ve bu konularda da valiliklerimiz bu süreci çok daha yakından takip edecekler. Valiliklerimiz e-devlet ve PTT aracılığıyla talep eden tüm vatandaşlarımıza ücretsiz maske dağıtımına başladık, başlıyoruz, devam edeceğiz. Burada şunu da açıkça söyleyeyim: Kesinlikle parayla maske satışı yasaktır.

Marketlerde verilen maskeler de ücretsizdir. Salgın bitene kadar vatandaşlarımızın tamamına yetecek maske stokumuz ve üretim planlamamız vardır. Devlet olarak tüm vatandaşlarımıza ücretsiz şekilde maske ulaştırmakta kararlıyız. Ayrıca, evlerinden dışarıya çıkmak zorunda kalan vatandaşlarımızın üç adım veya 2 metreden daha yakın mesafede bulunmamalarını istiyoruz. Burada özellikle bu sosyal mesafeye çok çok dikkat etmeliyiz. Her şehrimizde bulunan İl Hıfzıssıhha Kurulları ile uygulamaların yürütülmesinden sorumlu İl Pandemi Kurulları ihtiyaca göre gerekirse ilave tedbirler de geliştirebiliyorlar. Hastalığı yayma tehlikesi olan bina, sokak, cadde, köy, mahalle, belde ve hatta ilçe düzeyindeki tümü yerleri tümüyle karantinaya alıyoruz. Evlerinde kalmalarını rica ettiğimiz 65 yaş üstü vatandaşlarımız ile kronik hastalığı olanların ihtiyaçları için Türkiye'nin her yerinde Vefa Sosyal Destek Grupları oluşturduk ki valiliklerimizin kontrolü altındadır. Bu ekipler aracılığıyla şimdiye kadar 65 yaş üstü veya kronik hastalığı olan 1 milyon 320 bin vatandaşımızın temel ihtiyaçlarıyla ilgili taleplerini yerine getirdik. İlk, orta ve yükseköğrenim öğrencilerimizin eğitimlerini internet ve televizyon yoluyla yürüterek bu dönemi değerlendirmelerini temin ediyoruz. Çalışan ve görevli olanlar dışındaki tüm vatandaşlarımızın evlerinde kalmalarını sağlayarak, insan hareketliliğini asgari düzeye indirmekte kararlıyız. Böylece önce virüsün yayılma hızını durdurmak, sonra da geriletmek suretiyle inşallah bu musibetten tamamen kurtulacağız. Test sayısında günlük 20 bini geçerek, hastaları tespit ve virüsün yayılmasını engelleme konusunda önemli bir eşiği daha aştık. Hastanelerimizde teşhis ve tedavi konusunda herhangi bir sıkıntımız yoktur. Şu ana kadar hem sağlık hizmetleri, hem gıda ve temizlik malzemeleri tedariki, hem de kamu güvenliği bakımından hamdolsun kayda değer bir meseleyle karşılaşmadık. Bu arada yoğun bir çalışmayla Yeşilköy Atatürk Havalimanı'nın alanı, -ki bin hastanelik orada şu anda bir plan-proje çalışması hızla devam ediyor- aynı şekilde Sancaktepe'deki havaalanının olduğu kısmı da yine bin odalık orada da yine bir katlık hastaneyi yapıyoruz. Bunları süratle şöyle 45 gün içerisinde buraları bitireceğiz ve buraları da tamamıyla insanımızın, halkımızın hizmetine sunacağız. Ortaya çıkan her gelişme karşımızdaki tehdidin büyüklüğünü ve aldığımız tedbirlere uyulmasının ne kadar gerekli olduğunu bir kez daha gösteriyor. Bizi yakından ilgilendirdiği için Avrupa ülkelerinin tamamıyla Amerika'daki gelişmeleri an be an takip ediyoruz. Kovit-19 hastalarımızın veya onlara hastalığı bulaştıranların önemli bir kısmının Avrupa ve Amerika'ya seyahat geçmişlerinin olması bu ülkelerin tedbirleri vaktinde almadığının işaretidir. Şayet işin başında bizim gösterdiğimiz hassasiyeti bu ülkeler de sergilemiş olsaydı, bugün hep birlikte çok daha iyi bir durumda olabilirdi. Her şeye rağmen Türkiye sağlıktan gıdaya ve temizlik malzemelerine kadar acil ihtiyaç duyulan konularda oldukça iyi bir yerededir. Devlet en çok da işte böyle günler için vardır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti tüm kurumları ve imkânlarıyla 83 milyon vatandaşının istisnasız tamamının yanındadır. Milletimizin her bir ferdine, devletine olan güveniyle sergilediği birlik, beraberlik, dayanışma için şükranlarımı sunuyorum. Türk milleti İstiklal Harbi döneminde Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün imzasıyla yayınlanan Tekâlif-i Milliye Emirleriyle varını yoğunu bağımsızlığı için ortaya koymuş bir millettir. Bu vesileyle 10 başlık ve 55 maddeden oluşan Tekâlif-i Milliye Emirlerini özetle hatırlatmak istiyorum. 1- Her il ve ilçede Tekâlif-i Milliye komisyonu kurulacaktır. 2- Her ev birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp komisyona teslim edecektir. 3- Halkın ve tüccarın elinde bulunan dokuma ürünlerinin yüzde 40'ına bedeli sonradan ödenecek şekilde el konacaktır. 4- Gıda maddelerinin yüzde 40'ına bedeli sonradan ödenmek üzere el konacaktır. 5- Memleketteki tüm demirciler, dökümcüler, marangozlar, sanayi imalathaneleri ordunun ihtiyaçları için çalışacaktır. 6- Halka ait taşıtlar her ay ordu için 100 kilometre taşıma yapacaktır. 7- Bütün sahipsiz mallara el konulacaktır. 8- Halkın elinde bulunan bütün cephaneye ve

silahlar üç gün içinde orduya teslim edilecektir. 9- Yakıt ve makine yedek parçalarının yüzde 40'ına el konulacaktır. 10- Bütün yük ve binek hayvanlarının yüzde 20'sine el konulacaktır. Görüldüğü gibi ülkemiz bir tehditle karşılaştığında devlet ve millet el ele vererek tüm imkânlarını seferber etmektedir. Bugün de yaptığımız işte budur. Devletimiz milletiyle el ele vererek, ülkenin tüm imkânlarını salgın döneminin yol açtığı sıkıntılar ve tehditlerle mücadele için harekete geçirmiştir. Her ne kadar bazı kafalar bu dayanışma kültürünü kavramakta zorlanıyor olsa da hamdolsun milletimiz gerçekleri görmekte, üzerine düşenleri bihakın yerine getirmektedir. Aziz milletim bu salgının üstesinden gelecek sadece imkâna değil, aynı zamanda morale ve kararlılığa da sahibiz. Karamsarlığa da rehavete de kapılmadan her türlü ihtimali göz önünde bulundurarak, tedbirlerimizi adım adım alıyor, hayata geçiriyoruz. Vatandaşlarımızın her birinin tem ihtiyaç malzemelerine ulaşma konusunda sıkıntıya düşmemesi için ne gerekiyorsa yapıyoruz. Alınan tedbirler özellikle bu sebeple çalışmaya ara veren işletmelerimizi istihdamı korumaları şartıyla kısa çalışma ödeneğinden vergi ötelemesine ve krediye kadar her türlü araçla destekliyoruz, istihdamın sürmesi en büyük kriterimizdir. Bu şartla üretimine ara veren veya azaltan işletmelerimizdeki çalışanlarımızın ücretlerinin asgari ücreti geçmeyecek şekilde 3'te 2'sini devlet olarak biz ödüyoruz. Bu ödemeleri de doğrudan çalışanlarımızın hesabına yatırmak suretiyle gerçekleştiriyoruz. Aldığımız tedbirlerle 2 milyondan fazla mükellefin muhtasar, KDV ve prim ödemelerini 6 ay erteledik. Gelir Vergisi mükellefi 2 milyona yakın vatandaşımız mücbir sebep hali kapsamına alınmıştır. Firmalara ve gerçek kişilere kredi ödemelerini asgari 3 ay erteleyebilmeleri için finansman desteği sağlıyoruz. Kamu bankalarımız müşterilerine pek çok kolaylık ve destek sağlıyor. Kredi geri ödemelerindeki süreyi 90 günden, 180 güne çıkartarak takip sürelerini uzattık. İhracatçılara stok finansman desteği vererek, üretimlerini sürdürmelerini teşvik ediyoruz. Kredi Garanti Fonu'nun destek rakamını ve kapasitesini arttırdık. Belediyelerin salgınla mücadelesine destek vermek için vergi payı ödemelerinden yapılan kesintileri 3 ay süreyle kaldırarak, bu kurumlarımıza 3 milyar liralık kaynak sağladık. Vergi, sigorta ve kredi geri ödemelerine sağladığımız kolaylıklara bir yenisini daha ekliyoruz. KOSGEB geri ödeme desteklerinden faydalanan 136 bin işletmemize Nisan, Mayıs, Haziran ayları itibarıyla yapacakları banka kredi ödemelerini de erteleme imkânı sağlıyoruz. Bu ertelemekten kaynaklanacak maliyeti KOSGEB üstlenecektir. Emeklilerimizi hem en düşük maaşlarını bin 500 liraya çıkartarak, hem de ikramiye ödemelerini öne çekerek rahatlattık. Düşük gelirli 2 milyon 100 binin üzerinde haneye bin'er lira nakit yardımı yaparak, bu sıkıntılı günlerde garip, gurebayı sahipsiz bırakmadık. Şimdi 2 milyon 300 bin haneye daha yardım ulaştırmak üzere hazırlıklara başladık. Buradan özellikle yevmiye veya günlük kazancıyla hayatını sürdürmek zorunda olan veya hiçbir geliri olmayan vatandaşlarımıza çağrıda bulunmak istiyorum. Valilik ve kaymakamlıklarımıza telefonla başvurarak, durumunuzu anlatmanız veya elektronik devlet üzerinden başvurmanız halinde devletimiz sizlere de her türlü desteği verecektir. 'Biz Bize Yeteriz Türkiye'm' bu sloganla başlattığımız kampanyamızda toplanan kaynak en başta sizler için kullanılacaktır. İhtiyacı olan hiçbir vatandaşımız devletinden yardım istemekten çekinmesin. Kampanyamıza milletimizin gösterdiği teveccüh, bu ülkenin temellerinin ne kadar sağlam olduğunu bir kez daha ispatlamıştır. Şu ana kadar kampanya hesaplarında toplanan meblağ yaklaşık 1 milyar 500 milyon lirayı buldu, ayrıca 43 milyon lira da SMS olarak toplandı. İlaveten AK Parti Meclis Grubu hesabında da toplanan yaklaşık 5 milyon liralık meblağ da buraya aktarılacaktır. Banka, katılım şirketi veya SMS mesajı vasıtasıyla kampanyaya destek veren her bir vatandaşımıza, her bir kurumumuza teşekkür ediyorum. İş dünyamızı, sanat ve spor camiamızı, hayırseverlerimizi, destek vermek isteyen tüm vatandaşlarımızı sürmekte

olan bu kampanyaya destek vermeye davet ediyorum. Salgınla mücadele için aldığımız her tedbiri hukuk devleti ilkesini uygun şekilde yürütüyoruz. İdari düzenlemeleri Cumhurbaşkanlığı kararnamele ve bakanlıklarımızın genelgelerleriyle, yasal düzenlemeleri ise Meclisimizle çalışarak, kanun olarak hayata geçiriyoruz. Bu çerçevede kabine toplantımızda ayrıntılı bir şekilde değerlendirdiğimiz kapsamlı bir yasa teklifini grubumuz vasıtasıyla yakında Meclis'in takdirine sunacağız. Kamuoyunun yakından takip ettiği infaz düzenlemesi inşallah yarın Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmeye başlanacaktır. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı Politika Kurullarının ikisinin de yapısında değişikliğe gidiyoruz. Gıda, Tarım, Orman ve Hayvancılık ile Sağlık ve Sosyal Politikalar Kurulları oluşturuyoruz. Daha önce Sağlık ile Gıda aynı kurul, Sosyal Politikalar ise müstakil bir kurul olarak çalışıyordu. Aziz Milletim, Rabbimizin, sizin hayır bildiklerinizde şer, şer bildiklerinizde hayır olabilir, diyerek tarif ettiği bir süreçten geçtiğimize inanıyorum. Yaşadığımız koronavirüs salgının ardından dünyada hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı açıkça görülüyor, diğer ülkelerin ve insanların sırtından kendilerine sahte bir refah düzeni kuranların devri artık kapanıyor. Ekonominin sadece paradan, borsadan, faizden, spekülasyon araçlarından ibaret bulunmadığı, asıl olanın yeterli üretim ve adil dağılım olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Devlet ile vatandaşları arasındaki siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkilerin yeniden tanımlanacağı bir döneme giriyoruz. Bu yeni dönemde tüm dünyada bizim 17 yıldır dilimizden düşürmediğimiz, insanı yaşat ki devlet yaşasın, ilkesi her ülkede yönetim sisteminin merkezine yerleşecektir. Türkiye için bu dönem en az çok partili hayata geçtiğimiz, en az Rahmetli Özal'ın reformları, en az AK Partinin demokrasi ve ekonomi atılımları kadar önemlidir. Eğitimden sağlığa, ulaşımdan sanayiye, tarımdan enerjiye kadar her alanda inşa ettiğimiz güçlü altyapının semeresini alacağımız bir devrin eşiğindeyiz. Önümüzdeki bu yeni süreçte siyasi ve ekonomik olarak çok daha güçlü bir konuma ulaşma imkânına sahibiz. Bunun için hali hazırda yaşadığımız dönemi en kısa sürede ve en az hasarla geride bırakmamız gerekiyor. Avrupa bölgesinde salgının artık zirve aşamasına geldiğini, yakında hissedilir bir gerilemenin başlayacağını ümit ediyoruz. Tek başına bizim bu salgını bitirmemiz yetmiyor, güçlü insani ve ekonomik bağlarımızın olduğu bu coğrafyanın tamamında bu sorunun çözülmesi gerekiyor. Şu ana kadar aldığımız tedbirler ve gerekirse alacağımız ilave önlemler, bütün bunlar sayesinde Avrupa ve dünya ile paralel şekilde inşallah bu salgının üstesinden geleceğiz. Asıl büyük mücadelemiz salgın sonrasında başlayacaktır, üretimi mutlaka sürdürme vurgusu yapmamızın sebebi budur. Çalışabilen her fabrikamız üretmeye devam edecektir. Çiftçilerimiz ekilmemiş tek karşı toprak bırakmayacaktır. Hizmet sektörümüz hem içerideki hem dışarıdaki bağlantılarını canlı tutacaktır. Kurulan yeni dünyada en güçlü şekilde yerimizi almak için hep birlikte daha çok çalışacağız. Sadece salgın döneminin kayıplarını telafi etmekle kalmayacak, inşallah çok daha büyük bir hamleyi hep beraber gerçekleştireceğiz. Türkiye'nin 2023 hedeflerine ulaşmasının önündeki engeller adeta kendiliğinden kalkıyor. Üretimimizi, istihdamımızı, ihracatımızı, sanayimizi, ticaretimizi, altyapımızı hedeflerimize uygun şekilde daha da güçlendirmek için hızlı bir şekilde başlatacağız. Bu süreçte ülkemizdeki her bir vatandaşımızın emeğine, birikimine, kabiliyetine, cesaretine, çalışkanlığına, bilhassa da gençlerin enerjisine ve heyecanına ihtiyacımız olacak, işçisinden işverenine, esnaf, sanatkârından çiftçisine kadar, mal ve hizmet üretiminde yer alan kesimler bu yeni döneme şimdiden hazırlanmalıdır. Salgının önüne geçmek için evde kalarak, geçirdiğimiz günlerde depoladığımız enerjiyi inşallah yeni dönemde daha çok çalışarak, daha çok üreterek değerlendireceğiz. Türkiye'nin istiklali ve istikbali için bugüne kadar nice zorlukların üstesinden milletimizle birlikte geldik, Allah'ın yardımıyla bu sıkıntılı günleri de geride bırakarak büyük ve güçlü Türkiye'nin inşasını

yine milletimizle beraber tamamlayacağız. Sözlerime son vermeden önce, koronavirüs salgınında hayatını kaybeden vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı diliyorum. Sağlık çalışanlarımız, güvenlik görevlilerimiz, gıda ve temizlik sektörlerinde vazife yapanlar başta olmak üzere bu süreçte insanlarımıza destek olmak için canla, başla hizmet veren herkese şükranlarımı sunuyorum. Rabbim yar ve yardımcımız olsun. Sizleri bir kez daha sevgiyle, saygıyla selamlıyorum, kalın sağlıcakla” (www.tccb.gov.tr).

EK 7: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 13.04.2020'de yaptığı “Kabine Toplantısının Ardından Yaptıkları Konuşma” www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

“Aziz Milletim, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Biraz önce Kabinemizin 27. Toplantısı'nı tamamladık. Bu toplantımızda koronavirüs salgını başta olmak üzere gündemimizdeki konuları enine-boyuna değerlendirdik. Türkiye koronavirüs salgınıyla mücadelesini kararlılıkla sürdürüyor. Dünyayı adeta pençesine alan bu salgının sağlık, gıda ve güvenlik başta olmak üzere pek çok farklı alandaki etkilerini yakından takip ediyoruz. Ülkemiz bu süreçte uluslararası alanda da takdir edilen olumlu yönde bir ayrışma içindedir. Hastaların tespitinden, tedavisine kadar her konuda iyi durumdayız. Hastane, yoğun bakım yatağı, doktor ve yardımcı personel, malzeme, araç-gereç, ilaç gibi hususlarda hiçbir eksiğimiz yoktur. Vatandaşlarımızın bireysel sağlık ve temizlik malzemesi tedarikinde de sıkıntı yaşamıyoruz. Ücretsiz maske dağıtımını çeşitli kanallardan sürdürüyoruz. Elbette Türkiye gibi 83 milyonluk bir ülkede böylesine büyük hizmetleri yürütmek kolay değildir, mutlaka aksaklıklar oluyordur. Burada önemli olan, aksaklığın yokluktan kaynaklanmamasıdır. Var olanı bölüşmek, var olanı dağıtmak küçük gecikmelerle de olsa mümkündür. Pek çok ülkede maske gibi en sabit ürünlerin bırakınız tüm vatandaşlara dağıtımını, sağlık personeli için dahi temininde zorluk çekiliyor. Bu bakımdan gerçekten hamd edilecek bir konumda bulunuyoruz. Her vatandaşımıza ücretsiz maske dağıtımını uygulamamız sürüyor. Eczanelerden alınabilecek maskeler için bugüne kadar 32 milyon vatandaşımıza Sağlık Bakanlığının doğrulama kodunun yer aldığı mesaj gitmiştir. Bu Perşembe gününe kadar inşallah 39 milyona çıkacak. Özel sektörün yanı sıra, Milli Eğitim Bakanlığımızdan, Milli Savunma Bakanlığımıza kadar kapasitesi olan tüm kamu kurumlarımız maske üretimine hız veriyor. Hastalığın seyrinde tedavi için kullanılan kimi ilaçların hem ham maddesi alınarak, ülkemizde üretimi, hem de tablet olarak temini hususunda da sıkıntı yaşamıyoruz. Sağlık kurumlarımız hem teşhis, hem tedavi, hem de yoğun bakım üniteleri olarak salgınla başa çıkabilecek kapasitedir. 81 ilimize yayılmış olan bin 518 hastanemizde 100 bini tek kişilik olmak üzere 240 bin yatağa sahibiz, yoğun bakım yatağı sayımız da 40 bini buluyor. Örneğin Avrupa'da her 100 bin nüfusa düşen yoğun bakım yatağı sayısı 12'nin altındayken, ülkemizde bu rakam 50'ye yakındır. Avrupa'nın en fazla yoğun bakım yatağına sahip ülkesi Almanya'da bile bu rakam 30'u bulmuyor. Bilindiği gibi geçtiğimiz hafta 45 gün içinde Yeşilköy ve Sancaktepe'de biner yataklı, 2 hastane kuracağımızı ifade etmiştim, bunların çalışmalarına başladık. Ayrıca, Hadımköy'de 100, Derince'de 250 yataklı yeni hastane kuruyoruz. İnşası tamamlanan ve toplam yatak kapasitesi 2 bin 862 olan Başakşehir Şehir Hastanemizin ilk kısmını 20 Nisan'da, ikinci kısmını 15 Mayıs'ta hizmete açıyoruz. Sadece bu hastanemizin yoğun bakım yatağı sayısı 456'dır. Marmara Üniversitemize bağlı Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesi de 536 yatağı ile hasta kabulüne başlamıştır. Salgının kontrol

altına alınması konusunda da önemli ilerlemeler kaydediyoruz. Günlük ve toplam test sayısında dünya sıralamasında en başlardaki grupta yer alıyoruz. Testte günlük olarak 34 bin 456'ya ulaşırken, toplamda ise 410 binin üzerine çıktık. Test oranımız, vaka oranımız hamd olsun aşağı yönlüdür. Hasta sayısına göre ölüm oranının düşüklüğü bakımından da ilk sıralardayız. Şu ana kadar taburcu olan hasta sayımız da 5 bine yaklaştı. Türkiye aldığı tedbirlerle salgını en hızlı şekilde kontrol altına alan ülkelerin başında geliyor. Nitekim Dünya Sağlık Örgütü başta olmak üzere uluslararası kuruluşlar ülkemizi koronavirüs salgınıyla mücadelede örnek gösteriyorlar. Sadece kendi vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamakla kalmıyor, bizden destek isteyen her ülkenin çağrısına imkânlarımız nispetinde cevap vermeye çalışıyoruz. Acı duyabiliyorsan canlısın, başkasının acısını duyabiliyorsan insansın, bu söze uygun şekilde elimizdekini tüm dostlarımızla paylaşıyoruz. Bugüne kadar 34 ülkeye malzeme ulaştırdık, önümüzdeki günlerde de bu desteği devam ettireceğiz. İlaç, ilaç ham maddesi ve tıbbi cihaz konusunda ülkemize katkı veren dostlarımıza da huzurlarınızda bir kez daha teşekkür ediyorum. Aziz Milletim, Karşımızdaki tehlike, dinamik bir süreç yönetmemizi gerektiriyor. Bunun için bilim insanlarımızın ve ilgili kurumlarımızın değerlendirmeleri ışığında aldığımız tedbirleri sürekli güncelliyor, geliştiriyoruz. Hafta sonu için alınan 30 büyük şehrimiz ile Zonguldak ilimizdeki sokağa çıkma yasağı da bu tedbirlerden biridir. Yasağın açıkladığı ilk saatlerde kimi yerlerde yaşanan gereksiz kargaşanın bir daha tekrar etmemesi için gereken tedbirleri alacağız. Amacımız, hafta sonu güzel havanın cazibesine kapılıp sokakları, parkları, piknik alanlarını, sahilleri dolduracak milyonlarca vatandaşımızı virüs tehlikesinden korumaktır. Cuma gecesi sokağa çıkma yasağının sadece Cumartesi ve Pazar günleriyle sınırlı olduğu açıkça belirtilmesine rağmen yaşanan olumsuzluklar bu gerçeği ortadan kaldırmıyor. İçişleri Bakanımızın bu konudaki sorumluluğu üstlenerek gösterdiği hassasiyeti takdirle karşıladık, ancak istifasını kabul etmeyerek, kendisinden görevini sürdürmesini istedim. Terörle mücadele, tabii afetler sonrası yürütülen çalışmalar ve son olarak koronavirüs salgınında kamu güvenliğini sağlamadaki başarılarına yakinen şahit olduğum Sayın Bakanımız görevine devam ediyor. Ülkemizin içinden geçtiği bu kritik dönemde verdiği destek için Cumhurbaşkanlığı İttifakı'nın tarafı olarak Sayın Bahçeli'ye bir kez daha şahsım, milletim adına teşekkür ediyorum. Kabine Toplantımızda salgınla mücadele kapsamında hafta sonları sokağa çıkma yasağını önümüzdeki dönemde de ihtiyaç duyuldukça sürdürme kararı aldık. 17 Nisan Cuma gecesi Saat 24:00'den 19 Nisan Pazar gecesi saat 24:00'e kadar sokağa çıkma yasağı uygulanacağını şimdiden tüm vatandaşlarımıza duyurmak istiyorum. Bu hadiseyi ve genel olarak salgın önlemlerini bahane eden kimi medya kuruluşları haberleri ve köşe yazarlarıyla hep yaptıkları gibi kendi ülkelerine karşı adeta savaş açmışlardır. Ülkemizin bu kritik dönemdeki mücadelesine katkı sağlamak yerine hepsi de yalan veya yanlış bilgilerle sürekli kin kusmak virüsten daha tehlikeli bir hastalığın işaretidir. Dünyada hem salgının düzeyi, hem de alınan tedbirler konusunda Türkiye kadar şeffaf davranan pek az ülke vardır. Kararlar yetkisiz kurullarda mı alınıyor, gibi sorularla bu şeffaflığı bozmaya çalışanların amacı, özellikle de bu amacın gerçeği aramak değil, bozgunculuk yapmaktır. Her gün karanlık ve kirli zihniyetlerinin ürünü yayınlarla milletimizin kafasını bulandırmaya, gönlünü karartmaya çalışan bu tür hezeyanlara emin olunuz başka ülkelerde bir gün bile izin vermezler. Türkiye'de demokrasi, çoğulculuk ve çok seslilik sıkıntı değil demokrasinin istismarı, ideolojik bağnazlığın gözleri kör etmesi ve bet seslerin önünün sınırsızca açık olması sorunu vardır. Milletimizin moralini bozmak için gece gündüz çalışanlar terör örgütleriyle, medyasıyla, siyasi teşekkülleriyle gün gelecek kendi fitne ve nefret çukurlarında boğulup gideceklerdir. Bir dönem kendilerini ülkenin tek sahibi sanan, hala da aynı kibirli tavırla hareket eden bu hastalıklı zihniyet sahiplerine diyorum ki; düşün artık

milletin yakasından. Her darbenin, her vesayetin arkasında siz vardınız, her kaosun, her kargaşanın arkasında siz vardınız. Milletin değerlerine, mukaddesatına, onuruna yapılan her saldırının tetikçisi sizdiniz. Yıllardır yaptığınız işin adı gazetecilik değil şeamet tellallığıdır. Ama artık bu devir sona erdi. Ülkemiz sadece korona virüsten değil, aynı zamanda bu medya ve siyaset virüslerinden de inşallah kurtulacaktır. CHP Genel Başkanının dün bir televizyon kanalında ne dünyadan ne Türkiye'den, ne kendi belediyelerinden bihaber olduğunu gösteren sözlerinin takdirini de ben milletimize bırakıyorum. Milletin gözünün içine bakarak bu kadar yalanı arka arkaya söylemek mitomani hastalığıdır. Bunu bir araştırın, öğrensin, nedir bu hastalık. Umarım hekimlerimiz bu hastalığa da tez zamanda, kurduğu bir bilim kurulu da var zaten, herhalde o bilim kuruluyla karşılığını bulur. Aziz Milletim, Buradan bir kez daha belirtmekte fayda görüyorum; Türkiye Cumhuriyeti Devleti şartlar ne olursa olsun her bir vatandaşının can ve mal güvenliğini temin gibi sağlık, gıda, temizlik malzemesi ihtiyacını da karşılayabilecek güce sahiptir. İstihdamı korumak, gelirini kaybeden vatandaşlarımıza sahip çıkmak, emeklilerimize destek vermek, esnafı ve sanatkârı ayakta tutmak, üretimi desteklemek için her önlemi alıyoruz. İşte Cuma gecesi atılan adımdan sonra Cumartesi-Pazar günü vefa sosyal dayanışma gruplarının İstanbul'da, Türkiye'nin değişik yerlerinde nasıl ev, ev dolaştıklarını gördünüz. Fırınlarımızın kamyonetleriyle nasıl vatandaşlara ulaştığını gördünüz. İş bilen, kılıç kuşananındır. Ve İstanbul gibi yerde 350 civarında araç ve bu çalışmalarıyla halka ulaştı. Bugüne kadar toplamda 4,5 milyona yakın vatandaşımıza doğrudan nakit desteği sağladık, sağlıyoruz. İstihdamın sürmesi için üç ay boyunca işten çıkarmaların önüne geçiyoruz. Faaliyetlerini azaltan veya ara veren işletmelerimizin istihdamı devam ettirmelerini sağlamak amacıyla kısa çalışma ödeneğini devreye soktuk. Kısa çalışma ödeneğine yapılan 2 milyon başvurunun 700 bini sonuçlandırıldı. Bundan faydalanamayan veya ücretsiz izne çıkarılmış olan çalışmalarımıza da aylık 1170 lira maaş desteği vereceğiz. Esnaf sanatkârlarımıza ve KOBİ'lerimize yönelik 25 bin liralık finansman desteğine başvurular, 290 bini buldu. Bunun 164 bini ile ilgili süreç tamamlanarak 4 milyar 100 milyon liraya yakın kaynak tahsisı yapıldı. Yine esnafımız için önemli olan 25 bin lira limitli Paraf Ticari Kart vasıtasıyla 1,5 milyar liralık ilave bir kaynak da 67 bin esnafımızın hizmetine sunuldu. Kredi Garanti Fonu destekli işe devam finansmanı için yapılan başvurular da 66 bini aştı. Süreci tamamlanan 35 bin firmaya 30 milyar liraya yakın finansman tahsisı yapıldı. Bireysel destek paketine yapılan başvuru ise 4 milyon 200 bini geçti. Geçtiğimiz Cuma günü itibarıyla bu pakete yapılan başvuruların tahsisleri de başladı. Özellikle kamu bankaları, kurumsal ve ticari işletmelerin yaklaşık 21 milyar liralık borcunu öteleyerek piyasayı önemli ölçüde rahatlattı. Aynı şekilde 800 bine yakın vatandaşımızın 41 milyar lirayı bulan konut, ihtiyaç, araç kredisi ile kredi kartı borcu da talepleri üzerine kamu bankaları tarafından ötelendi. Halkbank 375 bin esnafımızın önümüzdeki üç ayda vadesi gelecek 3,5 milyar liralık taksit ödemesini herhangi bir ilave yük bindirmeden erteledi. Çiftçilerimizi, hayvan yetiştiricilerimizi, gıda sektöründe faaliyet yürüten firmalarımızı desteklemek için tüm imkânları kullanıyoruz. Hazine arazilerinden ekilebilir olanları tarıma kazandırmak için ilgili kuruluşlarımız hazırlıklara başladı. Salgın sebebiyle dünyada yaşanabilecek tarım ve gıda ürünleri sıkıntısından Türkiye'nin etkilenmemesi için tüm tedbirleri alıyoruz. Kamu olarak tüm sektörleri desteklemek için, tüm imkânlarımızı seferber ederken maalesef özel bankalar bu süreçte hiç de iyi bir imtihan vermiyorlar. Ülkemizin ve milletimizin içinden geçtiği bu zor dönemde özel bankaların da üzerlerine düşenleri yapmasını bekliyoruz. Hamdolsun bu sancılı dönemi başarıyla geride bırakacak ekonomik altyapıya sahip bir ülkeyiz. IMF programı başta olmak üzere, ülkemizi mihnet altına sokacak hiçbir dayatmaya boğun eğmeyeceğiz. Türkiye'yi yeniden bu cendereye sokmaya kimsenin

gücü yetmeyecektir. Attığımız ve atacağımız adımlarla hiçbir kesimi sahipsiz bırakmamakta, ortaya çıkan yükü adil bir şekilde paylaşmakta kararlıyız. Milletimiz Gazi Mustafa Kemal'in, İstiklal Harbimiz sırasında çıkardığı Tekâlif-i Milliye emirlerine sahip çıkarak, vatanının kurtuluşu için fedakârlık yapmıştı. Bugün de milletimiz aldığımız tedbirlere riayet ederek başlattığımız Biz Bize Yeteriz, yardım kampanyasına katkıda bulunarak, aynı asıl tavrı gösteriyor. Bunlar gönüllü kampanya. Kampanyamıza şu ana kadar yapılan bağış tutarı 1 milyar 612 milyon lira olmuştur. Buradan milletimin her bir ferdine bir kez daha şükranlarımı sunuyorum. Aziz Milletim, Türkiye ilhamını medeniyetinden alan bir hamiyet, bir vefa, bir adalet, bir vakar devletidir. Bizim medeniyetimizde insana hizmet için çalışmak, insan hayatı için mücadele etmek mukaddes bir görevdir. Bugün bu mücadeleyi 83 milyon milletimizle birlikte veriyoruz, salgının üstesinden de aynı anlayışla geleceğimizden şüphe duymuyorum. Yeter ki kurallara uyarak, bu dönemi en az kayıpla ve en kısa sürede geride bırakabilelim, bir süre daha sabredeceğiz, ondan sonra inşallah hep birlikte felaha kavuşacağız. Gün, birlik olma, dayanışma, yardımlaşma, kardeş olduğumuzu dünyaya gösterme günüdür. Gün, bu salgınla mücadele ederken dağlara yaslanırcasına ümidimize ve sabrımıza yaslanma, vakur ve onurlu duruşumuzdan taviz vermeme günüdür. Acımızı birlikte kalbimize gömüyor, ümidimizi birlikte taze tutuyoruz, sabrımızı da birlikte zafere dönüştürmek için elimizden geleni yapıyoruz. Sizlere evde kalın, sabredin, kurallara uyun, derken nasıl zorluklarla karşı karşıya bulunduğunuzu elbette biliyoruz. Evinden çıkamayan, büyüklerinin elinden tutup parka gidemeyen yavrularımızın gözlerindeki üzüntü yüreğimizi burkuyor. Okulunu, arkadaşlarını, öğretmenlerini özleyen, teneffüslerde arkadaşlarıyla bahçede oynama hayali kuran evlatlarımızın ıstırapı bizim de ıstırapımızdır. Dostlarıyla, akrabalarıyla kucaklaşamayan, namazını camide cemaatle kılamayan, kahvehanede arkadaşlarıyla sohbet edemeyen vatandaşımızın sıkıntısı bizim de sıkıntımızdır. Hastalanana geçmişe, özellikle doğum yapana hayırlı olsun, ölenin cenazesine ve taziyesine gidemeyen kardeşlerimizin hüznü bizim de hüznümüzdür. Şu güzel bahar günlerinde sabah yürüyüşüne çıkamayan, parklarda, millet bahçelerinde hoşça vakit geçiremeyen emeklilerimizin burukluğu bizim de burukluğumuzdur. Okulundan, işinden, arkadaşlarından, spor salonlarından, arkadaşlarıyla buluşma mekânlarından uzak kalan gençlerimizin yaşadığı zorluğu çok iyi biliyoruz. Ailesinin geleceği için endişe duyan her vatandaşımızın sıkıntısı bizim de sıkıntımızdır. İnşallah az kaldı, atalarımızın dediği gibi, kara gün kararıp kalmaz. Bu kara günler sadece milletimizin değil, bütün dünyanın kara günleridir. Sıradan gördüğümüz gündelik hayatımızın nasıl bir nimet olduğunu hep birlikte müşahade ediyoruz. İnşallah bugünler geçtikten sonra hayatımızı daha anlamlı, daha bereketli, daha verimli geçireceğiz. Bu vesileyle, salgın hastalık veya diğer kronik rahatsızlıkları sebebiyle hayatını kaybeden tüm vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı diliyorum. Hastanelerde tedavi gören, evlerinde karantinada olan vatandaşlarımıza Rabbimden acil şifalar temenni ediyorum. Sağlık personelimiz başta olmak üzere, güvenlik, gıda tedariki, ulaşım, iletişim, enerji gibi günlük hayatımızı kolaylaştıran alanlarda fedakârlıkla çalışan herkese şahsım, ailem, milletim adına şükranlarımı sunuyorum. Fabrikalarda çarkları çevirmeye devam eden, ekilmedik tek karış toprak bırakmama azmiyle tarlasında alın teri döken, üretimin ve istihdamın sürmesi için çalışan herkese teşekkür ediyorum. Rabbim yar ve yardımcımız olsun. Sizleri bir kez daha sevgiyle, saygıyla selamlıyorum; kalın sağlıcakla" (www.tccb.gov.tr).

EK 8: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 28.04.2020'de "Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma" başlıklı konuşma metni www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

"Aziz Milletim, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Kabinemizin 29. Toplantısı'nı gerçekleştirdik. Sözlerimin hemen başında ilk orucunu cuma günü tuttuğumuz Ramazan-ı Şerifin milletimize, İslam dünyasına ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini Rabbimden niyaz ediyorum. Başta rahmet, ortası mağfiret, sonu ebedi azaptan kurtuluş olan Ramazan ayının birliğimizi, beraberliğimizi, kardeşliğimizi, dayanışmamızı güçlendirmesini diliyorum. Bu mübarek ayın dünyanın dört bir yanında zulüm altında inleyen mazlumların kurtuluşuna vesile olmasını temenni ediyorum. Küresel bir felaket halini alan kovit-19 hastalığının üstesinden gelerek inşallah Ramazan'ın sonunda çifte bayram yapmayı niyaz ediyoruz. Ülke ve millet olarak koronavirüs salgınına karşı yürüttüğümüz mücadelenin somut neticelerini almaya başladığımız bir döneme girdik. Hamdolsun toplam test sayısında bir milyona doğru gitmemize rağmen, yeni hasta ve ölüm sayımız günden güne azalıyor. İyileşen hasta sayımızın yeni hasta sayısını geçmesi, olumlu yönde önemli bir kırılma noktasıdır. Türkiye, toplam hasta sayısına göre ölüm oranı bakımından da Avrupa'daki en iyi ülke durumundadır. Salgını çok rahatlıkla göğüsleyebilen sağlık sistemimiz, diğer hizmetlerde de herhangi bir aksamaya meydan vermeden faaliyetlerini sürdürmüştür. Sadece ülkemizdeki vatandaşlarımızın sağlığını korumakla ve tedavisiyle yetinmedik, dünyanın her yerindeki kardeşlerimize de sahip çıktık. Yurt dışında yerleşik olmayan eğitim, umre veya kısa süresi seyahat için gitmiş bulunan 40 bine yakın vatandaşımızı ülkemize getirdik. Vatanına kavuşan her vatandaşımızı önce yurtlarda karantinaya aldık, sağlıklarından emin olduktan sonra da evlerine yolcu ettik. Şimdi de 59 ayrı ülkeden 25 bin vatandaşımızı daha ülkemize getiriyoruz. Bu vatandaşlarımızı da yurtlardaki karantina sürelerini doldurduktan sonra evlerine göndereceğiz. Aynı şekilde yurt dışında yaşayıp da ağır hastalık geçiren ve bulundukları yerlerde tedavileri yapılmayan veya yapılamayan vatandaşlarımızı da sahipsiz bırakmadık. Son olarak İsveç'te salgın hastalığa maruz kalmasına rağmen tedavi edilmeyen Emrullah Gülüşken isimli vatandaşımızı kızının çağrısına kulak vererek ülkemize getirdik. Dün sabah İsveç'e gönderdiğimiz ambulans uçağımız hasta vatandaşımızı alıp ülkemize getirdi. Şu anda Ankara Şehir Hastanesi'nde tedavisi yapılıyor. Bu kardeşimizi sağlıklı bir şekilde inşallah evine göndereceğiz. Avrupa ve Amerika'da durumları ağır pek çok hastanın, sigortası olmadığı veya hastanelerin kapasitesi yetmediği için kendi hallerine terk edildiği bilinen bir gerçektir. Türkiye'de hamdolsun hiçbir vatandaşımız hastane kapısından geri çevrilmemiş, hiçbir hastanın tedavisi ihmal edilmemiş, hiçbir insanımız sahipsiz bırakılmamıştır. Gerek mevcut hastanelerimizle gerek yeni açtığımız hastanelerimizle, gerekse salgına karşı yeniden düzenlediğimiz sağlık kuruluşlarımızla tüm vatandaşlarımıza birinci sınıf hizmet veriyoruz. Yıllarca ülkemizin sağlık sistemini ve altyapısını eleştirenler ortaya çıkan bu tablo karşısında umarız biraz mahcup olmuşlardır. Salgın döneminde sağlık hizmetlerinden maske, tulum, ilaç, dezenfektan, gıda gibi temel ihtiyaç ürünlerine kadar her alanda ülkemizin altyapısını ve üretim kapasitesini test etme imkânı bulduk. Rabbimize binlerce şükürler olsun ki bu zorlu süreçten alnımızın akıyla çıkmayı başardık. Dünyanın en gelişmiş ülkelerinin çaresiz kaldığı pek çok konuda biz kendimize yeterli olmanın ötesinde dostlarımıza destek verecek bir seviyeye ulaştık. Bugüne kadar 55 farklı ülkeye salgınla mücadele amaçlı malzeme desteği verdik. Dünyanın dört bir yanındaki dost ve kardeş toplumlara umut olduk, mücadele azimlerini kamçılادık. Gelişmiş ülkelerin dahi Türkiye'den destek

istedikleri bir dönemde elimizdeki imkânları Balkanlar'dan Afrika'ya kadar geniş bir coğrafyadaki dostlarımıza açmakta tereddüt etmedik. Son olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne maske, yüz koruyucu, siperlik, göz koruyucu, N95 maske, tulum ve dezenfektan oluşan tıbbi yardım malzemelerini de yarın gönderiyoruz. Bu malzemeleri taşıyan Türk Silahlı Kuvvetlerimize ait askeri nakliye uçakları yarın Amerika'ya hareket ediyor. Türkiye, bu sıkıntılı dönemi hamdolsun istikbaline daha güvenle ve umutla baktığı bir motivasyonla geride bırakıyor. Gücünü inancımızdan alan sabrımızla, milli birliğimizle, gelişmiş yerli üretim altyapımızla, örnek dayanışmamızla gösterdiğimiz fedakârlığın neticelerini almaya başlıyoruz. Kriz sonrası yeniden yapılanacak dünyada, ülkemizin 2023 hedeflerinin ötesinde bir konuma ulaşabileceğine yürekten inanıyorum. Aziz Milletim Geçtiğimiz hafta Perşembe, Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri 31 ilimizde uyguladığımız sokağa çıkma kısıtlamasına gösterdiğiniz hassasiyet için sizlere şahsım ve özellikle de heyetim adına teşekkür ediyorum. Kabinemiz gerçekten bu fedakârlığınızı hiçbir zaman unutmayacaktır. Bilindiği gibi bu hastalık insandan, insana bulaşarak yayılıyor. İnsan hareketliliğini ne kadar azaltırsak, salgının yayılma zincirini o derece hızlı ve etkin kırabiliriz. Salgının kontrol altına alınmasında insanların kalabalık şekilde birarada bulunduğu okullar, kimi işletmeler, spor tesisleri gibi yerlerdeki faaliyetlere ara verilmesinin büyük katkısı olmuştur. Ülkemizdeki bu güzel gidişi devam ettirmek için hafta sonları sokağa çıkma sınırlandırmasını bayram sonrasına kadar sürdürmeyi düşünüyoruz. Bu hafta sonu da yine 31 ilimizde 3 gün süreyle 1 Mayıs sebebiyle sokağa çıkma sınırlandırması uygulayacağız. Vatandaşlarımızın 1 Mayıs gece 00.00'dan başlayıp 3 Mayıs gece 24.00 kadar devam edecek şekilde uygulanacak sokağa çıkma sınırlandırmasına hassasiyetle riayet etmesini bekliyoruz. Cuma günü marketler yine 09.00 ile 14.00 arası açık olacak. Türkiye için tünelin ucundaki ışık gözükmüş, verdiğimiz emeklerin, yaptığımız fedakârlıkların karşılığını alma vakti yaklaşmıştır. Bu anlayışla önümüzdeki olumlu tablonun sürmesi halinde ülke genelinde hayatı normale döndürmeye yönelik kapsamlı bir program hazırlıyoruz. Cumhurbaşkanı Yardımcımızın koordinasyonunda hazırlanan hangi alanda hangi tarihte hangi adımların atılacağını gösteren bu ayrıntılı programı yakında sizlerle paylaşacağız. Diğer yandan salgın nedeniyle adliyelerdeki dava, icra, şikâyet, itiraz, bildirim süreleriyle ilgili ertelemenin 30 Nisan'da dolan tarihini 15 Haziran'a kadar uzatıyoruz. Çiftçilerimizin Mayıs ve Haziran aylarında vadesi gelecek Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerine olan Hazine destekli kredi geri ödemelerini de faizsiz olarak, 6 ay erteliyoruz. Araştırma-geliştirme merkezleri ve teknoparklarda uygulanan evden çalışma sürelerini de 27 Mayıs'a kadar uzatıyoruz. Attığımız her adımı sağlıklı ilgili önceliklerimizden asla taviz vermeden ve bilim insanlarımızın tavsiyeleri doğrultusunda hayata geçireceğiz. Tüm bakanlıklarımız kendi sorumluluk alanlarıyla ilgili planlarını ve hazırlıklarını sürdürüyor. Diğer yandan, salgınla mücadele için aşama-aşama hayata geçirdiğimiz tedbirlerin tüm kesimler üzerindeki olumsuz etkilerinin önüne geçmek için de pek çok paketi devreye soktuk. Ekonomik istikrar kalkanı kapsamında verdiğimiz desteklerin toplamı 200 milyar lirayı buldu. Böylece sıkıntılı dönemlerinde milletimizin her kesiminin yanında olduğumuzu gösterdik. Temel ihtiyaç desteğiyle yaklaşık 4 milyon vatandaşımıza 22,3 milyar liralık bir kaynak tahsis edildi. Yaklaşık 450 bin esnafımıza da 8,4 milyar liralık finansman tahsisi yapıldı. Ayrıca, 3003 binin üzerinde esnafımız 8,5 milyar liralık paraf kart finansmanından yararlandı. Kredi Garanti Fonu kefaletiyle çoğunluğu KOBİ olmak üzere 120 bin firmamız 108 milyar liraya yakın finansman desteği aldı. İstihdamı özellikle korumak için maaşların asgari ücrete kadar olan bölümünü kısa çalışma ödeneğinden karşılamaya başladık. Bugüne kadar 3 milyon 190 bin çalışmamızla ilgili başvuru alınmış, 1 milyon 360 bin çalışmamıza ödemeleri yapılmıştır. İşten

çıkarmayı 3 ay süreyle kısıtlandırarak istihdamı koruma altına aldık. Telif çalışması süresini de 2 aydan 4 aya çıkartarak istihdamda devamlılığın sürmesini temin ettik. Ücretsiz izne çıkartılan veya sözleşmesi feshedilen çalışanlara 1177 lira gelir desteği sağlamaya başladık. Mücbir sebep kararı alınan iş yerlerinin Nisan, Mayıs ve Haziran aylarındaki 40 milyar liralık sigorta prim ödemelerini 6 ay süreyle erteledik. Önce 2 milyon 100 bin haneye, ardından 2 milyon 300 bin haneye olmak üzere toplam 4 milyon 400 bin haneye biner lira nakdi destek verdik. Şimdi de herhangi bir ön şart aramaksızın başvuran ve ihtiyaç sahibi olduğu tespit edilen herkese biner lira yardım yapacağımız 3'üncü bir destek paketini devreye aldık. Üçüncü faz salgın sosyal destek programına başvurular 4,5 milyonu bulmuştur. Amacımız, hiçbir vatandaşımızın salgın hastalıkla mücadele sürecinde temel ihtiyaçlarını karşılamayacak duruma düşmesine meydan vermemektir. Başlattığımız özellikle "Biz Bize Yeteriz Türkiye" kampanyasında toplanan bağışlar bu destek programları için kullanılmaktadır. Kampanyamızda şu ana kadar 1 milyar 850 milyon lira meblağ toplanmıştır. Hayırseverlerimizi devam eden yardım kampanyamıza destek vermeye davet ediyorum. Sosyal yardım programlarımızın bütçelerini de artırdık. Ayrıca, Ramazan ayında hayır yapmaya, zekâtını ve fitresini vermeye hazırlanan vatandaşlarımıza buradan çağrıda bulunmak istiyorum. Her hayırseverimiz köyündeki, mahallesindeki, ilçesindeki, ilindeki en yakın akrabalarından, komşularından başlayarak ihtiyaç sahibi tüm kardeşlerine sahip çıkmalıdır. Bu güçlü dayanışma ve yardımlaşma ile hem Ramazan-ı Şerifi değerlendirmiş, hem de salgın sürecinin sıkıntılarını paylaşmış olacağımıza inanıyorum. Aziz Milletim, Salgın krizi sonrası küresel sistemin çarpıklıklarıyla birlikte ülkemizdeki siyaset anlayışı da köklü bir sorgulamaya tabi tutulacaktır. Biz yıllarca eser inşa etmeye, hizmet getirmeye, yatırım yapmaya çalıştıkça, karşımıza çıkan istemezükçü siyaset anlayışının ne kadar içi boş olduğunu bu süreçte hep birlikte bir kez daha gördük. Eğer bugün Türkiye salgın dönemine 15 bine yakın birinci basamak, 4 bine yakın tedavi kurumu, bin 526 modern hastaneyle girmemiş olsaydı hep birlikte perişan olurduk. Avrupa'daki toplam yoğun bakım yatak kapasitesine ve toplam bilgisayarlı tomografi cihazı sayısına tek başımıza sahip olmamış olsaydık, salgını bu derece soğukkanlılıkla karşılayamazdık. 700 binden fazlasını son 18 yılda istihdam ettiğimiz 1 milyonu aşkın sağlık çalışanımızın gayreti ve fedakârlığı olmasaydı sokaklarda, bakım evlerinde, evlerde diğer ülkelerdekine benzer acı görüntüler yaşanırdı. Talep eden her vatandaşımızın dahil olabildiği bir sosyal güvenlik şemsiyesi kurmamış olsaydık, insanlar hastane kapılarından geri dönmek zorunda kalacaktı. Organize sanayi bölgelerimizin sayısını 122 ilaveyle 315'e, buralardaki istihdamı 1 milyondan fazla ilaveyle 1,5 milyona, teknoparkların sayısını 53 ilaveyle 56'ya çıkarmamış olsaydık tıbbi malzeme ve cihaz üretiminde bu seviyeye ulaşamazdık. Bu örnekleri eğitimden ulaşıma, enerjiden tarıma her alanda teşkil etmek mümkündür. Burada dikkati çekmek istediğim husus, tüm bu başarıları, attığımız her adımda yapılan işlere katkı vermek yerine takoz olmayı kendine misyon edinmiş bir muhalefet anlayışına rağmen elde etmiş olmamızdır. CHP'nin başını çektiği bu muhalefet anlayışı hep uzlaşma yerine çatışmayı, birlik ve beraberlik yerine bölücülüğü, müsamaha yerine kin ve nefreti körüklemeyi esas almıştır. Son dönemde belediyelerin yardımlarını engellediğimiz yalanında ısrarında, İletişim Başkanımızın ev ve aile mahremiyetine yönelik fitursuz saldırının da gerisinde işte bu hastalıklı zihniyet vardır. Esasen İletişim Başkanımızın görevi gereği istediği yerde ikamet etme hakkı vardır. Kendisi ailesiyle birlikte İstanbul'un eski bir semtindeki 45 metrekaare taban oturumu olan mütevazı bir evde yaşamayı seçmiştir. Hukuken evini kendi arsası içinde büyütmek imkânı olduğu halde bunu da yapmamıştır. Evinin ve bahçesinin hemen yanında bulunan tüm mahallenin de bizar olduğu 200 küsur metrekaarelik mezbelelik bir alanı ise Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden kiralayarak, bakımını

üstlenmiştir. Bu takdir edilmesi gereken çaba, il ve ilçe başkanından medyasına kadar CHP zihniyeti tarafından topyekûn bir iftira kampanyasına dönüştürülmeye kalkışılmıştır. Bu zihniyetin arkadaşımıza ve ailesine karşı sürdürdüğü çirkin saldırıdaki tutarsızlıklar siyasi kokuşmuşluğun en bariz örneğidir. CHP Üsküdar İlçe Başkanı, ben gittiğim, evin yanındaki arazinin fotoğrafını çektim, İl Başkanına rapor ettim diyor. İl Başkanı da kendi sosyal medya hesabında partinin talimatıyla gitmiştir, yine gidecektir, diyerek bu durumu açıkça kabul ediyor. CHP Genel Başkanı ise çıkıyor, hiç utanmadan, arlanmadan, sıkılmadan, İlçe Başkanımız oradan geçiyormuş, fotoğraf çekme diye bir şey yok, diyerek bu açık gerçeği inkâr ediyor. Aynı şekilde bu zat Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün söz konusu mezbelelik arazinin tamamen usullere uygun kira ihalesi konusunda da fütursuzca yalan söylüyor. Belediyelerin yardımlarıyla ilgili meselede de biz valiliklerle koordinasyon ve planlama yapılması gerektiğini söylerken, onlar işi bambaşka yerlere götürmeye çalışıyorlar. Gerçi yardım paketlerinin içine Alevi Bektaşî kardeşlerimizi İslam dışı gösteren, kanun dışı eylemleri öven kitaplar koymak suretiyle kirli yüzlerini, sinsî niyetlerini bir kez daha göstermeyi de ihmal etmediler. Ve çok açık, net, dağıttıkları kitapçıklarla Aleviliği din olarak takdim eden bu anlayışı özellikle milletimin huzurunda telin ediyorum, kınıyorum. Fuar alanını ve içindeki stant malzemelerini sahra hastanesi diye anlatan bu zihniyetin her şeyi gibi bu konudaki hassasiyetinin de sahte ve içi boş olması şaşırtıcı değildir. Şimdi sizleri videoda şöyle bir yapılanların ne denli yalan olduğunu göstermek için bir izlemeye takip ediyorum. Evet, görüldüğü gibi yalanlar silsilesi devam ediyor. Bir taraftan talimat vermedim diyor, ama İlçe Başkanı da aldığı talimatın gereği gidip, orada o fotoğrafı çektiğini ve ondan sonra da burada böyle bir inşaat filan olmadığını söylüyor. Aynı şekilde Adana'da Cumhurbaşkanlığı'nın böyle bir dev hastane yapmadığından bahsediyor, ya Adana'da hastane filan söz konusu değil ki, Adana'da Fuar Merkezini Belediye Başkanı gelmiş, oradaki stantları panellerle bölmek suretiyle ortaya hastane çıkardım diye, girişine de sahra hastanesi diye bir yazı yerleştiriyorlar. Ama tabii yalancının mumu yatsıya kadar yanıyor, hemen yan tarafında da Kongre Merkezi yazıyor; böyle bir durum var. Ve Adana, şu anda zaten hastane yatak kapasitesi itibarıyla da doymuş şehirlerimizden bir tanesi. Çok lüks, modern bir şehir hastanesi başta olmak üzere oradaki diğer hastanelerimizde zaten Adana'nın bu sıkıntılarını biz çoktan yerine getirmiş durumdayız. Demek ki bunun Adana'da ne var, ne yok bundan da haberi yok. Ve sahra hastanesi dediler, gidip bakın bakalım şu an da böyle bir şey orada var mı? Yok. Her şey yalan. Biz, ne aldanan, ne aldatan olmadık. Ve şu anda işte biliyorsunuz Başakşehir Şehir Hastanesi'nin birinci etabını açtık. İkinci etabını da inşallah 20 Mayıs'ta açıyoruz ve 2 bin 500'ü aşkın yatak kapasitesine sahip dünyada sayılı modern hastanelerden bir tanesini açmış oluyoruz. Ve yol itibarıyla bütün altyapı hazır, inşallah şu an da metro yapımıyla ilgili talimatları da verdim ve metro konusundaki çalışma daha da hızlanacak dolayısıyla, Başakşehir Şehir Hastanesi'ne hem yol, hem metro gelmiş olacak. Zira burayı Büyükşehir Belediyesi daha önce AK Parti'de olduğu için AK Parti Büyükşehir Belediyesi yolunu ve metrosunu yapacaktı tabii. Bu Beyefendi, yeni gelen ne yazık ki ne yolu, ne metroyu yapamam deyince; biz de iyi ki iktidardayız, hemen talimatı verdik ve yolunu da, metrosunu da biz yapmak suretiyle inşallah Başakşehir Şehir Hastanesi'nin o ihtiyacını da gidermiş oluyoruz. Değerli Arkadaşlar, Tabii şimdi bu zihniyetle iş bitmiyor, bu zihniyetin bir başka yansımasını da Diyanet İşleri Başkanımızın İslam'a ve Kur'an'a göre yaptığı değerlendirmelere gösterilen tepkilerde görmek mümkündür. Diyanet İşleri Başkanlığı devletin bir kurumudur ve Başkanımız biliyorsunuz bir açıklama yaptı, bu açıklamasıyla sadece inancının, ilminin ve yürüttüğü görevin gereğini yerine getirmiştir, söyledikleri de sonuna kadar doğrudur. Elbette Diyanet İşleri

Başkanımızın sözleri sadece kendini Müslüman olarak tanımlayan, İslam dairesinde gören kişiler için bağlayıcıdır. Kendini bu sıfatlarla tanımlamayanlar için söz konusu ifadeler sadece bir görüşten ibarettir. Bir defa burada şu gerçeği çok net görmemiz lazım: Ülkemizde eğer İslam adına konuşması gereken birisi varsa, bir kurum varsa Diyanet İşleri Başkanlığıdır ve buranın Dış İşleri Yüksek Kurulu vardır ve Diyanet İşleri Başkanımız da herhangi bir konu dini noktada olduğunda çıkar bu konuyu gerek hutbelerinde, gerek vaazı nasihatlerinde, gerekse kendilerini ziyarete gelenlere anlatmakla yetkilidir. Kalkıp da bu Ankara Barosu'nun yetkisinde olan bir konu değildir herkes yerini bilecek, haddini bilecek. Ankara Barosu'nun açıklaması başta olmak üzere, Diyanet İşleri Başkanımızın görüşlerine karşı kullanılan üslup, konu ve şahıs boyutunu aşmış doğrudan İslam'a yönelen kasıtlı bir saldırı haline almıştır. Zira Diyanet İşleri Başkanımıza yapılan saldırı devlete yapılan saldırdır. Diyanet İşleri Başkanımıza ve açıklamalarına karşı kullanılan her kavram, yapılan her gönderme karşımızdaki zihniyetin ıllıklılığının ve ındindeki nefret bataklılığının birer yansımasıdır. Milletimizin inancına, değlerlerine ve onları temsil eden kavramlara böylesine kin duyulabildiğini bu husumetin böylesine pervasızca ifade edilebildiğini görmekten üzüntüliyüz. Faşizmin en ilkel halini yansıtan bu yaklaşımların ülkemizdeki varlığı demokrasi, çoğulculuk, inançlara saygı gibi ilkelerin hala yerli yerine oturmadığına işaret ediyor. Demokratlık adına faşizmi, halkçılık adına millet düşmanlığını, yargı adına hukuksuzluğu, eşitlik adına sapkınlığı yücelten bu mankırtların gerçek yüzleri birer birer ifşa olmaktadır. Türkiye geçmişleri darbe ve cunta çıkırtkanlığından, vesayetin sözcülüğüne kadar pek çok kara lekeyle dolu olan bu zihniyetten arınma aşamasına gelmiştir. Biz, 18 yıldan beri ısrarla ve bilinçli olarak bu ilkel siyaset tarzının ülkemizi sürüklemeye çalıştığı mecraya kaymayı reddettik. Şayet eğer bizler bu oyuna gelmiş olsaydık, böyle davranmasaydık, yani icraat yerine sadece polemik yapsaydık bugün hep birlikte halimiz haraptı. Cumhuriyetin tamamında yapılanların kimi alanlarda 3-5 katı, kimi alanlarda 10 katı hizmetleri eserleri, yatırımları, ülkemize kazandırarak, Türkiye'yi geçmişte uzunca bir süre içine sıkıştırıldığı büyük kısır döngüden çıkarttık. Salgın sonrası Türkiye'nin en büyük kazançlarından birinin de ülkeye ve millete hiçbir faydası ve katkısı bulunmayan hiçbir eser ortaya koymamış işte bu yalancı, iftiracı siyaset anlayışının tamamen tasfiyesi olacağına inanıyoruz. Önümüzdeki dönemde tüm dünya ile beraber ülkemizde de özellikle siyaset alanında yeni bir dönemin kapıları aralanacaktır. Ve aziz milletim, artık tünelin ucu Allah'ın izniyle göründü. İnaniyorum ki, Ramazan Bayramı'nı iki bayram olarak Rabbim bizlere kutlamayı nasip etsin. Bu duygularla bir kez daha Ramazan-ı Şerif'inizi tebrik ediyorum. Tuttuğunuz oruçların, eda ettiğiniz ibadetlerin Rabbim katında kabul olmasını diliyorum. Ve milletimin özellikle de bu hafta sonu kısıtlamalarına göstermiş olduğu ilgiyi, alakayı ve onlara göstermiş olduğu riyeti şahsım, özellikle kabinem adına teşekkür ediyorum, kendilerini kutluyorum. İşte dayanışma budur, birlik, beraberlik budur. Ve bu kardeşlik anlayışı içerisinde inşallah biz bu koronavirüsü yeneceğiz. Salgında hayatını kaybeden vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı temenni ediyorum. Bütün sağlık çalışanlarımıza, bütün sağlık mensuplarımıza şahsım, milletim adına şükranlarımı özellikle bildirmek istiyorum. Ve bu süreç içerisinde onların içerisinde de ölenler oldu, onlara da Allah'tan rahmet diliyorum, yaralı olanlara Rabbimden şifalar niyaz ediyorum. Sizleri biz kez daha sevgiyle, saygıyla selamlıyorum. Kalın sağlıcakla." (www.tccb.gov.tr).

EK 9: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 04.05.2020'de "Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma" başlıklı konuşma metni www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

"Aziz milletim, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Bugün 11. gününe vasıl olduğumuz Ramazan-ı Şerifinizi bir kez daha tebrik ediyorum. Ramazan ayının hayrı, bereketi ve aydınlığının milletimizin ve tüm insanlığın üzerine olmasını Rabbimden niyaz ediyorum. Dünyanın tamamıyla birlikte ülkemizi de etkileyen covid-19 salgınında önemli bir dönüm noktasına gelmiş bulunuyoruz. Türkiye, en baştan itibaren salgınla mücadelesini dört ana hedef etrafında yürütmüştür. Bunlar; fiziki mesafenin temini, sağlık sisteminin ayakta kalması, temel ihtiyaç maddeleriyle ilgili üretim ve tedarik zincirlerinin akmaması ile kamu düzeninin devam etmesidir. Gelişmiş ülkelerin çoğunun dahi bu başlıklarda kontrolü sağlamakta zorlandığı bir dönemde Türkiye, hamdolsun devleti ve milletiyle örnek bir mücadele ortaya koymuştur. Hastalığın tespiti ve tedavisi konusunda kendi özgün modellerimizi geliştirip uygulamaya geçirdik. Bu sayede hem ölüm oranımızı çok aşağıda tuttuk, hem de hastalığın yayılma hızının önünü başarılı bir şekilde kestik. Yeni hasta sayımız artık binli rakamlarla ifade edilir hale geldi. Yoğun bakım ve solunum cihazına bağlı hasta sayısı sürekli azalıyor. Buna karşılık iyileşen hasta sayısı katlanarak artıyor. Doktoruyla, hemşiresiyle, teknisyeniyle, tüm sağlık çalışanlarımızın fedakârca gayretleri neticesinde hastanelerimizde vicdanları kanatan hiçbir görüntü yaşanmadı. Salgının ülkemizde görüldüğü ilk günden itibaren tüm adımları bilinçli, kararlı ve zamanlı bir şekilde attık. Sağlık Bakanlığımız bünyesinde oluşturduğumuz Bilim Kurulu'nun tavsiyeleri ve değerlendirmeleri ışığında her türlü tedbiri aldık. Hastalığın görüldüğü ülkelerle hava ve kara sınırlarımızı kademeli bir şekilde kapattık. Okullardaki eğitim-öğretime vakitlice ara verdik. Tüm toplantıları, etkinlikleri ve benzeri programları erteledik. İnsanların bir arada bulunduğu işletmelerin faaliyetlerini tamamen durdurduk veya sınırlandırdık. İbadetlerin camilerde toplu olarak yapılması yerine, evlerde ifasını temin ettik. Mümkün olan tüm sektörlerde evden çalışma modeline geçilmesini sağladık. Şehirlerarası ulaşımı sınırlandırarak ülke içindeki insan hareketliliğini ciddi oranda azalttık. Alınan tedbirlerden etkilenen tüm kesimler için destek programları hazırladık. Hizmete sunduğumuz finansman ve sosyal destek paketlerinin tutarı 200 milyar lirayı aştı. Sosyal yardımlardan yararlanma hakkı olanlara ilave nakdi yardımlar yaptık. İlk iki sosyal destek programıyla 4 milyon 400 bin vatandaşımıza biner lira nakdi yardımda bulunduk. Çok daha kapsamlı olan üçüncü sosyal destek programıyla bütün bunlarla ilgili çalışmalarımız sürüyor. Başlattığımız, "Biz Bize Yeteriz Türkiye" Kampanyasına şu ana kadar yapılan bağışların tutarı 1 milyar 910 milyon lirayı buldu, kampanyamız devam etmektedir. Milletimiz bu zor günlerinde bir kez daha birbirine destek oldu, örnek dayanışma sergiledi. Ülkemizde bunları yaparken yurt dışındaki vatandaşlarımızı da ihmal etmedik. Kurduğumuz havayolu köprüleriyle 65 bine yakın vatandaşımızı ülkemize getirdik. Sadece 16 Nisan'dan beri vatanlarına kavuşturduğumuz kişi sayısı 29 bini buldu. Bu vatandaşlarımızı yurtlarda 14 gün karantinada tuttuktan sonra evlerine göndermek suretiyle sınırlarımız ötesinden hastalık taşınması riskinin de önüne geçtik. Maskeden tuluma, tanı kitinden solunum cihazına kadar her konuda sadece kendi kendimize yetmekle kalmadık, 57 ayrı ülkeye yardım yaptık, destek verdik. Son olarak Somali'ye diğer tıbbi malzemelerin yanı sıra kendi üretimimiz olan solunum cihazlarından da hibe ettik. Bu cihazlar Somali'nin ilk solunum cihazları olarak hizmete girdi. Aynı şekilde Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere pek çok ülkeye talep ettikleri tıbbi malzemeleri ihtiyaç planlamamız

çerçevesinde gönderdik, gönderiyoruz. İlaç ve aşı geliştirme çalışmalarını uluslararası toplumla işbirliği halinde sürdürüyoruz. Bugün Koronavirüs Küresel Mukabele Uluslararası Taahhüt Etkinliğine video konferans yoluyla katılarak bu konudaki görüşlerimizi ve destek beyanımızı dünya ile paylaştık. Hastalığın ağır etkilerinin görüldüğü 65 yaş üstü ile hastalık taşıyıcısı ihtimalleri bulunan 20 yaş altına getirdiğimiz sokağa çıkma sınırlaması, salgının yayılmasını ciddi oranda engelledi. Büyükşehirlerimiz ile Zonguldak ilimizde hafta sonları ve resmi tatillerde uyguladığımız sokağa çıkma sınırlandırmasının da salgınla mücadeleye büyük faydasının olduğunu biliyoruz. Hepsi de Sağlık Bakanlığımız bünyesindeki Bilim Kurulu ile yakın işbirliği halinde aldığımız bu tedbirler sayesinde işte bugünlere geldik. 83 milyon vatandaşımızın her birine salgına karşı yürüttüğümüz mücadeleye verdiği destek, gösterdikleri sabır için yine şahsım ve Kabinem adına şükranlarımı sunuyorum. İnşallah bu gayretlerimizin karşılığını önümüzdeki dönemde hep birlikte alacağız. Aziz Milletim, Aldığımız tedbirlerin önemli bir kısmında 1,5 ayı geride bıraktık. Bu uzun süre boyunca okuluna gidemeyen öğrencilerimizin, iş yerini açamayan esnafımızın, çalışamayan işçilerimizin, sokağa çıkamayan gençlerimizin ve yaşlılarımızın, hayatını sınırlandırmak zorunda kalan tüm insanlarımızın eski günlerini özlediklerini biliyoruz. Elbette normal hayata dönüşü kademe-kademe başlatacağız. Ancak şu gerçeği asla aklımızdan çıkarmamamız gerekiyor: Dünyanın tamamıyla birlikte ülkemizde de hiçbir şey tam manasıyla eskiden bildiğimiz normal düzene dönmeyecektir, dönemeyecektir. Salgının daha ne kadar süreceği, hastalığa çare olacak ilaçların ne zaman bireylerin kullanımına sunulabileceği henüz belli değildir. Bunun için, evet normale döneceğiz, ama bu yeni bir normal olacaktır. Sınırlamaların bir kısmı azaltılarak da olsa sürecektir. Kalabalık yerlerde maske kullanımı ve fiziki mesafeye riayet ile temizlik kurallarıyla ilgili titizlik devam edecektir. Salgının tamamen bitmediği ülkeler sebebiyle uluslararası seyahatlerin ne zaman tam anlamıyla açılacağı halen belirsizdir. Küresel ekonomik ve siyasi dengelerdeki sarsıntının karşımıza nasıl bir tablo ortaya çıkartacağı meçhuldür. Bunun için önümüzdeki süreci salgının yurt içinde ve yurt dışındaki seyrine bağlı olarak dinamik bir şekilde yürüteceğiz. Tüm bu gerçekler ışığında Cumhurbaşkanı Yardımcımızın koordinasyonunda tüm bakanlıklarımızın ve kurumlarımızın katılımıyla bir normalleşme planı hazırladık. Açıklayacağım plan, halkımızın beklentileri ve bakanlıklarımızın çalışmalarıyla Sağlık Bakanlığımızın ve Bilim Kurulumuzun görüşleri çerçevesinde şekillenmiştir. Ancak bir kez daha altını çizerek ifade etmek istiyorum; bu takvim bir anda Mart ayının ilk günlerindeki hayatımıza geri dönüş anlamına gelmiyor. Biraz sonra sizlerle paylaşacağım normalleşme planı ile sadece vatandaşlarımızın günlük hayatlarını salgın şartlarında olabilecek en iyi seviyeye getirmeyi hedefliyoruz. Rehavete de, karamsarlığa da kapılmadan bu mücadeleyi sonuna kadar yürütecek ve inşallah başaracağız. Aziz Milletim, Sınırlandırmaların kademeli şekilde esnetilmesiyle ilgili düzenlemeleri genel olarak Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarına yayarak yapıyoruz. Fiziki mesafenin korunmasının, maske kullanımına devam edilmesinin, temizlik kurallarına sıkı şekilde riayetin bu sürecin vazgeçilmez şartları olduğunun altını tekrar çiziyorum. İlk olarak Mayıs ayı normalleşme planını sizlerle paylaşmak istiyorum; Sağlık Bakanlığımız ülkemizdeki tüm sektörlerde normalleşme sürecinde uygulanacak salgın tedbirlerine ilişkin rehber dokümanlar hazırlayarak ilgili kurumlara göndermeye başladı. Tüm kurumlar ve işletmeler faaliyetlerini bu rehber dokümanlardaki kurallara uygun şekilde yürütecek. İlk müjdemiz; 65 yaş üzeri ile 20 yaş altı vatandaşlarımızdır. 65 yaş üstü gruba ilk etapta sokağa çıkma sınırlandırması günlerinin birinde ve 4 saat süreyle yürüme mesafesiyle tahditli olarak dışarı çıkabilme imkânı getiriyoruz. İlk uygulamayı da bu hafta sonu 10 Mayıs Pazar günü saat 11:00 ile 15:00 saatleri

arasında gerçekleştiriyoruz. 20 yaş altı için de bu esnemeyi iki grup halinde uygulayacağız. 0-14 yaş grubu hafta içinde 13 Mayıs Çarşamba günü yine 11 ile 15 saatleri arasında yürüme mesafesiyle tahditli olarak dışarı çıkartılabilecek. 15-20 yaş grubu ise 15 Mayıs Cuma günü yine aynı şartlarda ve aynı saatlerde dışarı çıkarak, hava alıp dinlenebilecek. Kurallara riayet düzeyine bakarak sonraki haftalarda da aynı uygulamayı devam ettireceğiz. Dolayısıyla, bu hafta sonu da sokağa çıkma sınırlaması uygulamamızı sürdürüyoruz. Halen 31 ilde uygulanan şehirlerarası giriş çıkış sınırlandırmasını ilk etapta bu geceden itibaren 7 ilimiz için bitiriyoruz. Bu illerimiz Antalya, Aydın, Erzurum, Hatay, Malatya, Mersin ve Muğla'dır. Her hafta illerimizle ilgili değerlendirme yapacak, gelişmelere göre karar vereceğiz. Diğer 24 ilimizdeki giriş-çıkış sınırlaması 15 gün süreyle uzatılmıştır. İstanbul, Ankara ve İzmir'deki ticari taksiler için tek-çift plaka uygulamasını 5 Mayıs itibariyle sona erdiriyoruz. Gereken temizlik şartlarının sağlanması, randevu sistemiyle çalışılması ve koltuk sayısının yarısı kadar müşteriye hizmet verilmesi şartıyla berber, kuaför, güzellik salonu gibi işletmeler 11 Mayıs'ta faaliyete geçebilecek. Aynı şekilde Sağlık Bakanlığı'nın ve Ticaret Bakanlığı'nın belirlediği kurallara uyulması şartıyla alışveriş merkezleri 11 Mayıs'tan itibaren hizmet vermeye başlayabilecek. Giyim eşyası, ayakkabı, çanta, züccaciye gibi ürünlerin satıldığı işletmeler belirlenen şartlara uymak kaydıyla, 11 Mayıs'ta hizmete açılacak. Normalleşme sürecinin bir parçası olarak bugüne kadar piyasada satışına izin vermediğimiz cerrahi maske ve bez maske satışına halkımızın kolayca ulaşabileceği yerlerde izin vermeyi planlıyoruz. Maske türlerine göre bir üst fiyat belirleyerek, halkımızı mağdur edebilecek girişimlerin de önünü keseceğiz. Bu yıl hac farızasının yerine getirilip, getirilmeyeceğiyle ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığımız hem kendi içinde hem de diğer ülkelerle görüşmelerini yaparak kararını verecek. Zira bu meselede İslam aleminin geniş bir istişareyle ortak karar alması gerekiyor. Askerlik terhis işlemleri 31 Mayıs'ta başlayacak. Milli Savunma Bakanlığı'nın atama, görevlendirme ve personel temin faaliyetleri 1 Haziran'da, celp işlemleri 5 Haziran'da, bedelli askerlik işlemleri ise 20 Haziran'da yeniden başlayacak. Belediyelerin kredi işlemleriyle İller Bankası ihaleleri 27 Mayıs'ta yeniden açılacak. Salgın hastanelerinin sayıları 1 Haziran'dan itibaren azaltılarak, bu kuruluşların hasta kabulüne ve normal işleyişe başlamaları sağlanacaktır. Eğitimde attığımız atımları da Sağlık Bakanlığımızın ve Bilim Kurulumuzun tavsiyeleri doğrultusunda belirledik. Buna göre Yükseköğretim Kurumları Sınavı 27-28 Haziran'da, Liselere Geçiş Sınavı 20 Haziran'da, Askeri Öğrenci Sınavı 14 Haziran'da yapılacaktır. Üniversiteler 15 Haziran'da akademik takvime dönebilecekler. Adliyeler ara verilen duruşma, keşif, yargı süresi, uzlaştırmacı görevlendirmesi, icra iflas takiplerinin durdurulması uygulamaları 15 Haziran'da sona erecek. Aziz Milletim, Sağlık Bakanlığı'nın ve Bilim Kurulumuzun görüşlerine uygun şekilde hazırlamış olduğumuz bu normalleşme planını daha önce de belirttiğim gibi dinamik bir şekilde uygulayacağız. Gelişmelere ve ihtiyaca göre bazı tarihlerin öne alınması, bazılarının geriye bırakılması mümkündür. Ülkemizi bu plan doğrultusunda ne zaman arzu ettiğimiz düzeyde normalleşeceğinin kararını 83 milyon hep birlikte vereceğiz. Şayet Sağlık Bakanlığının hazırladığı rehberlerdeki kurallara riayete en üst düzeyde tutarsak bu süreç daha hızlı olacaktır. Ancak kurallara uyulmaması ve Allah göstermesin salgının yeniden yayılması halinde çok daha sert tedbirlere başvurmak zorunda kalabiliriz. Dünyada salgını önce kontrol altına alıp, sonra kurallara yeteri kadar uymadıkları için yeniden meşum hastalığın pençesine düşen ülke örnekleri vardır. İnşallah biz böyle bir duruma düşmeyeceğiz. Tedbirsiz tevekkül cehalet alametidir. Biz salgınla mücadele için bilim insanlarımızın söylediği her tedbiri harfiyen yerine getirmek suretiyle Allah'ın bir kaderinden bir diğer kaderine sığınacağız. Salgın hastalığın olduğu yerde veya olduğu yere

gidilmemesi, bulunulan yerde salgın hastalık varsa oradan da çıkılmamasını tavsiye eden bir Peygamberin ümmetine yakışan işte budur. Dünyanın özellikle salgın sonrası hiçbir bakımdan asla yeniden eskisi gibi olamayacağı bir dönemden geçtiğimizi unutmamalıyız. Bu sürecin ülkemizde de siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel her türlü alanda yeni bir silkinişe, yeni bir uyanışa, yeni bir dirilişe vesile olmasını diliyorum. Çünkü ülkemizde maalesef tek parti devrinden beri bu millete maddi manevi eziyet eden bir anlayışın salgın günlerinde dahi içindeki kini, nefreti, karanlığı ortalığa saçmaktan geri durmayan örnekleriyle karşılaşırız. Milli iradenin üstünlüğünü, demokrasiyi, hakkı, hukuku, adaleti, sandığı hazmedemeyen bu faşist zihniyet hâlâ vesayet, darbe, cunta özlemiyle yanıp tutuşuyor. CHP yöneticileri sadece son 1 haftadaki beyanlarını alt alta koyduğunuzda ortaya çıkan tablo bize bunu söylüyor. Bu zihniyetin ülkemizin 70 yıllık demokrasi tecrübesinden zerre kadar nasiplenmediği anlaşılıyor. Demokratik yöntemlerle iktidara gelmek yerine darbeyle ülkenin yönetimini gasp etme hevesiyle hareket edenler 15 Temmuz'da millettten aldıkları derse rağmen aynı yolda yürümekte ısrar ediyorlar. Sadece son günlerdeki kötü örnekler bile karşımızdaki hastalıklı zihniyetin asla iflah olmayacağını delilidir. CHP yöneticilerinin güya siyaset diye sergiledikleri tavırlar dünyanın hiçbir yerinde demokrasiyle, hukukla, hatta insanlıkla bağdaşmaz. Sürekli yalan söyleyerek siyaset yapılmaz. Sürekli yanlış bilgilerle insanlar haksızca itham edilerek siyaset yapılmaz. Sürekli iftira atılarak, insanların mahremiyetine girilerek siyaset yapılmaz. Doğru olmadığını çok iyi bildikleri konuları pervasızca ve yol açtığı sosyal, siyasi, ekonomik sonuçları umursamadan tartışmaya açanların yaptıkları işin adı siyaset değildir. Gerçi bunların kasetle göreve gelmiş Genel Başkanları da yıllardır aynı yöntemleri kullanıyor. Hal böyle olunca yardımcılara, il başkanlarına diyecek söz bulamıyoruz. CHP'nin bu tarzı yüzünden yeni nesillerin siyasetten soğumasından endişe ediyoruz. Biz kadınları ve gençleri siyasi karar alma mekanizmalarında daha etkin şekilde yer almaya davet ederken, bu tür kötü örneklerin gayretimizi sekteye uğratmasına asla izin vermeyiz. Siyasetin kalitesini artırmanın yolu, bu kirli zihniyeti ülkemizden tasfiye etmekten geçiyor. Aziz Milletim, CHP yöneticileriyle aynı zihniyetinin medyadaki ve diğer mahfillerdeki mensuplarını buradan bir kez daha ikaz ediyorum, beyhude yere uğraşmayın, Türk milleti sizi ne o sandıktan çıkartır, ne de sırtınızı yaslamaya çalıştığınız darbecilere meydanı bırakır, çünkü siz kesinlikle milli değilsiniz, yerliliğiniz de tartışılır. Çünkü siz bu halkın inancına, tarihine, kültürüne, gönül dünyasındaki sızılara saygılı değilsiniz. Çünkü siz bu ülkede ne kadar bozguncu, ne kadar sapkın, ne kadar azgın varsa hep onlarla birlikte oldunuz, asla milletin safında yer almadınız. Çünkü sizin ne tarihi, ne manevi, ne ahlaki bir nirengi noktanız, omurganız, davanız, kavganız var. Çünkü siz mitolojideki sadece düşmanlıktan, nefretten, korkudan, kargaşadan, acıdan beslenen yaratıklar gibisiniz. Ne bu ülkeye, ne bu millete, ne insanlığa dokunan en küçük bir faydanız olmadığı gibi verdiğiniz zararların haddi, hesabı yok. Kendi ülkenize ve milletinize husumetinizi açıkça ifade edemediğiniz için, her musibeti buna alet ediyorsunuz. Deprem olur, bina yıkıntılarının altında kalan insan sayısını çok göstermek için canhıraş bir şekilde uğraşırsınız. Ekonomimize saldırı olur, insanlar ekmeğinin, geleceğinin derdine düşmüşken, siz oradan siyasi rant devşirme peşinde koşarsanız. Darbe girişimi olur, milletimiz elinde bayrağı, dilinde tebrikiyle tankların karşına dikilirken, siz balkonlardan tankları alkışlar, televizyon karşısında kahvenizi yudumlarsanız. Teröristler askerimize, polisimize, jandarmamıza saldırır, şehit sayısını yüksek göstermek için binbir yalan uydurursunuz. Sınırlarımıza yapılan tacizleri önlemek için harekâtlar düzenleriz, siz eli kanlı diktatörlerin ve teröristlerin savunucusu olarak karşımızda yer alırsınız. Salgın olur, tüm dünya ülkemizin gayretlerini takdirle takip ederken, siz hasta sayısının, vefat sayısının gizlendiği, malzeme, ilaç, bulunamadığı yalanıyla ortada

gezersiniz. Buna karşılık, ülkemizin özellikle ve milletimizin hayrına olan hiçbir meselede ne işin ucundan tuttuğunuz, ne de hakkı söylemek babında tek kelime ettiğiniz duyulmuştur. Marmaray'dan İstanbul Havalimanı'na, bölünmüş yollardan şehir hastanelerine kadar engellemeye çalıştığınız her hizmeti tepe tepe kullanır, ama zehirli dilinizle bunları sürekli sokmaktan da geri durmazsınız. Atatürk Havalimanı arazisinde 45 gün içinde kurmayı başardığımız bin yataklı hastaneyi dahi 14 milyar lira uçtu, diyerek karalamaya kalkan bu zihniyetin artık sonu gelmiştir. İnşa ettiğimiz şehir hastanelerini yıllarca kara delik olarak yaftalayanlar, son 2 ayda yaşananların ardından bile maalesef en küçük bir pişmanlık emaresi göstermediler, gösteremezler, o kişilik meselesidir. Kullanan herkesin hayranlığını dile getirdiği İstanbul Havalimanı'nı hâlâ hazmedemediklerini görüyoruz. Aynı şekilde İstanbul'dan çıkıp 3 saat içinde İzmir'e ulaşırken kullandıkları otoyola attıkları çamurların izleri de hâlâ kurumadı. Sırf polemik malzemesi yapmak uğruna insanların haysiyetlerine ve ailelerine saldırarak girdikleri vebalin umurlarında olmadığını biliyoruz, ama artık bu anlayışın miadı doldurmuş. İnsanlık nasıl covid-19 virüsünü eninde sonunda yenecekse, inşallah Türkiye de bu bağınaz zihniyeti bir daha geri dönmek üzere tarihe gömecektir. Türkiye'nin yeni dönemdeki en önemli kazanımlarından birinin de siyasetteki bu değişim olacağını ümit ediyoruz. Aziz Milletim, Türkiye olarak bir yandan salgınla ve salgının yol açtığı sıkıntılarla mücadele ederken, diğer yandan ülkemizin ve milletimizin güvenliğiyle ilgili konuları da yakından takip ediyoruz. Terör örgütü Türkiye'nin salgınla mücadeleye yoğunlaşmasını hem sınırlarımız içinde, hem de sınırlarımız ötesinde saldırılarını artırmak için fırsata çevirmeye çalışıyor. Sadece bu tavır bile terör örgütünün ne kadar insanlıktan uzak bir yapı olduğunu göstermeye yeterlidir. Ülkemiz içinde sayıları çok azalmış olmakla birlikte, hala varlıklarını sürdüren kılıç artığı teröristlerin eylem arayışlarına izin vermiyoruz. Güvenlik güçlerimiz yılın 365 günü, günün 24 saati kesintisiz bir şekilde teröristleri takip ediyor, bulduğunda da tepelerine biniyor. Irak'ın kuzeyinde ve Suriye'de geniş bir alanda faaliyet yürüten terör örgütü mensuplarının her adımını da yakından izliyoruz. Güvenlik güçlerimiz sınır ötesinde operasyonları kesintisiz sürdürüyor. Suriye'de güvenli hale getirdiğimiz bölgelere sürekli sızmaya çalışan terör örgütü mensuplarına göz açtırmıyor, anında imha ediyoruz. Bölgede etki sahibi ülkeleri sürekli anlaşmalarımıza riayet etmeye, terör örgütünü belirlenen sınırların dışında tutmaya, rejimin saldırını engellemeye davet ediyoruz. Maalesef bu konuda hiçbir ülkenin sözünü tam manasıyla yerine getiremediğini görüyoruz. Güvenli bölgelerimizin sürekli taciz edilmesine, saldırıların ve tacizlerin anlaşmalar hilafına artarak sürmesine daha fazla sabretmeyeceğiz. Şayet terör örgütünü ve rejimi onların hamiliğine soyunlar kontrol edemeyecekse biz kendi gücümüzle hepsini de yola getirmesini biliriz. Gelişmelerin seyrine göre önümüzdeki dönemde bu çerçevede yeni adımlar atabiliriz. Libya'da ise ülkenin meşru yönetimine verdiğimiz destek sayesinde darbeci Hafter gerileme sürecine girmiştir. Attığı her adımla işgali altında tuttuğu topraklardaki halkı da karşısına alan Hafter'i kurtarmaya, kendisine sınırsız maddi destek ve silah sağlayan ülkelerin çabaları da yetmeyecektir. İnşallah yakında Libya'dan yeni müjdeli haberler alacağız. Libya'nın güvenliği, Libya halkının huzuru ve refahı tüm Kuzey Afrika ve Akdeniz'in de istikrarının anahtarıdır. Bu anlayışla, meşru Libya Hükümeti'ne, yönetimine verdiğimiz desteği devam ettirerek bölgeyi yeniden bir barış beldesi haline getirmeye kararlıyız. Sözlerime yaklaşık 20 gün sonra başlayacak hasat dönemi öncesinde çiftçilerimize vereceğimiz bir müjdeyle tamamlamak istiyorum. Toprak Mahsulleri Ofisimizin sert ekmeclik buğday alım fiyatını ton başına 1350 liradan 1650 liraya yükseltiyoruz, arpa alım fiyatını ise ton başın 1100 liradan 1275 liraya çıkartıyoruz. Ayrıca, çiftçilerimize hububatta ton başına 230 lira prim ve destek ödemesi yapıyoruz. Ton başına bakliyat alım fiyatlarını

da kırmızı mercimekte 3500 lira, yeşil mercimekte 3200 lira, nohutta 3350 lira olarak belirledik. Bakliyattaki prim ve destek ödemesi de ton başına 800 liradır. Yeni dönem hububat ve bakliyat alım fiyatlarının üreticimize ve ülkemize hayırlı olmasını diliyorum. Rabbimden açıkladığımız normalleşme takviminin de ülkemize ve milletimize hayırlı vesile olmasını temenni ediyorum. Sağlık personelimiz başta olmak üzere bu süreçte üstün gayret ortaya koyan tüm kamu ve özel sektör çalışanlarına teşekkür ediyorum. Salgın hastalıktan dolayı hayatını kaybeden vatandaşlarımız ile terör örgütünün saldırılarında şehit olan askerlerimize Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı diliyorum. Rabbim yar ve yardımcımız olsun diyorum. Hepinize sevgilerim, saygılarımı sunuyorum, kalın sağlıklıcakla.” (www.tccb.gov.tr).

EK 10: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 11.05.2020'de “Kabine Toplantısının Ardından Yaptıkları Konuşma” başlıklı konuşma metni www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

“Aziz Milletim, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Artık yarısını geride bıraktığımız Ramazan-ı Şerifinizi bir kez daha gönülden tebrik ediyorum. Rabbimden Ramazan Ayının hayrını, bereketini ve rahmetini üzerimizden eksik etmemesini diliyorum. Önümüzdeki günler içinde gizli olan ve bin aydan daha hayırlı olduğu müjdelenen Leyle-i Kadrinizi de şimdiden tebrik ediyorum. Sözlerimin hemen başında Cennetin ayaklarının altına serildiği elleri öpülesi tüm annelerimizin anneler gününü bir kez daha tebrik ediyorum. Hayatta pek çok şeyin ikamesi olabilir, ama annenin ikamesi asla mümkün değildir. Bunun için annelerimizin kıymetini çok iyi bilmeliyiz. Özellikle de onlar hayatta iken gönüllerini hoş tutmalı, dualarını almalı, bizden razı olmalarını sağlamalıyız. Nasıl evlatların yerini daima ebeveynlerinin kalbi ise, anne-babanın yeri de evlatlarının yanındır. Koronavirüs salgınında özellikle Batı ülkelerindeki en büyük dramlar maalesef yaşlı bakım evlerinde yaşanmıştır. Türkiye olarak elbette kimsesiz tüm vatandaşlarımız gibi yaşlılarımıza da sahip çıkıyoruz. Kamuya ait huzur evlerinde hayatlarını sürdüren 27 binin üzerindeki yaşlımıza her türlü ihtimamı gösteriyoruz. Sosyal güvencesi olmayan 805 bini aşkın 65 yaş üzeri vatandaşımıza ayda 672 lira yaşlılık maaşı ödemesi yapıyoruz. En düşük emekli maaşını 1500 liraya çıkartarak, yaşlılarımıza ilave bir destek sağladık. Sağlık hizmetlerinden yaşlılarımızı öncelikle yararlandırıyoruz. Evde bakım hizmetleriyle ihtiyacı olan yaşlılarımızın ihtiyaçlarını evlerinde karşılıyoruz. Salgın hastalık döneminde oluşturduğumuz Vefa Sosyal Destek Grupları vasıtasıyla 5 milyon yaşlı veya kronik hastalığı olan vatandaşımıza evinde hizmet götürdük. Bu vatandaşlarımızın alışveriş ihtiyaçlarından emekli maaşı ödemelerine, maske, kolonya dağıtımına kadar pek çok hizmetleri Vefa Sosyal Destek Grupları tarafından verildi. Öğretmen, imam, polis, bekçi, jandarma başta olmak üzere kamu görevlileri ile gönüllülerden oluşan 146 bin Vefa Sosyal Destek Grubu mensubu kardeşimizin her birine şahsım, milletim adına teşekkür ediyorum. Ayrıca, AK Parti, MHP, CHP ve diğer partilerden bin 119 belediye de Vefa Sosyal Destek Gruplarına yardımcı olarak bu zor zamanda örnek bir dayanışma sergilediler. “Biz Bize Yeteriz Türkiye” Kampanyasıyla da millet olarak bu zor günlerde dayanışmamızı gösterdik. Kampanyamızda toplanan bağış tutarı yaklaşık 2 milyar lirayı bulmuştur. Ramazan Ayı sonu itibarıyla bitecek kampanyamıza bağışlarınızın sürmesini bekliyoruz. İnsanı yaşat ki devlet yaşasın, anlayışıyla hareket ederken, bize Allah'ın emaneti olan her bir canlının ihtiyaçlarını da düşünüyor, gereken tedbirleri alıyoruz. Kırsal kesimdeki tarım ve hayvancılık işleriyle bağlantılı faaliyetlere zaten hiç ara vermemiştik.

Hayvanlarını otlatmak için yaylalara çıkanları, arıcılıkla iştigal edenlerin, bahçe ve tarlasını ekip biçenlerin, veterinerlerin, mevsimlik tarım işçilerinin faaliyetlerini kolaylaştırdık. Sokağa çıkma kısıtlaması günlerinde şehirlerinde yaşayanların da evcil hayvanlarını gezdirebilmelerine ve sokak hayvanlarını besleyebilmelerine imkân sağladık. Sağlık, gıda ve güvenlik başta olmak üzere tüm temel ihtiyaçlarını karşılayarak insanımıza hizmet etmeyi sürdüreceğiz. Aziz Milletim, Ülkemizdeki ilk koronavirüs vakasının tespit edildiği 10 Mart tarihinin üzerinden 2 ay geçti. Salgının sağlık boyutunu geçip, küresel düzeyde yeniden yapılanma arayışlarının kapılarını araladığı bir süreci yaşıyoruz. Bu küresel salgına karşı 83 milyon hep birlikte verdiğimiz mücadeleyi başarıyla devam ettiriyoruz. Yeni vaka sayımız, ölüm sayımız, yoğun bakımda olan ve solunum cihazına bağlı hasta sayımız giderek azalıyor. Buna mukabil iyileşen hasta sayımız, toplam test sayımız katlanarak artıyor. Kurallara riayet ederek gösterdikleri sabır ve fedakârlık için vatandaşlarımızın her birine şükranlarımı sunuyorum. Önümüzdeki bu güzel tablo bize salgın sürecindeki bazı kısıtlamaları kontrollü şekilde azaltarak hayatı normale döndürmeye yönelik adımları atmaya başlama imkânı verdi. Ancak geçtiğimiz hafta da ifade ettiğim gibi, tüm dünya ile birlikte ülkemizde de hayatımızı belirli kurallara riayet ederek devam ettirmek zorunda olduğumuz yeni bir döneme girdik. Dünyanın koronavirüs salgınına tamamen yenmesinin vakit alacağı açıkça ortadadır. Türkiye'nin aralarında olduğu bazı ülkeler salgını kontrol altına alırken, bazı ülkeler de salgını tüm hızıyla sürüyor, bazılarında da yeni başlıyor. Bu tablo bize uzunca bir süre hayatımızı maske kullanımı, fiziki mesafeyi koruma ve temizliğe sıkı riayet esasını oluşturduğu yeni düzene göre sürdürmemiz gerektiğine işaret ediyor. Bunun için vatandaşlarımızın hayatı normalleştirme adımlarını kesinlikle 10 Mart öncesine dönüş gibi algılamaması gerekiyor. Salgın döneminde en küçük bir rehavetin nasıl büyük felaketlere yol açabileceğinin dünyada ve ülkemizde pek çok örneği vardır. Ülkemizde bugüne kadar salgın tehdidi sebebiyle 412 yerleşim yerini karantinaya almak zorunda kaldık. Bunlardan 300'ündeki karantina uygulaması sona ererken, 112'sinde devam ediyor. Maske, fiziki mesafe, temizlik şartlarına uyulmadan bir araya gelinen etkinliklerde tek bir enfekte kişi dahi zincirleme olarak yüzlerce, binlerce kişiye hastalık bulaştırabiliyor. Gerçekten zaruri bir işi olmadan dışarı çıkanlar, sokakta ulaşım araçlarında açık ve kapalı mekânlarda gereksiz kalabalıklar oluşturanlar kendi elleriyle virüsü besliyorlar. Hayatımızı uzunca bir süre salgın tehdidine karşı bizi koruyacak tedbirlere göre devam ettirmek mecburiyetindeyiz. Bu gerçeği ne kadar hızlı kabullenir ve içselleştirirsek mücadelemizi de o derece etkili yürütürüz. Bir kez daha altını çizmek gerekirse, maskesiz olarak asla evin dışına adım atmayacağız. Sokakta, markette, iş yerinde, her yerde fiziki mesafeyi mutlaka koruyacağız. Kalabalık yerlerden olabildiği kadar uzak duracak, hayatımızı sadeleştireceğiz. Ellerimizi sık sık yıkayacağız. Dışarıda işimiz bitip de evimize döndüğümüzde kıyafetlerimiz dahil daha kapsamlı bir temizlik yaparak hayatımıza devam edeceğiz. Attığımız normalleşme adımlarının işte bu kararlar çerçevesinde değerlendirilmesini istiyorum. Yani tamamen eski günlere geri dönmüyor, sadece salgın şartlarında hayatımızı biraz daha kolaylaştırmaya çalışıyoruz. Aldığımız tedbirleri özellikle normalleşme adımlarını da gerektiğinde genişletecek, gerektiğinde sınırlandıracak şekilde dinamik bir süreçle yürüteceğiz. Cumhurbaşkanlığımızla ve bakanlıklarımız bünyesinde süren çalışmaları an be an gözden geçirerek eksikleri tamamlıyor, aksaklıkları düzeltiyoruz. Esnafımıza ve çalışanlarımıza ekmeklerini kazanabilecekleri evlerini geçindirebilecekleri şartları oluşturmaya çalışıyoruz. Sanayicimize, ihracatçımıza, iş dünyamıza çarklarını çevirebileceği alan açmanın gayreti içindeyiz. Bu kapsamda mücbir sebebe dayalı olarak 6 ay süreyle ertelediğimiz SSK ve BAĞKUR primi ödemelerinin tutarı 40 milyar lirayı buldu. Çocuklarımızın ve

gençlerimizin eğitimini telafi edilemeyecek bir zarar görmeden sürdürmelerini sağlamak istiyoruz. Salgın sonrası siyasi ve ekonomik bakımdan yeniden şekillenecek küresel sistemde ülkemizi daha avantajlı bir konuma getirmeyi hedefliyoruz. Yeni ihtiyaçlara göre süratle geliştirdiğimiz programlarla Çalışma, Sosyal Güvenlik, Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımlar başlıkları altında oluşturduğumuz Sosyal Koruma Kalkanını daha da güçlendireceğiz. Sağlıkla ilgili hassasiyetlerimizden asla taviz vermeden milletimizi ve ülkemizi geliştirmeye, kalkındırmaya, büyütmeye, güçlendirmeye devam etmekte kararlıyız. İşte dün Gayrettepe İstanbul Havalimanı Metro Hattının Tünel Işığı Görme Törenini icra ettik. İnşallah Nisan 2021 'de bu hattın havalimanından Kâğıthane'ye kadar kısmını en geç Eylül 2021 'de de tamamını hizmete açmayı planlıyoruz. Önceki gün bayrama kadar açılışa hazır gelecek olan Yeşilköy ve Sancaktepe Hastanelerimiz ile Sultan İkinci Abdülhamid'in emaneti olan Hadımköy Doktor İsmail Niyazi Kurtulmuş Hastanesi'nin inşaatını inceledik, 20 Nisan'da 2 bin 682 yatak kapasiteli Başakşehir Şehir Hastanemizin açılışını Japonya Başbakanı Sayın Abe ile birlikte gerçekleştireceğiz. Bu hastanemizin ikinci etabını yine Sayın Abe ile birlikte telekonferans ıştirakiyle 21 Mayıs'ta hizmete açıyoruz. Hamdolsun ülkemiz bu dönemde her alanda gıptayla takip edilen bir yerde duruyor. Tamamen Türkiye'ye mahsus bir model olan ve bizim hayata geçirdiğimiz genel sağlık sigortası sistemimizin önemini bu süreçte hep birlikte çok daha iyi gördük. Hiçbir sosyal güvencesi olmayanın dahi aylık 88 lira gibi herkesin gücünün yeteceği bir meblağ ile dahil olabildiği bu sistem pek çok ülke tarafından yakın incelemeye alınmıştır. Yüksek standartlarda hizmet veren kamu sağlık kuruluşlarının yanı sıra, özel sağlık kuruluşlarının da makul katkılarla sisteme dahil olması ülkemize mahsus bir uygulamadır. Salgın döneminde en çok ihtiyaç duyulan tedavi yöntemlerini ve ilaçlarıyla 11'i kanser olmak üzere 43 kritik ilacı daha geçtiğimiz günlerde ödeme kapsamına alarak vatandaşlarımızın sağlığını her şeyin üzerinde tuttuğumuzu gösterdik. Bu güzel tablo 2003 yılından beri aşama-aşama hayata geçirdiğimiz sosyal güvenlik reformlarının neticesidir. Bu vesileyle 11-17 Mayıs Sosyal Güvenlik Kurumu haftası dolısıyla Sosyal Güvenlik Kurumumuzun tüm çalışanlarına gayretleri ve emekleri için teşekkür ediyorum. Türkiye'nin salgın krizini yönetmedeki başarısı başta bilim adamları olmak üzere herkesin ilgisini çekmiş durumdadır. İnşallah bu olumlu tablo yakın tarihte ülkemizin sağlık hizmetlerinde dünyanın önde gelen markalarından biri haline gelmesine katkı sağlayacaktır. Salgınla mücadelede başarıyı, tedbirleri salgın sonrasında da devam ettirerek üretimi ve istihdamı harekete geçirmede tekrarlayacağımıza inanıyorum. Aziz Milletim, Normalleşme programı kapsamında Sağlık Bakanlığımız her sektörde bu adımların nasıl hangi aşamalara göre ve ne şekilde atılacağıyla ilgili rehberler hazırladı. Kurumlarımız ve işletmelerimiz faaliyetlerini bu rehberlerdeki esaslara göre yürütecektir. Bu çerçevede dün saat 11:00 ile 15:00 saatleri arasında ülkemizin tamamında 65 yaş üzeri vatandaşlarımıza sokağa çıkma imkânı verdik. Bu vatandaşlarımızın haftalar sonra kurallara riayet ederek yürüyüş yaptıklarını, güneşlendiklerini, temiz hava aldıklarını görmekten memnuniyet duyduk. Çarşamba günü yine aynı saatler arasında 0-14 yaş grubu çocuklarımız için benzer bir kolaylığı devreye alıyoruz. Cuma günü de 15-20 yaş grubu arası aynı imkândan faydalanacaktır. Herhangi bir olumsuzluk tespit etmediğimiz takdirde bu uygulamayı önümüzdeki haftalarda da planlıyoruz. 16, 17, 18, 19 Mayıs tarihlerinde yine sokağa çıkma sınırlandırması uygulanacaktır. Sokağa çıkma kısıtlamasının 18-19 Mayıs günlerinde bakkal, market, manav, kasap, fırın, tatlıcı gibi işletmelerin ve online platformların saat 10:00 ile 16:00 arasında hem satış, hem evlere servis için açık olabilmelerine imkân sağlıyoruz. Yaşlılarımız 17 Mayıs Pazar günü 11:00 ile 17:00 saatleri arasında sokağa çıkabileceklerdir. 20 yaş altı da 20 Mayıs Çarşamba ve 22 Mayıs Cuma günleri iki grup halinde sokağa çıkmayı

sürdürecektir. Geçtiğimiz hafta 7 ilimizdeki şehirlerarası giriş-çıkış sınırlandırmasını sonlandırmıştık. Bu haftaki Kabine Toplantımızda yaptığımız değerlendirmede 9 ilimiz için daha şehirlerarası giriş-çıkış sınırlandırmasını sona erdirmeyi kararlaştırdık. Bunlar; Adana, Diyarbakır, Mardin, Trabzon, Ordu, Denizli, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Tekirdağ illerimizdir. Sağlık Bakanlığımızın belirlediği kriterler çerçevesinde berber, kuaför, güzellik salonu gibi işletmeler ile giyim eşyası, ayakkabı, çanta, züccaciye ürünlerinin satıldığı yerler bugün itibariyle faaliyete başladı. Bu işletmelerimizden maske, fiziki mesafe, temizlik şartları başta olmak üzere belirlenen kurallara riayet ederek, halkımıza hizmet vermelerini bekliyoruz. Herhangi bir olumsuzluk durumunda sınırlamaları yeniden artırmaya mecbur kalmamak için bu hatırlatmaları sürekli yapma ihtiyacı hissediyoruz. Noterlerde nöbetçilik uygulamasını kaldırıp normal çalışma düzenine dönülmesini sağlıyoruz. Bugüne kadar 450 milyon cerrahi maskeyi çeşitli yöntemlerle vatandaşlarımıza ve çalışanlarımıza ulaştırdık. Maske satışını normalleşme adımları çerçevesinde 1 lira üst sınırla serbest bıraktık. Şimdi bez maske ile ilgili yeni bir adım atıyoruz. Yıkabilir bez maske standartları Sanayi ve Teknoloji Bakanlığımız, Ticaret Bakanlığımız, Türk Standartlar Enstitüsü, TÜBİTAK ve üreticiler iş birliğiyle belirlendi. Bunlar içinde bir üst fiyat tespit edilerek satışına izin verilecek. Ayrıca, bu ürünlerin ciddi bir ihracat potansiyeli vardır. Emeklilerimizin bu ayki maaş ödemelerini 15 Mayıs'tan itibaren hesaplarına yatırmaya başlayarak bayrama kadar bitireceğiz. Yükseköğrenim öğrencilerimizin 6 Haziran'da yapılacak burs ve kredi ödemelerini 19 Mayıs'tan başlatıp bayrama kadar tamamlayacağız. Aynı şekilde Mayıs ayı işsizlik sigortası ödemelerini de öne çektik. Salgın kapsamında hazırladığımız sosyal destek programının ilk iki fazında 4.4 milyon vatandaşımıza bin'er lira nakit desteği verdik. Özellikle salgın tedbirleri sebebiyle işsiz kalan vatandaşlarımıza yönelik üçüncü faz nakit desteği programında da ödemeler başladı. Bu kapsamdaki ödeme yapılan kişi sayısı da 900 bini buldu. Sadece Ramazan Ayı yardımları için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarımıza yarım milyar lirayı aşkın kaynak aktardık. Bugün bir müjdeyi de çay üreticilerimize vermek istiyorum. Geçtiğimiz yıl ÇAYKUR yaş çay alımını kilogramı 2 lira 90 kuruştan yapmış, destekleme fiyatıyla bu rakam 3 lira 3 kuruşa yükselmişti. Üreticiden alınan 751 bin ton çay karşılığı 2.2 milyar lira ödeme yapılmıştı. 2020 yılı için yaş çay alım fiyatı 3 lira 27 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu rakam 13 kuruşluk desteklemeyle birlikte kilogramda 3 lira 40 kuruşa karşılık gelmektedir. İçişleri Bakanlığımız başka illerde oturup da çay hasadı amacıyla bahçelerine gidecek müstahsiller için e-devlet sisteminde özel bir izin talep bölümü açacaktır. 19 Mayıs gecesi sokağa çıkma kısıtlamasının sona ermesiyle birlikte bu vatandaşlarımız aldıkları bu izinlerle yola çıkabileceklerdir. Gereken tüm tedbirleri alarak bu sürecin en sağlıklı şekilde yürütmesini temin edeceğiz. Hasatla beraber yaş çay alımları başlayacaktır, çay üreticilerimize hayırlı olmasını diliyorum. Ülkemizin en büyük enerji ve sulama projelerinden olan Ilısu Barajı'nın 6 türbininden ilkinin 19 Mayıs'ta hizmete alacağımızın müjdesini de kamuoyumuzla paylaşmak istiyorum. Milletimize hizmet yolunda durmadan, dinlenmeden tüm imkânları seferber ederek çalışmaya devam edeceğiz. Aziz Milletim, Dünyada olduğu gibi ülkemizde de büyük kriz dönemleri güçlü liderlik, güçlü yönetim gerektirir. Hamdolsun Türkiye 18 yıldır olduğu gibi bugün de milletin desteğini almış, arkasında tarihimizin en kapsamlı hizmet birikimi olan ülkemizi hedeflerine ulaştırma iradesine sahip bir yönetime sahiptir. 15 Temmuz darbe girişimini milletimizle birlikte akamete uğrattıktan sonra Cumhur İttifakı ile yönetimimizi daha güçlü, daha geniş tabanlı hale getirdik. Geride bıraktığımız 4 yıla yakın sürede Cumhur İttifakı her türlü fitne, iftira, yalan ve tahrik girişimine rağmen Türkiye'nin ve Türk milletinin bekasına sahip çıkma ilkesinden taviz vermeden dimdik

ayakta kalmıştır. MHP'li kardeşlerime ve MHP Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli ile Cumhur İttifakına destek veren tüm kesimlere şükranlarımı sunuyorum. Mesele, ülke ve millet olduğunda diğer her şeyi teferruat olarak gören bir anlayışla Cumhur İttifakını daha da güçlendirmeye kararlıyız. Türkiye'nin maruz kaldığı tüm saldırılara rağmen hedeflerinden şaşmamasından rahatsız olan çevrelerin hiçbir oyunu bu kutlu yürüyüşü bozmaya yetmeyecektir. Sınırlarımıza yönelik tehdit ve tacizleri püskürtmeye, terör örgütlerini ve Türkiye düşmanlığıyla maruf güçleri bizzat yuvalarında bozguna uğratmaya devam edeceğiz. Akdeniz'deki, Kıbrıs'taki, Ege'deki haklarımızı ve çıkarlarımızı korumayı sonuna kadar sürdüreceğiz. Meydanı FETÖ'dan PKK'ya, Ermeni ve Rum lobilerinden, Körfez kaynaklı husumet odaklarına kadar şer güçlerin hiçbirine bırakmayacağız. Yurt dışındaki finans kuruluşlarını kullanarak, ekonomimizi çökerteceklerini, ayaklarımıza prangalar vuracaklarını, bizi köşeye kıştırabileceklerini sananları hüsrana uğratmaya devam edeceğiz. Türkiye 7 yıldır tarihinin en kritik istiklal ve istikbal mücadelesini yürütürken ellerini ovuşturarak ülkemizin dizlerinin üzerine çökmesini ve böylece sıranın kendilerine gelmesine bekleyenlere aradıkları fırsatı vermeyeceğiz. Demokrasi ve hukuk içinde milletimizden aradıkları desteği bulamayanların, darbeden dış müdahaleye kadar her türlü faşist yönetime sarılmaları beyhudedir. Milli iradeden yetki alarak meşruiyet kazanmak varken, 70 yıldır defalarca denedikleri şekilde kaostan, terörden, krizden, darbeden, cuntadan, müdahaleden medet umanlara boşuna beklediklerini bir kez daha göstereceğiz. Türkiye'nin terörle mücadelesinin başarısız olduğunu, ekonomisinin çöktüğünü, diplomasinin çuvalladığını, salgının tırmandığını görmek için adeta yanıp tutuşanlara o duyguyu yaşatmayacağız. Bizim hesaplaşma usulümüz hukuk, hesaplaşma yerimiz sandıktır. 2023 seçimlerinde milli iradenin arkasından dolanmaya çalışanlar bir kez daha milletimizden hak ettikleri cevabı alacaklardır. Cumhur İttifakı olarak 2023 yılına kadar ülkemizi her alanda bölgesinin ve dünyanın lideri yapacak projeleri hayata geçirmeye devam edeceğiz. Allah'ın yardımı ve milletimizin desteğiyle Türkiye'yi dünyanın en gelişmiş 10 ülkesinden biri haline getirme hedefimize ulaşmakta kararlıyız. Koronavirüs salgını sonrası yeniden oluşacak küresel yönetim sisteminde Türkiye inşallah hak ettiği yeri alacaktır. Bunun için tek yapmamız gereken birliğimize, beraberliğimize, kardeşliğimize sıkı sıkıya sarılmak ve çok çalışmaktır. Geçmişte uzun yıllar boyunca ülkemizin enerjisini ideolojik, etnik, mezhebi, meşrebi ayrışmalarla heba edenlere artık bu fırsatı vermeyeceğiz. Ekonomimize ve ekonomi yönetimimize kurulan tuzakların özellikle gerisindeki sinsi amaçların gayet iyi farkındayız. Merhum Arif'in dediği gibi, 83 milyon yürek toplu olarak vurduğunda bu gücün önünde duracak hiçbir engel tanımıyoruz. Milletimizi köken ve inanç, hatta cinsiyet ayrımı üzerinden bölge gayretlerinin hız kazanması, iki asırlık bir oyunun yeniden tedavüle sokulma çabasından ibarettir. Milli iradenin en üst düzeyde tecellisine imkân sağlayan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne yönelik saldırıları da aynı kapsamda görüyoruz. Suriye ve Libya'da yaşanan gelişmelerde ülkemizi istedikleri gibi yıpratamayanların giderek sıkışan bir şekilde ekonomi silahına başvurmalarının gerisinde de benzer bir gaye vardır. Milletimizle birlikte bunca mücadeleyi nasıl başarıyla sonuçlandırdıysak, biiznillah istiklal ve istikbal davamız ile salgın tehdidinin de üstesinden aynı şekilde geleceğiz. Bu duygularla bir kez daha sizlere sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum. 12 Mayıs Hemşireler Günü vesilesiyle salgın sürecinde canla, başla çalışan tüm sağlıkçılarımıza şükranlarımı sunuyorum. Rabbim yar ve yardımcımız olsun. Kalın sağlıcakla" (www.tccb.gov.tr).

EK 11: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 18.05.2020'de "Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma" başlıklı konuşma metni www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

"Aziz Milletim, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Artık son haftasına girdiğimiz Ramazan-ı Şerifin en büyük müjdelilerinden olan ve yarın idrak edeceğimiz Leyle-i Kadrinizi tebrik ediyorum. Rabbimden bu mübarek gün ve geceleri ülkemiz, milletimiz, İslam âlemi ve tüm insanlık için huzura, esenliğe, barışa vesile kalmasını diliyorum. Ülkemizde, Suriye'de, Libya'da ve dünyanın başka yerlerinde şu mübarek günlerde bile masum kanı akıtmaktan çekinmeyen teröristleri ve zalimleri Mevla'm Kahhar ismiyle kahretsin diyorum. Ülkesine ve halkına hizmet için koşturan kamu görevlilerine dahi tahammülü olmayan, pusu kurarak kanlarını döken, üzerlerine yürüyerek, hakaret ve darp edenleri asla unutmayacağız. İçişleri Bakanlığımız tarafından oluşturulan Vefa Sosyal Devlet Gruplarına PKK'luların Van'da yaptığı eylem ile CHP'lilerin Adana'da gerçekleştirdiği saldırı farklı araçlarla olsa da ayın gayeye yöneliktir. Varlık sebeplerini bu ülkenin çöküşüne, batışına, yıkılışına, milletin yokluk ve acı çekmesine bağlayanların gerçek yüzlerini gizlemeye artık suratlarındaki maskeler, makyajlar da yetmiyor. Özellikle ülkemizin içinden geçtiği şu zor günlerde insanların işine, aşına, ekmeğine, sağlığına gösterdiğimiz hassasiyetle özellikle bu tahammül edemeyenler kirli zihniyet bu iki olayda kendini açıkça ifşa etmiştir. Siyasette kurdukları ittifakı sahada devlete, kamu görevlilerine, mazlumlara saldırmak üzere genişletenlerin hesabını elbette milletimiz sandıkta görecektir. Küçük siyasi çıkarlar uğruna eli kanlı teröristlerle ve uzantılarıyla gizli-açık ittifaklar içine girenlerin yakasından milletimizin eli eksik olmayacaktır. Geçmişte ülkemizin her meselesi gibi bu kanayan yarayı da kalıcı olarak çözmek için gayret göstermiştik. Hamdolsun, bu çabanın karşılığını halkımızın desteğini devletin yanına çekmeyi başararak aldık. Bu samimi mücadeleyi en ağır ifadelerle itham edenlerin, bugün 3-5 milletvekilliği veya belediye başkanlığı için düştükleri zelil hali ibretle takip ediyoruz. Amacı Hakk'a ve halka hizmet olmayan tüm proje siyasetçilerin, partilerin eninde, sonunda düşecekleri durum işte budur. Milletvekili pazarı kurmaktan terör örgütleriyle ittifaka, ülkesini yurt dışında karalamaya kadar her türlü kepezeliği sergileyip, üzerini demokrasi kılıfıyla örtmeye çalışanlar için yolun sonu görünmüştür. Demokrasinden ve milli iradede ümitlerini kestikleri için buldukları her fırsatta darbe, cunta, kaos, felaket çıkırtkanlığı yapanlar, ülkemizin dizleri üstüne çökmesini bekleyenler, cevabı her zaman olduğu gibi yine milletimizden alacaklardır. İnsanımızın inancına ve kültürüne husumeti hayatlarının merkezine yerleştirdikleri halde, ülkenin ortak değerlerini istismar ederek yıllarca ayakta kalanların foyaları da şimdi birer birer ortaya çıkıyor. Türkiye önümüzdeki dönemde sadece salgını yenmekle ve 2023 hedeflerine ulaşmakla kalmayacak, aynı zamanda bu hastalıklı siyasetin temsilcilerinden de kurtulacaktır. Demokrasi ve kalkınma yolculuğumuzun 2053 ve 2071 menzilleri için gelecek nesillere tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet temelleri üzerinde yükselen bir Türkiye bırakmakta kararlıyız. Bu vesileyle, bir kez daha salgın döneminde 65 yaş üstü ve kronik hastalığı olan vatandaşlarımız başta olmak üzere milletimize hizmet etmek için gece-gündüz çalışan Vefa Sosyal Destek Grubu mensuplarına şahsım, milletim adına teşekkür ediyorum. Aynı şekilde sağlık personelimize, güvenlik güçlerimize, insanlarımızın günlük hayatlarını kolayca sürdürebilmeleri için çalışan tüm emekçi kardeşlerime teşekkür ediyorum. Aziz Milletim, Bu haftaki Kabine Toplantımızın en önemli konusu, bir süredir olduğu gibi koronavirüs salgınıyla ilgili gelişmelerdi. Türkiye'nin fiziki mesafeye riayet, sağlık sistemini güçlü tutma, gıda ve temizlik tedarikiyle kamu

güvenliği başlıkları etrafında topladığımız salgınla mücadelesi başarıyla sürüyor. Ancak, sadece bizim salgının üstesinden gelmemiz yetmiyor, küresel düzeyde etkili olan bu salgın tehdidinin tamamen ortadan kalkması sorunun tüm dünyada çözümüyle mümkündür. Oysa bazı ülkelerde salgın daha yeni hız kazanmıştır. Türkiye olarak yıllarca sınırlarımızı dışarıya tamamen kapatıp, günlük hayatı tümüyle durdurup salgının bitişini bekleyemeyiz. Öyleyse yapmamız gereken, hayatımızı salgın gerçeğine göre yeniden düzenlemektir. Her hafta altını ısrarla çizdiğim gibi, ne ülkemizde, ne de dünyada artık hiçbir şey birkaç ay öncesi gibi olmayacaktır. Hayatımızı bundan sonra salgın hastalıklara karşı tedbir öncelikli yeni düzene göre yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu yeni dönemi kontrollü sosyal hayat olarak tanımlıyoruz. Evimizden dışarı adım attığımız andan yeniden evimize girene kadar diğer insanlarla temasımızın olduğu her yerde maske kullanmayı alışkanlık haline getireceğiz. Aynı şekilde sokakta, iş yerinde, toplu taşıma aracında, sosyal hayatın her alanında diğer insanlarla aramızda en az 1,5-2 metre fiziki mesafe bırakmaya özen göstereceğiz. Ellerimizi her fırsatta yıkayacak, kolonya ve dezenfektan gibi temizlik ürünlerini sıkça kullanacağız. Salgınla mücadelenin en etkili yöntemi olarak ifade ettiğimiz maske, mesafe ve temizlik üçlüsü artık hayatımızın vazgeçilmez birer parçası haline gelecektir. Zorunlu olmadıkça dışarı çıkıp kalabalığa karışmamak da çok önemlidir. Sağlık hizmetleri ve temizlik malzemeleri konusunda hamdolsun ülkemizde hiçbir sıkıntı yoktur. Hastanelerimizde tedavi gören vaka sayısı oldukça düşük düzeydedir. Hizmete açtığımız ve açmak üzere olduğumuz yeni hastanelerle, istihdam ettiğimiz yeni personelle sağlık altyapımızı daha da güçlendiriyoruz. Başakşehir'deki Şehir Hastanesi'nin tamamını Perşembe günü Japonya Başbakanı Sayın Abe ile birlikte hizmete açıyoruz. Bu hastanemizin adını Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi olarak belirledik. Çam bizi temsil etsin, dedik, Sakura da Japonya'yı. Zira iş birliği ile inşa ettiğimiz bu hastanede bu isim sürekli olarak adeta bir sembol olarak kalsın istedik. Yeşilköy ve Sancaktepe'de 45 günde inşa ettiğimiz bin'er yataklı hastaneler de tamamlanmak üzeredir. Sancaktepe Profesör Doktor Feriha Öz Acil Durum Hastanemizi 29 Mayıs'ta, Yeşilköy Profesör Doktor Murat Dilmener Acil Durum Hastanemiz ile Hadımköy Doktor İsmail Niyazi Kurtulmuş Hastanemizi 31 Mayıs'ta inşallah hizmete açıyoruz. Son iki ayda elde ettiğimiz tecrübeler sayesinde salgına karşı hem tedbir hem teşhis hem tedavi konusunda ciddi bir birikime sahip olduk. Gerek toplum hasta ölüm oranımızın düşüklüğü, gerek vakaların temaslarını takiple hastalığın yayılma hızını kontrol altına alma sistemimiz, gerekse yenilikçi tedavi yöntemlerimiz takdirle takip ediliyor. Ülkemizin bu konudaki başarılı çalışmaları dünya çapında bir model olarak kabul edilir hale gelmiştir. Artık koronavirüs veya benzeri salgın hastalıklara karşı eskisinden daha hazırlıklı durumdayız. Her gün şeffaf bir şekilde kamuoyumuzla paylaşılan veriler, yeni hasta ve ölüm oranının belirli bir düzeyde yatay çizgiye geçtiğini gösteriyor. Halbuki bizim bu çizgiyi aşağı yönlü olarak sürdürmemiz, yeni vaka sayısını en kısa sürede kesmemiz gerekiyor. Bunu başarmak 83 milyon olarak bizim elimizdedir. Hayata geçirmeye başladığımız normalleşme takviminin sürmesi ancak vaka sayısının çok daha aşağıya giderek sıfırlanmasıyla mümkündür. Şayet salgının seyrinde olumsuz yönde bir gelişme olursa bazı tedbirleri belki çok daha sert şekilde yeniden uygulamak durumunda kalabiliriz. Vatandaşlarımızdan hem kendi sağlıkları hem toplum huzuru hem ekonominin çarklarının dönmesi için belirlenen kurallara uymasını tekrar tekrar rica ediyorum. Bu her birimizle özellikle destek vermemiz gereken, kurallara riayet etmemiz gereken, dikkatini ve hassasiyetini koruması halinde neticeye ulaşabileceğimiz bir mücadeledir. Tek bir ihmalin dahi ağır sonuçlar ortaya çıkartabildiği bu süreci, kendimizin ve evlatlarımızın güvenli geleceği için hep birlikte sahiplenmeliyiz. Aziz Milletim, Cumhurbaşkanı Yardımcımızın koordinasyonunda

Sağlık Bakanlığımız başta olmak üzere tüm kurumlarımızın iş birliğiyle hazırladığımız normalleşme takvimini adım adım hayata geçiriyoruz. Bu çerçevede geçtiğimiz hafta berber, kuaför, güzellik salonu gibi işletmeler ile giyim eşyası, ayakkabı, çanta, züccaciye ürünlerinin satıldığı yerler yeniden faaliyete geçti. Aradan geçen bir haftalık dönemde bazı illerimizdeki küçük sıkıntılar dışında genel olarak bu uygulamanın sorunsuz yürüdüğünü görüyoruz. Bir önceki hafta şehirlerarası giriş-çıkış yasağını kaldırdığımız 7 ilimize, geçtiğimiz hafta 9 ilimizi daha ilave etmiştik. Bu aynı zamanda hafta sonları sokağa çıkma sınırlaması yapılan illerin sayısının da aynı ölçüde azalması anlamına gelmektedir. Halen 15 ilimizde Cumartesi gününden beri devam eden ve yarın gece sona erecek olan sokağa çıkma sınırlamasına riayet eden vatandaşlarımıza sabırları ve anlayışları için teşekkür ediyorum. Çay hasadı için diğer illerden Karadeniz'e gitmek isteyen vatandaşlarımız, İçişleri Bakanlığı'ndan aldıkları izinlerle yarın gece sokağa çıkma sınırlamasının bitişiyle yola çıkabileceklerdir. Böylece ülkemizin önemli bir üretim kalemi olan çay hasadının sıkıntısız gerçekleşmesini sağlayacağız. Aynı şekilde tarım, hayvancılık, sanayi ve ticaret faaliyetleriyle ilgili her hususta vatandaşlarımıza kolaylık gösteriyor, destek veriyoruz. Günlük hayatı kolaylaştırmak, ekonomiyi canlandırmak, üretimi, istihdamı, ihracatı arttırmak için sürekli yeni adımlar atıyoruz. Bu arada salgın döneminde alınan tedbirlerden olumsuz etkilenen vatandaşlarımızı da ihmal etmiyoruz. Sosyal koruma kalkanı ile şu ana kadar yaklaşık 5,5 milyon dar gelirli vatandaşımıza bin'er lira nakit desteği sağladık. Yine sosyal koruma kalkanı kapsamında kısa çalışma ödeneği, işsizlik ödeneği ve nakit desteği ile 4,5 milyona aşkın vatandaşımıza 6 milyar lira kaynak aktardım. Böylece son 2 ayda yaklaşık 10 milyon vatandaşımıza 11,5 milyar lira karşılıksız nakit desteği vererek, bu zor günlerde milletimizin yanında olduğumuzu gösterdik. Sanayicimizden esnafımıza kadar tüm kesimlere vergi, sigorta özellikle sigorta primi ve taksit ödemelerinin ertelenmesinden uygun şartlı krediye kadar pek çok destek veriyoruz. Türkiye'nin destek programları bazı ülkelerin açıkladıkları gibi kağıt üzerinde kalan değil, fiilen gerçekleşen uygulamalardan oluşuyor. Sağlık Bakanlığımız bünyesinde faaliyet gösteren Bilim Kurulumuzun hassasiyetleri çerçevesinde şekillendirdiğimiz normalleşme takvimini gelişmelere göre sürdüreceğiz. Bu haftaki Kabine Toplantımızda kararlaştırdığımız yeni normalleşme adımları şunlardır: Tüm sektörlerde ilgili normalleşme planının hayata geçirilmesinde dikkat edilecek hususları içeren rehberler yayınlandı. İş yerlerinin girişlerine çalışma saati, kullanım alanı ve aynı anda içeride bulunabilecek müşteri sayısını gösteren kapasite bilgisi afişlere asılacaktır. Arife gününden bayramın son gününe kadar 23-24-25-26 Mayıs tarihlerinde 81 ilimizin tamamında sokağa çıkma kısıtlaması uygulanacaktır. İnşallah bayramdan sonra bu tür sınırlamalara ihtiyacımızın olmayacağı bir tabloyla karşılaşacağımıza inanıyorum. Bayramın birinci günü olan 24 Mayıs Pazar günü saat 14 ile 20 saatleri arasında 65 yaş üstü vatandaşlarımız yine sokağa çıkabilecekler. Bu hafta Çarşamba ve Cuma günleri gençlerimizle ilgili esnetme uygulaması yine devam edecektir. 15 ilimiz için geçerli olan şehirlerarası seyahat kısıtlaması 15 gün süreyle uzatılmıştır. Cezaevlerinde bir süredir yapılmayan kapalı görüşleri belirli sınırlandırmalar ve tedbirler eşliğinde Haziran ayı itibarıyla yeniden başlatıyoruz. Aynı şekilde açık cezaevlerinde olup da salgın sebebiyle izne gönderilmiş bulunan 60 bin mahkumun Mayıs sonunda dolan izin süreleri 2 ay süreyle uzatılmıştır. 29 Mayıs Cuma günü Cuma namazıyla birlikte öncelikle valilikler ve müftülükler tarafından belirlenen şartları uygun camilerden başlayarak, camilerimizi ibadete açıyoruz. Bir süre camilerimizde sadece öğlen ve ikinci vakitlerinde cemaatle namaz kılınacak, diğer vakitlerde bireysel ibadet uygulaması sürecektir. Tabii bu cemaatle namazı yine kurallar içerisinde ifa edeceğiz. Milli Eğitim Bakanlığımıza bağlı okulların eğitim-öğretim yılını sona erdirmeyi

kararlaştırdık. Yeni eğitim-öğretim yılı önümüzdeki Eylöl ayında başlayacaktır. Bakanlığımızın yaz aylarındaki kurs ve benzeri faaliyetleri ise kendi takviminde devam edecektir. Üniversitelerle ilgili duyuruyu Yükseköğretim Kurumumuz zaten daha önce yapmıştı. Kreşler ve gündüz bakımevleri 15 Haziran'da faaliyete geçecektir. Aziz Milletim; Korona virüs salgınıyla mücadele ederken ölkemizin kalkınması, büyümesi, gelişmesi, hedeflerine doğru ilerlemesi için gereken çalışmaları da asla ihmal etmiyoruz. Geçtiğimiz hafta 1915 Çanakkale Köprüsünün çelik kulelerindeki son blokun yerleştirme törenini gerçekleştirdik. Daha önce Gayrettepe-Kâğıthane-İstanbul Havalimanı metro hattı inşaatının tünelindeki ışık görme merasimine şahitlik ettik. Yarın ölkemizin abide eserlerinden İlısu Barajının ilk türbinini devreye alınma törenini yapacağız. Çarşamba günü 23. dönem adli yargı hâkim ve savcılarımızın kura törenine telekonferansla katılacağız. Yargı başta olmak üzere pek çok alanla ilgili reform hazırlıkları kesintisiz devam ediyor. Ve ardından bayramdan sonra inşallah Devlet Su İşleri'nin ölkemizin birçok yerindeki barajlarının açılışlarını yapacağız. Bakanlıklarımızın ve kurumlarımızın her biri sorumluluk alanlarıyla ilgili konularda yoğun çalışmalar sürdürüyor. Salgın sonrası dünyada yeniden şekillenecek, siyasi ve ekonomik iklimi nasıl kendi lehimize değerlendirebileceğimizin planlarını şimdiden yapmaya başladık. Haziran ayında büyük ölçüde tamamlanacak normalleşme takvimiyle birlikte her alanda eskisinden çok daha büyük atılımlar içine gireceğiz. Üretimde, ihracatta, istihdamda kaybettiğimiz her şeyi çok daha fazlasıyla çok daha kısa sürede geri almanın hazırlıkları içindeyiz. Ancak adeta tüm dünyanın can derdine düştüğü böyle bir dönemde dahi ölkemize yönelik saldırıların, kurulan tuzakların, oynanan sinsi oyunların kesintisiz sürdürüğünü görüyoruz. Türkiye, son 7 yıldır diğer alanlarla birlikte ekonomide de uğradığı sayısız saldırıya karşı kahramanca mücadele etmektedir. Geçtiğimiz haftalarda döviz kuru üzerinden bir kez daha ekonomimize saldıranlar, geçmişte defalarca oynadıkları bir oyunu tekrar tedavüle sokmaya çalıştılar. 2018 Ağustos'unda maruz kaldığımız sinsi saldırının ardından aldığımız tedbirler ve geliştirdiğimiz mekanizmalar sayesinde bu atağı boşa çıkarmayı başardık. Türkiye'nin hemen her büyük hamlesinin ardından yeniden girişilen bu saldırıların ardındaki hazımsızlığı gayet iyi biliyoruz. Ölkemize karşı ekonominin kurallarıyla izah edilemeyecek bu tür kumpaslara girişerek Türkiye'yle hesaplaşmaya kalkışanlara bunun bedelini de ödetiyoruz. Salgın döneminde sanayicimizi, esnafımızı, iş dünyamızı rahatlatmak için verdiğimiz kredilere dahi gözünü dikip, iki-üç katı faizle yurt dışına çekmeye çalışanları hezimete uğrattık. Doğrudan veya dolaylı olarak bu alçak oyuna alet olanları da dikkatle takip ediyoruz. şunu açık ve net söylüyorum: Ölkemden yurt dışına döviz kaçıranlarla ilgili asla merhametimiz olmayacaktır. Diğer yandan bölgemizdeki gerginlik alanlarında mücadele de giderek kızışıyor. Türkiye, güçlü bir tarihi arka plana sahip siyasi ve insani etkisini askeri imkânlarıyla destekleyerek, farklı bir konuma yükselmiştir. Suriye'den Libya'ya kadar geniş bir alanda ölkemizin karşısında olan herkesi desteklemeyi temel politika haline dönüştürenleri bir an önce pozisyonlarını gözden geçirmeye davet ediyoruz. Dünyanın yeni bir değişimin eşiğinde olduğu açıkça ortadayken Türkiye'ye karşı hâlâ eli kanlı teröristlerin, kendi halkını katleden diktatörlerin, çıkarıcı lobilerin yanında yer alanların bir an önce gerçekleri görmelerini diliyorum. Bölgemizde ve dünyada ölkemizin dışlandığı hiçbir projenin, hiçbir planın, hiçbir siyasi veya ekonomik oluşumun başarı şansı yoktur. Balkanlar'dan Akdeniz'e, Kuzey Afrika'dan Güney Asya'ya kadar bu gerçeğin örneklerini her yerde görmek mümkündür. İnşallah, yeni dönemde tüm bu hakikatler ışığında büyük ve güçlü Türkiye'nin inşasını hızla tamamlayacağız. Sözlerime son vermeden önce milletimizin ve tüm gençlerimizin 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nı tebrik ediyorum. Bundan 101 yıl önce bir 19 Mayıs günü Samsun'a ayak basarak, istiklal mücadelesinin ilk adımını atan Gazi Mustafa

Kemal Atatürk ile tüm Kurtuluş Savaşı kahramanlarımızı tazimle yâd ediyorum. Yine bu arada az önce Kars Kağızman’da bir askerimiz şehit oldu. Şehidimize Allah’tan rahmet diliyorum, tüm yakınlarına başsağlığı diliyorum. Ve yine yarın diğer faaliyetlerin yanı sıra saat 19:19’da ülkemizde tüm stadyumlar ışıklandırılarak, seslendirme cihazlarından İstiklal Marşı yayını yapılacaktır. Milletimizin tüm fertlerini aynı saatte evlerinin pencerelerinden veya balkonundan İstiklal Marşı okumaya davet ediyoruz. Bugün 1944 yılında Stalin’in emriyle yüzbinlerce Kırım Türkü’nün yurtlarından sürgün edilişinin ve topraklarının işgalinin 76. yıldönümüdür. Sürgüne özellikle dikkat çekiyorum. Bu sürgünde şehit olan Kırım Tatarlarımızı rahmetle yâd ediyor, Kırımlı kardeşlerimizin daima yanında bulunmaya devam edeceğimizi belirtmek istiyorum. Sizleri sevgiyle, saygıyla selamlıyorum. Kalın sağlıklıcakla” (www.tccb.gov.tr).

EK 12: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 28.05.2020’de “Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma” başlıklı konuşma metni www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

“Aziz Milletim, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Geride bıraktığımız Ramazan Bayramınızı bir kez daha tebrik ediyorum. Rabbimden tüm insanlıkla beraber bizleri de ailelerimiz ve dostlarımızla birlikte huzurla, sağlıklı geçireceğimiz nice bayramlara ulaştırmasını diliyorum. Salgın sebebiyle uygulanan sokağa çıkma kısıtlaması bizi gönümüzce bir bayram yapmaktan mahrum bırakmış olsa da, kalbimizdeki sevgiyi ve umudu hep koruduk, hatta güçlendirdik. Yaklaşık 2,5 aydır yaşadığımız bu musibetin bize, hayatımıza, elimizdekilere, hayallerimize dair bir muhasebe yapma imkânı verdiği inaniyorum. Hepimizin de geleceğimize dün olduğundan çok daha berrak, çok daha olgun şekilde bakabildiğimiz bir gönül ve zihin dinliği kazandığımızı düşünüyorum. Hele hele salgının çok büyük kıyımlara yol açtığı ülkelerle kendimizi mukayese ettiğimizde hep birlikte elimizdeki nimetlere şükrettiğimiz gayet yakından biliyorum. Elbette alınan tedbirler sebebiyle işin ara verdiği, işi yavaşladığı, geliri azaldığı için sakıntı çeken vatandaşlarımız olmuştur. Özellikle de devletin tüm imkânlarını bu vatandaşlarımızın hizmetine sunarak, zor zamanlarında yanlarında olduğumuzu gösterdik. Ülke genelinde 5,5 milyon insanımıza karşılıksız biner lira dağıtarak sıkıntılarını hafifletmeye çalıştık. Yine 4,5 milyon vatandaşımızın istihdamını kısa çalışma ödeneği, asgari ücret desteği, nakit desteği gibi yöntemlerle destekledik. Vergi ve sigorta primi ertelemeleriyle, düşük maliyetli kredi desteğiyle daha pek çok yöntemle büyüklü-küçüklü tüm işletmelerimizin ayakta kalmasını temin ettik. Önümüzdeki dönemde de vatandaşlarımızın ve iş dünyamızın yanında olmayı sürdüreceğiz. Türkiye’nin salgının önlenmesinde ve can kaybında dünyada örnek alınan bir konuma gelmesi, 83 milyon olarak hepimizin ortak başarısıdır. Bu süreçte fedakârca görev yapan sağlık personelimize bir kez daha teşekkür ediyorum. Aldığımız tedbirlerin uygulamaları 81 il ve 922 ilçede valilerimiz, kaymakamlarımız, emniyet ve jandarma teşkilatlarımız tarafından yürütüldü. Sokağa çıkma kısıtlaması getirilen yaklaşık, 8 milyon 65 yaş üstü vatandaşımız ile 25 milyondan fazla 20 yaş altı gencimizin her türlü ihtiyaçları Vefa Sosyal Destek Grupları tarafından karşılandı. Bugüne kadar Vefa Sosyal Destek Grupları toplam 6 milyon 240 binin üzerinde talebe cevap verdi. Burada tek tek sayamayacağım pek çok hizmeti gerçekleştiren görevlilerimize teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum. Halkımız yaptığı hiçbir fedakârlığın boşa gitmediğinden emin olsun. Allah’ın izni, milletimizin

gayreti, devletimizin katkısıyla son 2,5 aydaki kayıplarımızın hepsini de hem de çok kısa bir sürede ziyadesiyle geri alacağımızdan en küçük bir şüphemiz yoktur. Ülke ve millet olarak birliğimizi, beraberliğimizi, kardeşliğimizi, dayanışmamızı güçlü tuttuğumuz müddetçe Rabbim bizlerin önünde nice kapılar açacaktır. Nitekim siyasi ve ekonomik bakımdan yeniden yapılanma sürecinde olan küresel sistemde Türkiye'nin gerçekten çok iyi bir yere geleceğinin işaretlerini şimdiden almaya başladık. Sanayide, teknolojiye, ticarete, tarımda, enerjide, ulaşımda, sağlıkta, eğitimde, sporda, savunma sanayinde, velhasıl hayatın her alanında Türkiye parlayan bir yıldız olarak öne çıkıyor. İnşallah daha önce İkinci Dünya Savaşı ve soğuk savaş sonrası yapılan hataları tekrarlamayacak, bu defa ülkemizin önüne gelen fırsatı değerlendirmeyi sağlayacağız. Son 18 yılda demokraside ve ekonomide kat ettiğimiz büyük mesafe geleceğimize güvenle bakmamızda en önemli güç ve moral kaynağımızdır. Bu süreçte milletimiz önüne kurulan tüm tuzakları birer birer bozarak 2023 hedeflerine ulaşma konusundaki kararlılığını göstermiştir. Vesayetın ayak oyunlarından darbe teşebbüsüne, terör örgütlerinin saldırılarından ekonomik tetikçiliğe kadar her yol denenmiş, ama büyük ve güçlü Türkiye yolculuğumuz engellenememiştir. Rabbimizin sizin hayır bildiklerinizde şer, şer bildiklerinizde hayır olabilir emri ilahisine inşallah bir kez daha mazhar olacağımız bir süreç yaşıyoruz. Bir asır önce hasta adam yaftasıyla tarihten silinmeye çalışılan Türk milletinin bugün hastaların ümidi olarak öne çıkması dahi başlı başına bir ibret vesikasıdır. İnşallah bundan sonrası daha kolaydır. Kendimize güveniyoruz, halkımıza ve devletimize güveniyoruz, aydınlık bir geleceğin bizi beklediğine yürekten inanıyoruz. Yarın İstanbul Fethi'nin 567. Yıldönümünde milletimizle birlikte çok güzel programlara şahitlik edeceğiz. Önce Sancaktepe'de 2 ayda inşa ettiğimiz 1008 yataklı Profesör Doktor Feriha Öz Acil Durum Hastanesi'nin açılışını yapacağız. Akşam saatlerinde Okçular Vakfı'nın Fetih Kupası yarışmaları gerçekleştirilecek. Bunun ardından ise Kültür ve Turizm Bakanlığımızın düzenlediği Fetih Şöleni kapsamında Ayasofya'da Fetih Suresi okunacak ve dualar edilecek. Milletimizin fetih sevincini bu programlarla hep birlikte yaşamaya çalışacağız. Bu vesileyle, Fatih Sultan Mehmet Han başta olmak üzere bu toprakları bize vatan kıtan tüm gazilerimizi, şehitlerimizi, kahramanlarımızı hürmetle yâd ediyorum. Aziz Milletim, Türkiye'nin Cumhuriyet tarihi boyunca yaşadığı önemli dönem noktaları vardır. Bunların bir kısmını üzüntüyle, bir kısmını mutlulukla hatırlıyoruz. 27 Mayıs 1960 darbesi ve sonrasında yaşananlar üzüntüyle hatırladığımız dönemlerden biridir. Düny açılışını yaptığımız eski adıyla Yassıada, milletimizi verdiği isimle yaslı ada, yeni haliyle ise 2013 yılında bizim verdiğimiz adıyla Demokrasi ve Özgürlükler Adası bu dönemin adeta sembolüdür. 27 Mayıs Türkiye'ye darbe virüsünün ilk girdiği tarihtir. Maalesef bu tarihten sonra darbe, cunta, muhtıra, bildiri veya darbe girişimi şeklinde demokrasimize yönelik pek çok saldırıyla karşı karşıya kaldık. En son 15 Temmuz'da darbe girişimini hep birlikte yaşadık. Milli iradeyi esir alma amacı taşıyan bu tür darbelerin veya girişimlerin ülkemize çok ağır maliyeti olmuştur. Daha da çarpıcı olanı, milli iradeye yönelik hemen her saldırının Türkiye'nin büyük kalkınma hamleleri başlattığı dönemlerin ardından gelmesidir. İlk darbenin ardından geçen 60 yıla baktığımızda bu durumu inkarı mümkün olmayan bir gerçek olarak görüyoruz. Cumhuriyetin ilk yıllarında çok zor şartlarda başlatılan kalkınma hamlesinin kazanımları Gazi Mustafa Kemal'in sağlığını kaybetmesi ve vefatının akabinde tek parti CHP'si döneminde tamamen heba edilmişti. Milletın baskısıyla geçinen çok partili siyasi hayatın ardından Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle Menderes ve arkadaşları yeni bir kalkınma hamlesi başlattı. Türkiye daha önce birer, ikişer tanesine sahip olduğu hidroelektrik barajlarına 18 tane, sulama barajlarına 8 tane, limanlarına 11 tane, havalimanlarına 5 tane, rafinelerine 3 tane ilave etti. Ayrıca,

lkemizin dört bir yanında 13 Çeker fabrikası, 19  imento fabrikası, 82 hububat silosu, 88 büyük ölçekli fabrika kuruldu. Milli geliri 3 kat artan Türkiye İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılanan küresel ekonomide hak ettiği yeri alma yolunda ilerliyordu. 27 Mayıs darbesiyle işte bu sürec kesintiye uęratılmıő, Türkiye yeniden uzun yıllar boyunca sürecek siyasi ve ekonomik istikrarsızlık bataklığına sürüklenmiőtir. Menderes ve arkadaşları ülkemize ve milletimize yaptıkları hizmetlerin bedelini ağır iőkencelerle, hakaretlerle hapis yatarak ve idam sehпасına yürüyerek ödemiőtir. Yassıada da kurulan ve tam bir hukuk katliamı rneği olan düzmece mahkemelerde aylar süren yargılamalar yapıldı. Sonuçta, Baőbakan Menderes, Dıőıőleri Bakanı Fatin Rüőtü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan idam edilirken, yüzlerce kiő de uzun yıllar hapis yattı. İdam sehпасına yiğitçe yürüyen Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın milletimizin yüreğinde bıraktığı acı hala tazedir. Rahmetli zal bu kahramanın mezarlarını İstanbul'a taşıyarak ilk adımı atmıőtı. Biz de Türkiye'nin 60 yıl önceki kara günlerine şahitlik eden Yassıada'yı istiklalimizin ve istikbalimizin sembolü haline dönüőtürmeyi istedik. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğimizle birlikte burayı Demokrasi ve zgrlkler Adası haline getirecek yatırımları 5 yılda tamamlayarak, Milliyetçi Hareket Partisi Sayın Devlet Bağeliyle birlikte dn resmen hizmete a tı . Otel, kongre salonu, müzesi, camisi ve diğer tesisleriyle Demokrasi ve zgrlkler Adasını rahmetli Menderes ve arkadaőlarının hatıralarını yaőatacak bir mekan haline getirdik. Tabii burası ulusal, uluslararası her türlü toplantıya ev sahipliği yapacak olan böyle bir ada. Rabbime bize 60 yıl sonra böyle bir dönüőtümü gerçekleőtirme imkanı sağladığı için hamt ediyorum. Menderes ve arkadaşlarını bir kez daha rahmetle yad ediyorum. lkemizin yeniden aynı acıları yaőamaması konusundaki kararlılığımızın altını da tekrar çizmek istiyorum. Milletimizin 15 Temmuz'da ortaya koyduğu güçlü irade ve cesaret Türkiye'de darbeler, cuntalar, vesayet dönemlerinin inşallah artık kapandığının işaretidir. Milli iradeden güç alarak yönetime gelmek yerine hala darbelerden, terörden, kaostan, sokak olaylarından medet umanlara milletimiz asla fırsat vermeyecektir. Rahmetli Menderes'le bizim fotoğrafımızı yan yana koyarak akıbetlerimizi hatırlatan faőistlere bugün de rastlanması teyakkuzu elden bırakmamamız gerektiğini gösteriyor. Bu ülkede ezanları susturmayı, bayrakları indirmeye, milletin vermediği g c gasp etmeye, halkın hizmet edenleri idama göndermeye artık kimsenin g c yetmeyecektir. Bu yıl 949. yıl dönümüne ulaőtıęımız Malazgirt Zaferi'ndeki yarın 567. yıl dönümünü kutlayacağımız, İstanbul'un Fethi'ndeki ruh, heyecan ve kararlılıkla mücadeleye devam edeceğiz. Cumhuriyetimizin 100. yılı olan 2023 milletimiz için yepyeni bir őahlanıő vesilesi haline getirmek için gece-gündüz çalıőmaktan bir an bile geri durmayacağız. Büyük ve güçlü Türkiye hedefine doğru demokrasimizi ve ekonomimizi sürekli daha ileriye taşıyarak yürümeyi son nefesimize kadar sürdüreceğiz. Aziz Milletim, lkemizde yaşadığımız sınamaların bir kısmı kendi iç dinamiklerimizle ilgili olmakla birlikte, bazıları da küresel düzeyde yaşanan gelişmelerin yansımasıdır. Koronavirüs salgını küresel düzeydeki işte bu sınamalardan biridir. Hamt olsun milletimizin verdiği destekle bu süreci hem sağlık hizmetlerimizle hem diğer tedbirlerimizle en az sıkıntıyla geçiren ülkelerin başında geliyoruz. Sadece lke içindeki insanımıza sahip çıkmakla kalmadık, 126 farklı devletten 75 bin vatandaşımızı 365 uçak, 34 kara yolu ve 10 deniz yolu seferiyle ülkemize getirdik. Moritanya'dan Bolivya'ya kadar nerede olursa olsun hiçbir vatandaşımızı sahipsiz bırakmadık. Bunun yanında ülkemizden yardım veya ürün talep eden 135 ülkeden 100'ne cevap vermeyi başardık. Salgın sürecinde dünya genelindeki 246 misyonumuzla yurt dışındaki vatandaşlarımız ve muhatap ülkeler nezdinde çok güçlü bir koordinasyon sağladık. Ülkemiz içinde ise 65 yaş üstü büyüklerimiz ile 20 yaş altı evlatlarımız başta olmak üzere getirdiğimiz kısıtlamalara hassasiyetle riayet eden tüm

vatandaşlarımıza şahsım, ailem ve milletim adına şükranlarımı sunuyorum. Aldığımız tedbirler sayesinde yeni hasta sayımız ile yoğun bakım ve solunum cihazına bağlı hasta sayımız sürekli azalıyor. Testleri yaygınlaştırarak, takipleri tavizsiz sürdürerek salgını kontrol altında tutuyoruz. Hastalığın tedavisinde ihtiyaç duyulan ilaçların ve cihazların üretimi konusunda da epeyce mesafe kat ettik. Yurt dışı teminin ve özel sektörün desteğinin yanı sıra Milli Savunma Bakanlığı İlaç Fabrikaları da üretime başladı. Aynı şekilde solunum cihazı üretimini de hem özel sektör hem Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumumuz vasıtasıyla sürdürüyoruz. Şu ana kadar ürettiğimiz 3 bin 626 solunum cihazının bin adedini de ihraç ettik. Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumumuz üretim kapasitemizin artmasına büyük katkı sağlayan maske cihazı ile termal kamera imalatına da başladı. Dikkatle takip ettiğimiz tüm bu gelişmeler bize yeni normal dediğimiz süreçte gereken adımları atma imkanı sağladı. Yaklaşık bir aydır normalleşme takvimimizde yer alan hususları, gelişmeleri yakından takip ederek her hafta peyderpey açıklıyoruz. Bu hafta itibariyle aldığımız yeni kararlar şunlardır: Şehirlerarası seyahat sınırlaması 1 Haziran'dan itibaren tamamıyla kaldırılmıştır. Gelişmeleri takip ederek, olumsuz bir durum görmemiz halinde bazı illerimiz için bu kısıtlamayı yeniden getirebiliriz. İdari izinde bulunan veya esnek çalışma sistemine dahil olan kamu personeli 1 Haziran tarihi itibariyle normal mesaiye başlayacaklar. Kreşler ve gündüz bakım evlerinin tamamı da buna uygun şekilde 1 Haziran'da açılacak. Sağlık Bakanlığı tarafından tanımlanan ve takibi yapılan kronik hastalığı olan kamu personelinin durumları kurumlarınca değerlendirilecek. Sokağa çıkma kısıtlamalarının bazılarını bir müddet daha sürdürmekte fayda görüyoruz. 65 yaş üstünün sokağa çıkma sınırlaması ve Pazar günleri 14-20 saatleri arasında istisna kapsamında olma uygulaması devam edecek. Esnaf ve sanatkâr olarak işletme sahibi 65 yaş üstü vatandaşlarımız maske, mesafe, temizlik şartına riayet şartıyla işinin başında bulunabilecek. Şu üç kavram çok önemli; maske, mesafe ve temizlik. 20 yaş altıyla ilgili sokağa çıkma uygulamasını da 18 yaşa indiriyoruz ve 0-18 yaş grubunun tamamı Çarşamba ve Cuma günleri 14-20 saatleri arasında sokağa çıkma sınırlamasına tabi olmayacak. Yani ikili sistem yok, artık bunu teke indiriyoruz. Önümüzdeki Pazartesi, yani 1 Haziran tarihi itibariyle restoran, kafe, hastane, kiraathane, çay bahçeleri, dernek lokali, yüzme havuzu, kaplıca türü işletmeler belirlenen kurallar dahilinde saat 22:00'ye kadar hizmet vermeye başlayacak. Eğlence mekânları ile nargile satışı bu kapsamının dışındadır. Sadece kendi müşterilerine hizmet veren turizm tesislerinin bünyesindeki işletmeler saat sınırlamasına tabi değildir. Yol güzergâhlarındaki dinlenme tesisleri de 1 Haziran'da hizmet vermeye devam edecek. Gelişmelere göre hem kapsamı, hem saati ayrıca değerlendireceğiz. Plajlar, milli parklar ve bahçeler belirlenen kurallar dâhilinde 1 Haziran'dan itibaren faaliyete geçebilecek. Müze ve öğren yerleri 1 Haziran'da onlar da açılıyor. Hayvan satış yerleri 1 Haziran'dan, hipodromlar 10 Haziran'dan itibaren yeniden faaliyete geçebilecek. Bireysel sporlarla ilgili sınırlamalar kaldırılmıştır. Spor tesisleriyle içlerindeki tesisler gece 24:00'e kadar hizmet verebilecektir. Deniz turizmi, balıkçılığı ve taşımacılığı ile ilgili sınırlamalar da belirlenen kurallar dâhilinde kaldırılmıştır. Sürücü kursları benzeri kurslar 1 Haziran'dan itibaren hizmet verebilecek. Kütüphaneler, millet kiraathaneleri, gençlik merkezleri, gençlik kampları 1 Haziran'dan itibaren belirlenen şartlar dâhilinde faaliyetlerini sürdürebilecek. Yani bağlı oldukları kurumlar onların kendi iç şartlarını belirleyecektir. Açık havada oturma yeri olan yerlerdeki konserler yine saat 24.00 ile sınırlı olmak üzere başlayabilecek. Tüm bu hususlarla ilgili ayrıntılı açıklamaları ilgili kurumlarımız kamuoyuyla paylaşacaktır. Aldığımız kararların ülkemiz ve milletimiz için hayırlara vesile olmasını diliyorum. Yeni normal düzeninde yine bu üç kavramı söylüyorum; maske, mesafe, temizlik, bu hususları aman ihmal etmeyelim.

Muhakkak maskeyle dolaşalım, muhakkak fiziki mesafeye dikkat edelim, muhakkak temizliğe dikkat edelim ki bunlar bizim üç vazgeçilmezimizdir, bunu bir kez daha tekrarlamak istedim. Bu duygularla sizleri sevgiyle, saygıyla selamlıyorum, kalın sağlıklıcakla.” (www.tccb.gov.tr).

EK 13: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 09.06.2020’de “Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma” başlıklı konuşma metni www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

“Aziz Milletim, Değerli Basın Mensupları, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Sözlerime önceki gün vefat eden, vefat yıldönümlerinde özlemle yâd ettiğimiz iki büyük şairimize Abdürrahim Karakoç ve Cahit Zarifoğlu’na bir kez daha Allah’tan rahmet dileyerek başlamak istiyorum. Bu şairlerimiz sadece kendi dönemlerini değil nesilleri etkileyecek eserler bırakmış iki gönül insanıdır. “Beden ölü, çürür, cana bakın siz. Kim kiminle yürür, ona bakın siz. Bırakın dönsün dönme dolaplar. Haktan hakikatten yana bakın siz.” Evet, en güzel sevda ve dava şiirlerinin müellifi merhum Karakoç’un hatırasını yaşatma sorumluluğunu yeni nesillere emanet ediyoruz. “Bir duruşu olmalı insanın; Bir bakışı, Bir anlayışı, Bir aşkı, Bir davası olmalı...” Kendisi de işte bu mısralarında tarif ettiği naiflikte bir güzel insan olan merhum Zarifoğlu’nun mücadelesini de aynı şekilde gençlerimize emanet ediyoruz. Mütefekkiri, sanatçısı, yazarı, şairi azalan bir millet, kalbi ve damarı kuruyan bir insan gibidir; bir süre sonra yok oluşu kaçınılmazdır. Bu bakımdan medeniyetimizin sembolleri olan değerlerimize iyi sahip çıkarken, yeni değerler yetiştirmenin de çabası içinde olmalıyız. Milletimize ve insanlığa bırakacağımız en büyük miras bu olacaktır. Aziz Milletim, Değerli Basın Mensupları Uzun bir aradan sonra yüz yüze gerçekleştirdiğimiz Kabine Toplantımız az önce sona erdi. Toplantımızda normalleşme takvimi çerçevesinde attığımız adımların çok yönlü değerlendirmesini yaptık. Salgın dönemini, özellikle Avrupa ile kıyaslandığında en az kısıtlama, can kaybı ve ekonomik sıkıntıyla atlattığımız bir gerçektir. Türkiye, aynı kararlılıkla yoluna devam ediyor. Bu musibetin kökü tamamen kazınana kadar hayatımızı maske, mesafe, temizlik ilkeleri çerçevesinde düzenlememiz gerektiğini bir kez daha hatırlatmak istiyorum. Ülkemizin tek başına salgını yenmesi yetmiyor, dünyanın tamamının da aynı başarıyı elde etmesi gerekiyor. Bu bakımdan yeni normal dediğimiz düzenin bir süre daha devam edeceği gerçeğine kendimizi alıştırmalıyız. Hamdolsun hastaneden ilaca, maskeden solunum cihazına bu mücadeleyi yürütmek için ihtiyaç duyduğumuz her türlü imkâna sahibiz. Sadece salgın sürecinde hizmete açtığımız hastanelerin yatak ve yoğun bakım kapasiteleri dahi pek çok ülkenin toplamıyla yarışacak düzeydedir. Şehir hastaneleri ve son 18 yılda yeniden yaptığımız veya modernize ettiğimiz hastaneler sayesinde kendimizi güvende hissediyoruz. Ülkemizde yaşayan istisnasız herkesi içine alacak kapsamdaki genel sağlık sigortası sistemimiz dünyaya örnek olmuştur. Doktorundan hemşiresine, teknisyeninden, temizlik görevlisine kadar sayıları 1 milyon 100 bini bulan sağlık ordumuzla 83 milyon vatandaşımızın hizmetindeyiz. Milletimiz hem salgından korunma, hem de hastalandığında ne yapması gerektiği hususunda bilinçlenmiştir. Elbette zaman zaman istemediğimiz görüntülere sahip oluyoruz. Ancak bu tür olumsuzlukların istisna, kurallara riayetin genel olduğu kanaatindeyim. Salgın sonrası yeniden şekillenecek üretim ve ticaret ilişkilerinde ülkemizin öne çıkması için hem sağlık tedbirlerini, hem ekonomik tedbirleri sıkı tutmak mecburiyetindeyiz. Türkiye’nin bu

tarihi fırsatı kaçırmaması için gereken her şeyi yapacak, her mücadeleyi yürüteceğiz. İstiklal Harbimiz sonrasında dünyadaki büyük dönüşümleri değerlendirmekte yeteri kadar başarılı olamamıştık. Bu defa inşallah her şey çok farklı gelişecektir. Milletimden hem yeni dönemin kurallarına uyarak hem işine, gücüne sıkı sıkıya sarılarak bu sürece destek vermesini bekliyorum. Allah'ın izniyle 2023 hedeflerimize ulaşmaya en yakın olduğumuz dönemdeyiz. Evlatlarımıza 2053 ve 2071 vizyonlarını gerçekleştirebilmeleri için emanet edeceğimiz büyük ve güçlü Türkiye'nin inşasında adeta son dönemece giriyoruz. Gelin tarihi tekerrür değil tekemmül ettirerek, bunu hep birlikte başaralım. Gelin Sultan Alparslan'ın kapılarını açtığı, Osman Gazi'nin temelini attığı, Fatih Sultan Mehmet'in çatısını kurduğu, Gazi Mustafa Kemal'in küllerinden yeniden ayağa kaldırdığı bu güzel ülkeyi beraberce layık olduğu yere çıkartalım. Gelin milli iradeye sahip çıkarak, ekonomimizi büyüterek, istikrarımızı koruyarak, güvenliğimizi sınırlarımızın ötesine taşıyarak başlattığımız bu büyük şahlanışı tek yumruk halinde zaferle neticelendirelim. Darbelerin, cuntaların, vesayetin, geri kalmışlığın pençesinden kurtarıp, her alanda yerli ve milli zihniyetin hâkim olması için çok çalıştığımız ülkemize borcumuzu ancak bu şekilde ödeyebiliriz. Bizlere bugüne kadar nice başarılar lütfe eden Rabbimizin önümüzdeki aydınlık günlere de kavuşturacağına inanıyorum. Hiçbir salgının, hiçbir tehdidin ülke ve millet olarak birliğimizden, beraberliğimizden, kardeşliğimizden, dayanışmamızdan büyük olmadığı inancıyla yolumuza devam ediyoruz. Bilindiği gibi halen devam eden kimi kısıtlamaları gelişmelere göre değerlendiriyor ve sonuçları milletimizle paylaşıyoruz, bunu daha önce de zaten milletime söylemiştim. Bu haftaki toplantımızda aldığımız kararlar ise şu şekildedir: Lokanta, kafe, kıraathane gibi işletmelerin kapanış saati 22:00'den 24:00'e uzatılmıştır. Sinema, tiyatro, gösteri merkezi gibi işletmeler 1 Temmuz'dan itibaren belirlenen kurallara göre faaliyete geçebilecektir. 65 yaş üstü vatandaşlarımız haftanın her günü 10:00 ila 20:00 saatleri arasında dışarı çıkabilecektir. 18 yaş altı ile ilgili kısıtlama ise küçüklerin ebeveynleri refakatinde olmaları şartıyla tümüyle kalkmıştır. Milli parklar ve doğa parkları sağlık çalışanları, 18 yaş altı ve 65 yaş üstü için ücretsiz olacaktır. Nikâh salonları 15 Haziran'dan itibaren, düğün salonları ise 1 Temmuz'dan itibaren belirlenen kurallara uygun şekilde hizmet vermeye başlayabilecektir. Aldığımız kararların ülkemize, milletimize hayırlı olmasını Allah'tan diliyorum. Bunların yanında hem uluslararası sağlık yardımlarımızla hem ilaç geliştirme çalışmalarımızla ilgili önemli gelişmeler var. Bugüne kadar sağlık yardımı veya ihracat izni talebine olumlu karşılık verdiğimiz ülke sayısı 125'i bulmuştur. Hekimlerimizin covid-19 hastalığı tedavisinde etkin şekilde kullandığı Favipiravir isimli ilacı TÜBİTAK çatısı altında çalışan bilim insanlarımız kendi sentimizle üretmeyi başardı. Sağlık Bakanlığımızın ruhsat sürecinin tamamlanmasının ardından ilaç kullanıma sunulacaktır. Aziz Milletim, Korona virüs salgını küresel ekonomi üzerinde tarihte benzerine az rastlanılan şiddette bir olumsuz etkiye neden oldu. Dünya ticaret hacmi önceki krizlerden farklı olarak hem arz, hem de talep yönlü daralma nedeniyle önemli ölçüde düştü. Dünya Ticaret Örgütü'nün şöyle hesaplamalarına baktığımızda, daralmanın 2020 yılında yüzde 13 ila yüzde 32 oranı arasında gerçekleşeceği yönündedir. IMF ise, dünya ticaret hacminin 2020 yılında yüzde 11 oranında azalacağını öngörüyor. Sonuç olarak, 2020 yılında dünya genelinde büyük üretim kayıpları, milli gelirlerde küçülmeler, işsizlik oranlarında yükselişler bekleniyor. Hükümetler ve merkez bankaları ekonomilerini ve finans sistemini desteklemek amacıyla maliye ve para politikalarını içeren önlem paketleri açıkladı. Özellikle Amerika'da ve Avrupa'da oldukça yüksek miktarlarda açıklanan destek paketlerine rağmen ekonomide istenilen toparlanmanın yavaş ve sınırlı olduğu görülüyor. Oldukça ciddi rakamlara ulaşan kamu yardımlarının da yakın gelecekte ekonomilere ağır yük getireceği anlaşıyor. Türkiye tıpkı sağlık alanında olduğu gibi

ekonomide de hızlıca devreye aldığı kapsamlı tedbirlerle salgının ekonomi üzerindeki etkilerini en aza indirmeyi başarmıştır. Dünyanın en iyi sağlık sistemlerinden birine sahip olmanın yanında sağlam ekonomik yapımız sayesinde tüm vatandaşlarına ücretsiz tedavi imkânı sunabilen nadir ülkelerden birisi oldu. Yola çıkarken 18 yıl önce, bunu hatırlatmak istiyorum, ne demiştik? Biz ülkemizi dört temel taş üzerinde yükselteceğiz. Bunun birincisi eğitim, ikincisi sağlık, üçüncüsü adalet, dördüncüsü emniyet demiştik. Bu dört önemli temel taşı yerine koyduk. Ama bunun üzerine bir şeyler daha ilave ettik, neydi bu? Ulaşım. Neydi bu? Tarım. Neydi bu? Enerji. Neydi bu? Dış politika. Bütün bunlarla beraber Türkiye artık yerinde duramayan ve her geçen gün daha da güçlenen ve böylece ileri yürüyen bir ülke. Ekonomi alanındaki mücadelemizi, istihdamı ve iş gücü piyasamızı ayakta tutma ile vatandaşlarımızın gelir kaybına uğramalarının önüne geçme üzerine kurduk. Bu amaçla son üç ayda 5,5 milyon ailemize bin lira karşılıksız nakdi yardımda bulunduk. Esnafımızın ve işletmelerimizin maliyetlerini gerek Sosyal Güvenlik Kurumu, gerek vergi ödemeleri ertelemeleriyle ciddi oranda azalttık. Kamu bankalarımız aracılığı ile çok kolay şartlarda düşük maliyetli finansman desteklerini devreye alarak nakit ihtiyacını karşıladık. Çalışanlarımızı korumak için hem işten çıkarmayı yasakladık, hem de kısa çalışma ödeneğiyle işletmelerin maaş yükünü hafiflettik. Mart ayından bu yana 3 milyondan fazla kişi kısa çalışma uygulamasından yararlandı. Bu kapsamda yaklaşık 5 milyar lira ödeme yaptık. Ücretsiz izne ayrılanlarla kısa çalışma ödeneğinden yararlanamayan çalışanlara ise aylık 1.177 lira nakdi ücret desteği vermeye başladık. Nakdi ücret desteğinden yararlanan çalışan sayısı da 1 milyonu buldu. Geliri 5 bin liranın altında olan 6,7 milyon vatandaşımıza 40 milyar lira finansman desteği verdik. Halkbank aracılığı ile 1 milyon 300 bin esnafımıza 27 milyar lira finansman sağladık. Ayrıca, yüzde 97'sini KOBİ'lerin oluşturduğu 197 bin işletmeye 154 milyar lirayı aşkın finansman tahsisi yaptık. Esnafımızın, sanatkârimizin, sanayicimizin, üreticimizin, çalışanlarımızın yanında yer almaya devam edeceğiz. Aziz Milletim, Ağustos 2018'de başlayan kur ataklarının ve spekülâtif saldırıların etkilerini gidermek için verdiğimiz mücadeleyi salgın döneminde de başarıyla sürdürdük. Piyasalardaki belirsizliklerin yerini güvene bıraktığın, enflasyon ve faizlerin düşüşe geçtiği, makroekonomik göstergeler de önemli başarıların elde edildiği dengelenme sürecinin kazanımlarına sahip çıktık. Bu sayede ekonomik istikrar kalkanı gibi gerçekten çok kapsamlı bir tedbir paketini hızlı bir şekilde devreye alabildik. Dışarıdan hiçbir yardıma ihtiyaç duymadan, uluslararası hiçbir kurumun desteğini talep etmeden şirketlerimize, esnafımıza ve vatandaşlarımıza destek olduk. Her talebe anında dönüş yaparak, ihtiyaç duyulan destek mekanizmalarını devreye aldık. Mesela, konutta tarihin en düşük maliyetleri ve en kolay ödeme imkânlarını içeren bir finansman desteğini geçtiğimiz günlerde milletimizin istifadesine sunduk. Aynı şekilde otomotiv ve turizmde de piyasalara destek olacak finansman imkânları sağladık. Gerek ekonomik istikrar kalkanı, gerekse normalleşme dönemi destekleri ile devreye aldığımız adımlar Türkiye'nin ekonomik açıdan ne kadar sağlam durumda olduğunu gösterdi. Şimdi önümüzde bu kazanımları özellikle istihdamda gerçekleştireceğimiz sıçrama ile taçlandırmak var. Bunun için Türkiye'nin istihdam kalkanı adıyla çok detaylı ve kapsamlı bir reform paketi hazırladık. Türkiye'nin istihdam kalkanı özellikle buradaki amacımız Ocak 2019, Nisan 2020 arasında işsiz kalan vatandaşlarımızın yeniden istihdama katılmalarını sağlamaktır. Kayıpları telafinin ötesinde kur saldırısı ve salgın öncesinden daha iyi bir istihdam seviyesine ulaşmayı hedefliyoruz. Ekonomik faaliyetlerin azalması nedeniyle çalışanlarını kısa çalışmaya geçiren veya ücretsiz izne ayıran işverenlerimize normalleşme desteği vereceğiz. Çalışma hayatında normalleşmeyi teşvik edecek bir mekanizma kuracağız. Kovid-19 salgının özellikle istihdam üzerindeki etkilerini en aza indirip, salgın öncesinden daha iyi

istihdam rakamlarına ulaşmak için gayret edeceğiz. Bu kapsamda ilave istihdam için de teşvik sağlayacağız. Sürecin en önemli göstergelerinden olan kısmı ya da esnek çalışma alanında iş gücü piyasamızı daha da verimli hale getirecek düzenlemeleri hayata geçireceğiz. Özellikle genç istihdamı için 25 yaş altındaki gençlerin istihdamını destekleyerek beceri ve deneyim kazanmalarını temin edeceğiz. 25 yaş altı gençlerin ve 50 yaş üzerinde olanların kolay şekilde istihdam edilmelerini sağlayacağız. Bunun yanında çalışanlara tamamlayıcı emeklilik sigortası sunacak bir çalışma başlatıyoruz. Tesis edilecek karma model ile işçilerin kazanılmış hakları korunacak. Tamamlayıcı emeklilik sigortası ile aynı zamanda ilave emeklilik desteği alınabilmesini de sağlayacağız. Böylece çalışanlarımız emeklilikte daha da rahat edecekler. Bunun için devlet elini taşın altına koyacak. Bu kapsamda oluşacak fon ile Türkiye'nin istihdam kalkanını sürekli hale getirmeyi hedefliyoruz. Esnafımıza, küçük işletmelerimize, yatırımcımıza, üretim ve istihdam için uygun maliyetli ve uzun vadeli kaynak sağlayacak bir sistem kuracağız. Türkiye'nin istihdam kalkanını hızlıca devreye aldıktan sonra tamamlayıcı emeklilik sistemini de inşallah 2022'de yürürlüğe sokacağız. Tabii bütün bunlar devam ederken bir diğer taraftan malum, devlet terörle de ne yapıyor? Mücadelesini veriyor dağda, taşta her yerde. Cudi'de, Gabar'da bizim polisimiz, Mehmetçiğimiz, güvenlik korucularımız, öbür tarafta jandarmalarımız hep birlikte buralarda terörle mücadeleyi bayram, seyran demeden devam ettirdi, devam ettiriyor. Bunun da bir maliyeti ve bütün bunlar devam ederken düşünün milli ve yerli yüzde 20 gibi bir savunma sanayinde güce sahipken, şu an da biz bunları da ne yaptık? Yüzde 70'e çıkardık. Bütün bu yatırımlar aynen devam ediyor. Türkiye bütün bu alanlarda güçlenen bir ülke. Ve bu mücadele bu şekilde devam ettiği içindir ki, bugün hamdolsun Güneydoğu'da, Doğu'da o eski sıkıntılı anlar tarih oldu. Yeterli mi? Değil. Her zaman söylediğimiz nedir? Tek terörist kalmayınca kadar bu mücadeleyi sürdüreceğiz. Türkiye'nin diğer tarafta da istihdam kalkanyla ilgili çalışmaların ayrıntılarını hem Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığımız hem de Hazine ve Maliye Bakanlığımız kamuoyuyla etraflıca, teferruatıyla paylaşacaktır. Biz bu paketi dönem projesi olarak görmüyor, istihdamı sürekli destekleyecek kalıcı bir atılımın ateşleyicisi haline dönüştürmek istiyoruz. Ülkemizde çalışmak isteyen herkesi iş sahibi yapana kadar durup dinlenmeden mücadele etmeyi, proje üretmeyi sürdüreceğiz. Aziz Milletim, Yeni dönemde üretim ve ihracat odaklı büyüme politikamızı daha güçlü şekilde uygulamakta kararlıyız. Bunun için reel sektörümüze ve sanayicimize daha çok destek vereceğiz. Yenilikçi ve yüksek katma değerli üretimi ve istihdamı artıracacağız. Yatırımların yüksek ve orta yüksek teknolojili sektörlerle yönelmesini sağlayacağız. Salgın döneminde ülkelerin kendi kendine yetebilmesinin önemi daha iyi anlaşıldı. Türkiye olarak son yıllarda yerli ve milli üretimi güçlendirecek çok önemli adımlar attık. Bunlardan biri de stratejik alanlardaki firmalar için geliştirdiğimiz 20 milyar liralık yatırım teşvik kredileridir. Böylece ertelenen yatırımların daha güçlü bir şekilde devreye alınmasını temin etmeyi hedefliyoruz. Önümüzdeki dönemde dünya genelinde yeni ticaret imkânlarının doğacağını düşünüyoruz. Salgın sürecinde yürüttüğümüz başarılı mücadeleyle dünyada bu konuda en iyiler arasında yer aldığımızı gösterdik. Üretim, ticaret ve lojistik avantajlarımızla salgın sonrasında dünya ekonomisindeki yerimizi daha da güçlendireceğiz. Birçok ekonominin ciddi daralma kaydettiği yılın ilk çeyreğinde Türkiye ekonomisinin yüzde 4,5'la yüksek bir performans, büyüme performansı gösterdiğini gerek ulusal, gerekse dünya artık görüyor, biliyor. İçeridekiler hala anlamak istemiyor, ama bakıyorsunuz OECD Türkiye'yi ilk çeyrekte 4,5'la dünyada bir numara olarak gösteriyor. Avrupa Birliği aynı şekilde gösteriyor, G-20 aynı şekilde gösteriyor, birinci sırada Türkiye. Belki ikinci çeyrekte olumsuz bazı gelişmeler olabilir, ama üçüncü, dördüncü çeyrekte biz bu büyümeyi yine yakalayacağız. Çünkü artık zemin sağlam ve bu şekilde de yola

devam edeceğiz. Nisan'daki kayıplarımıza rağmen Mayıs ayı öncü göstergeleri ekonomimizin hızlı bir toparlanma içinde olduğuna işaret ediyor. Bu tabloda salgın döneminde firmalarımızın kısmen de olsa üretimlerine ve ihracata devam etmelerinin büyük payı var. Bakın Amerika şu anda 45 milyona yakın işsiz var böyle bir durumda. Ve Türkiye bütün bu şartlara rağmen dimdik ayakta duruyor ve şu anda da bütün gerek işsizini olsun gerekse şu andaki vatandaşlarına her türlü imkânı da sağlamanın gayreti içerisinde. Yurt içi talepteki ihracattaki ve beklentilerdeki iyileşmeye paralel olarak toparlanma yerini hızlı bir büyümeye inşallah bırakacaktır. Enflasyonun hedeflediğimiz seviyelere inmesini sağlayarak bu olumlu süreci desteklemekte kararlıyız. Mal ve hizmet pazarlarında rekabeti ve verimliliği artıracak yapısal reformlar yanında gıda fiyatlarındaki şişkinliği giderecek tedbirleri de alacağız. Ayrıca mal ve hizmet fiyatlarındaki kur geçişkenliğine karşı da gereken mekanizmaları oluşturacağız. Amacımız 2020'de yüzde 8,5 olarak belirlenen enflasyonu kademe kademe düşürerek 2021'de yüzde 6'ya ve 2022'de inşallah yüzde 5'in altına indirmektir. Borsa İstanbul endeksinin tekrar 110 bin seviyelerine çıkması bizi diğer ülkelerden pozitif yönde ayırtıran bir başka faktördür. Birileri zil takıp oynuyordu; bak Borsa İstanbul ne hale geldi, hadi şimdi bunu da söyle, büyümeyi de söyle, niye bunları söylemiyorsun? Daha çok güzel şeyler göreceksiniz ve bunları da öğreneceksiniz. Türkiye, döviz kuru gelişmeleri bakımından da diğer ülkelere kıyasla şu anda iyi bir durumdadır. Devlet tahvili faizlerinin 2 yıllıklarda yüzde 8,6 ve 5 yıllıklarda yüzde 10,1 seviyelerinde gerçekleşmesi de aşağı yönlü bir eğilimin işaretidir. Tüm bu göstergeler normalleşme dönemine Türkiye'nin ekonomik açıdan sağlam girdiğini gösteriyor. İnşallah bu güzel tabloyu devam ettirecek ve ülkemizi her alanda olduğu gibi ekonomide de 2023 hedeflerine adım-adım yaklaştıracaktır. Aziz Milletim, Türkiye olarak son dönemde salgınla mücadelenin yanı sıra dış politikada da pek çok başarıya imza attık. Gelişmiş ülkelerin bile aralarında maske savaşına tuttuğu bir dönemde biz tüm dünya ile emsalsiz bir dayanışma sergiledik. Filistin'den Somali'ye, Tunus'tan Brezilya'ya, İtalya'dan Amerika, İngiltere, İspanya, Ukrayna'ya kadar her kıtadan, her inançtan 125 farklı ülkeye tıbbi yardım malzemesi gönderdik, ayırım yok. 128 ülkeden 80 bin vatandaşımızı salgın döneminde Türkiye'ye getirerek ailelerine kavuşturduk. Ülkemiz milyarlarca insanın can derdine düştüğü bir süreçten hamdolsun güçlenerek itibarına itibar katarak çıkmıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin getirdiği avantajları çok iyi kullanarak, içeride verdiğimiz başarılı verdiğimiz mücadeleyi dış politika sahasına da yansıdı. İdlib'de Rusya ile 5 Mart'ta imzaladığımız muhtıra sonrasında tesis ettiğimiz sükûnet ortamının bozulmasına izin vermedik. Her ne kadar rejim güçleri son birkaç gündür provokasyonlarını arttırmış olsalar da, İdlib'in tekrar bir çatışma ortamına sürüklenmesine göz yummayacağız. İlgili birimlerimizle süreci yakından takip ediyor, gereken her türlü önlemi alıyoruz. Yine bu süreçte bölücü terör örgütünün yeniden palazlanma girişimlerine müsaade etmedik. Irak'ın kuzeyinde yuvalanan PKK'lı teröristlere yönelik operasyonlarımızı kesintisiz bir şekilde sürdürdük. Terör örgütünün ekmeğinin peşindeki işçiyi, insanımıza yardım götüren Vefa Sosyal Destek Grupları'nı hedef alan kallesiz eylemleri içerideki ve dışarıdaki sıkışmışlığının en bariz ifadesidir. Kahraman güvenlik güçlerimizin mücadeleleri, istihbarat birimlerimizin katkıları, SİHA'larımızın desteğiyle bölücü terör örgütüne nefes aldırıyoruz. Türkiye 40 yıla yaklaşan bölücü terörle mücadelesinde tarihinin adeta altın çağını yaşıyor. Son terörist de etkisiz hale getirilene kadar mücadelemizi kararlılıkla sürdüreceğiz. Emperyalistlere tetikçilik yapanlar, vatandaşlarımızın hayatına, malına, namusuna kasteden alçaklar kendilerini bekleyen acı akıbetten kurtulamayacaklardır. İnşallah Türkiye bölgedeki kardeşlerimizin de desteğiyle terör belasını çok yakında gündeminden tamamen çıkartacaktır. Aziz Milletim, Geride bıraktığımız dönemde en güzel haberleri aldığımız

yerlerin başında hiç şüphesiz Libya vardır. Darbeci Hafter ile destekçilerinin Trablus'u ve Libya'yı işgal planı hamdolsun hezimetle sonuçlanmıştır. Uluslararası meşruiyeti haiz Milli Mutabakat Hükümeti darbecileri Trablus'tan tamamen söküp atmayı başarmıştır. Çöl Aslanı Şehit Ömer Muhtar'ın torunları sağdan-soldan topladıkları lejyonerlerle Libya'yı işgale yeltenenleri Trablus kapılarında bozguna uğratmıştır. Daha 1 yıl öncesine kadar Libyalı kardeşlerimize ömür biçen darbecilerin bugün kaçacak delik aradığını görüyoruz. Her zaman dediğimiz gibi, zor oyunu bozar. Ülkemizin destekleri, Milli Mutabakat Hükümeti'nin kararlı duruşuyla Libya'ya kurulan uluslararası tuzak bozulmuştur. Son dönemde sahada elde edilen neticeler inşallah çok daha büyük zaferlerin, çok daha büyük başarıların müjdesi olacaktır. Libya'nın tamamında barış, huzur ve adalet tesis edilene dek Libyalı kardeşlerimizi desteklemeyi sürdüreceğiz. Askeri eğitimden, devletin yeniden inşasına kadar her hususta elimizdeki imkânları kardeşlerimiz için seferber edeceğiz. Biz darbecilerin, emperyalistlerin yanında değil, biz Libyalı kardeşlerimizin yanında yer alacağız. Sağlıktan ulaşıma, enerjiden savunmaya, kurumsal kapasitenin geliştirilmesine kadar ihtiyaç duydukları tüm alanlarda Türkiye'nin birikimini ve tecrübesini Libya halkının istifadesine sunacağız. Biz medeniyetlerin beşiği Akdeniz'de asla gerilim istemiyoruz. Biz Libya'da daha fazla kan ve gözyaşı görmek de istemiyoruz. Denizden komşusu olduğumuz Libya'nın en kısa sürede özlemini çektiği huzur ortamına kavuşması için çalışıyoruz. Libya'daki soruna askeri çözüm bulunamayacağını, petro dolarlarla Libyalıların iradesinin satın alınamayacağını artık herkesin kabul etmesi gerekiyor. Türkiye'nin kimsenin ne toprağında, ne de doğal kaynaklarında gözü vardır. Biz sadece asırlara sari güçlü dostluk ve kardeşlik bağlarımızın bulunduğu Libya'nın güvenliğini ve esenliğini istiyoruz. Zor günlerinde hiçbir hesap yapmadan Libya halkının yanında yer aldığımız gibi, iyi günlerinde de onlarla birlikte kazanacağımız bir iklimi oluşturmanın gayretindeyiz. Libya meselesi, Türk savunma sanayinin gücü yanında ülkemizdeki muhalefetin çapını da göstermiştir. Muhalefetin milletimizin çıkarlarını savunmak gibi bir derdinin olmadığı bir kez daha ortaya çıkmıştır. Ülkemizde darbecilere ve emperyalistlerin beslemesi terör yapılarına destek verenler Libya'da da aynısını yapmıştır. Öyle ki Libya'nın özellikle Türkiye'nin Libya Hükümetiyle imzaladığı deniz yetki alanları anlaşmasından dahi rahatsız olmuşlardır. Doğu Akdeniz'de petrol arama faaliyetlerimize Rumlarla aynı tepkileri vermişlerdir. Libya halkıyla köklü kardeşlik bağlarımıza aldırmandan Libya'da ne işiniz var diyebilmişlerdir. Hatta Birleşmiş Milletlerin tek meşru otorite olarak tanıdığı Libya Hükümeti'ne terörist iftirası atacak, kadar ileri gitmişlerdir. Ülkemizin Libya'da çamura saplanması, başarısız olması için çok beklediler. Türkiye ve Libya halkı olarak tarihi bir başarıya imza atarak hamdolsun bunların heveslerini bir kez daha kursaklarında bıraktık, bırakacağız. İnşallah önümüzdeki dönemde hem içerideki, hem de dışarıdaki darbe heveslilerini, terör örgütü sevicilerini, sömürge zihniyetlilerini hüsrana uğratmaya devam edeceğiz. Bu düşünceyle sözlerime son verirken aldığımız kararların ülkemiz ve milletimiz için hayırlara vesile olmasını Allah'tan diliyorum. Rabbim yar ve yardımcımız olsun diyor, sizleri bir kez daha sevgiyle, saygıyla selamlıyorum. Kalın sağlıklıkla." (www.tccb.gov.tr).

EK 14: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 29.06.2020'de "Kabine Toplantısı Ardından Yaptıkları Konuşma" başlıklı konuşma metni www.tccb.gov.tr sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

“Aziz Milletim, Değerli Misafirler, Değerli Basın Mensupları, Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum. Kabine toplantımızı az önce tamamladık. Gündemimizdeki sağlıktan güvenliğe, sanayiden tarıma ve ihracata kadar pek çok konuyu enine boyuna görüştük. Bir sonraki toplantımızı Kabinemizin ikinci yılını tamamlamış olarak yapacağız. Türkiye’nin yeni yönetim sistemindeki ikinci yılı vesilesiyle kapsamlı bir değerlendirmeyi bir sonraki kabine toplantımızın ardından inşallah milletimizle paylaşacağız. Mart ayından bu yana hep olduğu gibi bugünkü toplantımızın da öncelikli gündemi koronavirüs salgını ve sonuçlarıydı. Dünyada salgınla en başarılı mücadeleyi vermiş ülkelerden biri olarak kazanımlarımıza sıkı sıkıya sahip çıkmakta kararlıyız. Bunun için tedbiri asla elden bırakmıyoruz. Özellikle baş harflerinden ilhamla “Tamam” diye ifade ettiğimiz temizlik, maske, mesafe kriterlerinden kesinlikle taviz vermiyoruz. Bu ilkelere riayet ettiğimiz ölçüde ülkemizi salgın musibetinden uzak tutabiliriz. Amacımız, vaka sayısını da, vefat sayısını da sıfıra en yakın veya sıfır noktasına çekebilmektir. Ülkemizi risk grubundan uzaklaştırmakta kararlıyız. Normalleşme takvimi çerçevesinde birkaç alan dışında tüm sektörlerde hizmet ve üretim süreçlerinin önünü açtık. Salgın döneminde esnaf ve sanatkardan çiftçiye, sanayiciden ihracatçıya kadar her kesimi verdiğimiz desteklerle ayakta tuttuk. Nakdi yardımlardan vergi ertelemeleri ve kredilere kadar devletimizin tüm imkânlarını milletimizin emrine vermiş bulunuyoruz. Böylece içinden geçmiş olduğumuz olağanüstü dönemin sıkıntılarını herkes için en aza indirmeye çalıştık. Salgın tedbirleri kapsamında faaliyetlerine ara veren işletmeler peyderpey yeniden çalışmaya başladı. Ekonomik faaliyetlerde adım-adım Mart ayındaki seviyeye yaklaşıldığını görüyoruz. Milletimize ve özellikle reel sektöre verdiğimiz destekleri önümüzdeki dönemde de sürdüreceğiz. Bu vesileyle önümüzdeki günlerde devreye alacağımız bazı hususları sizlerle paylaşmak istiyorum. Yarın 926 devlet korumasındaki gencimiz ile 274 şehit yakınımız, gazi ve gazi yakınımız kura ile kamu kuruluşlarına yerleştirilecek. Sonuçlar Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığımızın web sayfasında açıklanacaktır. Hak sahiplerine yeni işleri şimdiden hayırlı olsun. Bilindiği gibi, sosyal koruma kalkanı adı altında hanelere 6 milyar liranın üzerinde nakdi yardım yaptık. Bunun yanında kısa çalışma ödeneği, nakdi ücret desteği, işsizlik ödeneği gibi başlıklar altında 18 milyar liraya yakın bir kaynağı milletimizin hizmetine sunduk. Kısa çalışma ödeneğinden mevcutta yararlananların bu imkândan faydalanma süresini bir ay daha uzatıyoruz. Bununla bağlantılı olarak iş fesih sınırlaması ve dolayısıyla nakdi ücret desteği de bir ay daha devam edecektir. Gençlerimize yeni ve güçlü fırsatlar sağlamak, gelişimlerini ve hayata katılımını desteklemek için sürekli kişisel temalı bir proje çağrısına çıkıyoruz. Sivil toplum kuruluşlarını hedef alan 35 milyon lira bütçeli bu çağrılar gönüllülükten iletişime, spordan kültür ve sanat faaliyetlerine kadar 8 ayrı başlıkta toplanmıştır. Proje başvuruları Gençlik ve Spor Bakanlığımızın internet sitesi üzerinden 1 Temmuz’dan itibaren başlayacaktır. Son dönemde koronavirüs salgınından en çok etkilenen ülkelerden biri de komşumuz Irak’tır. Irak’ta yaşayan Türkmenler başta olmak üzere Iraklı kardeşlerimize yönelik bir yardım paketini yarın yola çıkartıyoruz. Bu pakette maskeden tuluma, solunum cihazından ilaca kadar salgın döneminde ihtiyaç duyulan her türlü malzeme vardır. Böylece Türkiye bu tavırla bir kez daha komşularının, dostlarının, kardeşlerinin yanında olduğunu göstermiş olacaktır. Aziz Milletim, Değerli Basın Mensupları, Tabii sadece bizim salgınla mücadeleyi başarıya ulaştırmamız yetmiyor. Yakın çevremizden başlayarak güçlü sosyal, ekonomik ve ticari ilişkilerimizin olduğu ülkelerin de aynı başarıyı yakalaması gerekiyor. Küresel tabloya baktığımızda Türkiye’nin de içinde bulunduğu Avrupa coğrafyasında salgın önemli ölçüde kontrol altına alınmış gözüküyor. Buna karşılık Güney ve Kuzey Amerika ile Asya’da salgın tüm hızıyla sürüyor. Dünya, 10 milyonu aşkın vaka ve 500

bini aşkın ölüm sayısıyla bu salgın karşısında tarihi bir imtihan veriyor. Salgının sürmesi ülke olarak bizim önümüzü görmemizi de zorlaştırıyor. Buna rağmen içerideki ve dışarıdaki ortak kanaat, Türkiye'nin salgın sonrası yeniden şekillenecek dünyanın yıldız ülkelerinden biri olacağı yönündedir. Sağlık alanındaki altyapımızın ve genel sağlık sigortası sistemimizin gücü zaten tartışılmazdı. En zorlu şartlarda dahi pek çok sektörde çarkları döndürmeye devam etmemiz, üretim gücümüzü de dünyaya ispatlamıştır. Ayrıca, güvenlik alanında attığımız adımlar, bölgesel ve küresel bir güç olma kararlılığımızın altının dolu olduğunu göstermiştir. Gelişmiş ülkelerin dahi çaresiz kaldıkları her konuda Türkiye kendi kendine yeterli olmanın ötesinde tüm dostları için ümit kapısı haline geldi. Salgın döneminde hizmete aldığımız hastaneler, barajlar, sulama tesisleri, millet bahçeleri, ulaşım yatırımları gibi eserler "Durmak yok yola devam" sözümüzü ete kemiğe büründürdü. Yılın ilk beş ayında organize sanayi bölgelerimizde 520 yeni fabrikanın faaliyete geçmesi dahi başlı başına bir iftihar meselesidir. Özel sektörün talep ettiği 110 bin yeni istihdamı öngören 67 milyar liralık yatırım teşvik belgesi de bir diğer önemli göstergedir. Özellikle önümüzde potansiyelimizi en üst düzeye kullanabileceğimiz, hedeflerimize hızla ilerleyebileceğimiz bir yol olduğuna inanıyoruz. Ülkemizin bu fırsatı değerlendirebilmesi için gece-gündüz çalışacak ve inşallah hedeflerimize ulaşacağız. Halkımızdan tek isteğimiz; bu süreçte kurallara uyarak, işlerine, üretimlerine, ülkelerine sahip çıkarak bize destek olmasıdır. Sorumlu ve gayretli tavırlarıyla Türkiye'nin büyüme, kalkınma, güçlenme mücadelesine katkı sağlayan her bir vatandaşıma şükranlarımı sunuyorum. Aziz Milletim, Değerli Basın Mensupları, Türkiye potansiyeli kadar maruz kaldığı saldırıların büyüklüğüyle de maruf bir ülkedir. Özellikle de atılım dönemlerimizde bu gerçek çok daha bariz şekilde karşımıza çıkıyor. Sadece son 7 yılda özellikle yaşadıklarımızı şöyle bir gözümüzün önünden geçirdiğimizde önümüze çıkan fotoğraf bu tespitin ne kadar haklı olduğunu ispatlamaya yetecektir. Milli gelirimizi trilyon dolar sınırına getirdiğimiz 2013 yılından başlayarak demokrasimize ve kalkınmamıza yapılan her saldırı aynı stratejinin bir parçasıydı. Amaç Türkiye'nin önünü kesmek, ülkemize diz çöktürmek, milletimizi bölmek, devletimizi zayıflatmaktı. Hamdolsun Allah'ın yardımı ve milletimizin dirayetli duruşu sayesinde bunu başaramadılar, ama saldırmaktan da hiç vazgeçmediler. Her başarısızlıklarında cepheyi biraz daha genişlettiler. Sokakları karıştıramayınca yargı emniyet darbesiyle devleti içeriden çökertmeyi denediler. Milletimizin basireti sayesinde devleti felç edemeyince terör örgütlerini kullanarak doğrudan insanımızın hayatına kast ettiler. Buradan da istediklerini elde edemeyince ordu içindeki hainleri harekete geçirip darbeye kalkıştılar. Milletimiz destansı bir direnişle darbe girişimini de sonuçsuz bırakınca sınırlarımıza dayandılar. Güvenlik güçlerimizin kahramanca mücadelesi sayesinde yine hüsrana uğrayınca ekonomimize tuzak kurdular, aldığımız tedbirlerle bu tuzağı da bozduk. Salgın döneminde dahi boş durmadılar. Asılsın haberler ve provokasyonlarla halkı kışkırtmaya çalıştılar. Hamdolsun bu süreci de alnımızın akıyla geride bırakarak ülke ve millet düşmanlarına fırsat vermedik. 15 Temmuz gecesi milletimiz tarafından kurulan Cumhur İttifakı Türkiye'nin bu kritik döneminde halkımızın sesi, sağduyusu ve vicdanı olarak tarihi görevler ifa etmiştir. Bu vesileyle bir kez daha Cumhur İttifakındaki ortağımız MHP'ye ve özellikle Genel Başkan Sayın Devlet Bahçeliye şükranlarımı sunuyorum. Cumhur İttifakı Türk siyasi tarihine altın harflerle yazılacak bir güç birliği ve dayanışma modeli olmuştur. Türkiye ve Türk milleti düşmanı cephe, yeni yollar, yeni yöntemler, yeni söylemlerle yine demokrasimizi ve kalkınmamızı baltalamanın peşinde koşuyor. Ülkemizin hangi meselesini çözmek için harekete geçsek karşımızda aynı kesimleri buluyoruz. Yapıcı her türlü eleştiriye açık olduğumuzu söylememize rağmen hep toptancı bir reddiye ve düşmanlık duvarıyla karşılaşıyoruz. Halbuki bırakınız

adım atılmasını, tartışılmasına dahi tahammül gösterilemeyen konuların hepsi ülkemizin çözüm bekleyen kronik sorunlarıdır. Demokrasiye aykırı, hakkaniyete aykırı, dünyadaki örneklerine aykırı, milletimizin beklentilerine aykırı uygulamaların sürmesini istemenin adı siyasette hak arayışı da değildir. Sayıca az olmalarına rağmen sistemin zaaflarından istifadeyle köşeleri tutmuş, menfaatperestliklerini ideolojik söylemlerin ardına gizleyen bir kesimin ülkenin önünü daha fazla tıkamasına göz yummayacağız. Meydanı kendi küçük hesapları için toplumun menfaatini hiçe sayan muhterislere asla terk etmeyeceğiz. Bu tartışmaların son örneklerinden birini genel olarak meslek örgütleri, özellikle de barolarla ilgili yapmayı planladığımız reform konusunda yaşıyoruz. Barolar başta olmak üzere meslek örgütlerinin sağlıklı yapıları, temsilde adaletsizlik yanında, mensupları üzerinde faşizan uygulamalara varan sorunlar üretebiliyor. Bu yanlışlı düzeltmek için gereken hazırlıkları yapmak yürütme olarak bizim, hukuki düzenlemeyi yapmak da yasama olarak Meclis'in asli görevidir. Daha demokratik, daha çoğulcu, temsil düzeyi yüksek bir baro yapısı oluşturmakta kararlıyız. Bunun için çoklu baro yönetimi üzerinde duruyoruz. Milletvekili arkadaşlarımız bu konuyla ilgili kanun teklifini yarın sabah veriyorlar. İnşallah bu düzenlemeyi en kısa sürede hayata geçireceğiz. Aziz Milletim, Değerli Basın Mensupları, Milletimiz bizden eksikleri tamamlamamızı, yanlışları düzeltmemizi, hayallerini gerçekleştirmemizi bekliyor, bu doğrultu da ne gerekiyorsa biz de onu yapacağız. Elbette layüsel değiliz, sorumluluğumuzun vicdanımıza, ülkemize ve milletimize karşı olduğunu gayet iyi biliyoruz. Bunun için attığımız her adımda milletimizin beklentilerini ilgili tüm tarafların görüşlerini fayda ve maliyet analizlerini göz önünde bulunduruyoruz. Gerek Cumhurbaşkanlığımızda gerek partimizde, gerek Meclis'te istişare mekanizmalarını en etkili şekilde çalıştırıyoruz. Bizim kendimize göre doğru kabul ettiğimiz kimi hususlarda farklı ve haklı değerlendirmeler yapıldığını gördüğümüzde hiç yüksünmeden düzeltme yoluna da gidiyoruz. Ülkenin ve milletin hayrına yürüttüğümüz çalışmalara katkı vermeye yanaşmayanlara ise sadece gölge etmeyin başka ihsan istemez, diyoruz. Türkiye'yi 2023 hedeflerine ulaştırana kadar hiçbir engelin, hiçbir tuzağın, hiçbir oyunun bizi yolumuzdan alıkoymasına izin vermeyeceğiz. Dünya ile birlikte yaşadığımız şu kritik dönemi en iyi şekilde değerlendirmek için durmadan, duraksamadan reformları hayata geçirmeye devam edeceğiz. Bu çerçevede, kimi Cumhurbaşkanlığında, kimi AK Parti Genel Merkezi'nde, kimi Meclis Grubumuzda sürene çalışmaları peyderpey milletimizle paylaşıp gereken adımları atacağız. Büyük ve güçlü Türkiye hedefine ulaşana kadar mücadeleyi bırakmayacağız. Biz işte böylesine hasbi ve geniş bir vizyonlu bir gayretle ülkemize hizmet ederken, birileri yine sinsice milli ve manevi değerlerimize saldırıyor. İnsanlık tarihi boyunca hep lanetlenmiş sapkınlıkları normalleştirerek özellikle genç dimağları zehirlemenin peşindeler. İnancımıza ve kültürümüze aykırı bu tür marjinal akımları destekleyenler bizim gözümüzde aynı sapkınlığın ortaklarıdır. Halkın lanetlediği ve tavır aldığı hiçbir yanlışın bu ülkede kök salma imkânı yoktur. Buradan milletimin tüm fertlerini Rabbimizin yasakladığı her türlü sapkınlığı sergileyenlere ve onları destekleyenlere karşı dikkatli olmaya, tavır almaya davet ediyorum. Türkiye, güvenliğine ve ekonomisine yönelik tuzaklar yanında milli ve manevi yapısını hedef alan saldırılara karşı da mücadele edecek güce sahiptir. Akîf öyle diyor: "Ahlâkın izmihlâlî en müthiş bir izmihlâl; Ne millet kurtulur, zira ne milliyet, ne istiklâl." Biz olaya böyle bakıyoruz. Ve Rabbimden ülkemizi ve milletimizi bu tür sapkınlıkların yol açacağı sosyal ve beşeri felaketlerden muhafaza eylesin diye niyaz ediyorum. Aziz Milletim, Değerli Basın Mensupları, Sağlık, insanın kaybettikten sonra kıymetini bildiği nimetler arasındadır, bunun için bilhassa da salgın döneminde sağlık konusunda en küçük bir rehavete rıza göstermeyeceğiz. Diğer yandan, insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için çalışmaları, üretmeleri,

kazanmaları gerektiği gerçeğini de asla gözden ırak tutmuyoruz. Salgının tırmandığı dönemde tüm adımlarımızı hiçbir maliyet hesabı yapmadan sağlık merkezli olarak attık, şimdi de ekonomi, üretim, istihdam odaklı bir anlayışla hareket ediyoruz. Özellikle milletimiz işletmelerin faaliyetlerine ara vermesinden sokağa çıkma sınırlamalarına kadar salgın döneminde üzerlerine düşen tüm fedakârlıkları yapmıştır. Bugün de kimi istisnai görüntülere rağmen çoğunluğun kurallara riayet ettiğini görüyoruz. Bize düşen, bir an önce üretimi ve istihdamı artırarak bu gayretlerin boşa gitmemesini sağlamaktır. Yılın ilk çeyreğindeki yüzde 4,5'lik büyüme performansı ekonomimizin potansiyelinin ve gücünün en büyük ispatıdır. Üstelik ilk çeyreğe dahil olan Mart ayının ikinci yarısını salgın tedbirleri sebebiyle büyük ölçüde kaybettiğimiz halde bu neticeye ulaştık. Mayıs ayında başlayan normalleşme takvimini Haziran ayında büyük ölçüde tamamladık. Nitekim haziran ayıyla ilgili öncü veriler ekonominin çok güçlü bir toparlanma sürecinde olduğunu gösteriyor. Tabii Haziran ayı sektörel güven endekslerinde yüzde 9 ile yüzde 33 arasında bir artış görülüyor. Tüketici güven endeksi bu ay yüzde 5,2 artış ile son 14 ayın zirvesine çıktı. Reel kesim güven endeksi de yüzde 15,7 artış ile 92,6 seviyelerine ulaştı. Ekonomik güven endeksinde ise Mayıs ayına göre yüzde 19 gibi büyük bir sıçrama yaşadık. İmalat sanayi kapasite kullanım oranında 3,4 puanlık artışla yüzde 66'lara gelindi. Ekonomik performansın en önemli göstergelerinden biri olan organize sanayi bölgelerindeki elektrik kullanımı bu ay yüzde 26 arttı. Aynı şekilde yurt dışından da sevindirici haberler geliyor. Türk ürünlerine talepteki artış gözle görülür bir hal aldı. Nitekim Haziran ayının ilk 3 haftasında ihracatımız yüzde 25 artış gösterdi. Turizm sezonunun en azından bir kısmını kurtarmak için yoğun çaba gösteriyoruz. İnşallah çok yakında bu alanda da sevindirici haberler bekliyoruz. Elbette kayıplarımızı henüz tamamen geri alabilmiş değiliz. Tekrar altını çizerek ifade etmek istiyorum, sadece bizim salgının üstesinden gelmemiz yetmiyor, iş yaptığımız ülkelerin de normal düzene dönmeleri gerekiyor. Önemli olan, yaklaşan yeni döneme hazırlıklı olmaktır. Gerçekçi bir değerlendirmeye kendimize baktığımızda, bu konuda hem hazırlıklı, hem de avantajlı olduğumuzu görüyoruz. Ülkemizin potansiyeline ve büyüklüğüne inanıyoruz. Milletimizin azmine ve gayretine güveniyoruz. Hedeflerimize sıkı sıkıya bağlıyız. Türkiye'yi demokraside ve ekonomide dünyanın en büyükleri arasına sokmakta kararlıyız. Bozguncuları, fitnecileri, fesatçıları kendi husumet çukurlarında çırpınmaya terk ederek, 83 milyon hep birlikte çarpan yüreğimizle geleceğimize umutla bakmayı sürdüreceğiz. Rabbim yar ve yardımcımız olsun. Bu duygularla sözlerime son verirken, Kabine Toplantımızda yaptığımız istişarelerin ülkemiz ve milletimiz için hayırlara vesile olmasını diliyorum. Sizleri bir kez daha sevgiyle, saygıyla selamlıyorum, kalın sağlıcakla." (www.tccb.gov.tr).

ÖZGEMİŞ

Erkan SOLMAZ

e-posta

Telefon : .....

Öğrenim Bilgisi

Doktora : İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Gazetecilik A.B.D.

Yüksek Lisans : Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İletişim Bilimleri A.B.D.

Lisans : İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi
Gazetecilik Bölümü

Akademik Görevler

Öğretim Görevlisi	: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
2019	Manyas M.Y.O. Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü – Medya ve İletişim Programı
Okutman	: Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler
2013-2015	M.Y.O. Görsel İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı – Radyo ve Televizyon Pr.

İdari Görevler

Bölüm Başkanlığı	: Bandırma M.Y.O. Pazarlama ve Reklamcılık
2022	Bölümü
Bölüm Başkanlığı	: Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler
2013-2015	M.Y.O. Görsel İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı Bölümü

Vermiş Olduğu Dersler

Haber Yazma Teknikleri
Haber Toplama ve Yazma Teknikleri
Temel Fotoğrafçılık
Fotoğraf Uygulamaları
Medya Okuryazarlığı
İletişim Teknikleri
İletişime Giriş

Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar veya kitaplardaki bölümler:

- Disiplinler arası sosyoekonomik yaklaşımlar, Bölüm adı: (SOSYAL PUANLAMAMIN BİREYİ ÖTEKİLEŞTİRMESİ (BLACK MİRROR "NOSADİVE" BÖLÜMÜ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ)) (2022)., SOLMAZ ERKAN, EKİN Basım Yayın Dağıtım, Editör: Dr. Öğr. Üyesi Kemal ÇİFTYILDIZ, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 154, ISBN:978-625-8024-95-1, Türkçe (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 7671056)
- Uluslararası Medya Skandalları ve Medyadaki Yansımaları, Bölüm adı:(ABD Başkanı Donald Trump'xxın CNN Muhabiri Jim Acosta'xxın Akreditasyonunu İptal Etme Skandalı) (2020)., SOLMAZ ERKAN, Der Yayınları, Editör: Gönenç Özgür, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 268, ISBN:9789753536004, Türkçe(Araştırma (Tez Hariç) Kitabı), (Yayın No: 6197733)
- Kelebek Etkisi Çalışma Yaşamında Değişim ve Dönüşüm, Bölüm adı:(Dijital İletişim Çağında Postmodern Gazetecilik) (2020)., SOLMAZ ERKAN, Kriter Yayınevi, Editör:Onur Bayrakçı, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 190, ISBN:978-625-7130-35-6, Türkçe(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 6495864)

Ulusal Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler

- SOLMAZ ERKAN (2022). Palyatif Toplumarda Acı Kavramını Byung Chul Han'ın Perspektifinden Okumak / Reading The Concept Of Pain In Palliative Society From Byung Chul Han's Perspective . Toplumsal Politika Dergisi, 3(1), 118-128. (Kontrol No: 7754775)

Sanat ve Tasarım Etkinlikleri

Türk Halkoyunları Eğitimlik	: Muş Alparslan Üniversitesi Üniversite Sporları Federasyonu Üniversiteler Arası Halkoyunları Yarışması (2013)
Türk Halkoyunları (Temsilci)	: İzmir Ege Üniversitesi- Üniversiteler Arası Halk Oyunları Yarışması (2013)
Türk Halkoyunları Eğitimlik	: İstanbul Aydın Üniversitesi (2008-2011)

Üniversite Dışı İş ve Staj Deneyimi

2012-2012 : Ntvspor.net haber editörlüğü

NTV Spor Servisi, stajyer haber editörü , (Ticari (Özel))

2011-2011 : Tv montaj

Ajanspress, stajyer kurgu operatörü , (Ticari (Özel))

2010-2011 : TRT Haber merkezi

TÜRKİYE RADYO-TELEVİZYON KURUMU - İstanbul (Harbiye) ,
stajyer muhabir , (Kamu)